

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2022



Finanšu stabilitāte – tāds finanšu sistēmas (finanšu starpnieku, tirgus un tirgus infrastruktūras) stāvoklis, kādā tā spēj izturēt šokus, neradot nozīmīgus finanšu starpniecības un kopējo finanšu pakalpojumu piedāvājuma traucējumus.

Sistēmiskais risks – risks, ka, vienam dalībniekam nespējot nokārtot savas saistības, arī citi dalībnieki nespēs nokārtot savas saistības noteiktajā termiņā, izraisot tālāku ietekmi, kas apdraud finanšu sistēmas stabilitāti vai uzticamību, tautsaimniecības izaugsmi un labklājību.

"Finanšu Stabilitātes Pārskata" mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas finanšu sistēmas attīstību un vērst uzmanību uz sistēmiskiem riskiem.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" analizēta un novērtēta Latvijas finanšu sistēmas darbība un riski, balstoties uz datiem līdz 2022. gada marta beigām vai pārskata sagatavošanas brīdī pieejamiem datiem.

Aprēķinot kapitāla atdeves rādītāju, kopējo kapitāla rādītāju, pirmā līmeņa kapitāla rādītāju, CET 1 rādītāju, kā arī likviditātes un kredītriska stresa testu rezultātus, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati.

Sagatavojot grafiskos attēlus un tabulas, izmantoti šādi datu avoti: 1.1. att. – SVF, 1.2. att. – Reuters, ECB, 1.3. att. – ECB, EBI, 1.4. att. un 1.5. att. – ECB, 1.6. att. – ECB, Eurostat, Latvijas Bankas aprēķini, 1.7. att. un 1.8. att. – CSP, Latvijas Bankas aprēķini, 1.9. att. un 1.10. att. – Latvijas Banka, 1.11. att. – FM, CSP, Latvijas Bankas aprēķini, 1.12. att. – AS "Attīstības finanšu institūcija Altum", VID un CSP, 1.13. att. – Latvijas Banka, 1.14. att.–1.17. att. – CSP, 1.18. att. – Latvijas Atvērto datu portāls, 1.19. att. – CSP, 1.20. att. – CSP, Latvijas Bankas novērtējums, 1.21.–1.24. att. – CSP, Kredītu reģistrs, 1.25. att. – Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, 1.26. att. – CSP, 1.27. att. – CSP, Lietuvas Centrālais statistikas birojs, Igaunijas Centrālais statistikas birojs, 1.28. att. – CSP, SIA "Latio", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia", SIA "ARCO REAL ESTATE", 1.29. att. – CSP, 1.30. att. – Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, Lietuvas zemesgrāmata, Igaunijas zemesgrāmata, 1.31. att. – Latvijas Atvērto datu portāls, 1.32. att. – CSP, 1.33. att. un 1.34. att. – SIA "Colliers International Advisors", 2.1. att. un 2.2. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.3. att. – Latvijas Banka, 2.4. att. – ECB, 2.5.–2.9. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.10. att. – ECB, Latvijas Bankas aprēķini, 2.11. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.12. att. – Latvijas Banka, 2.13.–2.15. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.16. att. – FKTK, Latvijas Banka, 2.17. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.18. att. – Latvijas Banka, 2.19.–2.22. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.23. att. un 2.24. att. – Latvijas Banka, 2.25. att. un 2.26. att. – ECB Statistisko datu noliktava, 2.27.–2.29. att. – Latvijas Banka, 2.30. att. – FKTK, 2.31.–2.33. att. – Latvijas Banka, FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.34. att. – FKTK, 2.35. att. – FKTK un EBI, 2.36. att. – Swedbank, 2.37. att. – FKTK un EBI, 2.38. att. – FKTK un ECB, 2.39. att. – Castellum.AI, 2.40. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.41. att. – FKTK, EBI, 2.42. att. un 2.43. att. – FKTK, 2.1.–2.6. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, 2.44. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 3.1. tabula un 3.1. att. – FKTK, 3.2. att. – FKTK, CSP, Latvijas Bankas aprēķini, 3.3. att. un 3.4. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 3.2. tabula – BCBS, 4.1. att. – Latvijas Banka, CSP, FKTK, 4.2. att. – VSAA, 4.1. tabula – Ministru kabineta noteikumi, 4.2. tabula – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 4.3. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 4.4. att. – FKTK, EIOPA, Latvijas Bankas aprēķini, P1.1. att.–P1.4. att. – VID, LVĢMC, P1.5. att. – VID, Uzņēmumu reģistrs, LVĢMC, Latvijas Banka, P2.1. att. – Latvijas Bankas veiktā mājāsaimniecību aptauja un aprēķini, P2.2. att. – Latvijas Bankas veiktā mājāsaimniecību aptauja un aprēķini, CSP, P2.3. att.–P2.10. att. – Latvijas Bankas veiktā mājāsaimniecību aptauja un aprēķini, P4.1.–P4.3. att. – Latvijas Bankas aprēķini, P4.4. att. – Latvijas Bankas aprēķini, ECB, Yahoo Finance, P5.1. att. un P5.2. att. – Latvijas Bankas veiktā kredītiestāžu aptauja, P6. tabula – Latvijas Banka, FKTK, P7. pielikums – FKTK, CSP, Reuters, Bloomberg, Eurostat, ECB, Latvijas Banka un tās aprēķini.

SATURS

Saīsinājumi	3
KOPSAVILKUMS	4
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJA	7
Ārējā makrofinansiālā vide	7
1.1. ielikums. Cikliskā riska pieaugums eiro zonas un citās Eiropas valstīs	9
Iekšējā makrofinansiālā vide	11
1.2. ielikums. Latvijas tautsaimniecības un finanšu sektora saiknes ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu	13
1.3. ielikums. Atbalsts Covid-19 pandēmijas seku pārvarēšanai un energoresursu izmaksu kompensēšanai Latvijā	15
Aizņēmēju finansiālā ievainojamība	17
1.4. ielikums. Ražošanas un materiālu izmaksu pieauguma šoka ietekme uz ievainojamo NFS aizņēmēju spēju apkalpot to parādsaistības kredītiestādēm	19
Nekustamā īpašuma tirgus attīstība	24
1.5. ielikums. Mājokļu renovācija – ilgtspējīgs risinājums energoresursu cenu kāpuma nelabvēlīgās ietekmes mazināšanai	26
2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	30
Kreditēšanas attīstība	30
2.1. ielikums. Mājokļu kreditēšana Latvijas reģionos	35
Kreditēšanas risks	37
Finansējuma un likviditātes risks	40
2.2. ielikums. Kredītiestāžu likviditātes stresa tests	43
Pelnītspēja	44
2.3. ielikums Latvijas kredītiestāžu datu atspoguļojums starptautiskajos statistiskajos datos pēc Swedbank Baltics AS izveidošanas	45
2.4. ielikums. Krievijai un Baltkrievijai noteikto sankciju izpildes risku pārvaldība	48
Kapitalizācija	50
Kreditēšanas un tirgus risku šoku absorbētspēja	52
3. MAKROUZRAUDZĪBAS POLITIKA	59
3.1. ielikums. Bāzeles III reformas pēdējie soļi	64
3.2. ielikums. ES makrouzraudzības regulējuma pārskatīšana	67
4. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	70
4.1. ielikums. Pensijas 2. līmeņa shēmas dalībnieku ielozēšanas maiņas ietekme uz prognozēto kapitāla apjomu	71
1. PIELIKUMS. LATVIJAS UZŅĒMUMU PAKĻAUTĪBA KLIMATA FIZISKAJIEM RISKIEM	77
2. PIELIKUMS. AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJAS NOTURĪBA PRET CENU, PROCENTU LIKMJU UN BEZDARBA KĀPUMU – UZ LATVIJAS BANKAS APTAUJU BALSTĪTAIS MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTŅĒMĒJU NOVĒRTĒJUMS	83
3. PIELIKUMS. ĢEOPOLITISKĀ SITUĀCIJA SAASINA KIBERDROŠĪBAS RISKU	88
4. PIELIKUMS. KRIPTOAKTĪVU IEGULDĪŠANAS TENDENCES LATVIJĀ	91
5. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU APTAUJAS PAR RISKIEM REZULTĀTI	94
6. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI	95
7. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS	96

Saīsinājumi

AS – akciju sabiedrība	ITRMO III – trešais ilgāka termiņa ceturkšņa refinansēšanas mērķoperāciju kopums (<i>targeted longer-term refinancing operations</i>)
ASV – Amerikas Savienotās Valstis	LGIA – Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra
BCBS – Bāzeles Banku uzraudzības komiteja (<i>Basel Committee on Banking Supervision</i>)	LSK – likviditātes seguma koeficients (<i>liquidity coverage ratio</i>)
CET 1 – pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs	LTI – aizdevuma attiecība pret ienākumiem (<i>loan-to-income</i>)
CDS – kredītriska apdrošināšanas cenas	LTV – aizdevuma apjoma un tā nodrošinājuma vērtības attiecība (<i>loan to value</i>)
CISS – sistēmiskā stresa saliktais indikators (<i>composite indicator of systemic stress</i>)	LVGMC – Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
C-SNI – cita sistēmiski nozīmīga iestāde (<i>other systemically important institution</i>)	MFI – monetārā finanšu iestāde
CSP – Centrālā statistikas pārvalde	MREL – minimālās pašu kapitāla un atbilstīgo saistību starpposma prasības (<i>minimum requirement for own funds and eligible liabilities</i>)
DSTI – parāda apkalpošanas izdevumu un ienākumu attiecība (<i>debt-service-to-income</i>)	MVU – mazais un vidējais uzņēmums
DTI – parāda un gada ienākumu attiecība (<i>debt-to-income</i>)	NFS – nefinanšu sabiedrība
EBI – Eiropas banku iestāde (<i>European Banking Authority</i>)	NILLTPF – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma un prolifērācijas finansēšana
EBIT – ieņēmumi pirms procentu, nodokļu, nolietojuma un amortizācijas atskaitījumiem (<i>earnings before interest and taxes</i>)	NSFR – neto stabilā finansējuma rādītājs (<i>net stable financing ratio</i>)
ECB – Eiropas Centrālā banka (<i>European Central Bank</i>)	NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
EK – Eiropas Komisija (<i>European Commission</i>)	PĀAIP – Pandēmijas ārkārtas aktīvu iegādes programma (<i>Pandemic Emergency Purchase Programme</i> ; PEPP)
ES – Eiropas Savienība	OF – iekšējo modeļu rezultāta minimums (<i>output floor</i>)
EVTI – Eiropas Vērtspapīru tirgus iestāde (<i>European Securities and Markets Authority</i>)	OIK – obligātā iepirkuma komponente
EAAPI – Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (<i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i>)	PKR – pretcikliskā kapitāla rezerve (<i>countercyclical capital buffer</i>)
EEZ – Eiropas ekonomiskā zona	ROA – aktīvu atdeve (<i>return on assets</i>)
ESRK – Eiropas sistēmisko risku kolēģija (<i>European Systemic Risk Board</i>)	ROE – kapitāla atdeve (<i>return on equity</i>)
EURIBOR – Eiro starpbanku aizņemšanās likme	RSA – riska svērtie aktīvi
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SCR – maksāspējas rādītājs (<i>solvency capital ratio</i>)
FRS – Federālo rezervju sistēma (<i>Federal Reserve System</i>)	SCRR – saliktais cikliskā riska rādītājs
ICR – procentu maksājumu segums (<i>interest coverage ratio</i>)	SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
IKP – iekšzemes kopprodukts	SNV – saistību nepildīšanas varbūtība (<i>probability of default</i>)
IM – ievainojama mājsaimniecība	SNZ – zaudējumi, kas var rasties saistību nepildīšanas gadījumā (<i>loss given default</i>)
INFS – ievainojama NFS	SVF – Starptautiskais valūtas fonds (<i>International Monetary Fund</i>)
INFSA – ievainojama NFS aizņēmēja	VFPS – Valsts fondēto pensiju shēma
INK – ienākumus nenesošie kredīti	VID – Valsts ieņēmumu dienests
IT – informācijas tehnoloģijas	

KOPSAVILKUMS

Tautsaimniecības un finanšu sektora atveseļošanas no pandēmijas vājina jauni pārbaudījumi – karadarbība Ukrainā, energoresursu un izejvielu cenu šoks, vēl lielākas piegādes grūtības. Arī bažas par Covid-19 atkārtotu izplatību nav zudušas.

Krievijas iebrukums Ukrainā ietekmējis pasaules tautsaimniecības attīstību un valstu politikas daudzās jomās – drošībā, enerģētikā, ārlietās, ekonomikā. Karš palielinājis nenoteiktību, un tā ietekme atbalsojas visā pasaulē caur dažādiem tiešiem un otrreizējiem efektiem. Ekonomiskās izaugsmes izredzes ir vājinājušās, bet inflācija – būtiski kāpusi. Finansēšanas nosacījumi pasliktinās, un saglabājas finanšu aktīvu turpmākas straujas pārvērtēšanas risks.

Latvijas tautsaimniecības un finanšu sektora tiešās saiknes ar karā iesaistītajām valstīm kopumā ir ierobežotas. Galvenie ietekmes kanāli ir augstākas energoresursu un citu izejvielu cenas, importa izejmateriālu piegādes traucējumi, konfidences pasliktināšanās, kā arī atteikšanās no ekonomiskās sadarbības ar Krieviju un Baltkrieviju. Šie faktori ietekmē aizņēmēju maksāspēju un investīciju lēmumus, īpaši nozarēs, kuras ir pandēmijas novājinātas, energoietilpīgas un kuras nozīmīgi ietekmē piegādes traucējumi vai grūtības noieta tirgos. Mājsaimniecību sektorā izmaksu kāpums visvairāk skar mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem, bet turīgākajām mājsaimniecībām riskus mazina pandēmijas laikā pieaugušie uzkrājumi. Kopumā privātā nefinanšu sektora parāds ir neliels un pandēmijas laikā nav audzis.

Kredītiestāžu kredītrisks un pelnītspējas risks ir pieauguši. Vienlaikus kredītiestāžu sektora noturība pret šokiem ir laba – tām kopumā ir pietiekamas kapitāla rezerves, lai absorbētu potenciālos zaudējumus. Dažām mazajām kredītiestādēm maksāspējas riski gan ir palielinājušies, taču to kopējais īpatsvars kredītiestāžu sektorā ir niecīgs.

Augot riskiem un sankciju slogam, **palielinās arī aizņēmēju un kredītdevēju piesardzība, nelabvēlīgi ietekmējot jau tā gauso NFS kreditēšanu un investīcijas.** Kreditēšanas standarti kļūst stingrāki, un aizņemšanās izmaksas augs. **Ilgstoši vājā NFS kreditēšana joprojām ir būtiska finanšu starpniecības nepilnība.** To nosaka gan piedāvājuma, gan pieprasījuma faktori, uzkrājoties un mijiedarbojoties dažādiem strukturālo politiku trūkumiem vairākās jomās.

Atšķirībā no NFS mājsaimniecību kreditēšana kļuvusi aktīvāka, un karadarbība Ukrainā to nav būtiski pieklusinājusi. Taču Latvijā mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu gada pieauguma temps joprojām ir visai mērens. Turklāt attīstība notiek no ļoti zemas bāzes, jo iepriekšējā gadu desmitā tā bijusi vāja.

Pieprasījums pēc mājokļa ir būtiski pieaudzis. Vienlaikus atbilstoša piedāvājuma joprojām trūkst, jo ilgu gadu mājokļu būvniecības temps bijis zems. Būvniecības izmaksu kāpums un būvmateriālu piegādes problēmas vēl vairāk vājina mājokļu piedāvājumu un veicina cenu kāpuma tempu, kas jau kļuvis augsts. Vienlaikus **mājokļu cenu krasas korekcijas risks pagaidām ir mazs**, jo cenas aug no samērā zema līmeņa, spekulatīvo/atkārtoto darījumu ar nekustamo īpašumu īpatsvars tirgū ir zems un nav palielinājies. Taču, **ņemot vērā pieprasījuma potenciālu un mājokļu tirgus uzsilšanas tendences citviet Eiropā, nesabalansētība mājokļu tirgū var padziļināties.**

Komercīpašumu tirgū pandēmijas šoku kopumā līdz šim ir izdevies pakāpeniski absorbēt, taču jaunus pārbaudījumus sagādā cenu kāpums, piegādes grūtības un ekonomiskās izaugsmes tempa palēnināšanās.

Viesnīcu segmentā maksātspējas riski joprojām ir augsti, taču kredītiestāžu ieguldījumi tajā ir mazi. Gan komercīpašumu, gan mājokļu tirgū stukturāli palielinās pieprasījums pēc energoefektīva īpašuma.

Ģeopolitiskās situācijas un energoresursu cenu šoka ietekmē aktualizējušies enerģētikas politikas jautājumi. Latvijai paātrināti jātiecas sasniegt valsts enerģētisko drošību un neatkarību, veicot ieguldījumus energoefektivitātē un enerģētikas infrastruktūrā un veicinot atjaunīgo energoresursu jaudu palielināšanu.

Tas saskan ar nepieciešamību sasniegt lielāku progresu klimata mērķu sasniegšanā, kur arī finanšu sektoram ir būtiska loma. **Klimata pārmaiņas un ar tām saistītie pārejas riski kļūst arvien nozīmīgāki.** Latvijas Banka veikusi novērtējumu par Latvijas kredītiestāžu kredītportfeļa un finanšu sistēmas vērtspapīru portfeļa pakļautību pārejas klimata riskiem. Šajā pārskatā sniegta analīze par uzņēmumu pakļautību fiziskajiem klimata (karstuma un plūdu) riskiem, kā arī ieteikumi to ierobežošanai.

Karadarbības ietekmē būtiski pieaudzis kiberdrošības risks un ar to saistītie potenciālie finanšu infrastruktūras traucējumu riski. Pagaidām Latvijā nav notikuši kritiski kiberincidenti, taču kiberuzbrukumu intensitāte palielinās. Lai veicinātu noturību pret sistēmiskiem kiberdrošības incidentiem, ESRK 2021. gada nogalē izdeva ieteikumu par sistēmisku kiberincidentu Eiropas līmeņa koordinācijas mehānismu starp Eiropas iestādēm un dalībvalstu mikrouzraudzības un makrouzraudzības iestādēm.

Spēkā esošo makrouzraudzības instrumentu klāsts ir atbilstošs identificēto sistēmisko risku un potenciālo ievainojamību ierobežošanai un makrofinansiālajai situācijai. Ja mājāsaimniecību kreditēšana sāks kļūt pārāk strauja, apsverami mērķēti pasākumi potenciālās nelīdzsvarotības mazināšanai (piemēram, sektorālas kapitāla rezerves prasības, uz aizņēmējiem vērsto instrumentu pārskatīšana, valsts atbalsta programmas ģimenēm ar bērniem pilnveidošana (sk. priekšlikumus sadaļā par nekustamo īpašumu)). Lai mazinātu pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētību nekustamā īpašuma tirgū, svarīgi arī mazināt šķēršļus mājokļu piedāvājuma attīstībai. NFS kreditēšanas jomā joprojām nepieciešams risināt ieilgušās strukturālās problēmas, kas kavē kreditēšanas attīstību. Ņemot vērā kredītriska pieaugumu un augsto nenoteiktību, kredītiestādēm ir svarīgi laikus atzīt problemātiskos kredītus un veikt atbilstošus uzkrājumus. Ievērojot pandēmijas laikā gūto pieredzi, kā arī fiskālās telpas ierobežojumus, valsts atbalsts privātajam sektoram turpmāk jāsniedz daudz mērķētāk.

TAUTSAIMNIECĪBU UN FINANŠU SEKTORU SKAR PĀRBAUDĪJUMI SAISTĪBĀ AR KARADARBĪBU UKRAINĀ, CENU KĀPUMU, PIEGĀDES GRŪTĪBĀM, TAČU KREDĪTIESTĀŽU NOTURĪBA SAGLABĀJAS LABA

Sistēmiskie riski



Energoresursu cenu un inflācijas kāpums, piegādes traucējumi, ekonomiskās izaugsmes tempa palēnināšanās un finanšu nosacījumu pasliktināšanās, kas var ietekmēt kredītiestāžu klientus, aktīvu kvalitāti un pelnītspēju



Ilgstoši vāja NFS kreditēšana un investīcijas

Potenciālās sistēmiskās ievainojamības



Nelīdzsvarotības palielināšanās mājokļu tirgū



Atkarība no norisēm un politikas mātes bankās un to mītnes zemēs



Kiberuzbrukumi un citi liela mēroga negaidīti traucējumi finanšu starpniecībā



Klimata pārmaiņas un ar tām saistītie pārejas riski

Kredītiestāžu noturība



Kredītiestāžu noturība pret šokiem ir laba, jo tām kopumā ir pietiekamas kapitāla un likviditātes rezerves.

Ieteikumi



Ja pieaugs riski mājokļu tirgū, jāapsver mērķēti pasākumi*.

Jāmazina šķēršļi mājokļu piedāvājuma attīstībai.

Jārisina strukturālās problēmas saistībā ar NFS kreditēšanu.

Pieaugot kredītriskam, laikus jāatzīst problēmkredīti un jāveic atbilstoši uzkrājumi.

Valsts atbalsts privātajam sektoram jāsniedz mērķētāk.

* Piemēram, sektorālas kapitāla rezerves prasības, uz aizņēmējiem vērsto instrumentu vai valsts atbalsta programmas ģimenēm ar bērniem pārskatīšana.

1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJA

Ārējā makrofinansiālā vide

- Krievijas iebrukums Ukrainā krasi mainīja globālās tautsaimniecības izaugsmes izredzes, palielinot piegādes problēmas, kā arī energoresursu un izejvielu cenu kāpumu un nenoteiktību.
- Straujš, lielāks un noturīgāks, nekā gaidīts, inflācijas kāpums rosinājis centrālajām bankām ātrāk sākt mazināt īpaši atbalstošo monetāro politiku. Finanšu nosacījumu pasliktināšanās ietekmē pieaug valdību un uzņēmumu finansējuma izmaksas finanšu tirgos.
- Finanšu stabilitātes riski eiro zonā pieauguši galvenokārt kredītriska un tirgus riska kāpuma dēļ. Vairākās valstīs turpina veidoties cikliskie riski.

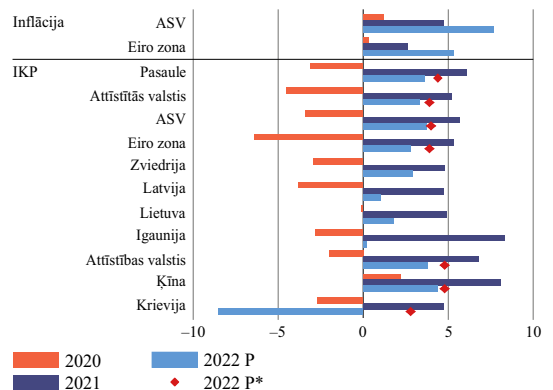
2021. gadā globālās tautsaimniecības izaugsme pakāpeniski atjaunojās, pateicoties vakcinācijas aptveres pieaugumam, dažādiem atbalsta mehānismiem un labvēlīgiem finanšu nosacījumiem. Taču atveseļošanās dažādos reģionos, valstīs un tautsaimniecības nozarēs bijusi nevienmērīga. Turklāt izaugsmi ierobežoja piegādes traucējumi, izejvielu un energoresursu cenu kāpums, kā arī strauja Covid-19 izraisītais vīrusa omikrona paveida izplatība laikā ap gadu miju un jauno ierobežojumu vilnis (t.sk. Ķīnas "nulles Covid" pieeja).

Krievijas iebrukums Ukrainā krasi mainīja globālās tautsaimniecības izaugsmes perspektīvas un palielināja nenoteiktību. Krievijas un Ukrainas īpatsvars pasaules tautsaimniecībā un finanšu sistēmā kopumā ir neliels. Taču Krievija ir nozīmīgs dabasgāzes un naftas eksportētājs, un abām valstīm ir būtiska loma metālu, minerālmēslu, kviešu un citu izejvielu tirgos. Krievijas uzsāktā karadarbība Ukrainā būtiski palielinājusi pasaulē jau līdz šim saasinātās piegādes problēmas. Notiek pārmaiņas energoresursu un izejvielu piegādes ķēdēs un eksporta noieta tirgos, palielinājies spiediens uz energoresursu un izejvielu cenām.

Saskaņā ar SVF prognozēm pasaules IKP gada pieauguma temps mazināsies straujāk, nekā bija gaidīts, un 2022. gadā tas varētu sasniegt 3.6% (t.i.,

1.1. attēls

REĀLĀ IKP UN PATĒRĪNA CENU GADA PĀRMAIŅAS UN SVF PROGNOZES 2022. GADA APRILĪ (%)



* 2022. gada janvāra prognozes.

par 2.5 procentu punktiem mazāk nekā 2021. gadā un 0.8 procentu punktiem mazāk, nekā prognozēts 2022. gada sākumā, sk. 1.1. att.). Savukārt inflācija attīstītajās valstīs vien vidēji varētu sasniegt 5.7%, dažās valstīs pārspējot vairāku gadu desmitu rekordus. Pasaules tautsaimniecības izaugsmi un inflāciju globālā mērogā būtiski ietekmē augstā nenoteiktība un apdraud vairāki riska faktori (piemēram, lielāka, nekā sākotnēji vērtēts, karadarbības Ukrainā ietekme, ilgstoši augstas energoresursu un izejvielu cenas, jauni Covid-19 uzliesmojumi).

Reaģējot uz strauju un noturīgāku, nekā gaidīts, inflācijas kāpumu, vadošās centrālās bankas sākušas mazināt īpaši atbalstošo monetāro politiku. ASV FRS un Anglijas Banka ir beigušas neto aktīvu iegādes un sākušas procentu likmju celšanas ciklu. Līdz ar inflācijas pieaugumu un pandēmijas ietekmes mazināšanu arī ECB pakāpeniski sāk virzību uz monetārās politikas normalizēšanos, lai gan karš Ukrainā būtiski palielinājis nenoteiktību. 2022. gada martā ECB nolēma pārtraukt neto iegādes PĀAIP ietvaros, kā arī paredz pārtraukt neto aktīvu iegādes tās aktīvu iegādes programmas ietvaros un sākt paaugstināt galvenās procentu likmes 2022. gada 3. ceturksnī. Pagaidām ECB procentu likmes joprojām ir vēsturiski zemākajā līmenī.

Pieaugot inflācijai un monetārās politikas atbalsta mazināšanās gaidām, finanšu nosacījumi eiro zonā un citviet pasaulē kļuvuši stingrāki – valdību, banku

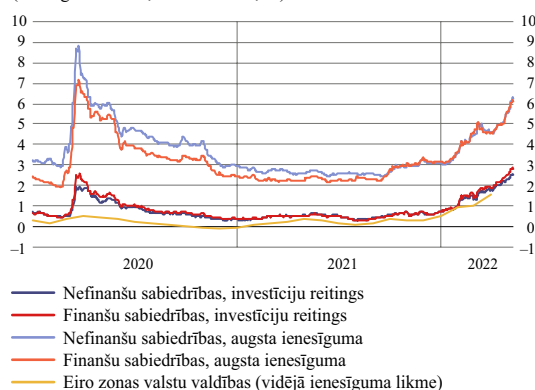
un uzņēmumu finansēšanas izmaksas ir pieaugušas. Kopš 2022. gada sākuma eiro zonas valstu valdības obligāciju ienesīguma likmes strauji palielinājušās, un tam sekojis arī uzņēmumu un banku parāda vērtspāpīru ienesīguma likmju pieaugums (sk. 1.2. att.). 2022. gada 1. ceturksnī eiro zonas bankas nedaudz pastiprināja kredītēšanas standartus un ziņoja par standartu turpmāku pastiprināšanu, īpaši attiecībā uz NFS kredītiem. Tomēr **būtiskas kredītēšanas dinamikas vai kredītu procentu likmju pārmaiņas eiro zonā kopumā pagaidām nav vērojamas.**

Vadošo centrālo banku virzība uz monetārās politikas normalizēšanos, ģeopolitiskā krīze un lēnāka izaugsme izraisīja korekciju akciju tirgos, pārtraucot gandrīz divus gadus ilgušo kāpumu. Vienlaikus vairāku finanšu aktīvu cenas (piemēram, ASV akcijas vai augsta ienesīguma obligācijas) joprojām tiek vērtētas kā neatbilstošas ekonomiskajiem un uzņēmumu finanšu rādītājiem, **un krasu korekciju riski finanšu tirgos un līdz ar to arī finanšu stabilitātes riski ir pieauguši.** Īpaši jutīgs pret risku strauju pārvērtēšanu tirgos ir nebanku finanšu sektors.

Pandēmijas laikā valdību, NFS un mājāsaimniecību parādi pasaulē ir būtiski pieauguši, palielinot to pakļautību procentu likmju riskiem un ekonomikas cikla svārstībām. Finanšu nosacījumu pasliktināšanās var sadārdzināt parādu apkalpošanu un pasliktināt pārfinansēšanas iespējas. Tas arī var ierobežot valstu fiskālās iespējas turpmāka atbalsta sniegšanai tautsaimniecībai, īpaši valstīs ar pārmērīgu parāda līmeni. Savukārt ekonomiskās izaugsmes tempa palēnināšanās, augsta inflācija un procentu likmju kāpums palielina aizņēmēju maksāspējas riskus, īpaši aizņēmējiem ar lielām parādsaistībām un aizņēmējiem, kuru kredītiem ir mainīgas procentu likmes. Aktualizējušies valdību, privātā sektora un finanšu sektora atgriezenisko saikņu spirāles riski.

Vienlaikus 2022. gada sākumā vairākās valstīs vēl arvien turpināja pieaugt cikliskais risks, raisot bažas par mājokļu cenu un kredītēšanas spirāli un mājāsaimniecību parādu pieaugumu, kā arī palielinājās straujas korekcijas varbūtība mājokļu tirgos un mājāsaimniecību kredītrisks (sk. 1.1. ielikumu).

1.2. attēls
EIRO ZONAS VALSTU VALDĪBU 10 GADU OBLIGĀCIJAS UN FINANŠU UN NEFINANŠU SABIEDRĪBU EIROOBLIGĀCIJAS
(ienesīguma likme; Iboxx indeksi; %)



Finanšu stabilitātes riski eiro zonā pieauguši galvenokārt kredītriska un tirgus riska palielināšanās dēļ, kā arī ģeopolitiskā saspīlējuma radītās nenoteiktības dēļ. Kopumā eiro zonas finanšu sektora tiešās saites ar karadarbībā iesaistītajām valstīm ir nelielas. Taču otrās kārtas efektiem un pieaugušajam slogam saistībā ar sankciju ieviešanu varētu būt vērā ņemama ietekme. Ekonomisko un diplomātisko attiecību ar Krieviju pasliktināšanās palielina arī eiro zonas banku kiberdrošības ievainojamību un ar to saistīto kritisko finanšu infrastruktūru darbības traucējumu riskus.

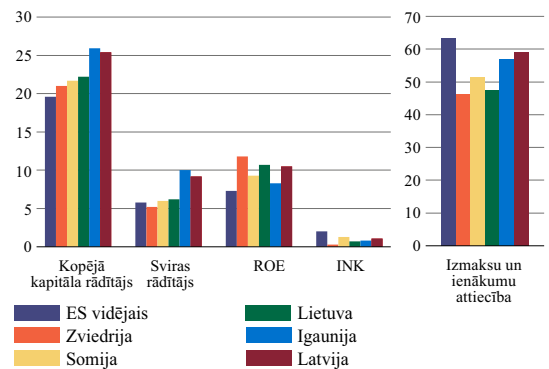
Eiro zonas banku sektora kapitalizācija un spēja absorbēt zaudējumus kopumā ir laba, taču valstu un banku starpā situācija ir neviendabīga. Lai gan slikto kredītu īpatsvars banku kredītportfeļos pandēmijas laikā ir sarucis, pārskatīto un 2. posma kredītu atlikums ir palielinājies. Daļai aizņēmēju maksāspēja bija vāja jau pirms ģeopolitisko risku saasināšanās. Euro zonas banku pelnītspēja ir uzlabojusies, taču strukturālās pelnītspējas problēmas, kuras pastāvēja pirms pandēmijas, joprojām nav atrisinātas. Tas atainojas arī Eiropas banku zemajos vērtējumos akciju tirgos salīdzinājumā ar citu reģionu banku akciju vērtējumiem. 2021. gadā banku akciju cenas kopumā pieauga, bet 2022. gada 1. ceturksnī piedzīvotā korekcija tās skāra vairāk nekā akciju tirgu kopumā. Banku finansēšanas izmaksas un CDS likmes 2022. gada pirmajos četros mēnešos pieauga.

Prognozēts, ka karadarbības Ukrainā tiešā ietekme uz Ziemeļvalstu un Baltijas valstu tautsaimniecībām

un finanšu sektoru kopumā būs neliela. Daudz neskaidrāka ir otrās kārtas efektu, kā arī izejvielu trūkuma un konfidences pasliktināšanās ietekme. Baltijas valstīm un Somijai tirdzniecības saites ar Krieviju ir nedaudz lielākas nekā vidēji Eiropas valstīs, taču tās ir būtiski mazinājušās pēc Krievijas veiktās Krimas aneksijas. Konfidences šoki reģiona valstīs varētu būt nedaudz lielāki, vienlaikus Baltijas valstu, Norvēģijas un Dānijas dalība NATO, kā arī Somijas un Zviedrijas pieteikums dalībai aliansē mazina ģeopolitiskos riskus. Būtiski, ka Ziemeļvalstu un Baltijas valstu banku sektoru noturība pret šokiem ir laba, un to galvenie finanšu rādītāji ir labi un pārsniedz Eiropas banku vidējos rādītājus (sk. 1.3. att.).

Reaģējot uz straujo inflācijas pieaugumu, *Sveriges Riksbank* turpina mazināt vērtspapīru iegādes, kā arī paziņojusi par bāzes likmes celšanu līdz 0.25%. Finanšu nosacījumi Zviedrijā sāka pastiprināties kopš gada sākuma, atspoguļojot monetārās politikas normalizēšanās gaidas un kopējās nenoteiktības pieaugumu saistībā ar karadarbību Ukrainā. Zviedrijas banku un aizņēmēju finansēšanas izmaksas ir palielinājušās. Arī procentu likmes no jauna izsniegtajiem kredītiem ir kāpušas, taču straujo kredītēšanas dinamiku tas pagaidām nav ietekmējis. Zviedrijas banku kredītriska vērtējums saglabājas zems un kredītriska apdrošināšanas cenas (CDS) pieaugums

1.3. attēls
ZIEMEĻVALSTU, BALTIJAS VALSTU UN ES VALSTU BANKU
GALVENIE FINANŠU RĀDĪTĀJI
(2021. gada beigās; lielāko banku izlase; %)



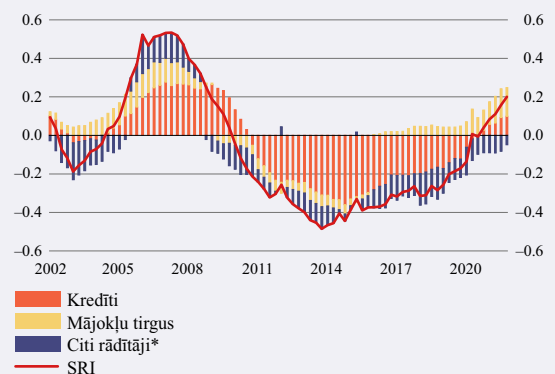
bija mērens. Neraugoties uz cenu svārstībām, banku akciju vērtējums kopumā saglabājas augsts.

Ilgstošā Zviedrijas finanšu stabilitātes potenciālā ievainojamība saistībā ar nesabalansētu mājokļu tirgus attīstību un mājaimniecību augsto parādu turpina samilzt. Mājokļu cenu kāpums ir viens no straujākajiem Eiropā, un mājaimniecību parāda līmenis sasniedzis jaunus vēsturiski augstākos rādītājus (sk. 1.1. ielikumu). Zviedrijas lielāko banku ieguldījumi mājokļos un komerciālajā nekustamajā īpašumā vērtējami kā lieli. Lai mazinātu pārmērības, Zviedrijas uzraudzības iestāde pastiprinājusi pandēmijas sākumā atvieglotos makrouzraudzības pasākumus, kā arī plāno uzturēt pastāvīgu neitrālu PKR prasību.

1.1. IELIKUMS. CIKLISKĀ RISKĀ PIEAUGUMS EIRO ZONAS UN CITĀS EIROPAS VALSTĪS

Neraugoties uz mainīgo makrofinansiālo vidi, vairākās eiro zonas un citās Eiropas valstīs būtiski pieaudzis cikliskais risks – galvenokārt saistībā ar nesabalansētu mājokļu cenu un mājaimniecību parādu kāpumu. Arī NFS parādi ir palielinājušies un sekmējuši finanšu cikla attīstību. Saskaņā ar ECB vērtējumu sistēmiskā cikliskā riska rādītājs eiro zonā sasniedzis augstāko vērtību kopš globālās finanšu krīzes (sk. 1.4. att.). Tiesa, tā līmenis joprojām ir zemāks nekā 2006.–2007. gadā. Turklāt pandēmijas sākumā rādītāja pieaugumu daļēji ietekmēja t.s. saucēja efekts IKP krituma dēļ, piemēram, kredītu un IKP attiecības komponentē.

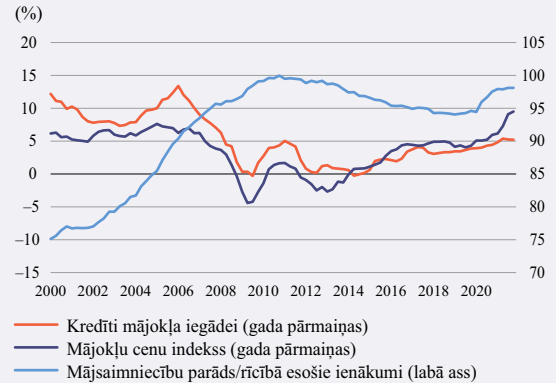
1.4. attēls
EIRO ZONAS SISTĒMISKĀ CIKLISKĀ RISKĀ RĀDĪTĀJS (SRI),
NOVIRZE NO MEDIĀNAS



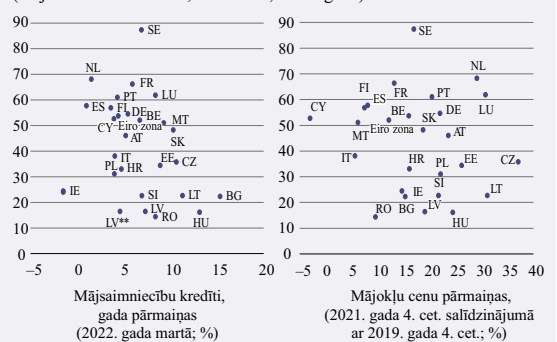
* Citos rādītājos iekļauti akciju tirgus, tekošā konta balances un parādu apkalpošanas rādītāji.

Pieprasījums pēc mājokļiem un finansējuma to iegādei pēdējos divos gados nozīmīgi pieaudzis, veicinot aktivitātes un cenu kāpumu mājokļu tirgū (sk. 1.5. att.). To sekmēja vairāki faktori. Pirmkārt, pandēmijas apstākļos paradumu maiņas ietekmē notika pieprasījuma strukturālas pārmaiņas, piemēram, attālinātā darba dēļ pieauga pieprasījums pēc lielākiem mājokļiem vai mājokļiem ārpus pilsētas. Otrkārt, atliktais patēriņš un būtisks fiskālais atbalsts, kas ne vienmēr tika mērķēts visvairāk ievainojamām sabiedrības grupām, veicināja mājāsaimniecību uzkrājumu pieaugumu. Treškārt, zemas procentu likmes un pandēmijas apstākļos atvieglotās uzraudzības prasības un kredītēšanas standarti vairākās valstīs nodrošināja relatīvi labvēlīgākus hipotekāro kredītu finansēšanas nosacījumus. Vienlaikus mājokļu piedāvājums daudzviet saglabājās ierobežots, bet būvniecības izmaksas nozīmīgi palielinājās. Rezultātā mājokļu cenas būtiski pieaugušas. 2021. gada 4. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni eiro zonā mājokļu cenas palielinājās vidēji par 9.5%, bet salīdzinājumā ar 2020. gada sākumu – par 16.0%. Tiesa, pārmaiņu tempa izkliede starp valstīm bijusi visai liela. Ņemot vērā, ka pēdējos gados vairākās valstīs mājokļu cenas augušas straujāk nekā ekonomiskās aktivitātes un darba algas rādītāji, mājokļu cenu līmenis tajās kļūst arvien pārmērīgāks, palielinot finanšu stabilitātes riskus.

1.5. attēls
MĀJOKĻU CENAS, KREDĪTI MĀJOKĻA IEGĀDEI,
MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDS EIRO ZONĀ



1.6. attēls
MĀJOKĻU CENAS UN MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTI*
ES VALSTĪS
(mājsaimniecību kredīti; % no IKP; 2021. gadā)



* ECB dati, izslēdzot norakstīto kredītu, valūtas kursu svārstību, pārklasifikācijas un citu vienreizējo efektu ietekmi.

** Latvijas Bankas aprēķini, precizējot vienreizējo efektu ietekmi.

Augošās mājokļu cenas un straujā mājokļu kredītēšana raisa bažas par cenu un kredītēšanas spirāli un mājsaimniecību parāda pieaugumu. Strauja mājokļu cenu un kredītu dinamika vērojama arī valstīs, kurās ir augsts mājsaimniecību parāda līmenis (sk. 1.6. att.), turklāt risku pieaugums bija vērojams jau pirms pandēmijas. 2022. gada februārī publicēts jauns ESRK novērtējums¹ par ievainojamību EEK valstu mājokļu tirgos un vairākām valstīm² izteikts brīdinājums par ievainojamības pieaugumu un rekomendācijas īstenot konkrētus pasākumus tās mazināšanai.

Cikliskais risks pieaudzis arī Lietuvā un Igaunijā. Mājokļu cenu pieaugumu pavada arī būtisks mājokļu kredītu atlikuma pieaugums. Lai gan mājsaimniecību parādu līmenis abās valstīs pagaidām nav pārmērīgs, Igaunijā turpmāks mājsaimniecību parāda pieaugums var veicināt lielākus mājsaimniecību maksāspējas riskus.

Kopumā nesabalansētība ES valstu mājokļu tirgos ir pieaugusi un mājokļu cenu korekcijas riski ir palielinājušies. Tiesa, nākotnes tendences ir ļoti pretrunīgas. No vienas puses, mājsaimniecību maksāspējas pasliktināšanās procentu likmju un plaša cenu kāpuma dēļ, kā arī nenoteiktās un mainīgās ekonomiskās vides ietekmē pieprasījums var mazināties. No otras puses, pieprasījumu turpina uzturēt strukturālās pārmaiņas saistībā ar paradumu maiņu un bēgļu skaita būtisku pieaugumu. Turklāt piedāvājuma puses

¹ *Vulnerabilities in the residential real estate sectors of the EEA countries.*

² Brīdinājumi izteikti Bulgārijai, Horvātijai, Ungārijai, Lihtenšteinai un Slovākijai, savukārt rekomendācijas – Austrijai un Vācijai, kuras jau bija saņēmušas brīdinājumus attiecīgi 2016. un 2019. gadā.

ierobežojumi un būvniecības izmaksas palielinās, veicinot mājokļu cenu kāpumu. Tāpēc vairākās valstīs ir aktuāli mazināt šķēršļus mājokļu piedāvājuma attīstībai, kā arī izvērtēt fiskālās un ekonomiskās politikas pasākumu lomu mājokļu tirgus norisēs. Arvien vairāk valstu sāk veikt preventīvus makrouzraudzības politikas pasākumus vidēja termiņa cikliskā riska mazināšanai un finanšu sektora noturības stiprināšanai (sk. sadaļu par makrouzraudzības politiku).

Iekšējā makrofinansālā vide

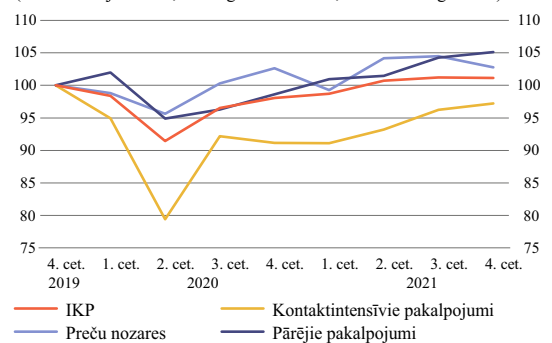
- *Krievijas iebrukums Ukrainā un tā izraisītās sekas nelabvēlīgi ietekmē Latvijas tautsaimniecības izaugsmi un palielina inflāciju.*
- *Latvijas tautsaimniecības un finanšu sektora tiešās saiknes ar karā iesaistītajām valstīm kopumā ir ierobežotas. Galvenie ietekmes kanāli ir augstākas energoresursu un citu izejvielu cenas, importa izejmateriālu un komponentu piegādes traucējumi, konfidences pasliktināšanās, kā arī ekonomisko attiecību ar Krieviju un Baltkrieviju saraušana.*
- *Valsts atbalsts mazinās kara ietekmi uz tautsaimniecību, taču vienlaikus pasliktināsies valsts fiskālie rādītāji.*

Pandēmijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību un finanšu stabilitāti izrādījusies daudz mazāka, nekā sākotnēji tika prognozēts. Tas galvenokārt skaidrojams ar iekšzēmē un ārvalstīs īstenotajiem vērīgajiem atbalsta pasākumiem, kā arī mājsaimniecību un uzņēmumu spēju pielāgoties pandēmijas apstākļiem. 2021. gadā ilgstoši³ bija spēkā vīrusa izplatību ierobežojošie pasākumi, bet 2. pusgadā izaugsmi ierobežoja izejmateriālu trūkums un izmaksu kāpums. Tomēr jau 2021. gada vidū Latvijas tautsaimniecība sasniedza līmeni, kāds bija pirms pandēmijas, un IKP kāpums 2021. gadā kopumā sasniedza 4.5%. Tiesa, izaugsmes atjaunošanās nebija vienmērīga – nozarēs, kuras ierobežojumi skāra vairāk, izlaide joprojām būtiski atpaliek no līmeņa, kāds bija sasniegts pirms pandēmijas (sk. 1.7. att.).

Karadarbība Ukrainā un ar to saistītā ģeopolitiskās

³ Ārkārtējā situācija saistībā ar straujo Covid-19 infekcijas izplatīšanos tika izsludināta no 2020. gada 9. novembra līdz 2021. gada 6. aprīlim, kā arī no 2021. gada 11. oktobra līdz 2022. gada 28. februārim. Daži ierobežojošie pasākumi, īpaši attiecībā uz nevakcinētajām personām, bija spēkā visu gadu.

1.7. attēls
LATVIJAS IKP UN PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA
(salīdzināmās cenās; 2019. g. 4. cet. = 100; sezonāli koriģēti dati)



situācijas eskalācija būtiski palielinājušas nenoteiktību un samazinājušas izaugsmes izredzes kā Latvijā, tā arī ārvalstīs. Konfidences kritums, ekonomisko attiecību ar Krieviju un Baltkrieviju saraušana, izaugsmes palēnināšanās ārējos tirgos, globālo izejvielu pieejamības mazināšanās un cenu kāpums, importa izejmateriālu un komponentu piegādes pārkārtošana nelabvēlīgi ietekmēs Latvijas tautsaimniecības izaugsmi (sk. 1.2. ielikumu).

2022. gada 1. ceturksnī IKP pieaugums izrādījās augstāks, nekā prognozēts, un tas samazināja IKP krituma draudus 2022. gadam. Konfidences sarukuma negatīvo ietekmi 1. ceturksnī mazināja iepriekšējā gadā izveidoto krājumu izmantošana ražošanas procesos, kā arī patēriņa kāpums. Tā pieaugumu veicināja Covid-19 pandēmijas izplatības mazināšanai noteikto ierobežojumu atvieglošana, iedzīvotāju tēriņi, sniedzot palīdzību Ukrainai, kā arī Ukrainas bēgļu ierašanās Latvijā. Taču kopumā **riski ekonomiskajai izaugsmei saglabājas paaugstināti.** Saskaņā ar Latvijas Bankas 2022. gada jūnija prognozēm Latvijas IKP pieaugums 2022. un 2023. gadā būs attiecīgi 2.9% un 2.4%.

Piegādes ķēžu traucējumi, kā arī izejvielu un energoresursu cenu pieaugums jau 2021. gadā noteica būtisku inflācijas kāpumu. Karš Ukrainā radījis jaunus piegādes sarežģījumus pasaulē un papildu spiedienu uz globālajām energoresursu un pārtikas cenām.

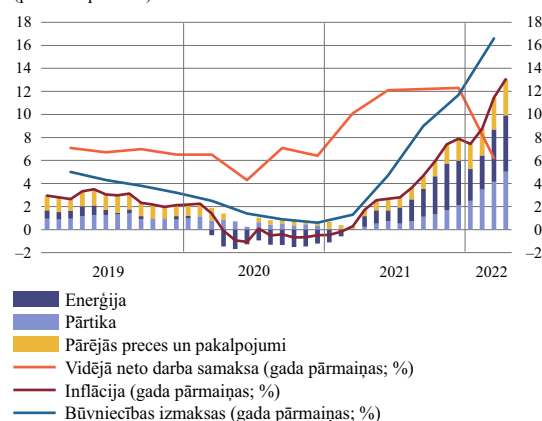
Tādējādi arī Latvijā turpina augt dažāda veida izmaksas (t.sk. būvniecības un transporta izmaksas) un plaša preču un pakalpojumu klāsta cenas, kā arī palielinās spiediens uz algām (sk. 1.8. att.). Augstais inflācijas līmenis saglabāsies ilgāk, nekā prognozēts iepriekš, un vidējā gada inflācija 2022. gadā varētu sasniegt 14.8% (2020. gadā – 0.2%). Novērots straujāks pārtikas un enerģijas cenu pieaugums. Šīs pozīcijas veido lielāku īpatsvaru kopējos izdevumos tieši mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem. **Plašs un straujš izmaksu kāpums vienlaikus ar vēl joprojām iespējamiem Covid-19 pandēmijas radītajiem sarežģījumiem palielina aizņēmēju maksāspējas riskus un padziļina nevienlīdzību valstī.**

Pandēmijas ietekme uz tautsaimniecības nozarēm bijusi ļoti nevienmērīga, bet **ar ģeopolitiskajiem satricinājumiem saistītā piegādes ķēžu pārkārtošana un cenu pieaugums lielākā vai mazākā mērā ietekmēs visas tautsaimniecības nozares.** Transporta nozari būtiski ietekmēs jaunie "mobilitātes" programmas noteikumi.

Plašs izmaksu kāpums, piegādes ķēžu traucējumi un nenoteiktības pieaugums var jūtami kavēt esošo investīciju projektu īstenošanos un atturēt no jaunu investīciju veikšanas. Investīciju vide ir cieši saistīta arī ar būvniecības nozares aktivitāti. Lai gan tajā joprojām tiek gaidīta būtiska finanšu līdzekļu ieplūde saistībā gan ar *Rail Baltica* projekta īstenošanu, gan ar Atveseļošanās un noturības mehānisma finansējumu, kā arī ar Eiropas struktūrfondu līdzekļiem, straujais būvniecības izmaksu pieaugums, loģistikas problēmas un ierobežotais būvmateriālu piedāvājums var nozīmīgi kavēt būvniecības procesus un palielināt atlikto investīciju projektu skaitu.

Investīcijas varētu ietekmēt arī stingrāki finansēšanas nosacījumi, ko savukārt varētu sekmēt gan pakāpeniska ECB virzība uz monetārās politikas normalizēšanos, gan konfidences pasliktināšanās saistībā ar Krievijas agresiju Ukrainā. Piesardzība investīciju veikšanā un kreditēšanās bija vērojama arī iepriekšējos gados. Šajos apstākļos NFS kreditēšanas būtiska uzlabošanās ir maz ticama. Vienlaikus pozitīvi vērtējams aktivitātes pieaugums Latvijas kapitāla tirgū.

1.8. attēls
PCI GADA PĀRMAIŅAS UN TĀ KOMPONENTI, VIDĒJĀS NETO DARBA SAMAKSAS UN BŪVNICĪBAS IZMAKSU GADA PĀRMAIŅAS
(procentu punktos)



Karš Ukrainā aktualizē energoneatkarības un energoefektivitātes jautājumus. Pozitīvu stimulu investīcijām varētu sniegt ar Krievijas dabasgāzi, naftu un citu resursu aizstājāmību saistītie projekti. Energoapgādes nepārtrauktības riski un enerģijas cenu kāpums atgādina par energoefektivitātes pasākumu, t.sk. ēku renovācijas tempa kāpināšanas, nepieciešamību, jo līdzšinējais temps bijis gauss un nepietiekams.

2021. gadā valsts budžeta deficītu un kopējā parāda līmeni palielināja dažādi atbalsta pasākumi. Arī **2022. gadā gaidāms budžeta izdevumu pieaugums un plānotas aizņemšanās finanšu tirgos saistībā ar straujo inflācijas kāpumu un atbalsta sniegšanu energoresursu cenu krīzē, Ukrainas bēgļiem, kā arī uzņēmējiem ekonomiskās sadarbības pārorientēšanai prom no Krievijas un Baltkrievijas tirgiem** (sk. 1.3. ielikumu).

Latvijas valsts parāds nav pārmērīgi liels, taču budžeta deficīta un parāda pieauguma rādītāji ir vieni no augstākajiem ES. Turklāt stingrāki finanšu nosacījumi palielina valsts parāda apkalpošanas izmaksas. **Valsts atbalsts jāsniedz mērķētāk, vairāk fokusējoties uz uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanu, investīciju kāpināšanu un fiskāli ilgtspējīgiem risinājumiem.** Lai sekmētu turpmāko izaugsmi, jāpievēršas ne tikai akūto problēmu mazināšanai, bet arī strukturāliem jautājumiem.

1.2. IELIKUMS. LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS UN FINANŠU SEKTORA SAIKNES AR KRIEVIJU, BALTKRIEVIJU UN UKRAINU

Krievijas iebrukums Ukrainā negatīvi ietekmēs eiro zonas, t.sk. Latvijas, tautsaimniecības atveseļošanas pēc pandēmijas. Ietekme uz Latvijas tautsaimniecību izpaudīsies galvenokārt pa šādiem kanāliem⁴:

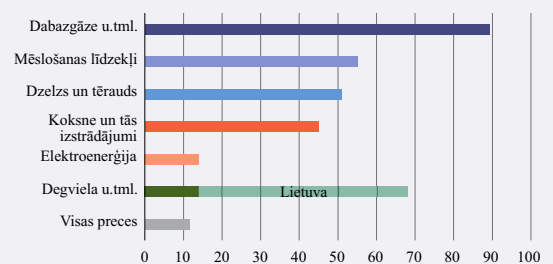
- ekonomisko attiecību ar Krieviju un Baltkrieviju saraušana;
- importa izejmateriālu un komponentu piegāžu pārkārtošana no karā iesaistītajām valstīm uz citiem piegādātājiem;
- energoresursu un citu izejvielu un materiālu cenu kāpuma pastiprināšanās;
- konfidences pasliktināšanās un nedrošības pieaugums reģionā.

Galvenie ietekmes kanāli uz aizņēmēju maksāspēju un investīciju vidi būs saistīti ar vēl lielākiem piegāžu traucējumiem, augstākām enerģijas un citu izejvielu cenām un konfidences šoku.

Pēc Krievijas īstenotās Krimas aneksijas 2014. gadā Latvijas tautsaimniecības atkarība no produkcijas noieta Krievijā un Baltkrievijā ir būtiski mazinājusies. 2021. gadā Latvijas preču un pakalpojumu eksports uz Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu bija 7.9% no kopējā eksporta jeb 5.1% no IKP (gandrīz divas reizes mazāk nekā 2014. gadā). Turklāt pēdējos piecos gados preču eksporta darījumos ar Krieviju un Baltkrieviju reeksportēto preču apjoms sasniedzis attiecīgi vidēji 34%⁵ un 54% no eksporta apjoma. Fosilo energoresursu un koksnes cenu kāpums 2021. gadā noteica importa no Krievijas un Baltkrievijas pieaugumu, un preču un pakalpojumu imports no šīm valstīm un Ukrainas bija 12.5% no kopējā importa apjoma. Preču importā no Krievijas un Baltkrievijas Latvija iegādājas galvenokārt izejvielas, turklāt fosilo energoresursu iegādē Krievijas loma ir dominējoša (sk. 1.9. att.). Tādējādi galvenie izaicinājumi ir saistīti ar energoatkarības no Krievijas mazināšanu. Alternatīvu piegādes avotu nodrošināšana lielākoties ir dārgāka, savukārt energoneatkarību veicinošām investīcijām nepieciešams laiks un resursi.

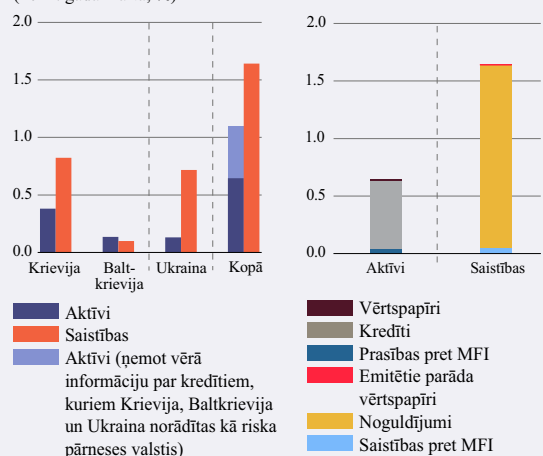
Latvijas kredītiestāžu tiešie ieguldījumi Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā kopumā ir zemi, turklāt kopš 2015. gada tie būtiski sarukuši (sk. 1.10. att.). Dažām mazākām kredītiestādēm tie nav nenožīmīgi, taču šo kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos ir niecīgs.

1.9. attēls
DAŽU IMPORTA PREČU NO KRIEVIJAS* UN BALTKRIEVIJAS ĪPATSVARS ATTIECĪGĀS PREČU GRUPAS IMPORTĀ (2021. gadā; %)



* Lai atspoguļotu Krievijas izcelsmes importu, pie degvielas importa pieskaitīts arī imports no Lietuvas.

1.10. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU SAISTĪBU UN IEGULDĪJUMU KRIEVIJĀ, BALTKRIEVIJĀ UN UKRAINĀ ĪPATSVARS KOPEJOS AKTĪVOS (2022. gada martā; %)



⁴ Makroekonomisko Norišu Pārskats (2022. gada marts), t.sk. [ielikums par Latvijas tautsaimniecības saikni ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu](#).

⁵ Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu reeksports uz Krieviju varētu būt novērtēts par zemu, ņemot vērā, ka uzņēmuma līmeņa datus par ārējo tirdzniecību netiek identificēts reeksports, ja pēc preces importēšanas un pirms tās eksportēšanas darījumi starp uzņēmumiem veikti iekšzēmē.

2022. gada martā ieguldījumi Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā veidoja 0.6%⁶ no kredītiestāžu kopējiem aktīviem (2015. gadā – 3.7%). Galvenokārt tie ir kredīti un nelielā apjomā arī prasības pret kredītiestādēm. Ņemot vērā arī informāciju par kredītiem, kuriem Krievija, Baltkrievija un Ukraina norādītas kā riska pārneses valstis, kredīti Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā veidoja vien 1.9% no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Būtiska daļa šo kredītu bija problemātiski jau pirms kara sākuma, tādējādi šo ieguldījumu papildu būtiska negatīva ietekme uz kopējā kredītportfeļa kvalitāti netiek prognozēta.

No Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas piesaistītais finansējums (galvenokārt noguldījumi) 2022. gada martā veidoja 1.6% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem (2015. gadā – 5.9%) un 2.0% no kopējā noguldījumu atlikuma. Jāpiebilst, ka ārvalstu noguldījumu īpatsvars Latvijas kredītiestāžu kopējā noguldījumu atlikumā ir sarucis no 53.4% 2015. gadā līdz 14.5% 2022. gada martā.

Latvijas kredītiestāžu ieguldījumi Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas meitas sabiedrībās ir niecīgi – 2021. gada beigās mazāk nekā 0.1% no kredītiestāžu aktīviem. Arī **ieguldījumi Latvijas kredītiestāžu apmaksātajā pamatkapitālā no Krievijas un Baltkrievijas ir nebūtiski – 2022. gada martā tie veidoja 0.3% no kredītiestāžu kopējā apmaksātā pamatkapitāla.** Divās mazās kredītiestādēs ir būtiska Ukrainas apmaksātā pamatkapitāla līdzdalība, taču tā nepārsniedz 50% no to apmaksātā pamatkapitāla.

Ņemot vērā kredītiestāžu nelielo tiešo saikni ar karā iesaistītajām valstīm, **būtiska kara tiešā ietekme uz Latvijas kredītiestāžu sektoru nav vērojama.** Vienlaikus sankciju ievērošana rada būtisku slogu gan finanšu sektoram, gan uzņēmējiem un apgrūtina maksājumus, kuri varētu būt saistīti ar sankcijām pakļautajām jomām un agresorvalstīm. Latvijā un arī citās valstīs strauji pieauguši kibernetiskās drošības riski, kā arī ar to saistītie potenciālie maksājumu sistēmu traucējumu riski. Tiesa, Latvijā kritiski incidenti nav notikuši (sk. pielikumu par kibernetiskās drošību).

Taču ģeopolitiskā situācija var ietekmēt kredītiestāžu pelnītspēju galvenokārt netieši – pa konfidences un makroekonomisko kanālu, negatīvi ietekmējot kredītrisku, pelnītspēju un tautsaimniecības kreditēšanu. Kopumā kredītiestāžu sektora noturība pret šokiem saglabājas laba (sk. stresa testu rezultātus).

Arī nebanku finanšu sektora tiešie ieguldījumi Krievijā un Ukrainā ir nelieli. Saskaņā ar Latvijas Bankas un FKTK aplēsēm 2021. gada beigās pensiju 2. un 3. līmeņa, kā arī apdrošinātāju ieguldījumi Krievijas emitentu vērtspapīros ir mazāki par 1% no kopējā apjoma. Savukārt ieguldījumu fondos Krievijas emitentu vērtspapīri veido mazāk nekā 5% no visa ieguldījumu apjoma. Kopumā lielajai nenoteiktībai un svārstīgumam finanšu tirgos varētu būt pat lielāka ietekme uz nebanku finanšu sektora ieguldījumiem nekā nelielajam ieguldījumu apjomam Krievijā un Ukrainā.

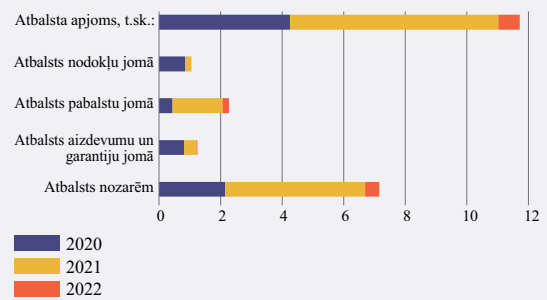
⁶ 1.1% no aktīviem, iekļaujot informāciju par kredītiem, kuriem Krievija, Baltkrievija un Ukraina norādītas kā riska pārneses valstis (saskaņā ar riska pārneses pamatu Latvijas Bankas Kredītu reģistra noteikumu 11. pielikumā), un tādējādi ņemot vērā netiešu pakļautību ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu saistītam riskam.

1.3. IELIKUMS. ATBALSTS COVID-19 PANDĒMIJAS SEKU PĀRVARĒŠANAI UN ENERGORESURSU IZMAKSU KOMPENSĒŠANAI LATVIJĀ

Atbalsts Covid-19 pandēmijas seku pārvarēšanai

Fiskālais atbalsts būtiski mazināja Covid-19 pandēmiju ierobežojošo pasākumu negatīvo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību un aizņēmēju maksāspēju⁷. 2021. gadā valsts atbalsta pasākumu apjoms nozīmīgi pieauga un sasniedza 6.8% no IKP (2020. gadā – 4.3%; sk. 1.11. att.). Atbalsts uzņēmumiem kopumā kļuva mērķētāks, kā arī mazinājās parādu veidojošu atbalsta pasākumu (nodokļu samaksas termiņu pagarināšana, aizdevumi, kredītu garantijas) īpatsvars. Savukārt mājāsaimniecību atbalsta pasākumos pieauga vienreizēju un nemērķētu pabalstu apjoms, ko vienlaikus ar citiem faktoriem ietekmēja tas, ka valstī nav sistēmas, kas ļautu ātri un efektīvi piešķirt mērķētus pabalstus finansiāli visvairāk ievainojamām sabiedrības grupām.

1.11. attēls
VALSTS ATBALSTA PASĀKUMI COVID-19 PANDĒMIJAS SEKU PĀRVARĒŠANAI LATVIJĀ
(% no IKP)



Valdība turpina finansiāli atbalstīt iedzīvotājus un uzņēmumus arī 2022. gadā. Lai gan lielākā daļa pasākumu Covid-19 pandēmijas seku pārvarēšanai noslēdzas 2022. gada 1. pusgadā, tos papildina valsts atbalsts energoresursu cenu krīzes laikā un pasākumi saistībā ar Ukrainā notiekošā kara ietekmi. Piemēram, pandēmijas seku pārvarēšanai AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" (tālāk tekstā – Altum) piedāvātajiem finanšu instrumentiem piešķirtais, bet neizmantotais vai atmaksātais valsts budžeta finansējums tiks izmantots atbalsta pasākumiem uzņēmējiem, kurus skārušas Krievijai piemēroto sankciju un pretpasākumu izraisītās ekonomiskās sekas, ar mērķi veicināt šo uzņēmumu tirgus pārorientāciju uz sadarbību ar citiem tirgiem.

Valsts atbalsts mājāsaimniecībām kļuva daudz apjomīgāks un plašāks, veicinot arī turīgāko mājāsaimniecību maksāspēju. 2021. gadā pabalstu⁸ apjoms bija 4.1 reizi lielāks nekā 2020. gadā un veidoja 4.8% no visu mājāsaimniecību kopējā 2021. gada algu fonda. Pabalsti palīdzēja mazināt būtisko un ilgstošo Covid-19 krīzes negatīvo ietekmi uz tās vistiešāk skartajās nozarēs nodarbināto mājāsaimniecību ienākumiem. Taču atbalsts kopumā nebija precīzi mērķēts⁹ un tika izmaksāts arī mājāsaimniecībām ar augstiem un pandēmijas periodā pat augošiem ienākumiem.

Valsts atbalstam bija svarīga loma uzņēmumu likviditātes problēmu risināšanā un krasa maksātnespējas gadījumu skaita pieauguma novēršanā. Nodokļu termiņa pagarinājumi, apgrozāmo līdzekļu granti un pabalsti nozarēm 2021. gadā veidoja 4.7% no IKP. Visintensīvāk – mērot kopējo izsniegto apjomu pret kopējo nozares apgrozījumu – atbalstītas tieši pandēmijas visvairāk skartās nozares (piemēram, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozare, mākslas nozare, atpūtas un izklaides pakalpojumu nozare). Nozīmīgs atbalsts

⁷ Kredītu maksājumu moratorijiem bija būtiska loma pandēmijas ekonomisko seku tūlītējās ietekmes uz aizņēmēju maksāspēju mazināšanā. Taču Latvijā pēc vienotā privātā moratorija beigām 2020. gada rudenī (zema pieprasījuma dēļ) piešķirtie atvieglojumu termiņi ir beigušies, nepasliktinot kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāti.

⁸ Dīkstāves pabalstos (piešķirti līdz 30.06.2021.), algu subsīdijās, bezdarbniekiem sniegtās palīdzības pabalstos, slimības pabalstos un piemaksās, kā arī vienreizējos pabalstos par katru bērnu un vienreizējos pabalstos katram senioram un personai ar invaliditāti 2021. gadā kopā izmaksāti 533.5 milj. eiro.

⁹ 35% no pabalstu kopējā apjoma veidoja 2021. gadā veiktie vienreizējie maksājumi 500 eiro apjomā par katru bērnu. Tie izmaksāti vienam no vecākiem neatkarīgi no viņa ienākumu līmeņa vai tā pārmaiņām pandēmijas ietekmē.

piešķirts arī ierobežojumu skartajiem tirdzniecības centriem¹⁰. Taču apjomīgus līdzekļus saņēmušas arī tādas nozares, kuru darbība skarta ne tik būtiski un kuru uzņēmumu kopējie noguldījumi kredītiestādēs ir pat pieauguši¹¹. Pandēmijas trešā viļņa laikā tika noteikts to nozaru saraksts¹², kuru darbību valstī noteiktie ierobežojumi neietekmē un kurām atbalsts nav paredzēts. Trešajā vilnī visintensīvāk atbalstītas tās nozares, kuras krīze skārusi viskrasāk (sk. 1.12. att.) un kuru finansiālā situācija vēl arvien bija slikta, tādējādi mazinot maksātnespējas riskus.

Tautsaimniecībai pielāgojoties pandēmijas apstākļiem, Altum pandēmijas seku mazināšanai piedāvātie

finanšu instrumenti, t.sk. kredītu garantijas un kredīti, 2021. gadā tika izmantoti mazāk. Piemēram, atsevišķās eiro zonas valstīs kredītu garantijām ir nozīmīga loma kredītņēmēju atbalstā, savukārt Latvijā interese par garantiju programmām 2021. gadā bija niecīga. Arī pieprasījums pēc Altum apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem, kas sniedz likviditātes atbalstu pandēmijas skartajiem uzņēmumiem, ir būtiski mazinājies. No kapitāla fonda pieejamā finansējuma tika izmantota aptuveni viena trešdaļa.

Atbalsts energoresursu izmaksu kompensēšanai

Valsts atbalsts energoresursu sadārdzināšanās ietekmi uz aizņēmēju maksāspēju mazina nozīmīgi, bet īslaicīgi, jo vairākums apstiprināto atbalsta pasākumu noslēdzas šā gada apkures sezonas beigās. Lielākā daļa atbalsta atvēlēta fiziskajām personām¹³. Visu atbalsta pasākumu kopējais finansējums atbilst 1.3% no 2021. gada IKP, un tas ir salīdzināms ar 17% no mājāsaimniecību izdevumiem par mājokli, elektroenerģiju, ūdeni, gāzi un citu kurināmo 2019. gadā¹⁴. Jāatzīst, ka atbalsts kopumā nav precīzi mērķēts un ir izmaksāts arī turīgākajām mājāsaimniecībām¹⁵.

Ja energoresursu cenas saglabāsies augstas arī nākamajā apkures sezonā, būs nepieciešams mērķēts atbalsts mazturīgajiem iedzīvotājiem. Pastāvīgs valsts atbalsts plašam iedzīvotāju lokam energoresursu sadārdzinājuma kompensēšanā nav fiskāli ilgtspējīgs. Turklāt atbalsts dabai nedraudzīgu enerģijas avotu izmantošanai ir arī pretrunā ar klimata neitralitātes mērķiem. **Ilgtspējīgāk būtu attīstīt alternatīvos energoresursus un kāpināt energoefektivitāti.**

1.12. attēls
VALSTS ATBALSTA PASĀKUMI UZŅĒMUMIEM
(01.10.2021.–20.03.2022.; milj. eiro; % no nozares apgrozījuma)



¹⁰ Nomas ieņēmumu kritumu kompensēšanai vienreizējos grantos 16 tirdzniecības centriem kopā izmaksāti 404.5 tūkst. eiro.

¹¹ <https://www.makroekonomika.lv/apaligakas-vai-pavisam-licsas-kadas-kluvusas-uznemumu-aprises-starp-majsedem-un-aktivu-rosibu>.

¹² <https://likumi.lv/ta/id/327300-grozijumi-ministru-kabineta-2020-gada-10-novembra-noteikumos-nr-676-noteikumi-par-atbalstu-covid-19-krizes-skartajiem-uznemumiem>.

¹³ Atbalsta pasākumu kopējais finansējums ir 432.1 milj. eiro. Tajā lielāko daļu veido elektroenerģijas pakalpojumu maksas kompensācija visiem galalietotājiem, kā arī mēneša pabalsta maksājumi ģimenēm ar bērniem, senioriem, personām ar invaliditāti un vakcinētajiem senioriem.

¹⁴ Saskaņā ar CSP mājāsaimniecību budžeta apsekojuma datiem mājāsaimniecības šajā izdevumu grupā tērēja 14.6% no visiem saviem patēriņa izdevumiem, savukārt mājāsaimniecību kopējais galapatēriņš 2019. gadā bija 17.4 mljrd. eiro. Salīdzinājums veikts attiecībā pret mājāsaimniecību patēriņu, jo būtiskākā daļa atbalsta mērķēta tieši mājāsaimniecībām. Daļa atbalsta (piemēram, sadales tarifu un OIK samazinājums) skar visus galalietotājus.

¹⁵ Lielākais pabalstu apjoms izmaksāts iedzīvotājiem, neņemot vērā viņu ienākumu līmeni.

Aizņēmēju finansiālā ievainojamība

- Pirms Krievijas sāktā kara Ukrainā mājsaimniecību un NFS maksāspēja kopumā bija laba, taču pandēmijas vistiešāk skarto NFS un mazāk turīgo mājsaimniecību finansiālā ievainojamība joprojām bija paaugstināta.
- Inflācijas pieaugums, kā arī izejmateriālu piegādes problēmas pasliktina finansiālo situāciju daļai aizņēmēju.

Mājsaimniecību maksāspēja

Līdz karadarbības sākumam Ukrainā Latvijas mājsaimniecību finansiālā situācija turpināja uzlaboties. 2021. gadā kopējais algu fonds pieauga par 8.9%, bet patēriņa cenas – par 3.3%¹⁶. Darba meklētāju īpatsvars pakāpeniski samazinājās (līdz 7.1% 2021. gada beigās), bet reģistrētā bezdarba līmenis 2022. gada aprīlī saruka līdz 6.5%. Mājsaimniecību noguldījumu atlikums kredītiestādēs turpināja pakāpeniski augt un 2022. gada aprīlī bija par 9.0% lielāks nekā pirms gada¹⁷, turpretī mājsaimniecību parādsaistības salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu palielinājās mēreni – par 3.8%¹⁸, galvenokārt augstāku kredītsaistību mājokļa iegādei dēļ.

Mājsaimniecību parādu maksājumu slogs ir zems un maksājumu disciplīna – laba. Mājsaimniecību parādsaistību līmenis¹⁹ attiecībā pret IKP ir viens no zemākajiem ES (2021. gada beigās – 19.1%; 2019. gada beigās – 19.6%). Mājsaimniecību kredītu procentu maksājumi ir mazi (2021. gadā MFI – 0.54% attiecībā pret IKP, bet nebanku kredītētājiem – 0.34% attiecībā pret IKP). Aprēķināto un atzīto mājsaimniecību kredītu procentu maksājumu starpība turpina sarukt un ir zema (sk. 1.13. att.).

Pandēmija un nevienmērīgais patēriņa cenu pieaugums mājsaimniecību maksāspēju turpināja

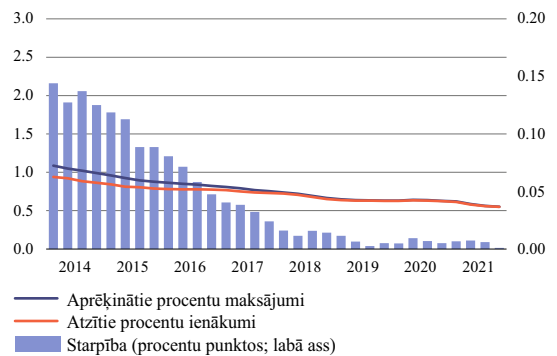
¹⁶ 2021. gada 2. pusgadā patēriņa cenu izaugsme paātrinājās, bet joprojām bija zemāka nekā algu fonda izaugsme.

¹⁷ Mājsaimniecību noguldījumu līmeņa kāpums turpinājies arī martā.

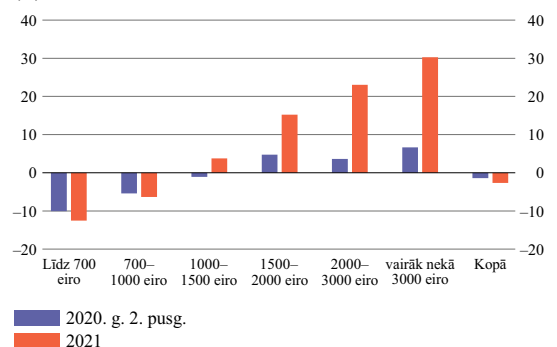
¹⁸ Izslēdzot vienreizējos efektus saistībā ar strukturālajām pārmaiņām banku sektorā un sektoru pārklassifikāciju.

¹⁹ Parāds MFI, līzings sabiedrībām un citiem nebanku finanšu sektora (izņemot līzingu sabiedrības) dalībniekiem.

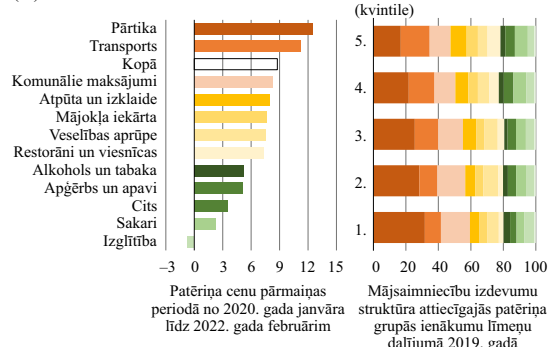
1.13. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU PROCENTU MAKSĀJUMI MFI UN APRĒĶINĀTO UN ATZĪTO PROCENTU MAKSĀJUMU STARPĪBA
(% no IKP)



1.14. attēls
NODARBINĀTO SKAITA GADA PĀRMAIŅAS DAŽĀDĀS IENĀKUMU GRUPĀS
(%)



1.15. attēls
PATĒRIŅA CENU PĀRMAIŅAS UN MĀJSAIMNIECĪBU IZDEVUMU STRUKTŪRA ATTIECĪGAJĀS PATĒRIŅA GRUPĀS
(%)



ietekmēt nevienlīdzīgi. 2021. gadā turpināja samazināties nodarbinātība zemu algu saņēmēju grupā (sk. 1.14. att.). Turklāt kopš 2020. gada februāra spējāk augušas pārtikas preču cenas un maksa par komunālajiem pakalpojumiem, kas veido tieši mazāk turīgo mājsaimniecību patēriņa būtiskāko daļu (sk. 1.15. att.). Valsts atbalsta pasākumi Covid-19 izraisītās krīzes pārvarēšanai un energoresursu cenu kāpuma kompensēšanai nav bijuši mērķēti.

Tie uzlabojuši maksāspēju gan mazāk turīgām, gan turīgākām mājāsaimniecībām (sk. 1.3. ielikumu).

Karadarbība Ukrainā negatīvi ietekmē mājāsaimniecību maksāspēju, jo tās dēļ noticis straujāks energoresursu, pārtikas un kopējā patēriņa cenu kāpums (sk. 2. pielikumu). 2022. gada aprīlī patēriņa cenu pieaugums paātrinājās²⁰ un jau pārsniedza algu fonda izaugsmes tempu. Izejmateriālu piegādes traucējumu un sadārdzināšanās dēļ pasliktināsies jauno mājokļu pieejamība. Negatīvās ietekmes mazināšanai nepieciešams mērķēts atbalsts mazāk turīgo iedzīvotāju grupām.

NFS maksāspēja

2021. gadā NFS finansiālā situācija kopumā būtiski uzlabojās. 2020. gadā NFS kopējais apgrozījums kritās (par 7.1%), bet 2021. gadā pieauga (par 19.0%). Izaugsmi noteica ne vien cenu kāpums, bet arī uzņēmumu kopumā labā spēja pielāgoties pandēmijas apstākļiem. Apgrozījums palielinājās visās nozarēs, izņemot izmitināšanas un ēdināšanas nozari, kurā tas saglabājās nemainīgi zems, kā arī mākslas un izklaides nozari, kur 2021. gadā tas saruka vēl par 16.7%²¹.

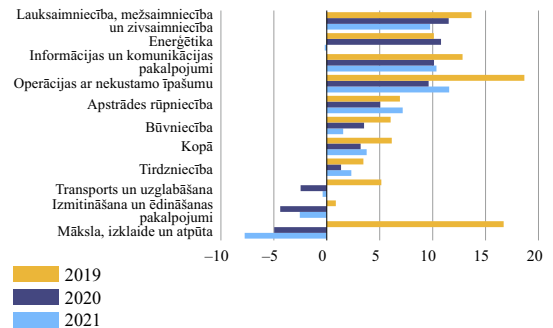
Pandēmijas vistiešāk skarto nozaru NFS finansiālais stāvoklis ilgstoši turpina pasliktināties. Mākslas un izklaides, izmitināšanas un ēdināšanas, kā arī transporta nozarēs otro gadu pēc kārtas ciesti zaudējumi (sk. 1.16. att.). Transporta nozarē atveseļošanās kavēs gan mobilitātes pakotnes²² prasību autopāravadātājiem izraisītais izmaksu pieaugums, gan ar Krievijas sāktu karu un sankcijām saistītā potenciāli būtiskā negatīvā ietekme uz dzelzceļa pārvadājumiem un ostu darbību. Karadarbība Ukrainā un sankcijas mazinās arī tūrisma plūsmas gan no Krievijas un Baltkrievijas, gan arī, iespējams, no citām valstīm, attiecīgi kavējot arī izmitināšanas un izklaides nozaru atveseļošanos.

²⁰ Līdz 13.0% salīdzinājumā ar 2021. gada aprīli.

²¹ 2020. gadā nozares apgrozījums jau krasi saruka (par 42.1%).

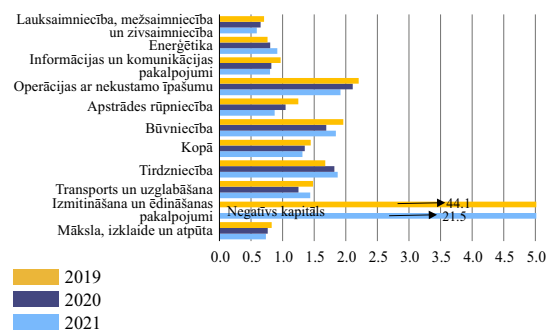
²² No 2022. gada 21. februāra pārvadātājam jānodrošina, ka uzņēmuma rīcībā esošie transportlīdzekļi, kas tiek izmantoti starptautiskajos pārvadājumos, atgrieztos uzņēmuma reģistrācijas valstī vismaz astoņu nedēļu laikā pēc izbraukšanas no tās. Noteikti arī papildu ierobežojumi kabotāžas pārvadājumiem.

1.16. attēls
NFS RENTABILITĀTE (%)



Piezīme. Peļņa pirms nodokļiem attiecībā pret apgrozījumu attiecīgajā nozarē un periodā.

1.17. attēls
NFS PARĀDA ATTIECĪBA PRET PAŠU KAPITĀLU (reīzu skaits)



NFS finansiālo noturību pandēmijas periodā stiprināja valsts atbalsta pasākumi un īpašnieku papildu kapitāla ieguldījumi. 2021. gadā NFS kopējās parādsaistības samazinājās²³, bet pašu kapitāls (lielā mērā akciju un kapitāla daļu pieauguma dēļ) palielinājās par 7.9%. NFS parāda un pašu kapitāla attiecība uzlabojās (sk. 1.17. att.) un 2021. gadā bija vēl zemāka nekā 2019. gadā visās nozarēs, izņemot tirdzniecības un enerģētikas nozari, kurā NFS kopējo parādsaistību atlikuma pieaugums 2021. gadā bija spējāks (attiecīgi 9.3% un 10.7%) nekā pašu kapitāla apjoma pārmaiņas (6.2% un -2.8%).

Pelnītspējai kopumā uzlabojoties un parādsaistībām samazinoties, 2021. gadā NFS spēja apkalpot parādsaistības uzlabojās. Taču straujais energoresursu cenu kāpums nozīmīgi palielinās NFS ražošanas un materiālu izmaksas un mazinās peļņu (sk. 1.4. ielikumu). Piegādes traucējumi

²³ 2021. gada 3. ceturksnī NFS kopējais parāds kredītiestādēm, NFS, mājāsaimniecībām un citiem finanšu starpniekiem veidoja 50.1% no IKP, kas ir būtiski mazāk nekā 2020. gada beigās (55.6% no IKP). Sarukumu noteica gan IKP pieaugums, gan neliels kopējo parādsaistību samazinājums.

krasāk skar NFS būvniecības (galvenokārt metālu izejmateriālu piegādes dēļ), apstrādes rūpniecības (īpaši metālapstrādes un mašīnbūves apakšnozares), lauksaimniecības (minerālmēslu piegādes problēmu dēļ) un automobiļu tirdzniecības nozari. Krasāk varētu samazināties arī to NFS peļņitspēja, kuru būtiskākā tirgus daļa atradās Krievijā vai Baltkrievijā (piemēram, atsevišķu uzņēmumu peļņitspēja mašīnbūves, ķīmijas un farmācijas nozarēs).

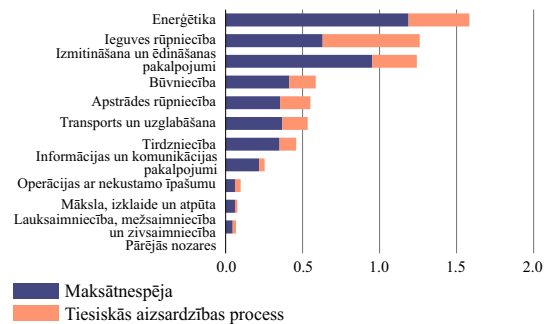
Energoresursu sadārdzinājums, piegādes traucējumi un pieaugusi nenoteiktība kavēs arī NFS investīciju izaugsmi. Tas nozīmē, ka, visticamāk, mazināties arī NFS pieprasījums pēc kredītiem.

Finansiālā ievainojamība un maksātnespējas riski pandēmijas krīzes visvairāk skartajās nozarēs joprojām ir augsti. Tātad arī spēja absorbēt būtisku izejvielu un materiālu izmaksu kāpumu, nenonākot maksātnespējas problēmās, ir ierobežota. Valsts atbalsta un pandēmijas pārvarēšanas pasākumi²⁴ novērsuši

²⁴ 2020. gada 21. martā tika noteikts liegums kreditoriem līdz 2020. gada 1. septembrim iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumus, t.sk. lai nodrošinātu finansiālo un tiesisko stabilitāti, Tas tika atkārtoti pagarināts līdz 2021. gada 1. septembrim. <https://likumi.lv/ta/id/315287-covid19-infekcijas-izplatibas-seku-parvaresanas-likums>

Arī pēc lieguma atcelšanas iesniegto juridisko personu maksātnespējas procesa pieteikumu skaits nav nozīmīgi audzis.

1.18. attēls
NO 2020. GADA 1. MARTA LĪDZ 2022. GADA 18. MARTAM UZSĀKTO MAKSĀTNESPĒJAS UN TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESU JURIDISKAJĀM PERSONĀM SKAITA ĪPATSVARS KOPEJĀ JURIDISKO PERSONU SKAITĀ VALSTĪ ATTIECĪGAJĀ NOZARĒ (%)



būtisku maksātnespējas procesu skaita pieaugumu krīzes visvairāk skartajās nozarēs (sk. 1.18. att.). Izmaksu pieauguma šoka ietekmē šādu procesu skaits pandēmijas novājinātajās nozarēs, visticamāk, palielināsies. **Lai novērstu strauju maksātnespējas procesu skaita pieaugumu, svarīgi veicināt NFS finanšu pratību – spēju laikus konstatēt un risināt maksātnespējas problēmas.**

1.4. IELIKUMS. RAŽOŠANAS UN MATERIĀLU IZMAKSU PIEAUGUMA ŠOKA IETEKME UZ IEVAINOJAMO NFS AIZŅĒMĒJU SPĒJU APKALPOT TO PARĀDSAISTĪBAS KREDĪTIESTĀDĒM

Galvenokārt energoresursu cenu kāpuma un piegādes problēmu dēļ uzņēmumiem nozīmīgi palielinājušās ražošanas un materiālu izmaksas. Karadarbība Ukrainā un tās izraisītās globālās sekas palielina spiedienu un izmaksu kāpumu. Ielikumā novērtēts, kā izmaksu pieaugums ietekmē NFS peļņu un spēju apkalpot to parādsaistības kredītiestādēm. Tika identificētas ar izmaksu kāpumu ievainojamās NFS un aprēķinātas to saistības pret kredītiestādēm. Secināts, ka izmaksu kāpuma dēļ ievainojamo NFS skaits un tām izsniegto kredītu atlikums ir palielinājies un kļuvis nozīmīgs. Taču lielāko daļu no šā kredītu atlikuma veido kredīti, kas izsniegti tām ievainojamām NFS, kurām izmaksu kāpums rada likviditātes problēmas, bet ne tūlītējas un nozīmīgas maksātnespējas problēmas.

Ražošanas un materiālu izmaksu ietekme uz NFS peļņu

Energoresursu sadārdzinājums un piegādes ķēžu problēmas būtiski palielinājušas NFS ražošanas un materiālu izmaksas²⁵. 2021. gada 4. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu tās pieauga par 28.3%. Turklāt ražošanas un materiālu izmaksu īpatsvars NFS kopējā apgrozījumā ir strauji palielinājies un sasniedzis rekordaugstu līmeni (sk. 1.19. att.). Tas liecina, ka NFS nav pārvirzījušas visu izmaksu sadārdzinājumu uz patērētājiem un/vai būtiski samazinājušas citas izdevumu pozīcijas un uzņēmumu peļņa ir pasliktinājusies.

Arī vēsturiski ražošanas un materiālu sadārdzinājums ietekmējis peļņas maržu sarukumu. Saskaņā ar vienkāršotas analīzes (sk. 1.1. vienādojumu)²⁶ rezultātiem izmaksu īpatsvara pieaugums NFS apgrozījumā par vienu procentu punktu vēsturiski²⁷ bijis saistīts ar peļņas maržu samazinājumu vidēji par 1/3 procentu punkta (sk. 1.20. att.). Vislielākā negatīvā izmaksu kāpuma ietekme uz peļņu bijusi transporta nozarē, kā arī mākslas un izklaides nozarē.

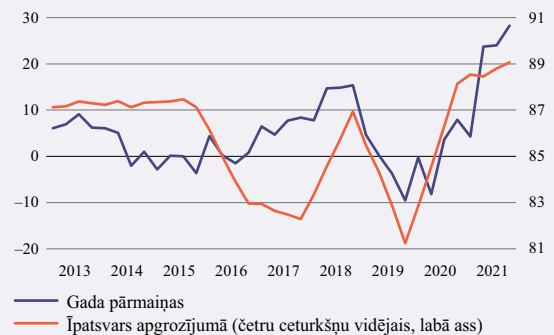
1.1. vienādojums

$$\frac{EBIT_t}{Apgrozījums_t} = \alpha + \beta \frac{\text{Ražošanas un materiālu izmaksas}_t}{Apgrozījums_t} + e_t$$

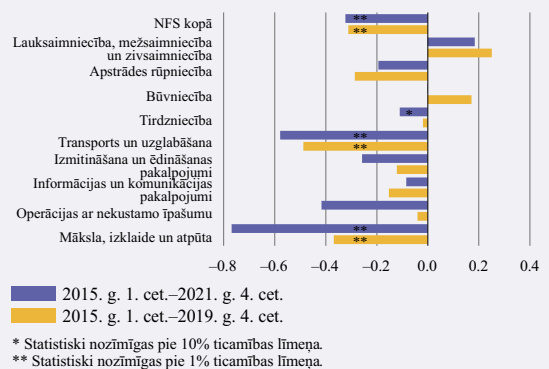
Izmaksu kāpuma ietekme uz peļņas maržām dažādās nozarēs ir ļoti atšķirīga un atkarīga no:

- ražošanas un materiālu izmaksu īpatsvara NFS kopējās izmaksās (piemēram, IKT pakalpojumu nozarē tas ir zemāks un ietekmē peļņu mazāk un statistiski nenozīmīgi);
- ātruma, ar kādu NFS var pārvirzīt izmaksas uz galapatēriņa cenām (piemēram, mākslas, izklaides un atpūtas nozarē pasākumu tāmes tiek noteiktas un biļetes tirgotas ilgi pirms pasākuma, tāpēc izmaksu kāpums pasākuma norises ceturksnī vairs nevar tikt kompensēts pilnā apmērā²⁸);
- iespējām izmaksu kāpumu pārvirzīt uz patēriņa cenām, t.sk. tāpēc, ka daļai NFS preču un pakalpojumu cenas tiek regulētas (piemēram, pasažieru pārvadājumu tarifi) vai arī iespējas palielināt cenas ir ļoti ierobežotas (piemēram, transporta nozarē augstas konkurences un pieprasījuma krituma dēļ).

1.19. attēls
KOPEJĀS NFS RAŽOŠANAS UN MATERIĀLU IZMAKSAS
(gada pārmaiņas un īpatsvars apgrozījumā; %)



1.20. attēls
EBIT MARŽU PĀRMAIŅAS CETURKSŅĪ, JA RAŽOŠANAS UN MATERIĀLU ĪPATSVARŠ APGROZĪJUMĀ ATTIECIGAJĀ CETURKSŅĪ PIEAUDZIS PAR VIENU PROCENTU PUNKTU
(procentu punktos)



²⁵ NFS ražošanas un materiālu izmaksu datu avots ir CSP NFS apsekojuma NFS peļņas un zaudējuma pārskati. NFS ražošanas un materiālu izmaksas iekļauj visas ar ražošanu un materiālu iegādi saistītās izmaksas. Lai gan tās neietver tikai energoresursus, kopējās izmaksas labi korelē ar globālajām energoresursu cenām, piemēram, naftas cenu. Šīs izmaksas veido lielāko NFS izmaksu daļu, bet neietver, piemēram, administrācijas un pārdošanas izmaksas.

²⁶ OLS regresijas modelis nesniedz iespēju izdarīt secinājumus par cēloņsakarībām, bet ļauj novērtēt korelāciju starp izmaksām un peļņas lielumu un statistisko nozīmīgumu.

²⁷ Aplūkots periods no 2015. gada 1. ceturkšņa līdz 2021. gada 4. ceturksnim. Izvēlētais laika periods ir pietiekami ilgs vienkāršotas regresiju analīzes veikšanai un vienlaikus labāk atspoguļo aktuālo situāciju. Senāku periodu (pirms 2014. gada) iekļaušana aktuālo ietekmi neatspoguļotu precīzi, jo pēc pievienošanās eiro zonai un 2014. gadā noteiktajām sankcijām Krievijai daļai NFS mainījās noieta tirgi, darbības modeļi un piegādātāji. Rezultātu nemainības pārbaudei no perioda izslēgts arī pandēmijas laikposms, kurā dažām nozarēm bija ļoti krasas peļņas svārstības.

²⁸ Analīzes rezultāti liecina, ka ražošanas un materiālu cenu kāpums mākslas, izklaides un atpūtas nozarē peļņas maržu nākamajā ceturksnī ietekmē būtiski mazāk nekā attiecīgajā ceturksnī, bet arvien statistiski nozīmīgi.

Ievainojamo NFS aizņēmēju izlase

Peļņas sarukums ietekmē arī NFS spēju segt parādsaistības. Lai novērtētu ievainojamo NFS aizņēmēju pārstāvētās nozares un to saistību pret kredītiestādēm apjomu, veikta mikrodatu analīze, izmantojot NFS 2019. un 2020. gada pārskatus²⁹, kā arī Kredītu reģistra informāciju par šo NFS kredītsaistībām.

Izmantojot 122.8 tūkst. NFS 2020. gadā VID iesniegtos gada pārskatus, katrai NFS tika aprēķināts procentu maksājumu segums (ICR)³⁰. Ja aprēķinātais ICR ir zemāks par 1, NFS tika uzskatīta par ievainojamu NFS (tālāk tekstā – INFS).

Jāpiebilst, ka ICR rādītājam, kāds lietots šajā analīzē, ir arī trūkumi – tā vērtības jāinterpretē piesardzīgi un kopā ar citiem NFS raksturlielumiem, t.sk. NFS darbības nozari un iespējām iegūt finansējumu, piemēram, no mātes sabiedrības. Datu trūkuma dēļ ICR aprēķinā nav izslēgts uzņēmumu pamatlīdzekļu nolietojums³¹. Tāpēc netiek atspoguļots brīvo naudas līdzekļu apjoms, kas attiecīgajā periodā pieejams NFS, un NFS spēja norēķināties par parādsaistībām nav novērtēta pilnā apmērā. Jāatzīmē, ka ICR nav noteikti jāatspoguļo maksāspējas grūtības – kārtējais kredīta maksājums var tikt veikts, piemēram, arī no iepriekš uzkrātajām naudas rezervēm. Jebkurā gadījumā ICR vērtība, kas mazāka par 1, var liecināt par NFS likviditātes grūtībām, lai segtu parādsaistības attiecīgajā periodā³².

Analīzei tika atlasītas tās INFS, kurām ir kredītsaistības Latvijas kredītiestādēs. 2022. gada februārī tādu bija 2864, un šīs NFS veido analizējamo INFS aizņēmēju (tālāk tekstā – INFSA) izlasi.

Papildus tika identificētas tās NFS ar kredītsaistībām Latvijas kredītiestādēs, kuras kļūst par ievainojamām tikai pēc izmaksu pieauguma šoka (tālāk tekstā – INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka). Tādu bija 206. Tādējādi kopā atlasītas un turpmākajā analīzē izmantotas 3070 NFS – 2864 INFSA un 206 INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka.

Izmaksu kāpuma šoks nozarēs noteikts, balstoties uz līdzšinējo kopējo NFS ražošanas un materiālu izmaksu pieauguma tempu un to vēsturisko ietekmi uz peļņas maržām katrā nozarē, kā arī pieņemot, ka energoresursu cenas 2022. gadā saglabāsies augstas³³. Transporta nozarē, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē tas tika noteikts augstāks, pieņemot, ka peļņa un attiecīgi ICR izmaksu kāpuma dēļ samazināsies par 30%, turpretī pārējās nozarēs ICR šoks noteikts 15% apmērā.

INFSA kopējās saistības kredītiestādēs

Pandēmijas ietekmē INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka skaits un to kopējās saistības kredītiestādēs ir nozīmīgi pieaugušas. 2022. gada februārī INFSA izsniegto kredītu atlikums veidoja piekto daļu no kredītiestāžu kopējā iekšzemes NFS kredītportfeļa, savukārt INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma

²⁹ Saskaņā ar grozījumiem Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā arī 2022. gadā pagarināts gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu iesniegšanas termiņš. Tādējādi jaunākie pieejamie gada pārskatu dati pilnai NFS izlasei ir par 2020. gadu.

³⁰ Peļņas pirms procentu maksājumiem un nodokļiem attiecība pret kopējiem procentu maksājumiem (EBIT/I).

³¹ Atvērto datu gada pārskatu datus NFS pamatlīdzekļu nolietojuma dati pieejami par daudz mazāku skaitu INFSA. Analīze, kas veikta, izmantojot tikai šo NFS izlasi, būtu nepilnīga. Lai novērtētu, cik lielā mērā rezultātus ietekmē tieši šis rādītājs, aplūkota arī NFS aizņēmēju apakšizlase ar lielākajām parādsaistībām kredītiestādēs (sk. lielāko aizņēmēju detalizētu analīzi), detalizēti analizējot to gada pārskatus un tajos pieejamās piezīmes par pamatlīdzekļu nolietojumu.

³² Arī vienkāršota regresiju analīze ar Kredītu reģistra un bilanču vēsturiskajiem datiem liecina, ka INFSA, kuras ICR mazāks par 1, 2018. gada nogalē statistiski nozīmīgi palielināja varbūtību, ka tai nākamajā gadā būs ienākumus nenesošs vai ilgstoši kavēts kredīts.

³³ ECB naftas cenu prognozes un energoresursu ietekmes uz inflāciju novērtējumu sk. https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/ecb.projections202203_ecbstaff-44f998dfd7.en.html#toc7

šoka izsniegto kredītu kopējais atlikuma īpatsvars – ceturto daļu no kredītiestāžu kopējā iekšzemes NFS kredītportfeļa (sk. 1.21. att.).

Jāatzīmē, ka INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka finanšu situācija pirms pandēmijas bija būtiski labāka. Vērtējot pēc 2019. gada finanšu rezultātiem³⁴, 2022. gada februārī INFSA izsniegto kredītu atlikums veidoja tikai 8.9% no kopējā iekšzemes NFS kredītportfeļa.

To kredītu atlikumā, kurus kredītiestādes izsniegušas INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka, lielāko daļu veido kredīti nekustamā īpašuma nozarei. Šajā nozarē 2020. gadā būtiski pieauga INFSA skaits un tām izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars kredītiestāžu iekšzemes NFS kredītportfelī (sk. 1.22. att.). Tas galvenokārt saistīts ar pandēmijas negatīvo ietekmi uz komerciālā nekustamā īpašuma segmentu. Būtiski un ilgstoši pasliktinājusies NFS finanšu situācija arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu un transporta nozarē.

Lielākā daļa NFS aizņēmēju izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē ir ievainojamas. 2022. gada februārī kredīti, kas izsniegti izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozares INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka veidoja 84.5% no šai nozarei izsniegto kredītu atlikuma (sk. 1.23. att.). Mākslas, izklaides un atpūtas nozarē šis īpatsvars bija attiecīgi 85.0%, būvniecības nozarē – 52.0%, bet transporta nozarē – 40.3%.

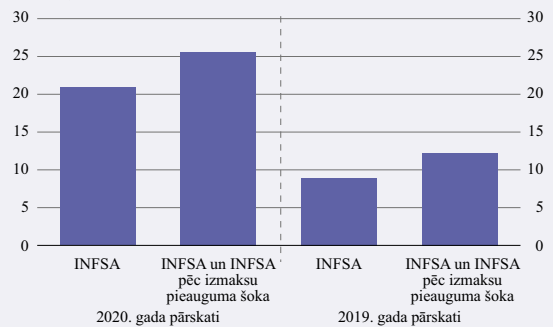
Lielāko INFSA maksāspējas analīze

Lai novērtētu, cik lielā mērā INFSA potenciālās likviditātes problēmas var apdraudēt to maksāspēju, tika veikta lielāko aizņēmēju individuāla analīze, kā arī ņemti vērā ICR rādītāja trūkumi.

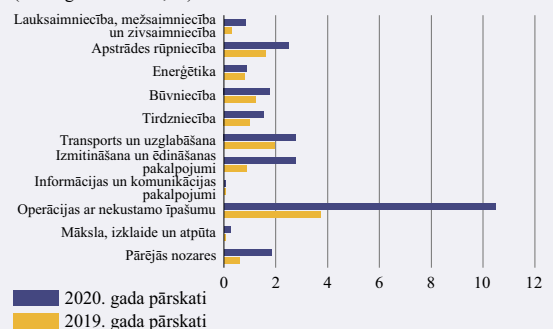
2022. gada februārī 3070 INFSA izsniegto kredītu portfeli vairāk nekā pusi (51%) veidoja kredīti, kas izsniegti 30 lielākajām INFSA. Kredītiestāžu kopējā iekšzemes NFS kredītportfelī tie veidoja 13.1%. Tādējādi 30 lielāko INFSA detalizēts apskats sniedz ieskatu par nozīmīgu kopējā INFSA kredītportfeļa daļu.

30 lielāko INFSA skaitā ir septiņi lieli Rīgas tirdzniecības centri, sešas viesnīcas, pieci biroja telpu izīrētāji,

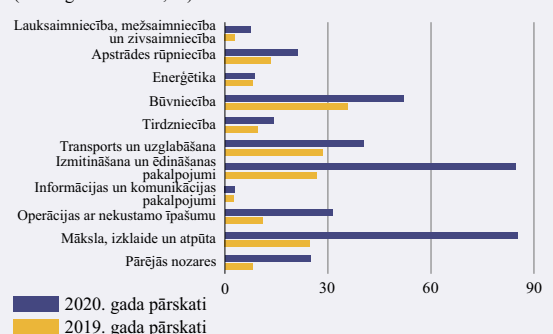
1.21. attēls
INFSA UN INFSA PĒC IZMAKSU PIEAUGUMA ŠOKA
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA ĪPATSVARŠ
KREDĪTIESTĀŽU KOPĒJĀ IEKŠZEMES NFS
KREDĪTPORTFELĪ
(2022. gada februārī; %)



1.22. attēls
INFSA UN INFSA PĒC IZMAKSU PIEAUGUMA ŠOKA
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA ĪPATSVARŠ
KREDĪTIESTĀŽU KOPĒJĀ IEKŠZEMES NFS KREDĪTPORTFELĪ
NOZARU DALĪJUMA
(2022. gada februārī; %)



1.23. attēls
INFSA UN INFSA PĒC IZMAKSU PIEAUGUMA ŠOKA
IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA ĪPATSVARŠ
KREDĪTIESTĀŽU ATTIECĪGAJAI NOZAREI IZSNIEGTO
KREDĪTU ATLIKUMĀ
(2022. gada februārī; %)



³⁴ Aplūkoti INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka izlases 2019. gada pārskati. Katrai no šīm NFS tika noteikts 2019. gada ICR. Ja 2019. gadā ICR bija lielāks par 1, attiecīgā NFS nebija ievainojama. Analogiski, ja ICR bija lielāks par 1 arī pēc izmaksu pieauguma šoka, attiecīgā NFS 2019. gadā nebija ievainojama arī pēc izmaksu pieauguma šoka.

kā arī dažādi uzņēmumi transporta, apstrādes rūpniecības un citās nozarēs ar lielākoties lielu pamatlīdzekļu apjomu. Attiecīgi to peļņas aprēķinu ietekmē arī aprēķinātais pamatlīdzekļu nolietojums. No ICR aprēķina izslēdzot pamatlīdzekļu nolietojumu³⁵ un tādējādi labāk atspoguļojot šīm NFS pieejamos naudas līdzekļus, ievainojamas izrādījās tikai 13 no šīm 30 INFSA, kurām izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars kredītiestāžu kopējā iekšzemes NFS kredītportfelī bija 6.8%. Nozīmīgu daļu no šiem 13 aizņēmējiem izsniegtajiem kredītiem veidoja viesnīcām izsniegti kredīti.

Jāpiebilst, ka lielāko INFSA maksāspējas riskus mazina šādi faktori:

- INFSA īpašnieku struktūra lielākoties ir diversificēta – dažādi fondi un sabiedrības –, un tādējādi tām ir potenciāls saņemt likviditātes atbalstu no mātes sabiedrības;
- tirdzniecības centru maksāspēju pandēmijas periodā palīdzējuši nodrošināt valsts atbalsta pasākumi – vienreizēja granta izmaksa. Turklāt, sarūkot saslīmstībai ar Covid-19 un pakāpeniski samazinot pandēmiju ierobežojošos pasākumus, tirdzniecības centru finanšu rezultāti 2022. gadā, visticamāk, uzlabosies.

Tādējādi lielu daļu no INFSA un INFSA pēc izmaksu šoka kopējā kredītportfeļa veido NFS, kurām nav nozīmīgu tūlītēju maksāspējas problēmu.

1.24. att. redzama lielākajām INFSA un INFSA pēc izmaksu pieauguma šoka izsniegto kredītu kvalitāte un to īpatsvars kredītiestāžu kredītportfelī pa nozarēm un atkarībā no ICR aprēķina metodes (stabiņos pa kreisi – saskaņā ar EBIT/I metodi (t.i., neizslēdzot pamatlīdzekļu nolietojumu) un stabiņos pa labi – saskaņā ar EBITD/I metodi (izslēdzot pamatlīdzekļu nolietojumu)). Saskaņā ar EBIT/I metodi identificētajām **30 lielākajām šīs grupas NFS izsniegto kredītu atlikumā 44% kredītu ir pasliktināta vai slikta kvalitāte**. Savukārt saskaņā ar EBITD/I metodi identificētajām 13 lielākajām šīs grupas NSF izsniegto kredītu atlikumā kredīti ar pasliktinātu vai sliktu kredītu kvalitāti veido 50%.

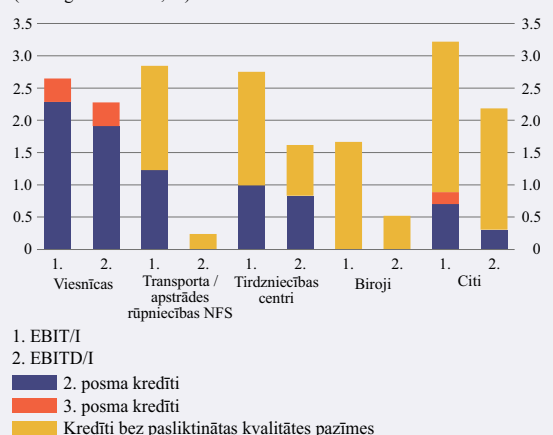
Pandēmijas negatīvā ietekme uz viesnīcu nozari bijusi ilgstoša. Karadarbība Ukrainā un vispārējais cenu kāpums šai nozarei veido papildu šokus. Maksāspējas risks šajā segmentā ir augsts – gandrīz visiem šā segmenta INFSA izsniegtajiem kredītiem jau ir pasliktināta kvalitāte.

Secinājumi

Krievijas veiktās karadarbības ietekmē ražošanas un materiālu izmaksas turpinās palielināties, tādējādi peļņas maržas mazināsies un pasliktināsies arī NFS parādsaistību apkalpošanas spēja.

Pandēmijas ietekmē būtiski palielinājās INFSA skaits un to kopējās kredītsaistības. Tām izsniegto kredītu atlikums jau veido nozīmīgu daļu kredītiestāžu kopējā NFS kredītportfelī. Būtiskāko INFSA kopējā kredītportfeļa daļu veido INFSA nekustamā īpašuma nozares (tirdzniecības centru un viesnīcu) kredītu atlikums. Savukārt INFSA kredīti izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē veido

1.24. attēls
LIELĀKAJĀM INFSA UN INFSA PĒC IZMAKSU PIEAUGUMA ŠOKA IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA ĪPATSVARS KREDĪTIESTĀŽU KOPĒJĀ IEKŠZEMES NFS KREDĪTPORTFELĪ UN DAĻĪJUMS KVALITĀTES ZIŅĀ UN PĒC ICR APRĒĶINA METODES (2022. gada februārī, %)



³⁵ Pamatlīdzekļu nolietojuma dati iegūti aizņēmēja detalizētajos gada pārskatos. ICR bez pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina formula ir šāda – peļņa pirms procentu maksājumiem un nodokļiem un pamatlīdzekļu nolietojuma attiecība pret procentu maksājumiem (EBITD/I).

lielāko daļu no visa kredītiestāžu iekšzemes NFS izsniegto kredītu atlikuma attiecīgajās nozarēs (šīm nozarēm izsniegto kredītu apjoms nav liels).

INFS ir nozīmīgi likviditātes riski. Turklāt lielai daļai no tām izsniegtajiem kredītiem jau ir pasliktinājusies kvalitāte. Taču NFS ievainojamība vēl nenozīmē maksātnespēju. Būtiska daļa no kredītiem, kas izsniegti INFS, ir izsniegta tādām NFS, kurām izmaksu kāpums rada likviditātes problēmas, bet nerada tūlītējas maksātnespējas problēmas.

Nekustamā īpašuma tirgus attīstība

- Aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū saglabājas augsta. Vienlaikus jauno mājokļu piedāvājums ir nepietiekams un sarūk. Būvniecības izmaksu turpmāks kāpums un būvmateriālu piegādes problēmas vēl vairāk vājinās mājokļu piedāvājumu un veicinās cenu kāpumu, kas jau ir kļuvis augsts.
- Enerģijas cenu kāpums palielina izmaksas komercīpašumu telpu īrniekiem un pasliktina to maksātnespēju. Komercīpašumu tirgū mazinās pieprasījums pēc energoneefektīvām telpām.
- Būvmateriālu piegādes problēmas un būvmateriālu sadārdzināšanās kavē komercīpašumu būvniecības procesa pabeigšanu un jaunu projektu īstenošanu. Būvniecības izmaksu kāpums palielinās nomas izmaksas no jauna uzbūvētajos komercīpašumos.
- Viesnīcu segmentā saglabājas augsti maksātnespējas riski.

Mājokļu tirgus

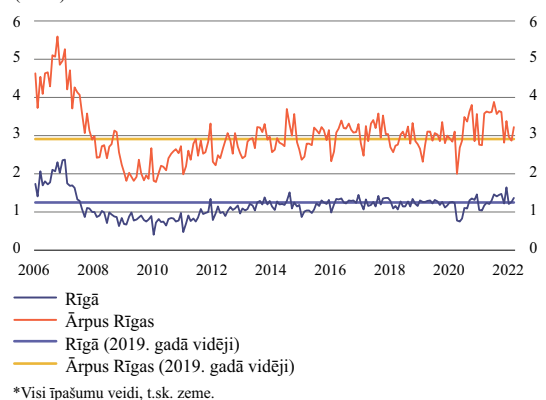
Aktivitāte Latvijas nekustamā īpašuma tirgū ir augsta – 2021. gadā un 2022. gada pirmajos divos mēnešos nekustamā īpašuma pirkumu skaits pieauga gan reģionos, gan Rīgā (sk. 1.25. att.) kā jau lietošanā esošo, tā arī jauno dzīvokļu segmentā³⁶ un arī privātmāju segmentā³⁷. Auga arī zemes vienību pirkumu skaits individuālo dzīvojamo māju būvniecībai³⁸. Karadarbība Ukrainā aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū ietekmēja īslaicīgi un nebūtiski. 2022. gada martā

³⁶ Saskaņā ar SIA "LATIO" aplēsēm 2021. gadā kopējais dzīvokļu darījumu skaits Latvijā pieauga par 16%, bet rezervāciju apjoms jaunajos dzīvokļos – aptuveni par 15%.

³⁷ Saskaņā ar SIA "LATIO" aplēsēm privātmāju darījumu skaits pieauga par 10%.

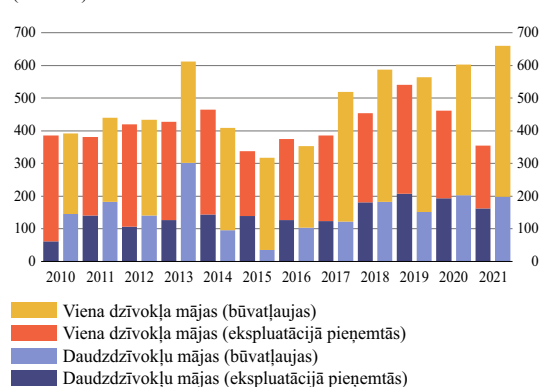
³⁸ Saskaņā ar Valsts vienotajā datorizētajā zemesgrāmatā reģistrētajiem datiem – par 16%.

1.25. attēls
ZEMESGRĀMATĀ REĢISTRĒTO PIRKUMA LĪGUMU SKAITS MĒNESĪ*
(tūkst.)



*Visi īpašumu veidi, t.sk. zeme.

1.26. attēls
EKSPLOATĀCIJĀ PIENĒMTIE JAUNIE DZĪVOKĻI UN IZDOTĀS BŪVATĻAUJAS
(tūkst. m²)



pirkumu skaits bija par 3.4% mazāks nekā 2021. gada martā, bet par 14.4% augstāks nekā 2019. gada martā. Aktivitāti veicināja gan ienākumu un uzkrājumu pieaugums daļai māsaimniecību, gan arī valsts atbalsta programma ģimenēm ar bērniem³⁹.

Savukārt piedāvājuma pusē attīstība bija daudz vājāka – 2021. gadā jaunu mājokļu būvniecība turpināja palēnināties (sk. 1.26. att.). Saskaņā ar

³⁹ Saskaņā ar Kredītu reģistrā un Valsts vienotajā datorizētajā zemesgrāmatā reģistrētajiem datiem no jauna izsniegto hipotēku kredītu skaita īpatsvars kopējā mājokļu pirkumu skaitā 2021. gadā bija 40.2%.

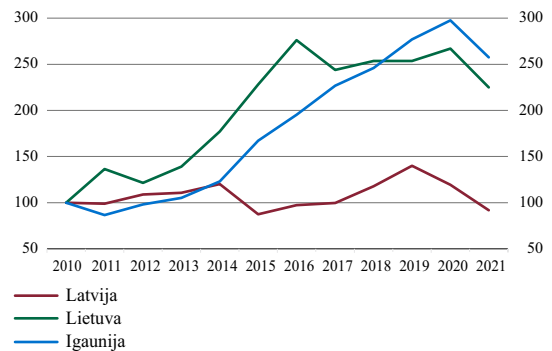
CSP datiem 2021. gadā ekspluatācijā pieņemto jauno mājokļu kopējā platība Latvijā bija par 23.2% mazāka nekā 2020. gadā. Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm **pieejamo pabeigto jauno dzīvokļu skaits Rīgā sarucis līdz vēsturiski zemākajam līmenim pēdējo 10 gadu laikā.** Līdzīgi kā citur Eiropā būvniecības aktivitāti kavēja straujš būvniecības izmaksu pieaugums un būvmateriālu piegādes problēmas.

Lai veicinātu kvalitatīvu un pieejamu dzīvojamā fonda pieaugumu, nepieciešama arī vairāku strukturālo nepilnību (piemēram, birokrātiskie šķēršļi būvniecībai⁴⁰, ēnu ekonomika, atbilstoša darbaspēka trūkums reģionos) risināšana. Jaunu mājokļu būvniecība Latvijā jau ilgstoši atpaliek no Lietuvas un Igaunijas būvniecības tempa (sk. 1.27. att.). Mājokļu būvniecības straujāku izaugsmi kavē arī zemāka iedzīvotāju pirktspēja nekā kaimiņvalstīs⁴¹.

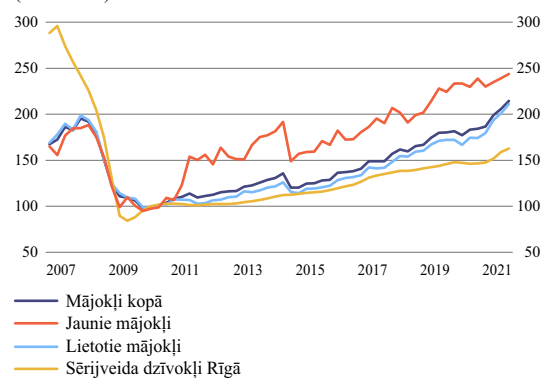
Mājokļu cenu kāpums kļūst straujāks. Cenu kāpumu pastiprina pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētība tirgū – ja ir liela pirkumu aktivitāte un zems jaunu mājokļu piedāvājums, palielinās pieprasījums pēc lietošanā esošajiem mājokļiem un aug to cenas. Saskaņā ar CSP datiem lietošanā esošo mājokļu cenas 2021. gadā pieauga par 14.2%, bet mājokļu cenas kopumā – par 11.0%. Cenu kāpuma temps gada laikā paātrinājās, un 2021. gada 4. ceturksnī lietošanā esošo mājokļu cenas bija par 21.2% augstākas nekā 2020. gada 4. ceturksnī, turpretī mājokļu cenas kopā bija par 16.5% augstākas nekā pirms gada.

Tomēr jāņem vērā, ka **mājokļu cenu indeksa dinamiku valstīs ar samērā nelielu un nevienmērīgu nekustamā īpašuma tirgu (kāds ir Latvijas tirgus) var ietekmēt tirgus darījumu struktūras maiņa.** 2021. gada 4. ceturksnī nozīmīgi pieauga darījumu īpatsvars ar lielākiem lietošanā esošajiem dzīvokļiem un privātmājām teritorijās, kur mājokļu cenu līmenis ir augstāks, un tas varētu būt veicinājis

1.27. attēls
NO JAUNA UZBŪVĒTO VIENA DZĪVOKĻA UN DAUDZDZĪVOKĻU MĀJU KOPĒJĀ PLATĪBA BALTIJAS VALSTĪS (indekss 2010 = 100)



1.28. attēls
CSP MĀJOKĻU CENU INDEKSS UN NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA UZŅĒMUMU APKOPOTĀS SĒRIJVEIDA DZĪVOKĻU VIDĒJĀS CENAS INDEKSS RĪGĀ (2010 = 100)



indeksa pieauguma tempu. Tirgus darījumu struktūras pārmaiņu ietekme ir mazāka, ja cenu pieaugums tiek aprēķināts atsevišķu tirgus segmentu ietvaros. Saskaņā ar nekustamā īpašuma uzņēmumu publiskoto informāciju cenu kāpums lielākajos tirgus segmentos bijis daudz mērenāks – Rīgas sērijveida dzīvokļu cenas 2021. gada 4. ceturksnī bija par 11.1% augstākas nekā gadu iepriekš⁴² (sk. 1.28. att.)

Saskaņā ar CSP datiem jauno mājokļu cenas 2021. gadā pieauga par 1.3%. Samērā gausais pieaugums skaidrojams ar laika nobīdi starp mājokļa rezervācijas veikšanu un pirkuma noslēgšanu un reģistrēšanu statistikā – 2021. gadā cenu indekss daļēji atspoguļoja arī rezervācijas, kas veiktas vēl pirms 12–18 mēnešiem. Saskaņā ar SIA "LATIO" novērojumiem daži jauno projektu attīstītāji 2021. gadā turpināja palielināt rezervācijas cenas.

⁴⁰ Saskaņā ar nekustamo īpašumu attīstītāju novērojumiem laiks, kas saistīts ar būvniecības dokumentācijas saskaņošanu Rīgā, ir būtiski ilgāks nekā Viļņā un Tallinā.

⁴¹ Vairāki lieli mājokļu attīstītāji Latvijā strādā arī Lietuvā un Igaunijā, kur vidējās mājokļu cenas un algu līmenis ir nozīmīgi augstāks. Raugoties no šā aspekta, attīstītājam izdevīgāk lielāku daļu no tā kopējiem līdzekļiem novirzīt uz šiem tirgiem.

⁴² SIA "LATIO", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia" un SIA "ARCO REAL ESTATE" dati.

Karadarbība Ukrainā un sankcijas negatīvi ietekmē būvmateriālu piegādi (visbūtiskāk – metālu pieejamību) **un būvniecības izmaksas, tāpēc jaunu mājokļu pieejamība turpinās pasliktināties.** Gausa jaunu mājokļu būvniecība nozīmē to, ka, visticamāk,

paātrināsies arī lietošanā esošo mājokļu cenu pieaugums. Pēc karadarbības sākuma straujāk augušas arī energoresursu cenas, t.sk. vēl vairāk aktualizējot mājokļu energoefektivitātes uzlabošanas nepieciešamību (sk. 1.5. ielikumu).

1.5. IELIKUMS. MĀJOKĻU RENOVĀCIJA – ILGTSPĒJĪGS RISINĀJUMS ENERGORESURSU CENU KĀPUMA NELABVĒLĪGĀS IETEKMES MAZINĀŠANAI

Karadarbības ietekmē būtiski augušas energoresursu tirgus cenas. Prognozējams, ka tās būs augstas arī nākamajā apkures sezonā. Globālā apņemšanās nozīmīgi samazināt izmešu emisijas, t.sk. Latvijā un citās ES valstīs – par 55% līdz 2030. gadam⁴³ –, nozīmē, ka augšupvērstis spiediens uz labai nedraudzīgu energoresursu cenām saglabāsies arī vidējā termiņā. Tādējādi mājokļu renovācijas tempa veicināšana ir ilgtspējīgāks risinājums nekā valsts atbalsts siltumenerģijas tarifu kompensēšanai. Mājokļu renovācija līdz šim noritējusi ļoti lēni. Tās paātrināšanai nepieciešama pārdomātāka, paredzamāka un vienmērīgāka pastāvīga valsts finansējuma ēku renovācijai plānošana un savlaicīgāka komunikācija par tā pieejamību, aktīvāka privātā sektora iesaiste renovācijas finansēšanā un īstenošanā, kā arī iedzīvotāju informētības par renovācijas ieguvumiem veicināšana.

Sērījveida daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes palielināšana sniegtu būtisku ieguvumu ļoti plašam iedzīvotāju lokam. Sērījveida daudzdzīvokļu ēku dzīvojamā platība veido lielāko daļu no visu mājokļu platības.⁴⁴ Tās ir visvairāk apdzīvotās ēkas,⁴⁵ un to energoefektivitāti iespējams nozīmīgi paaugstināt⁴⁶ – īstenojamos renovācijas un siltināšanas projektos ēku siltumenerģijas patēriņš samazinājies pat par 60–70%.⁴⁷ Svarīgi arī piebilst, ka ieguldījumi šajās ēkās tuvākajos gados ir teju neizbēgami – būtiskai daļai sērījveida ēku nākamo 10-20 gadu laikā beigsies tām noteiktais vidējais kalpošanas termiņš⁴⁸. Līdzšinējais renovācijas temps diemžēl bijis ļoti gauss – kopš 2009. gada ar Eiropas fondu atbalstu renovēti vien aptuveni 3%⁴⁹ no visiem daudzdzīvokļu mājokļiem.

Valsts un ES fondu atbalsts mājokļu renovācijā ir ļoti viļņveidīgs, un tādējādi apgrūtina aktīvu un nepārtrauktu renovācijas īstenošanu. Valsts atbalsta programmas mājokļu renovācijai ar ES fondu līdzfinansējumu pieejamas neregulāri,⁵⁰ un informācija par to pieejamību publiski netiek sniegta laikus un aktīvi. Savlaicīga komunikācija un pārdomāta līdzekļu apguve ir sevišķi svarīga apstākļos, kad gaidāma būvmateriālu piegādes ķēžu problēmu saasināšanās.

⁴³ Sk. Latvijas un citu ES dalībvalstu "Gatavi mērķrādītājam 55" mērķu aprakstu https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_21_3541.

⁴⁴ Saskaņā ar VZD datiem triju un vairāku dzīvokļu ēku kopējā dzīvojamā platība 2019. gada nogalē veidoja 57% no visas dzīvojamo ēku kopējās platības.

⁴⁵ Saskaņā ar CSP mājokļu apsekojuma datiem 2021. gadā Latvijā vairāk nekā 80% sērījveida daudzdzīvokļu ēku bija apdzīvotas. Apdzīvotība pirms Otrā pasaules kara celtajās ēkās un arī jaunajos mājokļos bija zemāka.

⁴⁶ Sērījveida daudzdzīvokļu ēkas būvētas laikā, kad energoefektivitātes prasības nebija augstas, to energoefektivitāte vairākumā gadījumu ir vismaz divas reizes zemāka nekā jaunai dzīvokļu ēkai.

⁴⁷ Sk. piemēram, Altum daudzdzīvokļu namu renovācijas programmas apguves datus: <https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/maju-energoefektivitate-1/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-pamatinformacija/dzivoklu-maju-renovacija/13244/>.

⁴⁸ Katras ēkas kalpošanas termiņš var atšķirties atkarībā no tās nolietojuma, taču noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām nosaka tipveida ēku vidējo kalpošanas termiņu; sk. <https://likumi.lv/ta/id/218831#piel1>.

⁴⁹ Līdz 2021. gada nogalei renovēti 1029 nami un vēl 98 nami bija renovācijas procesā.

⁵⁰ Piemēram, iepriekšējā Altum daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes veicināšanas pamatprogramma noslēdzās 2020. gada 18. decembrī, bet tās jaunais periods vēl nav izziņots; sk. <https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/maju-energoefektivitate-1/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-pamatinformacija/dzivoklu-maju-renovacija/>.

Līdzīgi kā citur Eiropā ar valsts finansējumu mājokļu fonda renovācijai vien nepietiek, nepieciešama arī aktīvāka privātā sektora iesaiste. Atveseļošanas fonda un regulārā ES daudzgadu budžetā 2021.–2027. gadam atvēlēto līdzekļu summa ēku renovācijai nodrošinās ne vairāk kā vēl aptuveni 1000 mājokļu renovāciju⁵¹ (tā būtu nepieciešama 38.6 tūkst. daudzdzīvokļu ēku Latvijā). Renovācijas tempa palielināšanai nepieciešama arī energoservisa (ESKO) uzņēmumu⁵² iesaiste. Aktīvāku to iesaisti līdz šim kavējis minētais finansējuma vilņveidīgums, iedzīvotāju piesardzība iesaistīties ilgtermiņa finanšu attiecībās un informētības trūkums par šo uzņēmumu darbības modeli.

Siltināšanas un renovācijas tempa paaugstināšanai ļoti svarīgi ir arī veicināt iedzīvotāju informētību par renovācijas procesu un tā ieguvumiem. Renovācijas īstenošanai daudzdzīvokļu ēkā nepieciešams mājas iedzīvotāju vairākuma atbalsts, un nereti renovācijas uzsākšanu kavē tā trūkums, jo nozīmīgai daļai iedzīvotāju trūkst izpratnes par energoefektivitātes paaugstināšanas nepieciešamību.⁵³

⁵¹ No atveseļošanas fonda daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes kāpināšanai Latvijā atvēlēti 57.3 milj. eiro, bet no regulārā ES daudzgadu budžeta energoefektivitātes veicināšanai – vēl 163.1 milj. eiro.

⁵² Tie veic īpašuma sākotnējo novērtējumu, lai rastu racionālāko energoefektivitātes paaugstināšanas risinājumu. Pēc tam tie renovē ēku un to uztur noteiktu laiku (aptuveni 20 gadus), lai šajā periodā atgūtu ieguldītos līdzekļus. Lai nodrošinātu izdevīgu savstarpēju sadarbību, ESKO parasti slēdz terminētu līgumu ar pakalpojuma saņēmēju, piemēram, DzĪK vai apsaimniekotāju. Šā līguma darbības laikā energoservisa kompānija uzņemas visas saistības par ēkas energoefektivitātes pasākumu sagatavošanu, finansēšanu, projekta īstenošanu un uzturēšanu, garantējot paredzēto energoefektivitātes rezultātu.

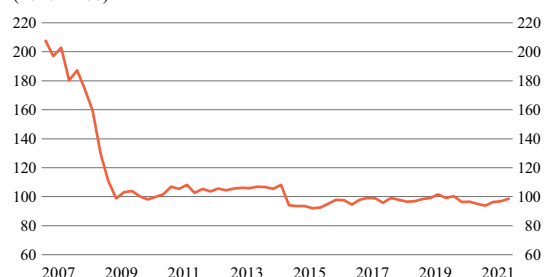
⁵³ Arī Rīgas Tehniskās universitātes un pētījumu centra SKDS veiktā daudzdzīvokļu ēku dzīvokļu īpašnieku aptauja liecina, ka viens no nozīmīgākajiem gatavību renovēt un siltināt ietekmējošiem faktoriem ir izpratne par siltināšanas procesu. Sk. https://videszinatne.rtu.lv/wp-content/uploads/2021/04/VPP_EEricibpolitika_GBa%C5%BEBauers_2_20_04_2021.pdf.

Lai gan nekustamā īpašuma cenas ir nozīmīgi augušas un mājokļu tirgus aktivitāte ir augsta, mājokļu tirgu pagaidām nevar vērtēt kā pārkarsušu. Mājokļu cenas aug no zema līmeņa – saskaņā ar SIA "ARCO REAL ESTATE" novērtējumu otrreizējā dzīvokļu tirgū vidējā cena par 1 m² 2022. gada sākumā bija 920 eiro, turpretī 2007. gadā tā bija 1620 eiro. Mājokļu pieejamība ir nedaudz pasliktinājusies, bet tā vēl arvien ir vēsturiski augstā līmenī (sk. 1.29. att.). Mājokļu pirkumu skaits Latvijā ir būtiski mazāks nekā Igaunijā un arī Lietuvā, kā arī nozīmīgi mazāks nekā 2007. gadā, kad tirgus bija pārkarsis (sk. 1.30. att.).

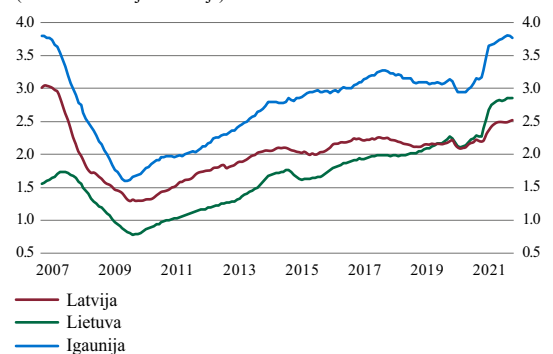
Arī atkārtotu/spekulatīvu darījumu īpatsvars pandēmijas periodā nav pieaudzis un saglabājas zems – darījumu īpatsvars ar vienu un to pašu nekustamo īpašumu gada laikā atkārtoti kopējā darījumu skaitā 2021. gadā bija vien 3.8% (sk. 1.31. att.). Taču jāturpina rūpīgi vērot, cik lielā mērā karadarbība Ukrainā un tās izraisītās globālās sekas ietekmēs jauno mājokļu piedāvājumu un cenas.

Daļa no atkārtotajiem darījumiem (1.8% no visiem darījumiem) atkārtoti pārdoti par cenu, kas sākotnējo cenu pārsniedza vairāk nekā par 20% (tas varētu nozīmēt, ka mājokli veikts remonts vai kā citādi uzlabots

1.29. attēls
MĀJOKĻU CENU UN VIDĒJĀS NETO ALGAS ATTIECĪBA
(2010 = 100)



1.30. attēls
NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA* PIRKUMU SKAITS BALTIJAS VALSTĪS UZ 1000 IEDZĪVOTĀJIEM
(12 mēnešu vidējais rādītājs)



* Visi īpašumu veidi, t.sk. zeme (apbūves zeme Lietuvā, visu veidu zeme pārējās Baltijas valstīs).

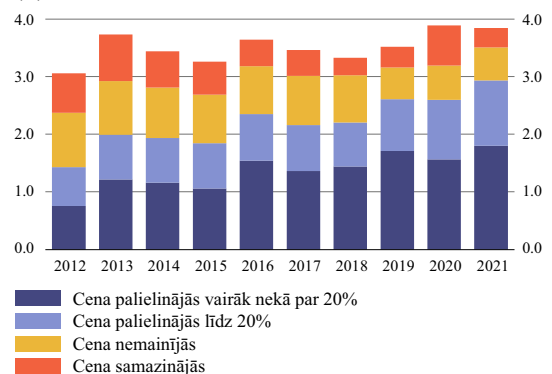
tā stāvoklis, vai arī, iespējams, mājoklis sākotnēji iegādāts par vērtību, kas būtiski zemāka par tirgus vērtību). Neliela daļa (1.1% no visiem darījumiem) atkal pārdota par cenu, kas sākotnējo cenu pārsniedza mazāk nekā par 20% (tas varētu liecināt, ka mājoklis atkārtoti pārdots bez pievienotās vērtības radīšanas). Atkārtoto darījumu īpatsvars nav nozīmīgi pieaudzis, aplūkojot arī divu gadu periodus. 2020. un 2021. gadā tikai 5.8% no visiem darījumiem tika veikti atkārtoti, bet 2018. un 2019. gadā un 2016. un 2017. gadā – attiecīgi 5.3% un 5.5%.

Karadarbība Ukrainā un tās izraisītās globālās sekas līdz šim nav būtiski ietekmējušas Latvijas īres tirgu. Saskaņā ar Cenu Bankas datiem īres piedāvājumu skaits un to vidējā cena 2022. gada martā būtiski nemainījās. Taču Ukrainas bēgļu turpmāks pieplūdums var palielināt pieprasījumu īres tirgū. Līdz šim lielākā daļa ukraiņu, kas, bēgot no kara, ieradušies Latvijā, tiek izmitināti tūristu mītnēs vai dzīvo mājokļos pie radiem un draugiem. Turpmākā ietekme uz īres tirgu atkarīga gan no bēgļu plūsmas intensitātes, gan arī no valsts atbalsta bēgļu izmitināšanā.

Latvijas mājokļu tirgū pašlaik strauju aktivitātes un cenu korekciju risku nav. Attiecīgi mājokļu tirgus nerada būtiskus riskus finanšu stabilitātei. Taču, ja nesabalansētība mājokļu tirgū turpinās augt un tai par iemeslu būs straujš mājokļu kredīvēšanas kāpums, būtu jāpārskata valsts atbalsta programmas stimuli:

- būtu nepieciešams ieviest pirmā mājokļa pamatnosacījumu (programmas būtība ir palīdzība vienīgā mājokļa iegādei);
- lai mazinātu stimulus izmantot programmu tiem aizņēmējiem, kuriem garantijas būtībā nav nepieciešamas:
 - noteikt zemāku (0.5%) valsts nodevu par īpašuma tiesību reģistrēšanu Zemesgrāmatā visām ģimenēm ar bērniem (pašlaik pazemināta (0.5%) nodeva noteikta tikai daudzbērnu ģimenēm);
 - garantijas maksājumus no aizņēmēja iekasēt regulāri, nevis vienreizējas maksas veidā aizņēmuma izsniegšanas brīdī (līdzīgi kā jauno speciālistu programmā);
- palielināt kredītiestāžu iesaisti risku dalīšanā – noteikt, ka zaudējumu sadalē pēc nodrošinājuma

1.31. attēls
ATKĀRTOTU MĀJOKĻU DARĪJUMU ĪPATSVARS KOPĒJĀ
MĀJOKĻU DARĪJUMU SKAITĀ ATTIECĪGAJĀ GADĀ
(%)



realizācijas līdztekus valstij nelielā apmērā iesaistās arī aizdevumu izsniedošā kredītiestāde;

- ja mājokļu kredīvēšana sāks kļūt pārāk strauja, ierobežot programmu Rīgā un Pierīgas reģionā, saglabājot līdzšinējo atbalstu pārējos reģionos;
- ja kredīvēšanas standarti pasliktināsies, noteikt, ka vienā ceturksnī no jauna izsniegto mājokļu kredītu apjoms ar LTV virs PTAL noteiktajiem maksimālajiem LTV griestiem (90%) nepārsniedz konkrētu iestādes no jauna izsniegto mājokļu kredītu apjoma īpatsvaru.

Komercīpašumu tirgus

Komercīpašumu tirgū vissarežģītākā situācija joprojām ir viesnīcu segmentā. Papildus Covid-19 pandēmijai to negatīvi ietekmē gan karadarbība Ukrainā, gan enerģijas cenu kāpums. Maksātnespējas riski šajā segmentā ir augsti. Viesnīcu noslodze pandēmijas dēļ ilgstoši bija zema (sk. 1.32. att.). Atgušanos no pandēmijas izraisītās krīzes kavē karadarbība Ukrainā – tā ietekmē tūristu plūsmu no Krievijas un Baltkrievijas un rada piesardzību citu valstu tūristu plānos. Savukārt enerģijas cenu kāpums veicina ēku uzturēšanas izmaksas. Viesu namiem un nelielām viesnīcām, kas nav lielu starptautisku ķēžu dalībnieki, finansiālā ievainojamība ir ļoti augsta.

Tirdzniecības centru finansiālo situāciju 2021. gadā turpināja negatīvi ietekmēt Covid-19 izplatība un to ierobežojošie pasākumi. Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm vairāk nekā 40% no visām 2021. gada dienām mazumtirdzniecības centru darbība bija ierobežota. 2022. gada martā ierobežojumi tika būtiski samazināti, bet no aprīļa

tie tika atcelti. **Tirdzniecības centru apmeklētība arī pēc ierobežojumu atcelšanas vēl nav sasniegusi līmeni, kāds bija pirms pandēmijas.** Iespējams, ka patērētājiem nostiprinājies pandēmijas laikā gūtais ieradums vairāk iepirkties ar interneta starpniecību. Dažu nelielu tirdzniecības centru telpu nomnieku maksātspēja joprojām ir slikta, un to papildus nelabvēlīgi ietekmē arī energoresursu cenu kāpums. Turpretī lielāku enkurnomnieku, kas nereti ir pārtikas veikalu ķēdes dalībnieki, maksātspēja saglabājas laba, un tie nodrošina stabilus nomas ieņēmumus.

Pieprasījums pēc biroju telpām pakāpeniski atjaunojas. Taču neaizpildīto telpu īpatsvars 2022. gada 1. ceturksnī joprojām bija augstāks nekā pirms pandēmijas (sk. 1.33. att.). Būtiska daļa biroja telpu nomnieku darbiniekiem nodrošina elastīga darba iespējas, un, visticamāk, šāda tendence turpināsies⁵⁴.

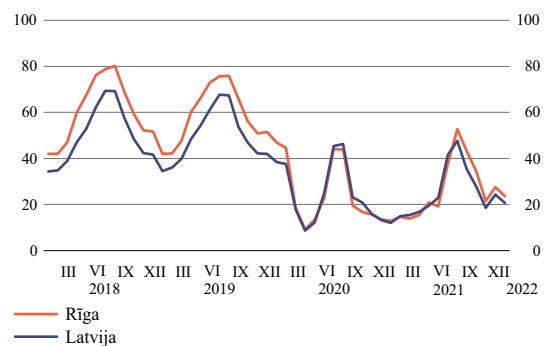
Enerģijas cenu kāpums mazina pieprasījumu pēc energoneefektīvām biroju telpām – nomas un komunālo maksājumu kopsumma dažkārt jau sasniedz summu, par kādu pieejamas labiekārtotākas energoefektīvas biroju telpas. **Turpinoties energoresursu cenu kāpumam pasaulē un aktīvāk ievērojot īrnieku ESG prasības, gaidāms, ka pieprasījums pēc energoneefektīvām biroju telpām mazināsies arī turpmāk.** Turpretī būvniecības izmaksu straujais kāpums, visticamāk, veicinās īres cenu kāpumu jaunuzbūvētās biroju telpās.

Spēji augošās būvniecības izmaksas vēl vairāk paugstinās nomas maksas rūpniecības un noliktavu telpu segmentā. Augot e-komercijai, pieprasījums pēc rūpniecības un noliktavu telpām pandēmijas periodā pat palielinājās. Neaizpildīto telpu īpatsvars šajā segmentā 2022. gada 1. ceturksnī Rīgā bija vien 1.6% un, augot pieprasījumam, nomas maksas šajā segmentā pandēmijas periodā jau nedaudz palielinājās (sk. 1.34. att.). Tirdzniecības ar Krieviju un Krievijas tranzīta plūsmu samazināšanās negatīvi ietekmēs tikai nelielu daļu segmenta dalībnieku.

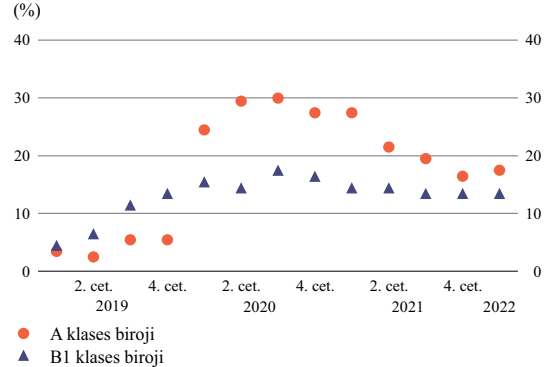
Pakāpeniski pieaug aktivitāte īres namu segmentā. 2021. gada martā tika pieņemti grozījumi

⁵⁴ Elastīga darba iespējas kļuvas par svarīgu nosacījumu kvalificēta darbspēka piesaistē, tāpēc gaidāms, ka tās tiks nodrošinātas arī turpmāk.

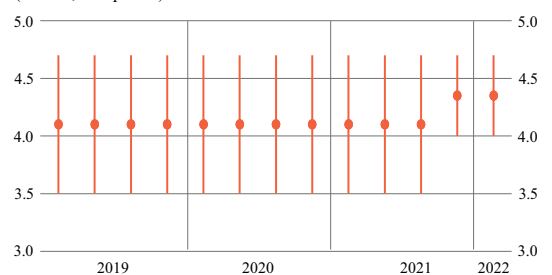
1.32. attēls
LATVIJAS VIESNĪCU NUMURU NOSLODZE (%)



1.33. attēls
BRĪVO A UN B1 KLASES BIROJU TELPU ĪPATSVARS RĪGĀ (%)



1.34. attēls
NOMAS MAKSĀ LIELĀKAJĀS RŪPniecībās UN noliktavu TELPās RĪGĀ (mēnesī; eiro par m²)



Īres likumā, kas mazina izīrētāju riskus. Tas jau ir veicinājis investīciju pieaugumu īres namu segmentā un šādu namu būvniecību⁵⁵. Saskaņā ar SIA "Colliers International Advisors" aplēsēm īres namos Rīgā 2022. gada 1. ceturksnī bija 13 600 dzīvokļu.

Maksātnespējas riski komercīpašumu sektorā pašlaik ir augsti tikai viesnīcu segmentā. Kredītiestāžu pakļautība riskam saistībā ar lielākajām visvairāk ievainojamām viesnīcām (sk. izmaksu pieauguma šoka ietekmes uz ievainojamo NFS maksātspēju) ir neliela.

⁵⁵ 2021. gada nogalē tika iegādāti divi īres namu projekti. 2022. gada 1. ceturksnī Igaunijas LHV pensiju fondi iegādājās piecus īres namus Rīgā, no kuriem trīs būvēti 2021. gadā.

2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

Kreditēšanas attīstība

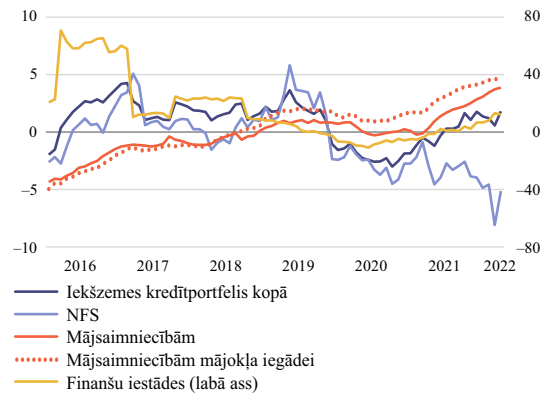
Kreditēstāžu veiktā kreditēšana

- Iekšzemes kreditēšana ir nedaudz uzlabojusies, tomēr kopumā saglabājas vāja. Pielāgojoties pandēmijas apstākļiem, NFS no jauna izsniegto kredītu apjoms sācis augt, bet ar karadarbību Ukrainā saistītais konfidences kritums un krasais izmaksu pieaugums var atkal kavēt NFS kreditēšanu.
- Mājsaimniecību kreditēšana ir būtiski aktivizējusies, tiesa, no ilgstoši zemas bāzes, un pagaidām tā nav pārmērīga. Ja mājokļu kreditēšana sāks kļūt par iemeslu nesabalansētības pieaugumam mājokļu tirgū, būtu jāpārskata valsts atbalsta programmas stimuli.

Analizējot kreditēšanas datus, jāņem vērā, ka iekšzemes kreditēšanas gada pārmaiņas joprojām nozīmīgi ietekmē AS "Citadele banka" darbības paplašināšana, iegādājoties citu finanšu iestāžu aktīvus⁵⁶. Turklāt septembrī kredītiestādes licenci ieguva TF Bank AB Latvijas filiāle, kas agrāk darbojās kā nebanku finanšu iestāde, sniedzot pārrobežu patēriņa kreditēšanas pakalpojumus. Izslēdzot šos vienreizējos faktorus, **iekšzemes kredītu atlikuma gada pieaugums 2022. gada aprīlī bija vien 1.8%** (sk. 2.1. att.). **Iekšzemes kredītu un IKP attiecība ilgstoši saglabājas zema**, un 2021. gada beigās tā bija 39.6%.

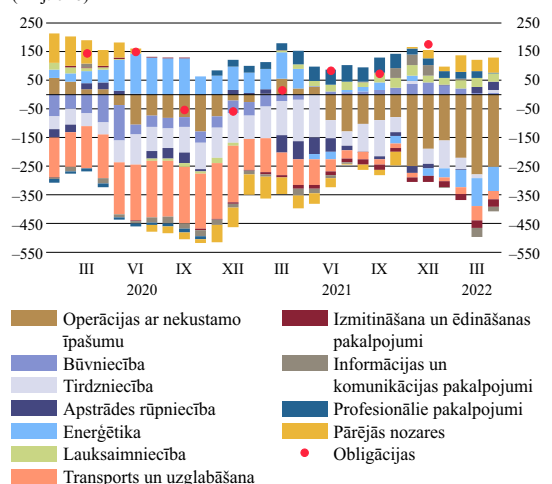
NFS kredītportfelis turpina sarukt. To lielā mērā ietekmējusi operāciju ar nekustamo īpašumu nozarei izsniegto kredītu priekšlaicīga atmaksa, diviem lieli tirdzniecības centru īpašniekiem apvienojoties un aizstājot kredītiestāžu finansējumu ar parāda vērtspapīru emisiju (NFS interese par parāda finansējuma piesaisti finanšu tirgos ir pieaugusi (sk. 2.2. att.)). 2022. gada aprīlī operāciju ar nekustamo īpašumu nozarei izsniegto kredītu atlikums bija par 13.2% mazāks nekā pirms gada. Izslēdzot kredītiestāžu finansējuma aizstāšanas ar tirgus finansējumu ietekmi, kredītiestāžu un ar tām

2.1. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS (%)



Piezīme. Salīdzināšanas nolūkos izslēgti vienreizējie efekti saistībā ar strukturālajām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā un pārklasifikācija.

2.2. attēls
KREDĪTIESTĀŽU UN AR TĀM SAISTĪTO LĪZINGA SABIEDRĪBU NFS IZSNIEGTO KREDĪTU NOZARU DALĪJUMĀ UN NFS EMITĒTO OBLIGĀCIJU GADA PĀRMAIŅAS (milj. eiro)



Piezīme. Salīdzināšanas nolūkos izslēgti vienreizējie efekti saistībā ar strukturālajām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā un pārklasifikācija.

saistīto līzings sabiedrību NFS kredītportfelī būtu neliels gada kritums 0.5% apmērā. Kredītu atlikums pieaug lauksaimniecībā, apstrādes rūpniecībā, nedaudz būvniecībā, kā arī pārējās nozarēs⁵⁷.

NFS no jauna izsniegto kredītu apjoms saglabājas pieticīgs. No jauna izsniegto kredītu apjoms ir nedaudz augstāks nekā pandēmijas pirmajā posmā, tomēr kopš karadarbības sākuma pieauguma tempi būtiski nokritās. Ja 2021. gada martā–2022. gada

⁵⁶ 2021. gada jūlijā AS "Citadele banka" iegādājās ABLV Bank AS mājsaimniecību kredītportfeli.

⁵⁷ Tie galvenokārt ir nesen reģistrētiem uzņēmumiem izsniegti kredīti, kuri vēl nesniedz gada pārskatus un kuriem CSP nav piešķirusi nozares identifikatoru.

februārī NFS tika izsniegts par 27.2% vairāk jaunu kredītu nekā 2020. gada martā–2021. gada februārī, tad 2021. gada maijā–2022. gada aprīlī vairs tikai par 3.3% vairāk nekā 2020. gada maijā–2021. gada aprīlī (sk. 2.3. att.). Uzlabojoties investīciju videi⁵⁸, reālās investīcijas 2021. gadā bija par 2.3% lielākas nekā gadu iepriekš, un šogad izaugsme visticamāk būs vājāka.

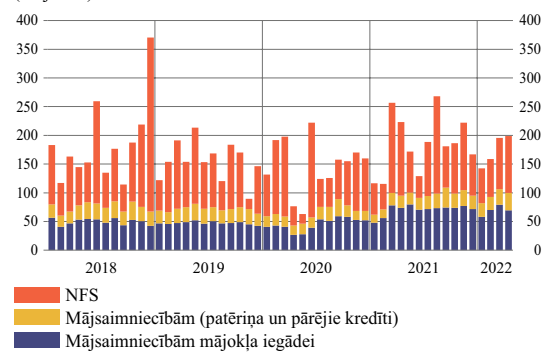
Kredītu procentu likmes Latvijā joprojām ir būtiski augstākas nekā eiro zonā kopumā, taču kopš 2020. gada beigām tām bijusi tendence nedaudz samazināties (sk. 2.4. att.). Procentu likmes vairs būtiski neatšķiras no pārējo Baltijas valstu kredītu procentu likmēm. Tomēr to pieauguma risks atkal palielinājies, ņemot vērā augstāku risku uztveri un globālo centrālo banku monetārās politikas kursa maiņu.

NFS kreditešanas dinamiku joprojām nosaka piedāvājuma un pieprasījuma faktoru mijiedarbība. Lielāko kredītiestāžu kreditešanas politika attiecībā uz NFS saglabājas konservatīva. Nepietiekamā konkurence MVU kreditešanas tirgū ir viens no faktoriem, kas ietekmē kredītu nosacījumus (piemēram, kredītu termiņus, cenas, nodrošinājuma prasības). Saskaņā ar kredītiestāžu veiktās kreditešanas apsekojumu kreditešanas standarti 2021. gadā un 2022. gada sākumā saglabājās stabili, arī noraidīto pieteikumu skaits gandrīz nemainījās. **Nēmot vērā augsto nenoteiktību, kā arī augošās energoresursu cenas, aizdevēju piesardzība, visticamāk, varētu vēl vairāk palielināties.** Arī pieprasījums pēc kredītiem šajā situācijā varētu sarukt. **NFS pieprasījums pēc kredītiem saglabājas vājš.** Kreditešanas apsekojumā kredītiestādes norāda uz ilgstošu pieprasījuma kritumu ar nelielām svārstībām dažos ceturkšņos. Uz nogaidošo pozīciju un nevēlēšanos investēt netieši norāda arī būtiskais NFS noguldījumu pieaugums. Straujais energoresursu un citu izmaksu kāpums var kavēt investīciju projektu īstenošanu un kreditešanu. **Vienlaikus atvēršanās plāna *Next Generation EU* īstenošana varētu veicināt kreditešanu vidējā termiņā.**

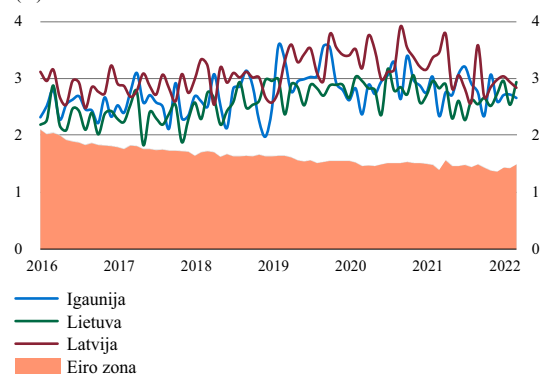
Ilgstoši vājo NFS kreditešanu ietekmē arī vairāki strukturāli faktori – trūkumi uzņēmējdarbības vides

⁵⁸ Saskaņā ar Eiropas Investīciju Bankas veikto 370 Latvijas uzņēmumu aptauju investīciju gaidas 2021. gadā uzlabojās, sk. https://www.eib.org/attachments/publications/eibis_2021_latvia_en.pdf.

2.3. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU APJOMS
(milj. eiro)



2.4. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES (%)



attīstībā (t.sk. grūti prognozējamā valsts un pašvaldību politika vairākās jomās), valsts un pašvaldības iestāžu kapacitātē (t.sk. sadarbībā ar privāto sektoru), ēnu ekonomikas novēršanā, tiesībaizsardzības sistēmā, kapitāla tirgus attīstībā, būvniecības nozares attīstībā, izglītības sistēmā un darbaspēka tirgū.

Savukārt mājāsaimniecību kreditešanas aktivitāte ir būtiski pieaugusi – no jauna mājokļa iegādei izsniegto kredītu apjoms kopš 2008. gada krīzes sasniedzis rekordaugstu līmeni. Mājokļu kreditešanas aktivizēšanās iet roku rokā ar straujāku nekustamā īpašuma tirgus attīstību, un to veicina galvenokārt pieprasījuma kāpums, ko savukārt balsta gan mājāsaimniecību maksātspējas uzlabošanās, gan uzkrājumu pieaugums⁵⁹, gan valsts atbalsta programma ģimenēm ar bērniem.

Taču straujais pieaugums ir no ilgstoši zemas bāzes, jo kreditešanas dinamika 10 gadu laikā pēc iepriekšējās krīzes (2009.–2018. gadā) bijusi ļoti

⁵⁹ Mājāsaimniecību noguldījumi sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni gan absolūtajā izteiksmē, gan attiecībā pret IKP.

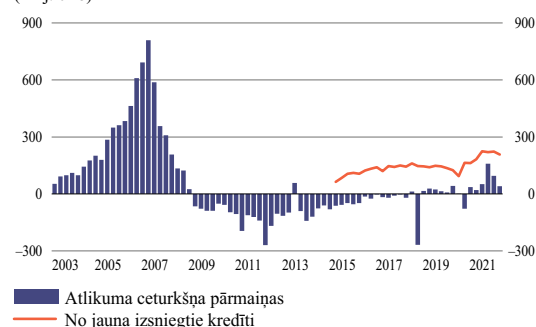
vāja. No jauna izsniegto kredītu apjoms pagaidām ne tuvu nav salīdzināms ar situāciju pirms 2008. gada. 2021. gada 3. un 4. ceturksnī tika izsniegti kredīti mājokļa iegādei aptuveni 220 milj. eiro apjomā, bet 2006. gada 2. pusgadā–2007. gada 1. pusgadā vidēji ceturksnī – vairāk nekā 675 milj. eiro apjomā⁶⁰ (sk. 2.5. att.). Kopš 2021. gada 2. ceturkšņa jauno mājokļu kredītu apjoms ir stabilizējies. Taču, iespējams, augstā inflācija varētu būt viens no faktoriem, kas varētu pamudināt veikt ieguldījumus nekustamajā īpašumā, lai pasargātu uzkrājumus no vērtības zuduma.

Visvairāk palielinājies lielo no jauna izsniegto aizdevumu mājokļa iegādei (virs 100 tūkst. eiro) apjoms. Tas varētu būt skaidrojams ar nekustamā īpašuma cenu pieaugumu, kā arī ar lielāku aktivitāti privātmāju segmentā. Pakāpeniski aug arī aizdevuma vidējais apjoms. (sk. 2.6. att.). 88% jauno hipotēku kredītu izsniegti Rīgas un Pierīgas reģionā (sk. 2.1. ielikumu).

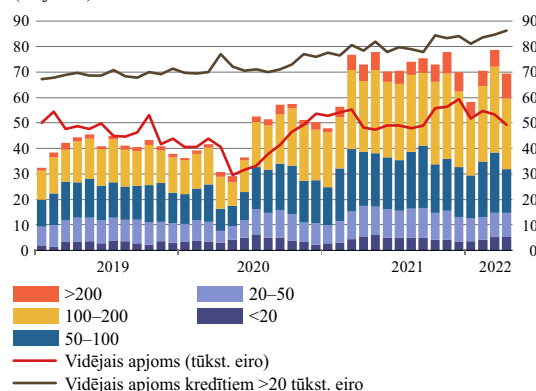
Strauji augošo būvniecības izmaksu apstākļos mājokļa kredīti nepabeigtu objektu iegādei varētu būt ar paaugstinātu risku. Taču saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem mājokļi būvniecības stadijā veido relatīvi nelielu kredītu daļu – 10.6% no 2021. gada maijā–2022. gada aprīlī izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei (sk. 2.7. att.). Arī iepriekšējos divos gados mājokļa būvniecībai izsniegto kredītu kumulatīvais apjoms ir neliels – 157 milj. eiro⁶¹ (3.4% no kopējā mājokļa kredītu atlikuma).

Valsts atbalsta programma mājokļa iegādei turpina būtiski veicināt mājokļu kreditēšanu (sk. 2.8. att.). 2021. gadā šīs programmas ietvaros izsniegti 44% no visiem mājokļa iegādei no jauna izsniegtajiem kredītiem un 2022. gada 1. ceturksnī – 40%. Tie veido jau 28% no kopējā kredītu mājokļa iegādei atlikuma. Lai gan

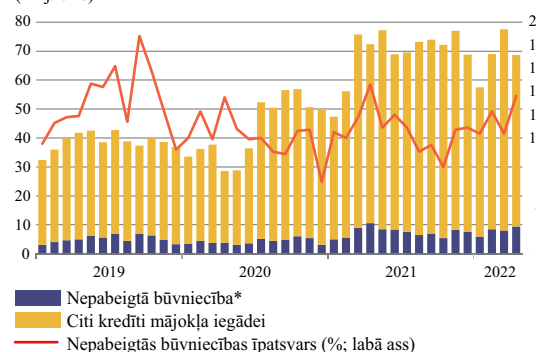
2.5. attēls
KREDĪTU MĀJOKĻA IEGĀDEI CETURKŠŅA PĀRMAIŅAS UN NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU MĀJOKĻA IEGĀDEI APJOMS
(milj. eiro)



2.6. attēls
NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI MĀJOKĻA IEGĀDEI APJOMA DALĪJUMĀ UN KREDĪTA VIDĒJAIS APJOMS
(milj. eiro)



2.7. attēls
NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI MĀJOKĻA IEGĀDEI MĒRĶU DALĪJUMĀ
(milj. eiro)



* Kredītu mērķis – ieguldījumi būvniecībā.

⁶⁰ No jauna izsniegto kredītu statistika tika ieviesta 2015. gadā. Pirms 2015. gada kā labākā alternatīva no jauna izsniegto kredītu datiem tiek izmantots kredītu atlikuma ceturkšņa pieaugums. Taču jāņem vērā, ka no jauna izsniegto kredītu apjoms ir lielāks nekā kredītu atlikuma pieaugums.

⁶¹ Kredītu reģistra datus tiek atlasīti kredīti ar mērķi "Ieguldījumi būvniecībā". Aprēķinot kredītiestāžu pakļautību riskam, tiek pieņemts, ka divu gadu laikā šie objekti varētu tikt pabeigti un aizņēmēji vairs nav pakļauti būvniecības izmaksu kāpuma riskam. Piemēram, no 2020. gada maija līdz 2022. gada aprīlim šo kredītu apjoms varētu būt 157 milj. eiro.

pagaidām aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū vēl nav vērtējama kā pārmērīga, valsts atbalsta programma tās esošajā formā mazina makrouzraudzības politikas efektivitāti. Nozīmīga daļa (aptuveni 25% no visiem hipotēku kredītiem mājokļa iegādei) tiek izsniegta ar LTV virs 90%, tiesa, to īpatsvars pēdējos ceturkšņos saglabājas stabils (sk. 2.9. att.). Jāturpina sekot līdzi valsts atbalsta programmas ietekmei uz kreditēšanas

standartiem un nesabalansētību veidošanos mājokļu tirgū.

Latvijā salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm vērā ņemams kredītu mājokļa iegādei atlikuma pieaugums sākās vien 2021. gadā, bet Lietuvā un Igaunijā noturīgs kāpums vērojams jau kopš 2014. gada, un kopš 2016. gada tas ir visai nozīmīgs (sk. 2.10. att.). Jāpiebilst, ka Latvijā kredītu atlikuma pieauguma tempu ietekmē nozīmīga to kredītu atmaksa, kuri tika izsniegti vēl pirms 2008. gada krīzes – šie kredīti joprojām veido aptuveni 1/3 no mājokļa kredītu atlikuma, un tajos dominē kredīti ar anuitātes atmaksas grafiku, t.i., ar laiku pamatsummas atmaksa šiem kredītiem palielinās.

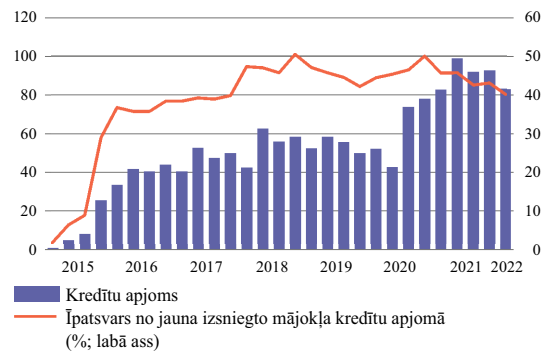
Nebanku finanšu sektora veiktā kredītēšana

- Nebanku iekšzemes kredītportfelis aug straujāk nekā kredītiestāžu kredītportfelis. Līdzīgi kā kredītiestāžu sektorā, arī nebanku sektorā straujāk aug mājāsaimniecību kredītēšana.
- Karadarbība Ukrainā un sankcijas pret Krieviju ir vēl vairāk saasinājušas piegādes ķēžu traucējumus. Tie negatīvi ietekmē autotransporta tirgu un līzingu kredītēšanu.
- Citu nebanku finanšu sektora (t.sk. ātro kredītu izsniedzēju, bet ne līzingu sabiedrību) mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums ir strauji pieaudzis. To veicinājuši ekonomiskās aktivitātes atjaunošanās, aktīva zīmolvārdu reklamēšana un izsniegtā kredīta vidējā apjoma palielināšana.
- NFS pieprasījums pēc Altum kredītiem ir būtiski sarucis, un jauno kredītu plūsma ir nenozīmīga.

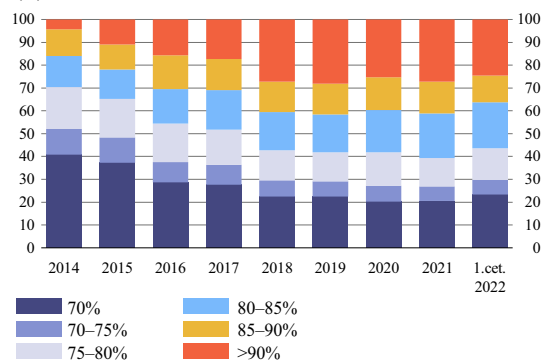
Nebanku iekšzemes kredītportfelis aug straujāk nekā kredītiestāžu kredītportfelis – 2021. gada 4. ceturksnī tā gada kāpuma temps bija 6.7% (sk. 2.11. att.). Būtiski pieauga gan līzingu kredītu, gan citu nebanku (t.sk. ātro kredītu izsniedzēju) mājāsaimniecībām izsniegto aizdevumu atlikums. Līzingu sabiedrību iekšzemes NFS izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma tempu (2021. gada 4. ceturksnī – 1.3%⁶²) lielā mērā

⁶² Pieauguma temps aprēķināts, iekļaujot visus "Ceturkšņa finanšu pārskata (1-FP)" respondentus.

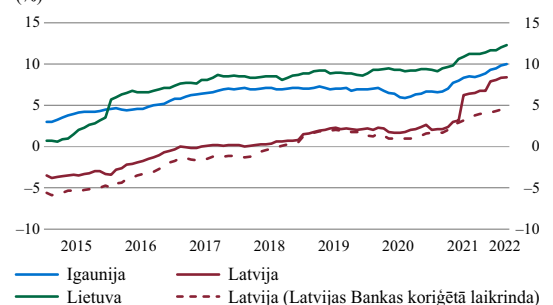
2.8. attēls
KREDĪTI MĀJOKĻA IEGĀDEI AR VALSTS GARANTIJU
(milj. eiro)



2.9. attēls
NO JAUNA MĀJOKĻA IEGĀDEI IZSNIEGTO KREDĪTU LTV (%)



2.10. attēls
MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS* (%)



* Izslēdzot norakstīto kredītu, valūtas kursu svārstību, pārklasifikāciju un citu vienreizējo efektu ietekmi (ECB). Latvijas Bankas pieeja vienreizējo faktoru izslēgšanā, detalizētāk izmantojot pieejamo informāciju par norisēm Latvijas kredītiestādēs, izslēdz papildu pārklasifikācijas un citus vienreizēja rakstura efektus, bet neizslēdz norakstīto kredītu efektu.

ietekmēja vienreizējs darījums – līzingu sabiedrība "OP Finance" SIA tika iekļauta OP Corporate Bank plc filiāles Latvijā struktūrā. Izslēdzot šo strukturālo pāreju, līzingu sabiedrību aizdevumi NFS 2021. gada 4. ceturksnī pieauga par 6.7%. **2022. gada aprīlī kopējais kredītiestāžu un ar to saistīto līzingu iekšzemes NFS un mājāsaimniecību kredītportfelis salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu nav mainījies** (sk. 2.11. att.).

Latvijas finanšu sektorā tradicionāli dominē kredītiestādes (aptuveni 80% no visiem aizdevumiem), tomēr arī līzings sabiedrībām ir būtiska loma (sk. 2.12. att.). Uzņēmumiem līzings ir svarīgāks finansējuma avots nekā mājāsaimniecībām. Arī valsts aizdevumi (Altum) galvenokārt izsniegti NFS. Savukārt mājāsaimniecībās biežāk aizņemas citās nebanku finanšu sektora (t.sk. ātro kredītu izsniedzēju, bet ne līzings sabiedrību) iestādēs.

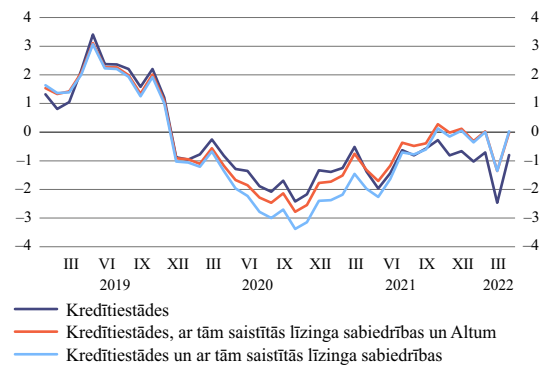
Nēmot vērā, ka nebanku finanšu sektora kopējā kredītportfelī dominē ar kredītiestādēm saistīto līzings sabiedrību aizdevumi un par tiem pieejami jaunāki dati, nebanku finanšu sektora kredītēšanas analīzē turpmāk pārskatā ietvertas līzings sabiedrības, kuras saistītas ar kredītiestādēm.

Līdzīgi kā kredītiestāžu sektorā, arī nebanku sektorā straujāk aug mājāsaimniecību kredītēšana. Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem 2022. gada aprīlī līzings sabiedrību mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums bija par 6.5% lielāks nekā pirms gada. Kredītēšanu sekmē uzkrājumu pieaugums un neto algas kāpums (tiesa, inflācijas pieaugums vienlaikus mazina ienākumu reālo kāpumu).

Vienlaikus līzings sabiedrību veikto mājāsaimniecību kredītēšanu slāpē globālie piegādes traucējumi – pusvadītāju deficīts un citi faktori, kas neļauj automobiļu ražotājiem laikus nokomplektēt automobiļus, rada rindas automobiļu sākotnējā tirgū un palielina pieprasījumu otrreizējā tirgū. Karadarbība Ukrainā un sankcijas pret Krieviju un Baltkrieviju ir vēl vairāk saasinājušas piegādes traucējumus, kā arī spēju veikt globālos norēķinus. Tādējādi pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētība vieglo automobiļu tirgū varētu ieilgt. Jāpiebilst, ka no 2022. gada pieprasījumu pēc kredītiem vieglo automobiļu iegādei veicinās valdības atbalsts bezemisiju un mazemisiju transportlīdzekļu iegādei⁶³,

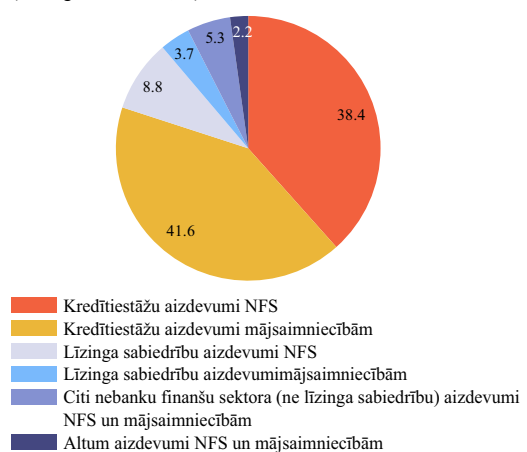
⁶³ 4500 eiro grants elektroautomobiļa un 2250 eiro grants *plug-in* hibrīdautomobiļa iegādei, kā arī 1000 eiro grants, ja esošais automobilis tiks nodots metāllūžņos. Kopējās programmas apjoms ir 10 milj. eiro un ilgums – divi gadi (vai arī tik ilgi, kamēr būs pieejami līdzekļi). Potenciāli atbalsta programma varētu sekmēt līzings sabiedrību mājāsaimniecībām izsniegto kredītu pieaugumu par 10–15% nākamo divu gadu laikā (pieņemot, ka tiek iegādāti tikai elektroautomobiļi, vidējā pirkuma cena ir 35 000 eiro un pirmā iemaksa veido 10% no pirkuma cenas).

2.11. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅAS KREDĪTIESTĀDĒS, AR TĀM SAISTĪTAJĀS LĪZINGA SABIEDRĪBĀS UN ALTUM (%)



Piezīme. Salīdzināšanas nolūkos izslēgti vienreizējie efekti saistībā ar strukturālajām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā un pārklasifikācija.

2.12. attēls
KREDĪTIESTĀŽU, NEBANKU FINANŠU SEKTORA UN ALTUM AIZDEVUMI NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM (2021. gada decembrī; %)



kā arī dažu tirgus dalībnieku atvieglotie nosacījumi videi draudzīgāko automobiļu iegādei.

Arī NFS izsniegto līzings kredītēšanu ietekmē piegādes traucējumi – pusvadītāju deficīts skar arī komerctransporta tirgu. Komerctransporta piegādes laiks ir būtiski palielinājies, pieaugušas lietotas autotehnikas cenas, veidojot pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētību arī šajā līzings segmentā, komerctransporta ražotājiem nespējot nokomplektēt vajadzīgos spēkratus.

Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem līzings sabiedrību iekšzemes NFS izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps pieaudzis no -9.8% 2021. gada aprīlī līdz 5.4% 2022. gada aprīlī. NFS no jauna izsniegto līzings kredītu apjoms sasniedzis

līmeni, kāds bija pirms pandēmijas, taču Ukrainā notiekošās karadarbības un Krievijai un Baltkrievijai piemēroto sankciju ietekmē no jauna izsniegto kredītu apjoms varētu sarukt, NFS atliekot autoparka un tehnikas atjaunošanu.

Vērojams spēcīgs citu nebanku finanšu sektora (t.sk. ātro kredītu izsniedzēju, bet ne līzingsabiedrību) mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pieaugums (2021. gada 4. ceturksnī – 21.2%). Tas skaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes atjaunošanos, privātpersonai izsniegtā kredīta vidējā apjoma palielinājumu un aktīvo zīmolvārdu reklāmām, kurās dažos gadījumos ietverts vārds "kredīts" vai "aizņēmums", kas būtībā ir aizdevuma reklāma, lai gan kopš 2019. gada kredītu reklamēšana privātpersonām ir aizliegta.

Altum loma MVU kredīvēšanā turpinājusi mazināties. Gada laikā Altum kredītportfeļa apjoms gandrīz nav mainījies. Covid-19 krīzes laikā 2020. gada vidū Altum izsniegtie aizdevumi bija atspāids MVU apgrozāmo līdzekļu finansēšanā, gandrīz kompensējot kredītiestāžu finansējuma kritumu. NFS pieprasījums pēc Altum kredītiem ir būtiski sarucis, un jauno kredītu plūsma ir visai nenozīmīga. 2022. gada aprīlī NFS Altum izsniegto kredītu gada pārmaiņu temps kļuva nedaudz negatīvs (–2.4%) (iepriekšējā gada atbilstošajā periodā bija 42.7% pieaugums), un tādējādi arī banku un ar tām saistīto līzingsabiedrību kredīvēšanas temps pašlaik nemainās, arī pieskaitot Altum (sk. 2.11. att.).

2.1. IELIKUMS. MĀJOKĻU KREDĪVĒŠANA LATVIJAS REĢIONOS

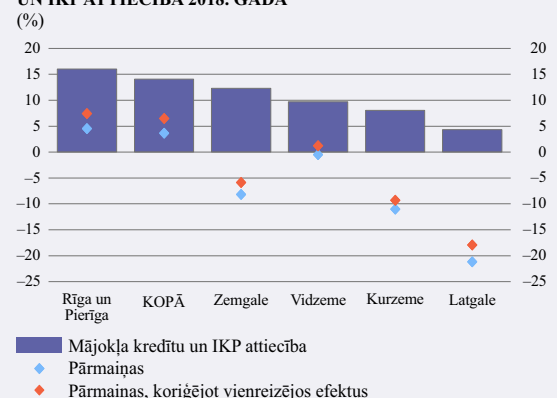
Kopš 2018. gada 2. ceturkšņa Latvijas Bankas uzturētajā Kredītu reģistrā pieejama informācija par kredīta nodrošinājuma reģistrācijas vietu, kas ļauj analizēt mājāsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtos kredītus Latvijas reģionu dalījuma. Ielikumā apkopoti šīs analīzes rezultāti par periodu no 2018. gada 2. ceturkšņa līdz 2021. gada 2. ceturksnim⁶⁴.

Mājokļu kredīvēšana koncentrējas Rīgā un Pierīgā. 2021. gada jūnijā mājāsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu, kas nodrošināti ar šajos reģionos reģistrētajiem īpašumiem, atlikums veidoja 82.1% no kopējā mājokļu kredītu atlikuma. Turpretī Latgalē reģistrēto īpašumu īpatsvars mājokļu kredītu atlikumā bija vien 1.5%.

Turklāt reģionālas atšķirības mājokļu kredīvēšanā pēdējos gados būtiski augušas (sk. 2.13. att.). Kredītiestāžu konkurence reģionos ir nepietiekama. No 2019. gada sākuma mājokļu kredīvēšana Latvijā kopumā būtiski aktivizējusies, taču pieaugums vērojams tikai Rīgā un Pierīgā – līdz 2021. gada jūnijam kredītu atlikums tur audzis⁶⁵ par 7.5%. Turpretī Latgalē un Kurzēm tas turpinājis strauji sarukt (divarpus gadu laikā – attiecīgi par 17.9% un 9.3%).

No jauna izsniegto kredītu apjomā⁶⁶ Rīgas un Pierīgas dominance ir vēl būtiskāka – 2021. gada 1. pusgadā 88.3% no visiem kredītiem mājokļa iegādei izsniegti Rīgā un Pierīgā (sk. 2.14. att.).

2.13. attēls
MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI IZSNEGTO KREDĪTU ATLIKUMA PĀRMAIŅAS 2021. GADA JŪNIJĀ SALĪDZINĀJUMĀ AR 2018. GADA BEIGĀM UN ŠO KREDĪTU UN IKP ATTIECĪBA 2018. GADĀ



⁶⁴ Detalizētāku analīzi sk. <https://www.makroekonomika.lv/hipotekara-kreditesana-kas-notiek-latvijas-regionos>.

⁶⁵ Izslēdzot vienreizējos efektus saistībā ar mājokļa kredītu pārklasifikāciju par pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām un licenču kredītiestādes darbībai anulēšanu.

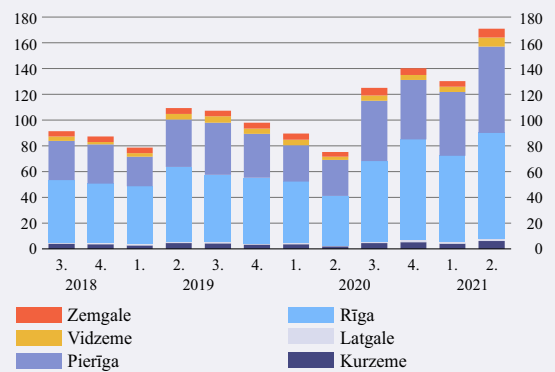
⁶⁶ Jaunie kredīti atlasīti pēc norēķinu datuma, t.i., datuma, kurā notikusi naudas līdzekļu izmaksa klientam.

Turpretī visos pārējos reģionos izsniegti tikai 11.7% no kredītiem mājokļa iegādei, lai gan šo reģionu īpatsvars valsts kopējā IKP 2019. gadā bija 30.3%, t.sk. Latgales īpatsvars no jauna izsniegto mājokļu kredītu apjomā bija tikai 0.8% (reģiona īpatsvars valsts kopējā IKP 2019. gadā – 6.6%).

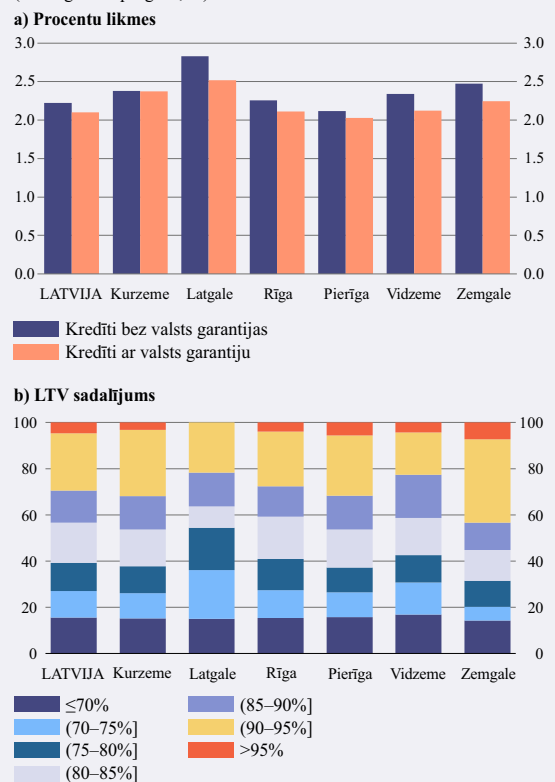
Arī kredītešanas nosacījumi reģionu dalījumā ir atšķirīgi (sk. 2.15. a) att.). Viszemākās kredītu procentu likmes ir Rīgā un Pierīgā. 2021. gada 1. pusgadā Vidzemē un Zemgalē tās bija tikai nedaudz augstākas nekā Rīgā un Pierīgā (attieciņi par 0.1 procentu punktu un 0.2 procentu punktiem), bet Kurzēmē un Latgalē – būtiski augstākas (attieciņi par 0.4 procentu punktiem un 0.6 procentu punktiem). Visaugstākā jauno kredītu LTV ir Zemgalē, jo tur biežāk nekā citos reģionos izmantotas valsts garantijas (68% no visiem reģionā izsniegtajiem mājokļa kredītiem), tādējādi LTV bieži pārsniegusi 90%. Latgalē izsniegto kredītu LTV sadalījums ir viskonservatīvākais (sk. 2.15. b) att.).

Mājokļu kredītešanas analīzē secināts, ka šo kredītu tendences reģionos ir ļoti nevienmērīgas. **Ja atšķirības kļūs vēl būtiskākas, t.i., Rīgas un Pierīgas reģionos pieaugs mājokļu tirgus pārkaršanas risks, bet attālākajos reģionos kredītešana stagnēs, ir apsverama valsts atbalsta programmas nosacījumu diferencēšana attiecīgajos reģionos.**

2.14. attēls
MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI NO JAUNA
IZSNIEGTO KREDĪTU APJOMS NODROŠINĀJUMA
REĢIONU DALĪJUMĀ
(milj. eiro)



2.15. attēls
MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI NO JAUNA
IZSNIEGTO KREDĪTU KREDĪTEŠANAS NOSACĪJUMI
(2021. gada 1. pusgadā; %)



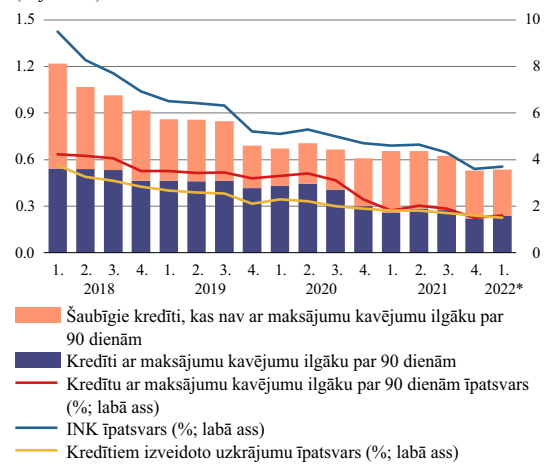
Kredītrisks

- Tautsaimniecībai veiksmīgi pielāgojoties pandēmijas apstākļiem, turpinājās kredītportfeļa kvalitātes uzlabošanās tendence.
- Taču karadarbība Ukrainā un ar to saistītā ģeopolitiskā spriedze un inflācijas kāpums ir palielinājuši kredītrisku. Iekšzemes kredītportfelī kredītrisks visvairāk pieaudzis aizņēmējiem, kuri ir jutīgi pret energoresursu cenu kāpumu, un NFS, kurām bijusi sadarbība ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu. Ārvalstu kredītportfeļa kredītrisks ir augsts, taču šis kredītportfelis ir sarucis un pašlaik ir neliels.

Līdz karadarbības Ukrainā sākumam INK – gan ilgstoši kavēto, gan šaubīgo kredītu – īpatsvars samazinājās. Aizņēmēju maksāspējai kopumā uzlabojoties un kredītiestādēm turpinot pakāpeniski norakstīt iepriekšējo periodu bezcerīgos parādus, INK īpatsvars kredītportfelī sarucis no 4.6% 2021. gada marta beigās līdz 3.7% 2022. gada marta beigās. (sk. 2.16. att.), bet ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars samazinājies līdz 1.6% (iepriekšējā gada atbilstošajā periodā – 1.8%). Uzlabojuma tendence apstājās 2022. gada martā, kad INK īpatsvars pavisam nedaudz pieauga.

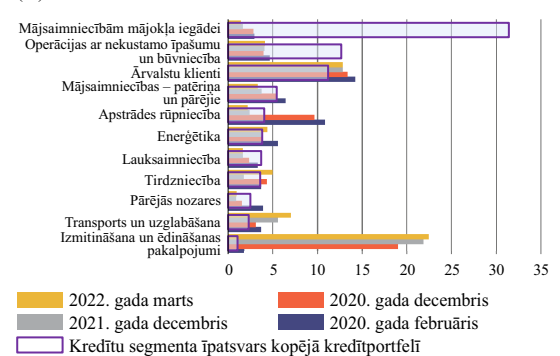
Pandēmijas ietekme uz aizņēmēju grupām bijusi ļoti nevienmērīga – dažos samērā nelielos sektoros kredītu kvalitāte būtiski kritusies, bet liela daļa kredītportfeļa nav ietekmēta nemaz. Pandēmijas tieši un īpaši skartajai izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarei izsniegto kredītu kvalitāte turpina būtiski pasliktināties – 2022. gada martā INK īpatsvars šīs nozares kredītportfelī sasniedza 22.4%. Taču šai nozarei izsniegto kredītu atlikums veido tikai 1.1% no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Pasliktinājās arī transporta nozarei izsniegto kredītu kvalitāte. Šī nozare 2021. gadā turpināja ciest zaudējumus (tai izsniegto kredītu atlikums veido 2.3% no kopējā kredītportfeļa). Operāciju ar nekustamo īpašumu nozares (12.6% no kopējā kredītportfeļa) lielāko aizņēmēju vidū dominē tirdzniecības centri, kuriem pandēmija bija liels trieciens, taču kredītu kvalitātes kritumu šajā segmentā palīdzēja novērst valsts atbalsta pasākumi Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai. Līdz karadarbībai

2.16. attēls
INK ATLIKUMS UN INK UN UZKRĀJUMU ĪPATSVARŠ
KREDĪTIESTĀŽU KOPĒJĀ KREDĪTPORTFELĪ
(mljrd. eiro)



* Nekonsolidētie 2022. gada 1. ceturkšņa dati nav pilnībā salīdzināmi ar iepriekšējiem novērojumiem.

2.17. attēls
KREDĪTPORTFEĻA STRUKTŪRA UN INK ĪPATSVARŠ
ATTIECĪGAJĀ KREDĪTPORTFELĪ
(%)



Ukrainā pārējo nozaru, mājsaimniecību un arī ārvalstu kredītportfeļa kvalitāte kopumā turpināja uzlaboties (sk. 2.17. att.).

Nēmot vērā ģeopolitiskos faktoros, energoresursu, izejvielu un kopējo cenu būtisko kāpumu, kredītrisks ir pieaudzis, īpaši nozarēs, kuras saistītas ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu. Uz kredītriska kāpumu norāda arī kredītiestāžu riska aptaujas rezultāti. Kredītiestāžu kopumā augstā kapitalizācija un piesardzīgā kredīšanas politika, kāda bija pirms krīzes, palīdzēs absorbēt potenciālos zaudējumus (sk. sadaļu par stresu testēšanu).

Visnozīmīgāk varētu pasliktināties to kredītu kvalitāte, kas izsniegti karadarbībā iesaistīto valstu aizņēmējiem, taču šādi kredīti veido nelielu daļu kredītiestāžu kopējā kredītportfelī. Tie koncentrēti kredītiestādēs, kuru loma iekšzemes kredīšanā ir

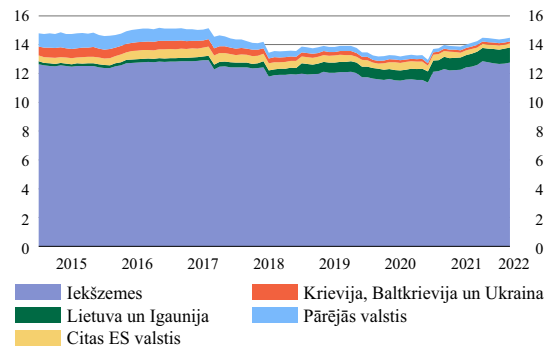
nenozīmīga. Kopš 2018. gada Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas aizņēmējiem izsniegto kredītu atlikums ir būtiski sarucis, un 2022. gada martā tas veidoja tikai 1.1% no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa (sk. 2.18. att.). Daļa citu ārvalstu klientu (izņemot Lietuvas un Igaunijas klientus) arī varētu būt saistīta ar NVS valstīm, tomēr arī kopējais ārvalstu kredītportfelis (izņemot Lietuvas un Igaunijas klientus) ir neliels (4.6% no kopējā kredītportfeļa). Turklāt šo kredītu kvalitāte bija ļoti zema jau pirms karadarbības sākšanās (sk. 2.19. att.).

Nozīmīgas finansiālas grūtības un līdz ar to arī kredītu kvalitātes pasliktināšanās varētu skart arī tos uzņēmumus, kuru darbība ir atkarīga no energoresursu cenām un izejvielām, kas importētas no Krievijas un Baltkrievijas, un kurus būtiski ietekmē tirdzniecības un norēķinu ierobežojumi un citas ieviestās sankcijas. Būtiskākais kredītriska pieaugums varētu skart transporta nozari un energoietilpīgus apstrādes rūpniecības uzņēmumus, kā arī dažus tirdzniecības uzņēmumus, kuri neveido lielu daļu no šo nozaru kredītportfeļa. Tirdzniecības nozarei šis risks martā jau vismaz daļēji īstenojās, pasliktinoties energoresursu mazumtirdzniecības uzņēmumu kredītu kvalitātei (sk. 2.17. att.). Nozīmīgais ražošanas izmaksu kāpums palielina aizņēmēju ievainojamību arī citās nozarēs, tomēr lielai daļai ievainojamo uzņēmumu nav tūlītēju maksāspējas problēmu (sk. 1.4. ielikumu).

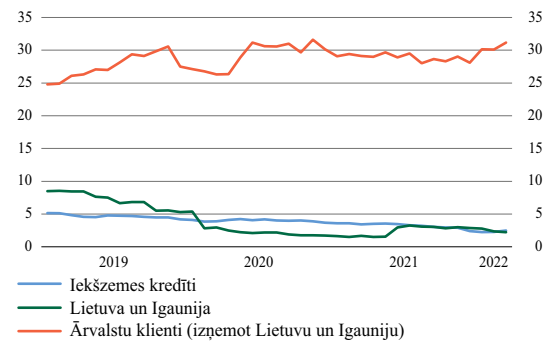
Augstas inflācijas un zemas tautsaimniecības izaugsmes apstākļos kredītu kvalitāte varētu pasliktināties (bet mazākā mērā) arī citās tautsaimniecības nozarēs, kā arī māsaimniecību kredītportfelī. Saskaņā ar māsaimniecību kredītņēmēju maksāspējas noturības pret dažādiem šokiem testēšanas rezultātiem (sk. 2. pielikumu), inflācijas kāpums palielina šo māsaimniecību ievainojamību. Lai gan Latvijā gandrīz visiem kredītiem piemērota mainīgā procentu likme, parāda apkalpošanas izdevumu pieaugums procentu likmju potenciālā kāpuma dēļ māsaimniecību ievainojamību ietekmētu mazāk.

Pārskatīto kredītu, kas nav INK, īpatsvars kredītportfelī samazinājies no 4.8% 2021. gada martā līdz 3.6% 2022. gada martā (sk. 2.20. att.). Šo kredītu īpatsvars iekšzemes NFS un ārvalstu kredītportfeļos

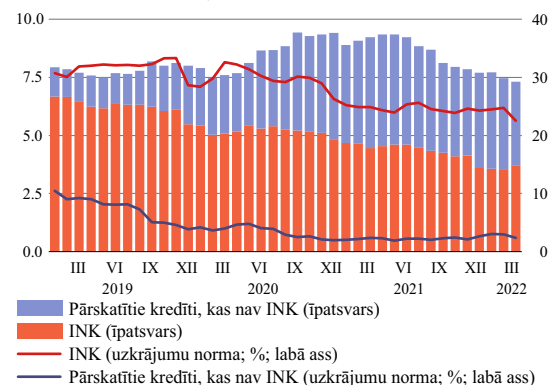
2.18. attēls
KREDĪTPORTFELIS AIZŅĒMĒJU VALSTU DALĪJUMĀ
(mljrd. eiro)



2.19. attēls
INK ĪPATSVARS ATTIECĪGO VALSTU KREDĪTPORTFELĪ
(%)



2.20. attēls
INK UN PĀRSKATĪTIE KREDĪTI, KAS NAV INK, UN UZKRĀJUMI ATTIECĪBĀ PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU
(% no kopējā kredītportfeļa)



ir samērā augsts – attiecīgi 6.2% un 6.1%, bet māsaimniecību kredītportfelī tas ir neliels (2.0%). Pārskatītie kredīti galvenokārt ir tiem aizņēmējiem, kuru maksāspēja pandēmijas sākumā mēreni pasliktinājās, bet vēl nepaspēja pilnībā atjaunoties. Maksāspējas atjaunošanos šiem aizņēmējiem kavēs ģeopolitiskais un cenu šoks.

Nozaru dalījumā pārskatīto kredītu atlikums turpināja augt Covid-19 visvairāk skartajā, bet

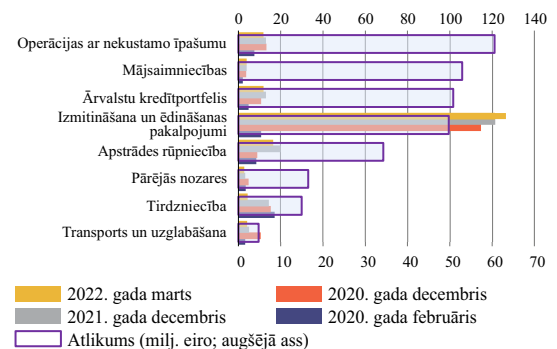
nelielajā izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē. 2022. gada martā pārskatīto kredītu, kas nav INK, īpatsvars sasniedza jau 63.2% (sk. 2.21. att.). Ņemot vērā karadarbību Ukrainā, šo aizņēmēju maksāspēja visticamāk neatjaunosies ātri un kredīti vidējā termiņā saglabāsies riskanti. Pārskatīto kredītu īpatsvars samazinājies operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē, tomēr tas joprojām nav zems (5.9%). Šīs nozares aizņēmējiem ir labākas izredzes ātrāk atjaunot maksāspēju, taču energoresursu cenu kāpums varētu negatīvi ietekmēt aizņēmējus, kuru biroja ēkas vai tirdzniecības objekti ir energoneefektīvi.

2021. gada pirmajos trijos ceturkšņos 2. posma kredītu⁶⁷ īpatsvars kopējā kredītportfelī pakāpeniski saruka līdz līmenim, kāds bija pirms pandēmijas, bet 2021. gada beigās un 2022. gadā (īpaši martā) tas atsāka augt (sk. 2.22. att.). Tas skaidrojams ar to, ka viena kredītiestāde ieviesa konservatīvāku pieeju 2. posma kredītu klasifikācijā, kā arī ar tautsaimniecības attīstības prognozes pasliktināšanos kopš karadarbības sākuma. **Savlaicīga kredītu kvalitātes pārmaiņu atzīšana nozīmē, ka kredītiestādēs ir laba agrīnās brīdināšanas sistēma.**

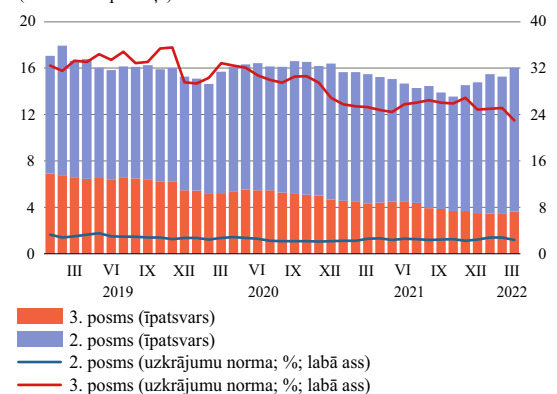
Vienlaikus INK un 3. posma kredītiem izveidoto uzkrājumu apjoms kredītiestādēs kopumā ilgstoši saglabājas samērā zems, turklāt tas ir pat sarucis (sk. 2.20. un 2.22. att.). Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju un kredītriska pieaugumu, nepieciešams rūpīgi izvērtēt uzkrājumu pietiekamību. Nepietiekamo uzkrājumu problēma varētu būt aktuāla dažām maza un vidēja lieluma kredītiestādēm, kuru loma iekšzemes kreditēšanā ir neliela. Nepietiekamu uzkrājumu risku mazina iestāžu izveidotā nozīmīgā kapitāla korekcija (2021. gada 4. ceturksnī – 9.5% apmērā no INK atlikuma).

Ņemot vērā būtisko kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās risku, kredītiestāžu uzkrājumu veidošanas praksei pievēršama pastiprināta uzmanība.

2.21. attēls
PĀRSKATĪTO KREDĪTU, KAS NAV INK, ATLIKUMS UN ŠO KREDĪTU ĪPATSVARŠ ATTIECĪGĀS NOZARĒS, MĀJSAIMNIECĪBU UN ĀRVALSTU KREDĪTPORTFELĪ (%)



2.22. attēls
2. UN 3. POSMA KREDĪTI UN UZKRĀJUMU ATTIECĪBA PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU (% no kredītportfeļa)



⁶⁷ 2. posma kredīti ir kredīti, kuru kredītrisks kopš sākotnējās atzīšanas ir būtiski pieaudzis, bet nav samazināta to kredītvērtība 9. SFPS izpratnē.

Finansējuma un likviditātes risks

- *Finansējuma un likviditātes riski saglabājušies zemi, jo kredītiestādēs ir augsts likviditātes pārpalikums un noguldījumu apjoms būtiski pārsniedz kredītu atlikumu.*
- *Kredītiestāžu finansējumu būtiski papildinājuši pandēmijas laikā kredītiestādēs uzkrātie noguldījumi, kā arī ECB ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperācijas (ITRMO III). Kredītiestādēm nav nepieciešamības piesaistīt papildu līdzekļus no finanšu tirgiem.*
- *Iekšzemes mājsaimniecības arvien aktīvāk sāk izmantot kredītiestāžu noguldījumiem alternatīvus ieguldījumu veidus – kotētas akcijas un ieguldījumu fondus.*

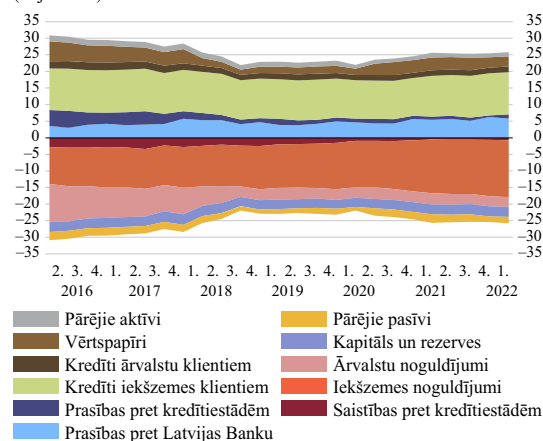
Kredītiestāžu sektora bilances kopējais apjoms nav būtiski mainījies. 2021. gada beigās nedaudz saruka vērtspapīru apjoms (sk. 2.23. att.), jo tika samazināts ITRMO III operācijām iekļāto vērtspapīru apjoms, savukārt prasības pret Latvijas Banku un iekšzemes kredītportfelis nedaudz pieauga. Karš Ukrainā nav ietekmējis kredītiestāžu bilances struktūru, jo Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā izvietoto finanšu aktīvu un no šīm valstīm piesaistīto finanšu līdzekļu apjoms ir niecīgs (sk. 1.2. ielikumu).

Kredītiestāžu finansējumā joprojām dominē iekšzemes noguldījumi. 2022. gada martā tie veidoja 79.0% no kredītiestāžu kopējā finansējuma (2021. gada atbilstošajā periodā – 75.4%), un to gada pieauguma temps Latvijā sasniedza 5.9%, t.sk. iekšzemes NFS noguldījumu atlikums pieauga par 7.0%, bet iekšzemes mājsaimniecību noguldījumu atlikums – par 10.1% (sk. 2.24. att.).

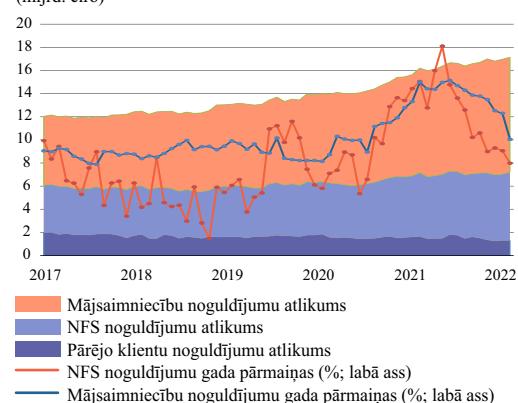
Iekšzemes noguldījumu atlikums turpina palielināties, bet tā gada pieauguma temps palēninās. Tas saistīts ar ekonomiskās aktivitātes atjaunošanos pēc pandēmiju ierobežojošo pasākumu atcelšanas, kā arī valdības piešķirto atbalsta līdzekļu⁶⁸ mazināšanos.

⁶⁸ 2020. gadā valdība pandēmijas seku mazināšanai apstiprināja 1.3 mljrd. eiro, 2021. gadā – 2.3 mljrd. eiro, bet līdz 2022. gada 8. maijam – 0.2 mljrd. eiro.

2.23. attēls
KREDĪTIESTĀŽU AKTĪVU UN PASĪVU STRUKTŪRA
(mljrd. eiro)



2.24. attēls
IEKŠZEMES KLIENTU NOGULDĪJUMU DINAMIKA
(mljrd. eiro)



2021. gadā lielāko atbalsta apjomu saņēma NFS (vairāk nekā 70% no kopējā atbalsta apjoma), kas veicināja finanšu līdzekļu uzkrāšanos kredītiestāžu kontos. 2022. gada sākumā valdība turpināja sniegt atbalstu pandēmijas izraisīto seku mazināšanai un energoresursu sadārdzinājuma kompensēšanai, taču kopējais atbalsta apjoms ir būtiski sarucis. Iekšzemes noguldījumu atlikuma pieauguma temps turpinās mazināties, un to noteiks arī makroekonomiskās vides pasliktināšanās. Jāpiebilst, ka **karadarbība Ukrainā nav izraisījusi pastiprinātu noguldījumu izņemšanu Latvijā** – ar maksājumu kartēm izņemtās skaidrās naudas apjoms pieaudzis pavisam nedaudz un tikai pirmajās divās karadarbības nedēļās.

Arī lielākajā daļā citu eiro zonas valstu NFS un mājsaimniecību noguldījumu atlikuma pieauguma temps sarūk un sāk atgriezties līmenī, kāds bija pirms pandēmijas (sk. 2.25. un 2.26. att.). Nozīmīgākais pieauguma tempa kritums vērojams NFS noguldījumiem. Tas varētu

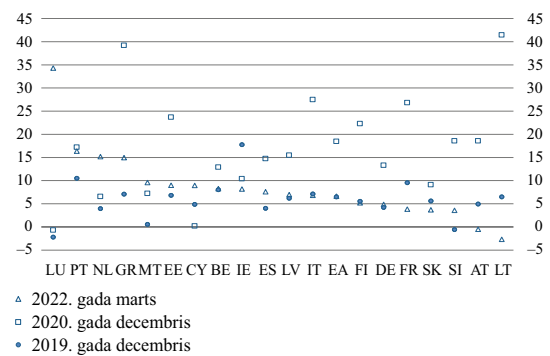
būt skaidrojams ar apjomīgāku valsts atbalstu NFS 2021. gada laikā.

Ilgstoši zemo procentu likmju un inflācijas līmeņa nozīmīgā pieauguma ietekmē **mājsaimniecības aktīvāk meklē alternatīvas ieguldījumiem finanšu aktīvos ar augstāku atdevi** (galvenokārt veicot ieguldījumus kotētajās akcijās un ieguldījumu fondos). 2022. gada marta beigās kredītiestāžu turējumā esošo mājsaimniecību ieguldījumu apjoms finanšu instrumentos sasniedza 1.0 mljrd. eiro (sk. 2.27. att.) jeb 9.3% no iekšzemes mājsaimniecību kopējā ieguldījumu apjoma, par kuru kredītiestādes sniedz pārskatus. Šo ieguldījumu apjoma gada pieauguma temps sasniedza 15.7%, un to galvenokārt noteica darījumu apjoma pieaugums. Tiesa, 2022. gada sākumā ieguldījumu pieaugums kļuva lēnāks, jo lielākajai daļai finanšu aktīvu nozīmīgi saruka tirgus vērtība. Vienlaikus darījumu apjoms tomēr turpināja palielināties.

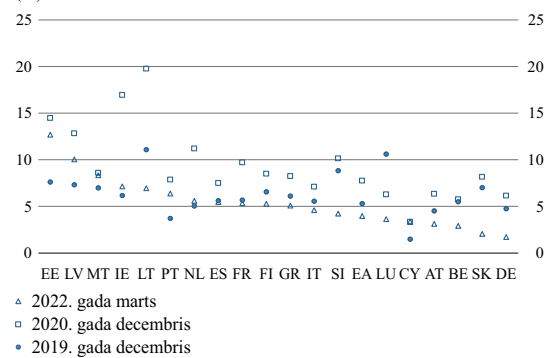
No ārvalstīm piesaistīto noguldījumu atlikums turpina sarukt. 2022. gada marta beigās tā īpatsvars kopējā noguldījumu atlikumā bija sarucis līdz 14.5%, t.sk. noguldījumu no ārpus ES esošajām valstīm atlikuma īpatsvars – līdz 6.1% (sk. 2.28. att.). Turpina sarukt no valstīm ar augstu finanšu riska līmeni piesaistīto noguldījumu atlikums. Mazinās arī noguldījumu piesaiste no noguldījumu platformām (2022. gada martā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu šā finansējuma atlikums bija par 11.9% mazāks), jo kredītiestādes cenšas izmantot ECB ITRMO III ilgtermiņa finansējumu, kas ir būtiski lētāks. 2022. gada marta beigās no ECB ITRMO III operācijām piesaistītais finansējums bija 0.6 mljrd. eiro, un to izmantoja kredītiestādes, kuras nav ārvalstu kredītiestāžu meitas bankas.

Kredītiestādēm nav bijusi nepieciešamība piesaistīt būtisku papildu finansējumu no finanšu tirgiem. Parāda vērtspapīru emisijas galvenais iemesls bija MREL prasību izpilde. Iekšzemes kredītu un noguldījumu atlikuma attiecība saglabājās zem 80%, un četras lielākās kredītiestādes spēja finansēt iekšzemes kredītportfeli ar piesaistītajiem iekšzemes noguldījumiem (sk. 2.29. att.). Pieskaitot arī eiro zonas valstīs piesaistītos noguldījumus, iekšzemes kredītus ar šo finansējumu var nodrošināt visas kredītiestādes,

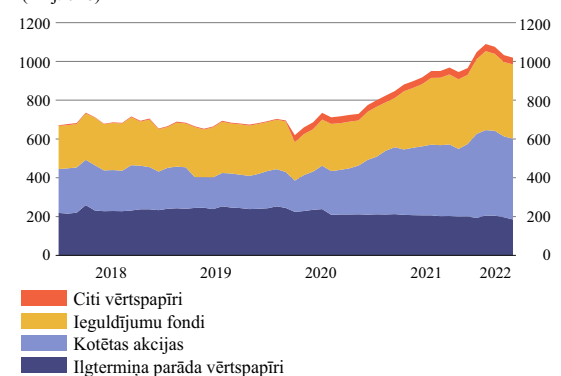
2.25. attēls
NFS NOGULDĪJUMU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅAS EIRO ZONAS VALSTĪS (%)



2.26. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU NOGULDĪJUMU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅAS EIRO ZONAS VALSTĪS (%)



2.27. attēls
LATVIJAS MĀJSAIMNIECĪBU ĪPAŠUMĀ ESOŠIE VĒRTSPAPĪRI ES KREDĪTIESTĀDĒS (mlj. eiro)



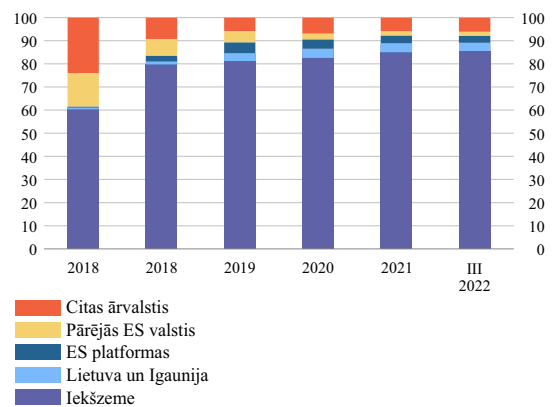
izņemot nelielas ārvalstu filiāles, kuras Latvijā parasti izmanto mātes banku finansējumu.

Kredītiestāžu likviditāte saglabājas augsta. LSK un NSFR rādītāji nozīmīgi pārsniedz minimālās likviditātes prasības (sk. 2.30. att.). Kredītiestādes uzkrājušas augstu likvido aktīvu līmeni. To veicinājusi gan zemo procentu likmju vide, gan kreditēšanas vājā izaugsme. 2022. gada

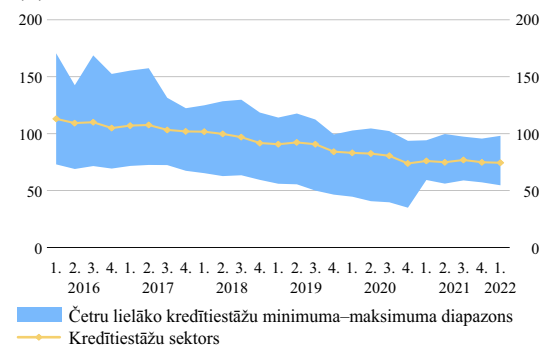
marta beigās prasības pret Latvijas Banku veidoja gandrīz 75% no LSK likvidajiem aktīviem un 22% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Tik nozīmīga apjoma likvido aktīvu glabāšana centrālajā bankā nav efektīva. Iespējams, ka, pakāpeniski augot procentu likmēm, kredītiestādēm būs lielākas iespējas izvietot līdzekļus likvidos instrumentos ar pozitīvu ienesīgumu.

Likviditātes stresa testu rezultāti liecina, ka kredītiestādēm ir pietiekami daudz likvidu līdzekļu, lai izturētu potenciālos finansējuma aizplūdes riskus (sk. 2.2. ielikumu par kredītiestāžu likviditātes stresa testu). Lai gan kredītiestāžu noturība pret šokiem nedaudz uzlabojās, tomēr kopumā nav novērojamas nozīmīgas pārmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

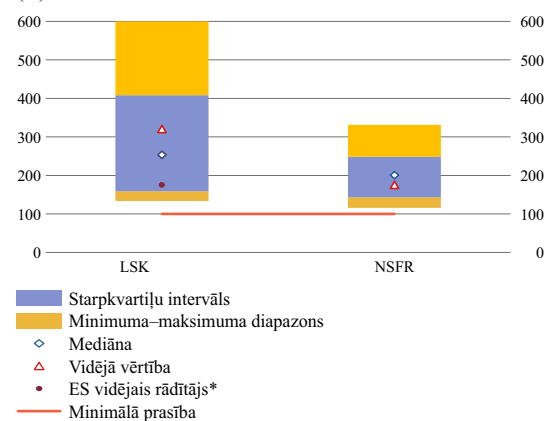
2.28. attēls
KREDĪTIESTĀŽU PIESAISTĪTO NOGULDĪJUMU STRUKTŪRA VALSTU DALĪJUMĀ (%)



2.29. attēls
KREDĪTIESTĀŽU IEKŠZEMES KREDĪTU UN NOGULDĪJUMU ATTIECĪBA (%)



2.30. attēls
KREDĪTIESTĀŽU LSK UN NSFR (%)



* 2021. gada decembris.

2.2. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU LIKVIDITĀTES STRESA TESTS

Likviditātes stresa testi novērtē finansējuma aizplūdes iespējamo seku nozīmīgumu. Tie veikti, balstoties uz 2022. gada marta beigu datiem un izmantojot likviditātes rādītāju⁶⁹, ko FKTK lieto individuālo papildu likviditātes prasību noteikšanai dažām kredītiestādēm uzraudzības pārskatīšanas un novērtēšanas procesa ietvaros un kas ir līdzvērtīgs FKTK likviditātes rādītājam, kura minimālā prasība 30% apmērā pirms LSK prasību stāšanās spēkā pilnā apjomā bija saistoša visām kredītiestādēm.

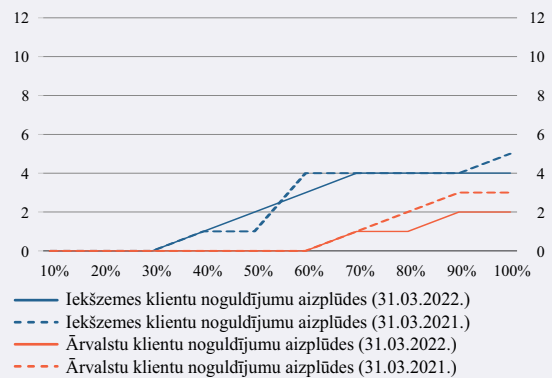
Stresa testu rezultāti rāda, cik lielu iekšzemes ne-MFI klientu noguldījumu un ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi kredītiestādes varētu izturēt, līdz to likviditātes rādītājs (un tādējādi likvīdo aktīvu apjoms) samazinātos līdz 0, pieņemot, ka kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

Saskaņā ar stresa testu rezultātiem (sk. 2.31. att.) **visas kredītiestādes varētu izturēt līdz 30% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai vairāk nekā 60% ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi**. Stresa testu rezultāti gada laikā nav būtiski mainījušies. Par vienu pieaudzis tādu kredītiestāžu skaits, kuras var izturēt visu iekšzemes vai ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi. Mazāka spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi ir lielākajām kredītiestādēm, kuras galvenokārt ir Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības ar centralizētu likviditātes vadību un labām iespējām iegūt papildu likviditāti no mātes bankām.

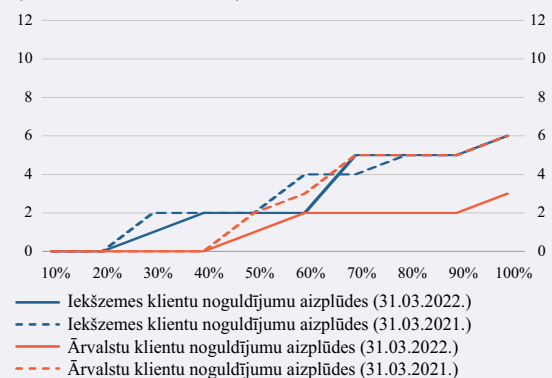
Papildus tika veikti stresa testi ar diviem īpaši nelabvēlīgiem scenārijiem.

Pirmā nelabvēlīgā scenārija pieņēmumi paredz, ka nav iespējams ieķīlāt vai pārdot vērtspapīru portfeli, izņemot eiro zonas valsts valdības vērtspapīrus ar kredītreitingu ne zemāku par A– un valsts valdības vērtspapīrus, kuriem vismaz viens no triju starptautisko

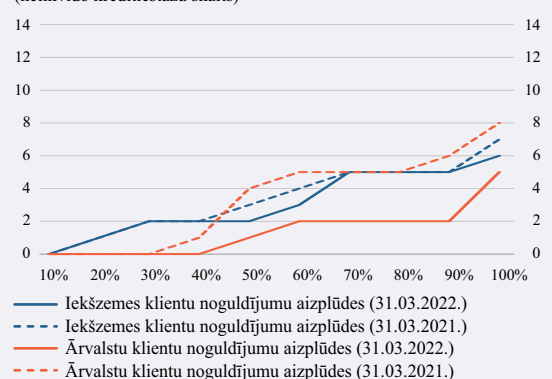
2.31. attēls
LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)



2.32. attēls
PIRMĀ PAPILDU SCENĀRIJA STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)



2.33. attēls
OTRĀ PAPILDU SCENĀRIJA STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)



⁶⁹ Neapgrūtinātu likvīdo aktīvu (nauda kasē; prasības pret Latvijas Banku un maksāspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, un prasības ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja atprasīt tās pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos ar dzēšanas (atmaksas, pārdošanas) termiņu līdz 30 dienām, kā arī citi vērtspapīri, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) attiecība pret kredītiestāžu kārtējo saistību, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummu.

kreditreitingu aģentūru noteiktajiem ilgtermiņa kreditreitingiem ir AAA. Attiecībā uz eiro zonas valdības vērtspapīriem pieņemts, ka pirmā scenārija ietvaros tie zaudētu 30% no vērtības un tos varētu izmantot Eirosistēmas monetārās politikas operācijās, piemērojot 3.0% diskontu.

Otrajā scenārijā papildus pirmā scenārija pieņēmumiem noteikts, ka nevienai kredītiestādei nav pieejamas prasības pret kredītiestādēm no valsts, pret kuras kredītiestādēm konkrētajai kredītiestādei ir vislielākais prasību apjoms (t.sk. pret grupā ietilpstošām kredītiestādēm).

Pirmā scenārija piemērošana nedaudz pasliktina standarta stresa testa rezultātus, jo vairākām kredītiestādēm daļu likvīdo aktīvu veido ārvalstu vērtspapīri ar nedaudz zemāku likviditāti. Tomēr tās varētu izturēt ne mazāk kā 20% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai 40% ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi (sk. 2.32. att.), un 2022. gada marta beigās tāda būtu tikai viena kredītiestāde gan iekšzemes, gan ārvalstu noguldījumu aizplūdes šoka rezultātā. Otrā scenārija piemērošana pasliktina spēju izturēt ne-MFI noguldījumu aizplūdi (sk. 2.33. att.). Kredītiestādes varētu izturēt ne mazāk kā 10% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi vai ne mazāk kā 40% ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdi (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu turpina uzlaboties spēja izturēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi).

Pelnītspēja

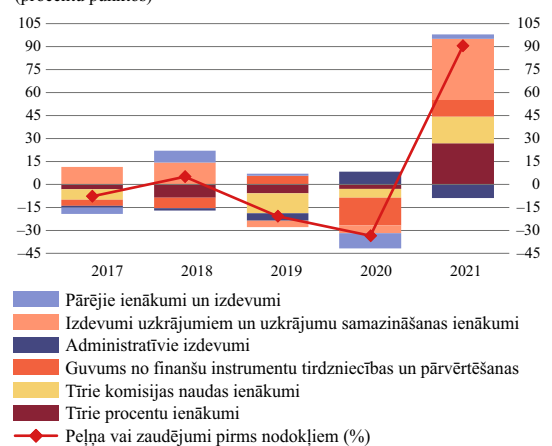
- 2021. gadā kredītiestāžu pelnītspēja veiksmīgi atjaunojās un atkal sasniedza līmeni, kāds bija pirms pandēmijas.
- Taču Ukrainā notiekošās karadarbības un ar to saistīto sankciju ietekmē kredītiestāžu pelnītspējas riski ir pieauguši. Kredītiestādes jau palielina izdevumus uzkrājumiem, un papildu resursi tiek paredzēti arī sankciju prasību izpildei.
- Vienlaikus pandēmijas laika pieredze ir pierādījusi kredītiestāžu spēju risināt ārējo šoku izraisītās grūtības un pielāgoties, un tas palīdzēs mazināt šo nelabvēlīgo ietekmi.

2021. gadā kredītiestāžu pelnītspēja būtiski uzlabojās – peļņa pirms nodokļiem salīdzinājumā ar 2020. gadu pieauga par 93.8%⁷⁰ (sk. 2.34. att.).

⁷⁰ Šajā sadaļā visos pelnītspēju atspoguļojošajos datos izslēgta vienreizēju efektu ietekme: 2018. gadā tika anulēta ABLV Bank, AS licence kredītiestādes darbībai, savukārt 2019. gadā AS "PNB BANKA" tika atzīta par tādu finanšu iestādi, kas atrodas vai nonāks finanšu grūtībās, un tika uzsākts tās maksātnespējas process un atzīti ievērojami izdevumi uzkrājumiem. No 2016. gada datiem izslēgts arī VISA Europe Limited akciju pārdošanas efekts, bet no 2017. gada datiem – Luminor Bank AS grupas izveidošanas ietekme un AS "Citadele banka" un Signet Bank AS atliktā nodokļa aktīvu norakstīšana sakarā ar grozījumiem Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā.

2.34. attēls

KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ LĪMENA PELNAS PIRMS NODOKĻU SAMAKSAS GADA PIEAUGUMA TEMPS UN TO VEIDOJOŠO KOMPONENTU DEVUMS PIEAUGUMĀ
(procentu punktos)



Uzlabojumu galvenokārt noteica šādi faktori:

- mazinoties Covid-19 pandēmijas radītajai nenoteiktībai un neīstenojoties ar to saistītajiem prognozētajiem zaudējumiem, kredītiestādes samazināja izdevumus uzkrājumiem (tīrie izdevumi uzkrājumiem 2021. gadā saruka par 89.0%). Dažas kredītiestādes pat atguva daļu no 2020. gadā izveidotajiem uzkrājumiem (to izdevumi uzkrājumiem bija mazāki nekā uzkrājumu samazināšanas ienākumi), bet citas turpināja veidot uzkrājumus, taču mazākā apjomā nekā 2020. gadā;

– kredītiestāžu sektora kopējās **peļņas rādītājus ietekmēja vienreizēji darījumi** – AS "Citadele banka" veiktā SIA "UniCredit Leasing"⁷¹ iegāde un hipotekāro kredītu portfeļa iegāde no ABLV Bank, AS. Šo darījumu rezultātā palielinājās gan kredītiestāžu aktīvi, gan tīrie procentu ienākumi (par 9.8%). Tīro procentu ienākumu pieaugumu ietekmēja arī procentu izdevumu sarukums, jo dažas kredītiestādes samazināja finansējuma piesaistīšanu no tiešsaistes platformām.

Pieaugot aktivitātei tautsaimniecībā, **palielinājās arī kredītiestāžu tīrie komisijas maksas ienākumi** (par 12.9%) – galvenokārt par norēķinu pakalpojumiem un maksājumu karšu apkalpošanu.

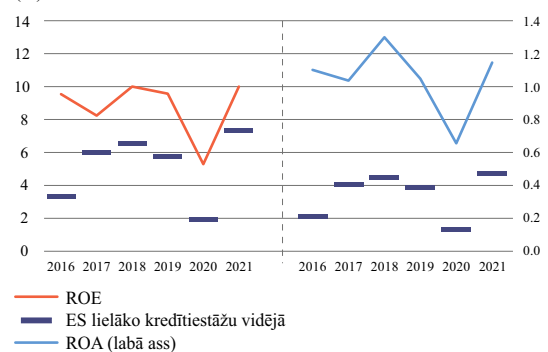
Būtiski (par 38.3%) pieauga kredītiestāžu ienākumi no finanšu instrumentu tirdzniecības un pārvērtēšanas, taču tas galvenokārt saistīts ar zemās bāzes efektu⁷².

Finansiālās darbības **peļņa pieauga straujāk nekā administratīvās izmaksas** (to galvenokārt ietekmēja minētās strukturālās pārmaiņas), **kredītiestāžu izdevumu un ienākumu attiecība uzlabojās** un 2021. gadā bija 58.6% (2020. gadā – 64.9%).

⁷¹ Sk. [Latvijas Bankas 2021. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata"](#) 2.1. ielikumu.

⁷² Sk. [Latvijas Bankas 2021. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu"](#).

2.35. attēls
LATVIJAS UN ES VALSTU LIELĀKO KREDĪTIESTĀŽU
VIDEJĀ ROE UN ROA
(%)



2021. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu **būtiski uzlabojās kredītiestāžu kopējie pelnītspējas rādītāji, galvenokārt tāpēc, ka atjaunojās vairāku lielāko kredītiestāžu peļņa**. ROE un ROA palielinājās attiecīgi līdz 10.1% un 1.16% (2020. gadā šie rādītāji bija attiecīgi 5.3% un 0.65%). Latvijas kredītiestāžu pelnītspējas rādītāji joprojām saglabājās virs ES lielāko kredītiestāžu vidējiem ROE rādītājiem⁷³, kas, līdzīgi kā Latvijā, 2021. gadā uzlabojās (sk. 2.35. att.).

⁷³ Jāņem vērā, ka starptautisko institūciju apkopotajos datos par Latvijas kredītiestāžu sektoru var nebūt koriģēta būtiska strukturāla pārmaiņa – Swedbank Baltics AS izveidošana 2021. gada beigās (sk. 2.3. ielikumu Latvijas kredītiestāžu datu atspoguļojums starptautisko statistikas sniedzēju datos līdz ar Swedbank Baltics AS izveidošanu).

2.3. IELIKUMS LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU DATU ATSPUGUĻOJUMS STARPTAUTISKAJOS STATISTISKAJOS DATOS PĒC SWEDBANK BALTICS AS IZVEIDOŠANAS

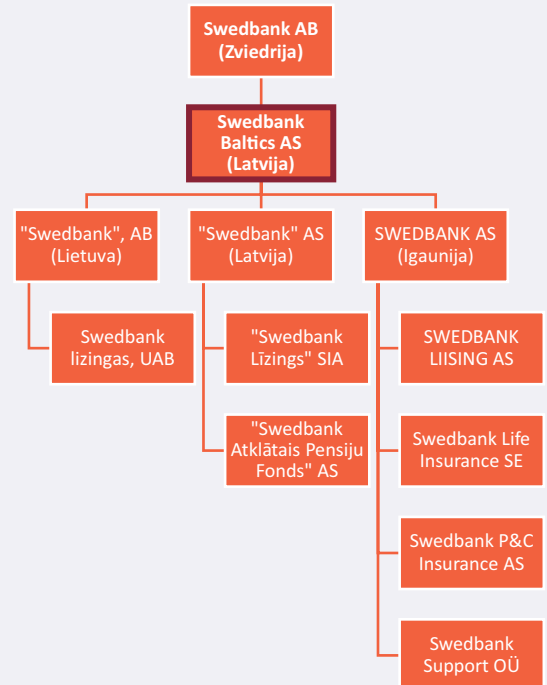
2021. gada oktobrī, saņemot ECB un citu uzraugošo iestāžu atļauju, Swedbank grupas banku Baltijā banku akcijas tika nodotas Latvijā reģistrētai pārvaldītājsabiedrībai Swedbank Baltics AS, kas izveidota 2021. gada sākumā ar juridisko adresi Latvijā. Tajā tika apvienotas Swedbank AB (Zviedrija) visu triju Baltijas valstu meitas banku grupas. No 2021. gada 1. oktobra pārvaldītājsabiedrība sāka veidot statistikas pārskatus, kuros ietverti apvienotās Baltijas līmeņa struktūras dati. Tādējādi 2021. gada 4. ceturksnī Latvijas kredītiestāžu aktīvi konsolidētā līmenī nozīmīgi palielinājušies. Datu lietotājam, kurš nav informēts par šādu datu rindu ietekmējošu strukturālu faktoru, tas var sniegt nepilnīgu priekšstatu par Latvijas kredītiestāžu rādītāju dinamiku. Ielikumā skaidrots, kam jāpievērš uzmanība, analizējot Latvijas kredītiestāžu datus konsolidētā līmenī, sākot ar 2021. gada 4. ceturksni.

Swedbank Baltics AS pārvaldītājsabiedrībā konsolidētas Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Swedbank grupas iestādes (sk. 2.36. att.). Tādējādi **uzraugiem sniegtajos pārskatos par Swedbank Baltics AS tiks apkopoti visu triju Baltijas valstu iestāžu aktīvi un peļņa**. Attiecīgi statistikā, kurā šie dati iekļauti, tiek pieskaitīti

"Swedbank", AB (Lietuva) un SWEDBANK AS (Igaunija) meitas banku aktīvi (2021. gada beigās Latvijas "Swedbank" AS aktīvi bija 7.5 mljrd. eiro⁷⁴, bet Swedbank Baltics AS aktīvi – 40.9 mljrd. eiro⁷⁵). Tādējādi statistikā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu vai ceturksni parādās ļoti straujš aktīvu un citu bilances pozīciju pieaugums.

Peļņas rādītāju interpretēšana ir vēl sarežģītāka, jo uzraugiem sniegtajos pārskatos Swedbank Baltics AS 2021. gada 4. ceturksnī uzrādījusi tikai to peļņu, kas iegrāmatota pēc tam, kad tās bilancē tika iekļautas Swedbank AB (Zviedrija) Baltijas valstu meitas bankas un to grupās esošie uzņēmumi⁷⁶ – tāpat no 2021. gada 1. oktobra (Latvijas "Swedbank" AS peļņa 2021. gadā bija 73.5 milj. eiro, Swedbank Baltics AS – 84.8 milj. eiro). Tas savukārt rada peļņitspējas rādītāju ROE un ROA novirzi, jo holdinga atzītā peļņas daļa norādīta tikai par vienu ceturksni, bet pašu kapitāls vai aktīvi – pilnā apmērā⁷⁷. Savukārt likviditātes rādītāji netiek ziņoti pārvaldītājsabiedrības līmenī, tādējādi statistikā, kur tie tiek atspoguļoti, izmantoti tikai Latvijas "Swedbank" AS dati.

2.36. attēls
SWEDBANK GRUPAS STRUKTŪRA BALTIJĀ
(%)



Piezīme. Swedbank grupas struktūra atspoguļota atbilstoši Swedbank AB (Zviedrija) un "Swedbank", AS (Latvija), "Swedbank", AB (Lietuva) un SWEDBANK AS (Igaunija) 2021. gada publiskajiem pārskatiem.

Mazāk pamanāma pārvaldītājsabiedrības izveidošanas ietekme ir arī Latvijas Bankas gatavotajā finanšu kontu, maksājumu bilances un starptautisko investīciju bilances statistikā. Šajos pārskatos uzņēmumu dati netiek konsolidēti, tāpēc tajos neparādās visi aktīvi, kas atrodas Igaunijā un Lietuvā, taču parādās pārmaiņas tiešajās investīcijās – 2021. gada 4. ceturksnī pieauga Latvijas tiešās investīcijas Lietuvā un Igaunijā, kā arī Zviedrijas tiešās investīcijas Latvijā.

Turpinājumā sniegti vairāki piemēri, kā Latvijas kredītiestāžu dati tiek atspoguļoti statistikā un kādi tie būtu, ja Swedbank Baltics AS vietā tiktu izmantoti tikai Latvijas "Swedbank" AS dati.

EBI apkopo lielāko kredītiestāžu datus, kuri tiek publicēti Risku panelī⁷⁸. No Latvijas un pārējām Baltijas valstīm tajā tiek iekļautas trīs lielākās kredītiestādes. Sākot ar 2021. gada 4. ceturksni, šeit iekļauta Swedbank Baltics AS. Tāpēc Latvijas lielākās kredītiestādes raksturojošajos rādītājos vērojamas krasas pārmaiņas – peļņitspēju raksturojošie rādītāji (sk. piemērā ROE) strauji samazinās, bet kapitalizāciju raksturojošie indikatori (sk. piemērā CET 1 rādītāja attiecību) tieši pretēji – aug, jo Swedbank AB meitas bankām Baltijā ir relatīvi augsta kapitāla pietiekamība (sk. 2.37. att.).

⁷⁴ "Swedbank" AS 2021. gada konsolidētais gada pārskats.

⁷⁵ Swedbank Baltics AS 2021. gada konsolidētais pārskats.

⁷⁶ Swedbank Baltics AS ietilpst šādi uzņēmumi: Latvijā – "Swedbank" AS un tās meitas uzņēmumi "Swedbank Līzings" SIA un "Swedbank Atklātais Pensiju Fonds" AS, Lietuvā – "Swedbank", AB un tās meitas uzņēmums "Swedbank Lizingas" UAB, Igaunijā – SWEDBANK AS un tās meitas uzņēmumi SWEDBANK LIISING AS, Swedbank Support OÜ, Swedbank Life Insurance SE un Swedbank P&C Insurance AS.

⁷⁷ Swedbank Baltics AS 2021. gada konsolidētajā gada pārskatā ROE un ROA aprēķinā peļņa tiek analizēta, lai objektīvāk atspoguļotu grupas peļņitspēju.

⁷⁸ European Banking Authority Risk Dashboard.

Kredītiestāžu dati parādās arī **ECB Statistisko datu noliktavā**⁷⁹. Arī šeit pieejamos konsolidētajos banku datos (*consolidated banking data*⁸⁰), sākot ar 2021. gada 4. ceturksni, iekļauta Swedbank Baltics AS. Līdz ar to datos atspoguļotie banku kopējie aktīvi un pašu kapitāls (sk. 2.38. att.) viena ceturkšņa laikā pieaug aptuveni divas reizes, bet uzraudzības ziņojumu datos tie paliktu gandrīz nemainīgi. Tādējādi, analizējot kredītiestāžu datu laikerindas un salīdzinot tās ar citu ES valstu datiem, Latvijas statistikā būs vērojams ārkārtīgi straujš pieaugums banku bilances pozīcijās.

Tiesa, ne visos datu avotos interpretācija būs apgrūtināta jau no 2021. gada 4. ceturkšņa. Piemēram, **ECB Banku uzraudzības datos**⁸¹ (tie arī tiek publicēti ECB Statistisko datu noliktavā) iekļauto iestāžu izlase ir pieskaņota ECB uzraudzībā esošo iestāžu lokam. Attiecīgi 2021. gada 4. ceturksnī Latvijas datus vēl tiks iekļauta "Swedbank" AS, bet no 2022. gada 1. ceturkšņa to nomainīs Swedbank Baltics AS, kas kļuvusi par ECB uzraugamo iestādi no 2022. gada sākuma. Attiecīgi šajos datos straujākas pārmaiņas parādīsies vien 2022. gada, nevis 2021. gada 4. ceturkšņa datus.

Daļa no minētajiem efektiem pēc 2022. gada datu publicēšanas izzudīs, jo tajos bilances un peļņas datu dinamika būs sabalansēta. Bilances un peļņas vai zaudējumu pārskata pozīciju pārmaiņu temps gan saglabāsies ekstremāls līdz 2022. gada 4. ceturksnim, kad to vairs neietekmēs bāzes efekts.

⁷⁹ [ECB Statistical Data Warehouse](https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691144).

⁸⁰ <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691144>.

⁸¹ <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691146>.

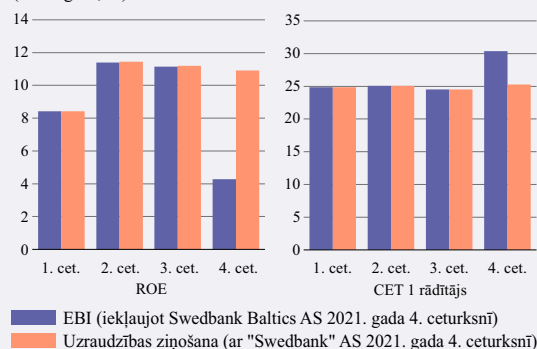
2022. gada pirmo triju mēnešu operatīvie dati liecina, ka 2022. gada sākumā galvenie peļnītspējas avoti – tīrie procentu ienākumi un tīrie komisijas ienākumi – saglabājās stabili. Peļņas pieaugumu būtiski ietekmēja vienreizēji ienākumi saistībā ar SEB grupas reorganizāciju⁸².

Taču karadarbība Ukrainā, ar to saistītās sankcijas, energoresursu un vispārējais cenu pieaugums, kā arī piegāžu traucējumi neapšaubāmi ietekmē Latvijas tautsaimniecību, aizņēmējus un attiecīgi arī Latvijas kredītiestāžu peļnītspējas izredzes. 2022. gada martā

⁸² Sk. [SEB veido vienotu apdrošināšanas un ilgtermiņa uzkrājumu grupu Baltijā](#), 28.12.2021.

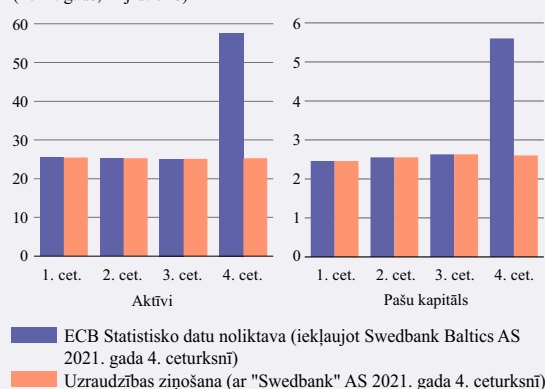
2.37. attēls
TRIJU LIELĀKO KREDĪTIESTĀŽU ROE UN CET 1 RĀDĪTĀJS EBI RISKU PANELĪ UN UZRAUGIEM SNiegto PĀRSKATU DATOS

(2021. gads; %)



2.38. attēls
KOPĒJIE AKTĪVI UN KOPĒJAIS PAŠU KAPITĀLS ECB STATISTISKO DATU NOLIKTAVAS KONSOLIDĒTĀJOS BANKU DATOS UN UZRAUDZĪBAS ZIŅOJUMU DATOS

(2021. gads; mljrd. eiro)



Legend: ECB Statistisko datu noliktava (iekļaujot Swedbank Baltics AS 2021. gada 4. ceturksnī) (dark blue); Uzraudzības ziņošana (ar "Swedbank" AS 2021. gada 4. ceturksnī) (orange).

kredītiestādes jau palielināja izdevumus uzkrājumiem. Pagaidām tie gan ir mazāki nekā 2020. gada sākumā. Aug kredītiestāžu procentu un komisijas ienākumu plūsmu stabilitātes risks.

Vienlaikus kredītiestādēm jāparedz resursi, lai nodrošinātu noturību pret kibernetikas riskiem, kā arī NILLTPF novēršanas un sankciju prasību izpildi (sk. 2.4. ielikumu). Aktualitāti nezaudēs arī klimata pārmaiņu un ilgtspējas jautājumi, kuru risināšana palielinās kredītiestāžu izmaksas, gan veicot klimata pārmaiņu ietekmi modelējošus stresa testus, gan pilnveidojot aizdevumu izsniegšanas izvērtēšanas metodoloģiju.

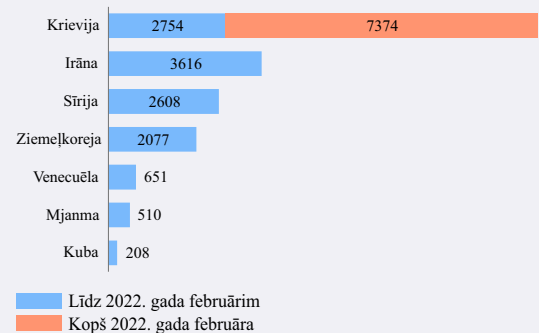
Vienlaikus vairāki faktori varētu mazināt nelabvēlīgo šoku ietekmi. Covid-19 pandēmijas laika pieredze pierādīja kredītiestāžu prasmes elastīgāk reaģēt uz aizņēmēju maksāspējas grūtībām un piedāvāt risinājumus, lai ļautu aizņēmējiem atjaunot maksāspēju.

Valsts atbalsta pieejamība tautsaimniecībā mazinās nelabvēlīgo šoku ietekmi īstermiņā, tādējādi gan tieši, gan netieši palīdzot risināt aizņēmēju grūtības un mazinot ietekmi uz kredītiestāžu peļņitspēju.

2.4. IELIKUMS. KRIEVIJAI UN BALTKRIEVIJAI NOTEIKTO SANKCIJU IZPILDES RISKU PĀRVALDĪBA

Krievijas karadarbība Ukrainā izraisījusi iepriekš nepieredzēti apjomīgu ES, ASV, Apvienotās Karalistes un citu sabiedroto atbildi ar nozīmīgām saskaņotām sankcijām, kas vērstas pret Krievijas finanšu sektoru un tai stratēģiski nozīmīgām tautsaimniecības nozarēm – aizsardzību, aviāciju un enerģētiku –, kā arī valsts prezidenta V. Putina režīmam pietuvinātām personām. Rietumu sabiedroto noteikto sankciju pieaugums pārliecinoši izvirzījis Krieviju par visvairāk sankcijām pakļauto valsti pasaulē (sk. 2.39. att.). Augušas arī sankcijas pret Baltkrieviju.

2.39. attēls
PASAULES VISVAIRĀK SANKCIJĀM PAKĻAUTĀS VALSTIS
PĒC SANKCIJĀM PAKĻAUTO PERSONU SKAITA 2022. GADA
29. APRĪLĪ



Gandrīz katru dienu tiek publicēta informācija par jaunām sankcijām un sankciju izpildi regulējošiem nosacījumiem – vispārējām un speciālām licencēm, grozījumiem sankcijām pakļauto personu sarakstos utt. **Tik straujš sankciju pieaugums nav ņemts vērā nevienā sankciju izpildes risku novērtējumā.** Tādam ar sankciju izpildi saistīto pasākumu – klientu, to darījumu partneru un abu minēto patieso labuma guvēju, darījumu, preču, to izcelsmes jurisdikcijas un ražotāju, transportēšanas un glabāšanas, kā arī galapatērētāja skrīninga pret sankcijām pakļauto personu sarakstiem, darījumu atbilstības pārbaudi, ar to saistītās izpētes un aizdomīgo gadījumu izmeklēšanas – pieaugumam nebija iespējams iepriekš sagatavoties.

Sankciju izpildes nodrošināšanā būtiska loma ir finanšu sektoram, īpaši kredītiestādēm. **Līdz šim Latvijas kredītiestādes spējušas nodrošināt sankciju izpildi,** un labs pamats tam ir iepriekšējos gados būtiski stiprinātā NILLTPF novēšanas sistēma, t.sk. rūpīgi pārskatītās kredītiestāžu klientu bāzes un pilnveidotās kredītiestāžu iekšējās kontroles sistēmas.

Taču sankciju un arī to sarežģītības straujpieaugums būtiski paaugstinājis ar jauno sankciju izpildi saistītos riskus, tāpēc **kredītiestādes īsteno pastiprinātus riskus ierobežojošus pasākumus,** t.sk. veicot katra ar Krieviju vai Baltkrieviju saistīta maksājuma padziļinātu izpēti, maksājumu nereti aizkavējot par vairākām nedēļām vai atsakoties no pakalpojumu sniegšanas klientam vai darījuma veikšanas, ja ar to saistītais risks pārsniedz kredītiestādes riska apetīti. Tādējādi **gan pašu klientu, gan kredītiestāžu sankciju izpildes un riska ierobežošanas pasākumu rezultātā kopš 2022. gada marta vērojams būtisks (vairāk nekā divas reizes) ar Krieviju saistīto maksājumu apjoma kritums** (sk. 2.40. att.).

Ņemot vērā, ka tad, ja darījumu apjoms ir liels, sankciju riska ierobežošana kredītiestāžu riska apetītes līmenī, izmantojot tikai padziļināto klientu un darījumu izpēti, nevar tikt nodrošināta, **lielākās kredītiestādes – "Swedbank" AS, AS "SEB banka", AS "Citadele banka" un Luminor Bank AS Latvijas filiāle – izvēlējušas atteikties no riska (derisking)** un jau pārtraukušas vai nolēmušas drīzumā pārtraukt maksājumus Krievijas rubļos un Baltkrievijas rubļos. "Swedbank" AS ar 20. aprīli pārtraukusi visus maksājumus uz

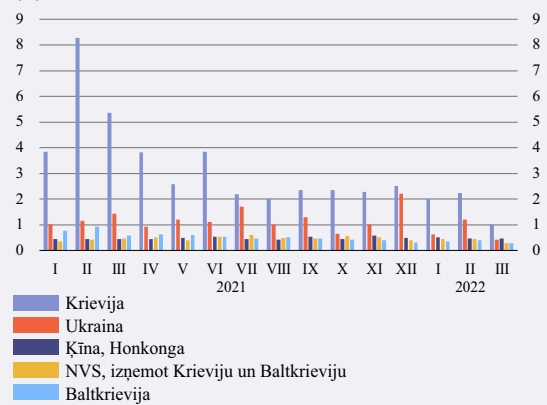
Krieviju un Baltkrieviju, bet ar 6. maiju – arī ienākošos maksājumus no šīm valstīm. AS "SEB banka" plāno pārtraukt visus ienākošos un izejošos maksājumus ar Krieviju un Baltkrieviju ar 1. jūniju. Luminor Bank AS Latvijas filiāle ar 1. jūniju aptur izejošos maksājumus uz Krieviju un Baltkrieviju un ar 1. jūliju – arī ienākošos maksājumus no Krievijas un Baltkrievijas visās valūtās. Pakalpojumu pārtraukšanai var tikt piemēroti atsevišķi izņēmumi, piemēram, pensiju maksājumiem. Arī mazāk nozīmīgās bankas veic risku mazinošos pasākumus darījumu ierobežošanai ar Krieviju un Baltkrieviju.

Ar sankcijām pakļautajām personām vai teritorijām saistīto klientu apkalpošanas pārtraukšana un atturēšanās no darījumu veikšanas ar tām nozīmē kredītiestāžu komisijas maksu ieņēmumu samazināšanos. Taču ar Krieviju saistīto pakalpojumu apjoms šajās kredītiestādēs ir neliels, tāpēc šā ienākumu avota zudums samērā maz ietekmēs kredītiestāžu peļņu salīdzinājumā ar ietekmi, ko radītu naudas sodi, reputācijas u.c. zaudējumi sankciju pārkāpuma gadījumā.

Saskaņā ar Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likumu Latvijas finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku sankciju izpildes uzraudzību un kontroli veic FKTK, Latvijas Banka un PTAC (tālāk tekstā – kompetentās institūcijas). **Sakarā ar iepriekš nepieredzētā sankciju apjoma strauju palielināšanos audzis arī sankciju apiešanas mēģinājumu un, iespējams, sankciju pārkāpumu gadījumu skaits. To cēlonis ir straujam sankciju pieaugumam neatbilstošas tirgus dalībnieku iekšējās kontroles sistēmas.** Šo sistēmu trūkumu novēršana pēc iespējas visīsākajā termiņā nav iespējama bez pastiprinātas kompetento institūciju līdzdalības, nodrošinot pastiprinātu uzraudzības pasākumu veikšanu. Tāpēc kompetentajām institūcijām būtiski jāpalielina sankciju izpildes uzraudzības kapacitātes paaugstināšanai nepieciešamie resursi, ņemot vērā arī prognozes par iespējamo strauji augošo sankciju turpmāko dinamiku to palielināšanās virzienā un to spēkā esamības termiņiem, kas var pārsniegt pat vairākus gadu desmitus.

2.40. attēls

KREDĪTIESTĀŽU KLIENTU PĀRROBEŽU IZEJOŠO UN IENĀKOŠO MAKSĀJUMU SUMMAS ĪPATSVARŠ (%)



Kapitalizācija

- 2021. gadā lielākā daļa kredītiestāžu atguvās no Covid-19 pandēmijas ietekmes, gadu noslēdzot ar peļņu tādā līmenī, kāds bija pirms pandēmijas, un ar lielākoties augstu kapitalizāciju.
- Nozīmīgajām kredītiestādēm kopumā ir pietiekamas brīvprātīgās kapitāla rezerves, lai absorbētu potenciālos zaudējumus aizņēmēju maksāspējas krituma gadījumā.
- Karadarbība Ukrainā palielinājusi dažu mazo kredītiestāžu maksāspējas riskus, taču to kopējais īpatsvars kredītiestāžu sektorā ir niecīgs.

Latvijas kredītiestāžu⁸³ kapitāla rādītāji kopumā saglabājas augsti un pārsniedz pirms pandēmijas novēroto līmeni. 2021. gada beigās kredītiestāžu vidējais kopējais kapitāla rādītājs konsolidētā līmenī bija 25.3%, CET 1 kapitāla rādītājs – 24.3%⁸⁴, bet sviras rādītājs – 10.1%⁸⁵. Salīdzinājumam – ES nozīmīgajās bankās CET 1 rādītājs 2021. gada beigās bija vidēji 15.4%, bet sviras rādītājs – 5.8%⁸⁶ (sk. 2.41. att.).

Latvijas C-SNI⁸⁷ kopumā ir pietiekamas brīvprātīgās kapitāla rezerves (vidēji 11.5% no RSA), lai absorbētu potenciālos zaudējumus, kas varētu rasties aizņēmēju maksāspējas pasliktināšanās gadījumā saistībā ar karadarbību Ukrainā un vispārējo cenu līmeņa pieaugumu (sk. sadaļu par kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspēju). Kredītiestāžu tiešie ieguldījumi⁸⁸ Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā sektorā kopumā

⁸³ Kapitalizācijas aprēķinos un attēlos iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās 2021. gada beigās. Izslēgta Rigensis Bank AS, kas 2021. gada beigās beidza darbību.

⁸⁴ 2019. gadā – attiecīgi 23.1% un 21.7%; 2020. gadā – attiecīgi 26.7% un 25.5%.

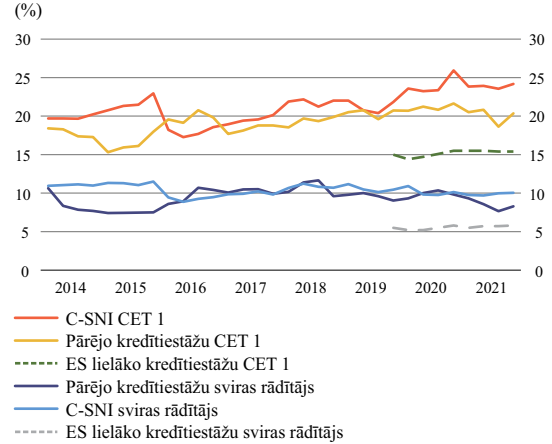
⁸⁵ 2019. gadā – attiecīgi 10.3; 2020. gadā – 10.1%. Kopš 2021. gada 28. jūnija ir spēkā 3% minimālā sviras rādītāja prasība.

⁸⁶ EBI 2021. gada 4. ceturkšņa risku radars [EBA Risk Dashboard. Data As Of Q4 2021 \(for publication.pdf\)](https://eba.europa.eu/publications/eba-risk-dashboard-data-as-of-q4-2021-for-publication.pdf), eba.europa.eu.

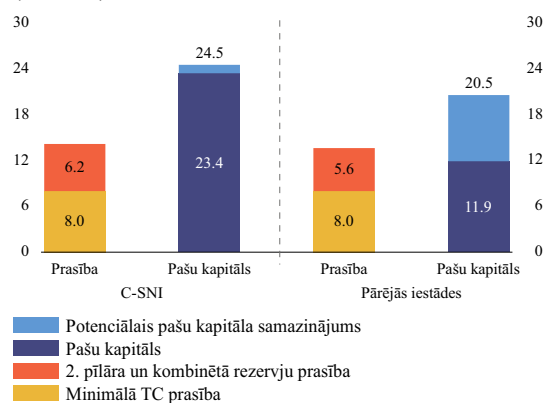
⁸⁷ Latvijā identificētas piecas C-SNI – AS "Citadele banka", AS "Rietumu Banka", BluOr Bank AS, AS "SEB banka" un "Swedbank" AS. 2021. gada beigās C-SNI aktīvi veidoja 76.9% no visa kredītiestāžu sektora aktīviem un 93.4% no kredītiestāžu ar kapitālu Latvijā aktīviem.

⁸⁸ Vairākumam šokam pakļautās ekspozīcijas veido aizdevumi, parāda vērtspapīri, nauda centrālajā bankā un citi pieprasījuma noguldījumi un kapitāla instrumenti.

2.41. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KAPITALIZĀCIJAS RĀDĪTĀJI KONSOLIDĒTĀ LĪMENĪ (%)



2.42. attēls
KAPITĀLA PRASĪBU IZPILDE, VEIDOJOT 100% UZKRĀJUMUS TIEŠAJĀM EKSPOZĪCIJĀM PRET KRIEVIJU, BALTUKRAINI UN UKRAINU (% no RSA)



ir nelieli – pat pieņemot, ka būtu nepieciešams izveidot 100% uzkrājumus šiem ieguldījumiem, nozīmīgo iestāžu vidējā kapitalizācija būtiski nemainītos.

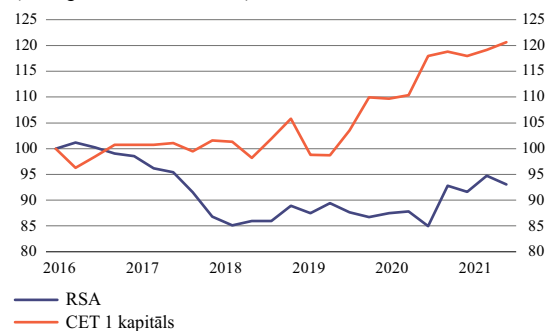
Turpretī dažās mazajās kredītiestādēs, kuru ieguldījumi Krievijā, Ukrainā un Baltkrievijā veido lielāku īpatsvaru aktīvos un kuru peļņitspēja jau pirms Covid-19 pandēmijas bija vāja un kapitāla rezerves – nepietiekami uzkrātas, pašu kapitāla apjoms varētu sarukt vidēji pat uz pusi, un to maksāspējas riski ir augsti (sk. 2.42. att.). Taču šo kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos nepārsniedz 3.5%.

2021. gada 30. septembrī noslēdzās pandēmijas sākumā uzraugu sniegto rekomendāciju par dividenžu izmaksas ierobežošanu termiņš. Ņemot vērā karadarbību Ukrainā un ar to saistīto nenoteiktību, kredītiestādes, kuras bija plānojušas

dividendes izmaksāt 2022. gada 1. pusgadā, šos plānus pagaidām atlikušas. Dažas kredītiestādes ieguldīja peļņu kapitāla stiprināšanā, bet daļa kredītiestāžu līdz 2022. gada februārim paspēja izmantot iespēju sadalīt iepriekšējo gadu peļņu. Līdz 2021. gada beigām izmaksāto dividenžu apjoms bija samērīgs ar iepriekš noteiktajiem ierobežojumiem un nepārsniedza 0.7% no 2021. gada RSA.

Neraugoties uz atceltajiem ierobežojumiem, **nesadalītās peļņas apjoms 2021. gada beigās bija par 62.4% lielāks nekā 2019. gada beigās. Pandēmijas laikā noteiktais dividenžu izmaksas ierobežojums bijis galvenais kapitāla kompozīcijas kvalitātes pieauguma faktors.** 2021. gada beigās CET 1 kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā veidoja 96.0%. Turpmāk šī attiecība varētu atkal sarukt, kredītiestādēm pastiprināti cenšoties piesaistīt papildu finansējumu MREL prasību izpildei. Kapitāla apjoma pieaugums būtiski apsteidz RSA pieaugumu, kas, noslēdzoties kredītiestāžu sektora transformācijai no 2016. gada līdz 2019. gadam, atkal sākuši palielināties (sk. 2.43. att.). 2021. gadā īpaši straujo RSA pieaugumu galvenokārt ietekmēja AS "Citadele banka" aizdevumu portfeļa palielināšanās, tai iegādājoties SIA "UniCredit Leasing" un ABLV Bank, AS hipotekāro kredītportfeli.

2.43. attēls
**KAPITĀLA RĀDĪTĀJA SKAITĪTĀJA UN SAUCĒJA
TENDENCES**
(2016. gada 1. ceturksnis = 100)



Kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspēja

- *Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka nozīmīgo kredītiestāžu⁸⁹ noturība pret potenciālajiem šokiem kopumā saglabājas laba. Taču dažu nelielu kredītiestāžu ievainojamība pret šokiem ir paaugstinājusies.*
- *Kredītiestāžu kredītportfeļa struktūras dēļ to pakļautība šokam, ko radījis energoresursu cenu kāpums, karadarbība Ukrainā un sankcijas, ir lielāka nekā pakļautība pandēmijas šokam. Taču kredītiestāžu kopumā augstā kapitalizācija, kā arī piesardzīgā kreditēšanas politika mazina šoka ietekmi.*
- *Arī jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus ir augsta, taču dažu mazāk nozīmīgo kredītiestāžu šoku absorbētspēja mazinājusies Krievijā, Ukrainā un Baltkrievijā veikto ieguldījumu dēļ.*

Latvijas Banka regulāri veic kredītiestāžu jutīguma analīzi⁹⁰ un makroekonomiskos stresa testus⁹¹. Aprēķinos izmantoti kredītiestāžu konsolidētie 2021. gada beigu dati. Makroekonomiskā stresa testa novērtējums aptver periodu līdz 2022. gada beigām. Stresa testu pārvarēšanas kritēriji ir 8.0% kopējais kapitāla rādītājs,

⁸⁹ Nozīmīgās iestādes ir ECB uzraudzītās "Swedbank" AS, AS "Citadele banka" un AS "SEB banka".

⁹⁰ Kredītriska jutīguma analīze rāda, cik lielu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieaugumu kredītiestāde spētu izturēt tā, lai kredītiestādes kapitāla pietiekamības rādītāji nekļūtu mazāki par minimālajām kapitāla prasībām. Tiek pieņemts, ka kredītiestādes kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām portfelim jābūt izveidotiem uzkrājumiem vismaz 50% apmērā un papildus jāveido uzkrājumi 50% apmērā no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma apjoma; šaubīgo kredītu uzkrājumu normai jābūt vismaz 35% apmērā. Kredītiestāžu kapitāls un RSA tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu.

⁹¹ Makroekonomiskajā stresa testā tiek izvērtēta Latvijas kredītiestāžu noturība pret negatīviem makroekonomiskajiem šokiem, kuru īstenošanās ir iespējama, bet ar mazu varbūtību. Kredītriska stresa testu rezultāti ļauj izvērtēt, vai kredītiestāžu kapitāla apjoms ir pietiekams, lai bez papildu kapitāla piesaistes absorbētu zaudējumus, kas varētu rasties, pieaugot kredītriska līmenim īpaši nelabvēlīgos un pat ārkārtējos makroekonomiskā stresa apstākļos.

6.0% pirmā līmeņa kapitāla rādītājs un 4.5% CET 1⁹². Vismaz viena kapitāla veida minimālās prasības neizpilde automātiski nozīmē kapitāla prasību neizpildi.

Latvijas Banka turpina pilnveidot makroekonomiskā stresa testu metodoloģiju. Ņemot vērā augsto nodrošināto kredītu īpatsvaru Latvijas kredītiestāžu kredītportfelī, 2022. gadā Latvijas Bankas makroekonomiskajā stresa testā mainīta papildu nepieciešamo uzkrājumu aprēķina pieeja. Stresa testā izdalītas vairākas kredītu grupas, un katrai rezidentu kredītu grupai tiek aprēķināta kredītiestādes vidējā svērtā saistību nepildīšanas zaudējumu norma (SNZ), kas tiek izmantota iepriekšējās vienotās uzkrājumu normas vietā. SNZ normas aprēķins balstās uz Latvijas Bankas Kredītu reģistrā pieejamiem datiem par individuālo kredītsaistību nodrošinājumiem. Veicot šo aprēķinu, valsts garantijas un naudas līdzekļus ņem vērā pilnā apmērā, bet nekustamajam īpašumam un fiziskajam nodrošinājumam piemērota 30% samazinājuma vērtība.

Jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus saglabājas laba. 2021. gada beigās lielākie aizdevēji konsolidētā līmenī bez papildu ieguldījumiem kapitālā spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars pieaugtu par 19.0 procentu punktiem (2020. gada beigās – par 20.0 procentu punktiem). Savukārt dažām nelielajām kredītiestādēm, kurām viens no faktoriem bijis arī Krievijā, Ukrainā un Baltkrievijā veiktie ieguldījumi, pēc uzkrājumu izveidošanas jutīguma analīzes pieņēmumos noteiktajā apjomā, zaudējumi jāabsorbē no kopējās kapitāla rezervju prasības.

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu noturība pret potenciālajiem šokiem ir laba. Sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus salīdzinājumā ar 2020. gada beigām uzlabojās,

⁹² Latvijas kredītiestāžu kapitāla struktūrai raksturīgi, ka pirmā līmeņa kapitāla prasība tiek izpildīta ar CET 1 kapitālu, tādējādi, kredītiestādēm izpildot pirmā līmeņa kapitāla prasību, vienlaikus tiek izpildīta CET 1 kapitāla prasība. Rezultātā tiek piemērots diezgan augsts stresa testu pārvarēšanas kritērijs augstas kvalitātes kapitālam.

palielinoties kredītiestāžu kapitalizācijai. Vienlaikus dažu mazāk nozīmīgo kredītiestāžu šoku absorbētspēja mazinājusies Krievijā, Ukrainā un Baltkrievijā veikto ieguldījumu radīto zaudējumu dēļ. **Kredītiestāžu kredītportfeļa struktūras dēļ to pakļautība šokam, ko radījis energoresursu kāpums, karadarbība Ukrainā un sankcijas, ir lielāka nekā pakļautība pandēmijas šokam, taču kredītiestāžu kopumā augstā kapitalizācija, kā arī piesardzīgā kredīvēšanas politika mazina šoka ietekmi.**

Stresa testa tirgus riska komponentē izmantoti katras kredītiestādes vērtspapīru portfeļa dati, t.sk. patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu peļņas un zaudējumu pārskatā, patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu pārējos apvienotajos ienākumos un amortizētajā iegādes vērtībā vērtētie vērtspapīri. Šajā stresa testa metodoloģijā tirgus šoki piemēroti visiem vērtspapīriem, lai novērtētu vērtspapīru portfeļa tirgus vērtības pārmaiņu kopējo "ekonomisko" ietekmi uz kapitālu, pieņemot, ka jebkurā veidā vērtēto vērtspapīru vērtības pārmaiņas būs nepieciešams atzīt.

Dažām kredītiestādēm grupas līmenī vērtspapīru portfeli ir atšķirīgi, tāpēc tiek lietoti individuālo kredītiestāžu dati, kuri pieejami detalizētāk (līdz ISIN līmenim), taču grupas līmeņa vērtspapīru portfelis tika ekstrapolēts, pieņemot, ka tas ir strukturāli līdzīgs kredītiestādes līmeņa portfelim.

Katras kredītiestādes obligāciju portfeļa vērtspapīri sagrupēti pēc eksperta vērtējumā būtiskākajiem riska faktoriem (dažādu termiņu eiro zonas un ASV obligāciju likmes, kredītreitinga līmenis, sektors). Ņemot vērā to īpatsvaru portfeli, atsevišķi izdalītas triju lielāko emitentu obligācijas. Katrai obligācijai noteikts modificētā ilguma indekss (*modified duration*), izmantojot *Thomson Reuters* datus vai datu trūkuma gadījumā kā tuvinājumu izmantojot obligācijas atlikušo termiņu līdz dzēšanai. Modificētais ilguma indekss tiek izmantots, lai aprēķinātu procentu likmju šoka scenārija ietekmi. Valūtas risks izdalīts atsevišķi no pārvērtēšanas efekta, un šoka scenārijs piemērots atklātajai valūtas pozīcijai ASV dolāros un Krievijas rubļos.

Makroekonomiskais stresa tests veikts ar mērķi novērtēt kredītiestāžu spēju absorbēt

potenciālu kredītriska un tirgus riska pieaugumu makrofinansialās vides pasliktināšanās gadījumā. Stresa scenārijā svarīgākais risks ir būtiska ārējā pieprasījuma pasliktināšanās energoresursu cenu šoka un piegādes traucējumu dēļ, kas izraisa investīciju apjoma kritumu un patēriņa samazinājumu, recesiju, aizņēmēju maksātspējas kritumu (īpaši pandēmijas novājinātajās nozarēs), bezdarba kāpumu, kas kopā ar augošām patēriņa cenām un augstākām procentu likmēm negatīvi ietekmē mājāsaimniecību spēju segt saistības. Modelēta arī kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos ārvalstu klientu kredītportfeļa radītos zaudējumus.

Moratorija un kredītiestāžu aizņēmējiem individuāli piemēroto pasākumu ietekmē Covid-19 pandēmijas laikā INK īpatsvars pat samazinājies, taču kredītiestāžu bilancēs pieaudzis pārskatīto kredītu atlikums. Makrofinansialās vides būtiskas pasliktināšanās gadījumā pastāv liela varbūtība, ka pārskatīto kredītsaistību kvalitāte var pasliktināties. Lai atspoguļotu šo risku, stresa scenārijā paredzēta šo kredītu migrācija uz ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu kategoriju.

Stresa testa scenāriju parametri apkopoti 2.1.–2.5. tabulā.

Bāzes scenārijā iekšzemes kredītportfelim izmantota Latvijas Bankas 2022. gada jūnija IKP prognoze. Karadarbības Ukrainā un tās izraisīto sankciju ietekmē Latvijas IKP 2022. gadā pieaugs par 2.9% (sezonāli izlīdzināts) un inflācija sasniegs 14.8%.

Lai novērtētu mājāsaimniecību kredītrisku bāzes scenārijā, izmantots uz mājāsaimniecību kredītņēmēju aptauju balstīts mikrosimulāciju modelis (sk. 2. pielikumu). Saskaņā ar modelēšanas rezultātiem INK īpatsvars izdevumu šoku ietekmē varētu pieaugt par 1.8 procentu punktiem.

Ņemot vērā NFS kredītriska pieaugumu cenu kāpuma un piegādes traucējumu dēļ, bāzes scenārijā prognozēts mērens NFS kredītu kvalitātes pasliktinājums. Taču tas būs nevienmērīgs nozaru un kredītiestāžu dalījumā. Ne tikai starp nozarēm, bet pat vienas nozares ietvaros var pastāvēt būtiskas atšķirības. Būtiskākais kredītriska pieaugums ir uzņēmumiem, kuri ir

atkarīgi no izejvielām, kas iepriekš tika importētas no karadarbībā iesaistītajām valstīm, uzņēmumiem, kuriem jāmaina noieta tirgus, un energoietilpīgiem uzņēmumiem. Nozares, kurām ir iespēja pārvirzīt izmaksu sadārdzinājumu uz patērētājiem, spēs labāk absorbēt ražošanas un izejmateriālu izmaksu kāpumu.

Prognozējams, ka visvairāk tiks ietekmēta transporta nozare⁹³. Augsti riski ir jau iepriekš ar Covid-19 saistīto ierobežojumu smagi skartajā izmitināšanas⁹⁴ un ēdināšanas pakalpojumu nozarē. Apstrādes rūpniecībā problēmas rada gan energoresursu sadārdzinājums, gan nepieciešamība aizstāt ar dārgākiem analogiem dažas izejvielas, kuras pirms kara tika importētas no Krievijas un Baltkrievijas. Taču situācija šajā nozarē ir ļoti neviendabīga. Augsti riski paredzami visās ar

⁹³ Šīs nozares attīstību būtiski ietekmēs arī mobilitātes pakotnes (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/1054) pieņemšana.

⁹⁴ Stresa testā šai nozarei pievienoti kredīti, kas izsniegti NFC no L nozares, kurā ir viesnīcu īpašnieki.

metālapstrādi saistītajās apakšnozarēs (tajās smagi jūtamas kara un sankciju radītās sekas), kā arī dažos lielos energoietilpīgos uzņēmumos. Sarežģīta situācija būs arī uzņēmumiem, kuriem Krievija un Baltkrievija pirms karadarbības Ukrainā bija būtisks noieta tirgus. Pārorientēšanās uz jaunajiem tirgiem prasīs laiku, un īstermiņā pastāv apgrozījuma samazinājuma risks. Tāpēc stresa testā NFS, kuru eksporta īpatsvars uz Krieviju pārsniedz 50%, piešķirta paaugstināta SNV. Šo NFS vidū ir vairāki apstrādes rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumi, kas saistīti ar ķīmiju un farmāciju. Paaugstināti riski ir arī būvniecībā, kur uzņēmumu finansiālo situāciju pasliktina nozīmīgs izejmateriālu cenu kāpums un to piegādes problēmas. Būvniecības izmaksu kāpuma dēļ daļa uzņēmumu apturējuši jaunu projektu uzsākšanu, tādējādi mazināsies arī to apgrozījums. Enerģētikas nozarē paaugstināti riski saskatāmi gāzes realizācijas pa cauruļvadiem apakšnozarē. Pieņēmumi par SNV dažādām kredītu grupām atspoguļoti 2.1. tabulā.

2.1. tabula

KREDĪTRISKA PARAMETRI KREDĪTU GRUPU DALĪJUMĀ BĀZES SCENĀRIJĀ
(%)

Latvijas rezidentiem izsniegtie kredīti	Māj-saimniecībām izsniegtie kredīti	Kredīti NFS		
		Transports un uzglabāšana, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi, gāzes realizācija pa cauruļvadiem, metālapstrāde, gatavie metālizstrādājumi, uzņēmumi ar augstu eksporta uz Krieviju īpatsvaru, lielle energoietilpīgie uzņēmumi	Apstrādes rūpniecība ⁹⁵ , būvniecība	Pārējās nozares
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām (SNV)	1.8	10	5	2
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	7.2	40	20	4
Varbūtība kredītam bez maksājumu kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par šaubīgu kredītu	1.8	10	5	2

⁹⁵ Izņemot metālapstrādi, gatavos metāla izstrādājumus un kredītus uzņēmumiem ar augstu eksporta uz Krieviju īpatsvaru.

Bāzes scenārijā pieņemts, ka visi Krievijas un Baltkrievijas klientu kredīti kļūst par INK. Taču, norakstot tos zaudējumus, ņemti vērā nekustamo īpašumu nodrošinājumi, kas atrodas Latvijā vai citās ES valstīs, kuriem arī tiek piemērota 30% samazinājuma vērtība, un iepriekš veiktie uzkrājumi. Ukrainas klientiem SNV pieņemta 50%, bet zaudējumu aprēķina principi ir tādi paši kā Krievijas un Baltkrievijas klientiem.

Tirgus riska komponentes bāzes scenārijs ir bez būtiskiem šokiem, un vērtspapīru portfēļa pārmaiņas nerada papildu zaudējumus, pieņemot, ka, ja arī būs satricinājumi vērtspapīru tirgos, tie stresa testa periodā atgriezīsies līdzšinējā stāvoklī.

Stresa scenārijā energoresursu cenu šoks, piegādes ķēžu pārrāvumi un izejvielu aizstāšanas problēmas izraisa ekonomisko lejupslīdi ES, mazinot ārējo pieprasījumu par 10%. Tā rezultātā samazinās

pieprasījums (par 25%) un krītas investīcijas (par 25%), Latvijas tautsaimniecība nokļūst recesijā un IKP 2022. gadā sarūk par 5.9%. Aizņēmēju maksāspēja pasliktinās (īpaši šoka visvairāk skartajās tautsaimniecības nozarēs), palielinās bezdarbs, kas kopā ar augošajām patēriņa cenām un augstākām procentu likmēm negatīvi ietekmē arī mājāsaimniecību spēju apkalpot parādu. Scenārijā pieņemtie kredītriska parametri atspoguļoti 2.2. tabulā.

Kopējais INK pieaugums stresa testā novērtēts saskaņā ar kredītriska modeļa rezultātiem. Arī stresa scenārijā dažādām kredītu grupām INK pieauguma novērtējums atšķiras atbilstoši ekspertu pieņēmumiem par katras kredītu grupas vai nozares kredītrisku, kas atspoguļoti 2.3. tabulā. Stresa scenārijā nozaru ievainojamības sakārtojums saglabājas. Lielī makroekonomiskie šoki pasliktina situāciju visos sektoros, bet ievainojamās nozarēs vai uzņēmumos – jo īpaši.

2.2. tabula

MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI
(%; procentu punktos)

Makroekonomiskie un kredītriska parametri	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Latvija		
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2022. gadā	2.9	-5.9
3 mēnešu EURIBOR prognoze ⁹⁶	-0.032	-0.032
Varbūtība kredītam, kas ir bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām un nav pārskatīts, gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	—	5.0 ⁹⁷
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	—	20.0
Pārskatīto kredītu, kuri nav INK un kuri gada laikā migrēs uz kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām kategoriju, īpatsvars (%)	—	100
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugums iekšzemes klientu kredītportfelī 2022. gada beigās ⁹⁸ (procentu punktos)	2.8	10.5

⁹⁶ Gada vidējais 3 mēnešu EURIBOR līdz 2022. gada beigām; *Eurex Exchange*, 28.04.2022.

⁹⁷ Kredītu grupām bez īpašiem pieņēmumiem par SNV.

⁹⁸ Saskaitot kopā kredītus, kas migrējuši no kategorijām "bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām", "šaubīgie kredīti" un "pārskatīti kredīti, kas nav INK" uz kategoriju "kredīti ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām".

2.5. tabula

STRESA SCENĀRIJA TIRGUS RISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI

Instruments	Sākotnējā vērtība (%)	Stresa scenārija pārmaiņas (bāzes punktos)
Etalona ienesīguma līkne		
Vērtspapīri eiro (1 mēnesis – 10 gadu)	–0.3 līdz –0.7	–71 līdz +17
Vērtspapīri ASV dolāros (1 mēnesis – 10 gadu)	0.1 līdz 1.4	–53 līdz 0
Galveno kategoriju riska prēmija ¹⁰²		
Investīciju klase (valdība, uzņēmumi)	0.4 līdz 0.6	41 līdz 200
Augstas atdeves klase (valdība, uzņēmumi)	2.9 līdz 5.3	131 līdz 517
Triju lielāko emitentu riska prēmija	0.5 līdz 1.2	0 līdz 131
Pārējie tirgus šoki		
	Stresa scenārija pārmaiņas (% salīdzinājumā ar bāzes vērtību)	
USD/EUR		–2.8
RUB/EUR		–0.8
Akcijas, fondi, u.c. instrumenti (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus)		–4
Atvasinātie finanšu instrumenti		–50

2.6. tabula

APKOPOTIE MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA REZULTĀTI

Rādītājs	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Novērtētie zaudējumi (milj. eiro)	281.8	776.7
Papildus nepieciešamie uzkrājumi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	1.4	3.7
Kopējais kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8%	0	3
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	6.6
Pirmā līmeņa kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6%	0	2
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	7.7
CET 1 kapitāla rādītājs		
To kredītiestāžu skaits, kuru CET 1 kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5%	0	2
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	4.3

Stresa testa rezultāti apkopoti 2.6. tabulā.

Atbilstoši **bāzes scenārija** pieņēmumiem gaidāms, ka kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 281.8 milj. eiro jeb 1.4% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Šos zaudējumus bāzes scenārijā pamatā nosaka zaudējumi no ieguldījumiem ar karadarbību saistītajās valstīs un mazāk – prognozētie nepieciešamie papildu uzkrājumi rezidentu kredītportfelim un arī tas, ka ne visās kredītiestādēs esošajiem kredītiem ar

maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām faktiskais uzkrājumu līmenis sasniedz stresa testā pieņemto uzkrājuma normu.

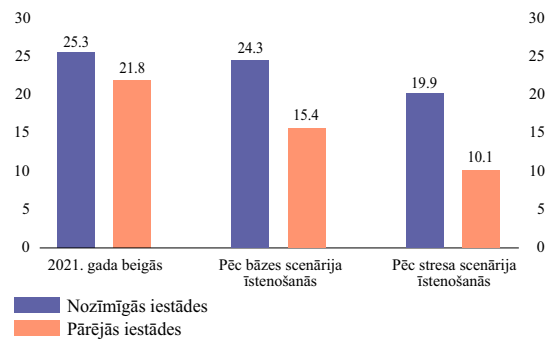
Stresa scenārijā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī līdz 2022. gada beigām pieaugtu par 10.5 procentu punktiem. Stresa scenārija īstenošanās gadījumā kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 776.7 milj. eiro jeb 3.7% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Zaudējumi no tirgus riska veidotu 19.0% no kopējiem zaudējumiem, bet zaudējumi no ieguldījumiem Krievijā, Baltkrievijā un

¹⁰² Vērtspapīra likmes un attiecīgās valūtas etalona likmes starpība. Vācijas un ASV valdību vērtspapīriem netiek piemērots riska prēmijas šoks.

Ukrainā – 28.6%¹⁰³. Savukārt zaudējumi no iekšzemes un pārējo valstu klientiem izsniegtajiem kredītiem veidotu 52.4%. Stresa scenārijā trijām mazām kredītiestādēm rodas kapitāla iztrūkums. Starp tām nav sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu. 2.44. attēlā atspoguļots vidējais svērtais pirmā līmeņa kapitāla apmērs sistēmiski nozīmīgajās un pārējās kredītiestādēs.

Jāuzsver, ka **pieņēmums par to, ka Krievijas un Baltkrievijas klienti, kā arī tie klienti, kuriem valsts risks tiek pārnests uz Krieviju un Baltkrieviju, neizpildīs saistības 100% apmērā, ir visai konservatīvs**. No vienas puses, tiešo ieguldījumu Krievijā un Baltkrievijā gadījumā netiek ņemta vērā valsts riska pārnese uz citām valstīm, piemēram, ir daudz kredītu, kuriem valsts risks tiek pārnests uz Latviju (piemēram, uzņēmuma saimnieciskā darbība tiek veikta Latvijā), kas saistību neizpildes risku samazina. No otras puses, stresa scenārijā pieņemts, ka netiek atmaksāti arī visi tie kredīti, kuriem valsts risks pārnests uz Krieviju un Baltkrieviju. Valsts riska pārnese veikta, ņemot vērā arī tādus faktorus kā valsts, kurā reģistrēts nodrošinājums, un valsts, kurā atrodas galvotājs. Protams, nodrošinājuma vai galvnieka atrašanās Krievijā vai Baltkrievijā palielina zaudējumu risku, bet realitātē SNV var izrādīties mazāka par 100%.

2.44. attēls
KAPITĀLA PRASĪBU IZPILDE, VEIDOJOT 100% UZKRĀJUMUS TIEŠAJĀM EKSPOZĪCIJĀM PRET KRIEVIJU, BALTĶRIEVIJU UN UKRAINU*
(%)



* Nozīmīgās iestādes ir "Swedbank" AS, AS "Citadele banka" un AS "SEB banka".

¹⁰³ Iekļauti zaudējumi no ieguldījumiem šo valstu vērtspapīros un akcijās.

3. MAKROUZRAUDZĪBAS POLITIKA

- *Latvijā mainās makrouzraudzības institucionālais ietvars – no 2023. gada sākuma Latvijas Banka būs iestāde, kas noteiks un īsteno makrouzraudzības politiku.*
- *Spēkā esošo makrouzraudzības instrumentu klāsts nav mainījies, taču veiktas dažas pārmaiņas to tvērumā un līmenī.*
- *Balstoties uz cikliskā sistēmiskā riska novērtējumu, PKR prasības palielināšana cikliskā riska mazināšanas nolūkos Latvijā pagaidām nav nepieciešama. Ciklisko risku mazina arī uz aizņēmējiem vēršie instrumenti. Ja mājāsaimniecību kredīvēšana sāks kļūt pārāk strauja, apsverami mērķēti pasākumi potenciālās nelīdzsvarotības mazināšanai.*

Pārmaiņas Latvijas makrouzraudzības institucionālajā ietvarā

Saskaņā ar Kredītiestāžu likumu Latvijā par makrouzraudzības instrumentu piemērošanu ir atbildīga FKTK. Latvijas Banka novērtē, rekomendē un palīdz ieviest nepieciešamos makrouzraudzības pasākumus kopējās finanšu stabilitātes veicināšanai. Pasākumi tiek apspriesti starpinstitūciju konsultatīvajā forumā – Makrouzraudzības padomē¹⁰⁴.

Ar 2023. gada 1. janvāri Latvijā mainīsies makrouzraudzības institucionālais ietvars. Līdz ar FKTK integrēšanu Latvijas Bankā un ar to saistītajiem grozījumiem Latvijas Bankas likumā turpmāk **Latvijas Banka būs iestāde, kas nosaka un īsteno makrouzraudzības politiku, t.sk. piemēro makrouzraudzības politikas pasākumus.** Lēmumus par šiem pasākumiem pieņems Latvijas Bankas padome. Lai veiksmīgāk sasniegtu makrouzraudzības galveno mērķi, Latvijas Banka turpinās sadarboties ar Latvijas Republikas Finanšu ministriju koleģiālajā konsultatīvajā starpinstitūciju forumā – Makrouzraudzības padomē. Pēc FKTK integrēšanas Latvijas Bankā Makrouzraudzības padome pārtaps no trīspusēja divpusējā – Latvijas Bankas un Finanšu ministrijas – konsultatīvas sadarbības forumā.

Spēkā esošie makrouzraudzības politikas instrumenti un tajos veiktās pārmaiņas

Latvijā spēkā esošo makrouzraudzības instrumentu kopumu veido C-SNI kapitāla rezervju prasības un uz aizņēmējiem vēršie instrumenti (sk. 3.1. tabulu).

Kopš 2021. gada "Finanšu stabilitātes pārskata" publicēšanas makrouzraudzības politikas instrumentu klāsts nav mainījies, taču FKTK veikusi dažas pārmaiņas šo instrumentu tvērumā un līmenī.

Pirmkārt, sākot ar 2022. gada 1. janvāri, FKTK "Kreditriskā pārvaldīšanas normatīvajos noteikumos"¹⁰⁵ noteiktās **uz aizņēmējiem vērsto instrumentu piemērošanas prasības** fizisko personu kredīspējas vērtēšanā ir saistošas arī citā dalībvalstī reģistrētām kredītiestādēm, kuras ir tiesīgas sniegt finanšu pakalpojumus Latvijas Republikā¹⁰⁶. Grozījums tika veikts, lai mazinātu potenciālo regulējuma arbitrāžu un stiprinātu iekšējo Latvijas finanšu un kapitāla tirgu, kā arī veicinātu efektīvu kreditriskā pārvaldību un pārdomātu kredītņēmēju kredīspējas izvērtēšanu. 2021. gada beigās citā dalībvalstī reģistrēto kredītiestāžu Latvijas mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums pārsniedza 31% no kopējā visu kredītiestāžu iekšzemes mājāsaimniecību kredītportfeļa.

Otrkārt, gadskārtējā C-SNI saraksta pārskatīšanā identificētas piecas C-SNI līdzšinējo četru C-SNI vietā, kā arī pārskatītas un mainītas tām noteiktās C-SNI kapitāla rezervju prasības. Četrām līdzšinējām C-SNI ("Swedbank" AS, AS "SEB banka", AS "Citadele banka" un AS "Rietumu Banka") pievienota BluOr Bank AS, kas par C-SNI noteikta pirmo reizi. Ņemot vērā kredītiestādes tuvumu identificēšanas robežai, tai atbilstoši noteikta zemākā C-SNI rezerve (0.25%).

¹⁰⁵ FKTK normatīvie noteikumi Nr. 242 "Kreditriskā pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" <https://likumi.lv/ta/id/320095-kreditriskā-parvaldisanas-normativie-noteikumi>

¹⁰⁶ Kredītiestāžu likuma 6. panta trešajā daļā 29.04.2021. pieņemtie grozījumi paredz citu valstu kredītiestādēm, kas Latvijas Republikā sniedz finanšu pakalpojumus dibināšanas brīvības un pakalpojumu sniegšanas brīvības ietvaros, ievērot 34.² panta pirmās daļas regulējumu kreditriskā pārvaldīšanas jomā attiecībā uz aizņēmējiem vērsto instrumentu piemērošanu fizisko personu kredīspējas vērtēšanā, kas noteikta FKTK normatīvo noteikumu Nr. 242 "Kreditriskā pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" prasībās.

¹⁰⁴ <https://www.bank.lv/darbibas-jomas/finansu-stabilitate>

3.1.tabula

LATVIJĀ SPĒKĀ ESOŠIE MAKROUZRAUDZĪBAS INSTRUMENTI

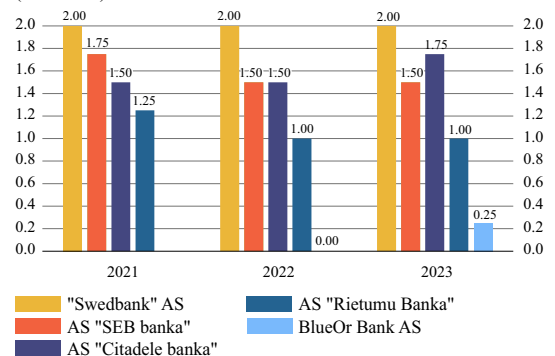
Instruments	Līmenis
C-SNI kapitāla rezerve	"Swedbank" AS – 2% AS "Citadele banka" – 1.75%* AS "SEB banka" – 1.50% AS "Rietumu Banka" – 1.00% BluOr Bank AS – 0.25%*
Aizdevuma un tā nodrošinājuma attiecība (<i>loan-to-value</i> ; LTV)	90% visiem patēriņa kredītiem, kuri pārsniedz 100 minimālās mēnešalgas un kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku. 95% patēriņa kredītiem, kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku un valsts galvojumu atbilstoši likumā "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā". 70% aizdevumiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus, kas izriet no darbības ar nekustamo īpašumu. 70%, ja, izvērtējot kredītņēmēja kredītspēju, tā deklarētie ienākumi no nekustamā īpašuma (kas nav nodrošinājuma objekts attiecīgā kredīta mājokļa iegādei) pārsniedz 20% īpatsvaru.
Kopējā parāda attiecība pret aizņēmēja neto gada ienākumiem (<i>debt-to-income</i> ; DTI) ¹⁰⁷	6 reizes
Parāda apkalpošanas izdevumu attiecība pret aizņēmēja vidējiem mēneša neto ienākumiem (<i>debt service-to-income</i> ; DSTI) ¹⁰⁷	40%
Citi aizņēmēja maksāspējas vērtēšanas nosacījumi	Aizdevumiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus vai izīrēt (<i>buy-to-let</i>), kas izriet no kredītņēmēja darbības ar nekustamo īpašumu, vērtējot aizņēmēja maksāspēju, aizņēmēja prognozētie ienākumi no nekustamā īpašuma ņemami vērā ne vairāk kā 70% apmērā.
Aizdevuma termiņa ierobežojumi fiziskajām personām ¹⁰⁷	30 gadu kredītam mājokļa iegādei, 7 gadi patēriņa aizdevumam (t.sk. finanšu līzings darījumiem).

* Paaugstinātās prasības stāties spēkā ar 2023. gadu.

Ņemot vērā pārējo C-SNI lieluma un sistēmiskā nozīmīguma pārmaiņas, pirmo reizi pēc pandēmijas sākuma tika **pārskatītas C-SNI kapitāla rezervju prasības**. Divām C-SNI tās tika samazinātas par 0.25 procentu punktiem, vienai – palielinātas par 0.25 procentu punktiem (sk. 3.1. att.). Samazinātās prasības stājas spēkā izziņošanas brīdī, bet paaugstinātās prasības būs spēkā no 2023. gada. 1. janvāra.

3.1. attēls

LATVIJAS C-SNI UN TĀM NOTEIKTĀS C-SNI KAPITĀLA REZERVJU PRASĪBAS (% no RSA)



¹⁰⁷ FKTK noteikusi iespēju iestādēm daļēji atkāpties no šiem ierobežojumiem – kalendārajā ceturksnī atkāpe nedrīkst pārsniegt 10% no iestādes fiziskajām personām no jauna izsniegto kredītu apjoma.

Kapitāla mikrouzraudzības un noregulējuma prasību pārmaiņas

Kopējo kapitāla prasību (sk. 3.2. att.) kontekstā jāpiebilst, ka 2021. gadā gadskārtējā uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas procesa ietvaros pārskatītas un kopumā palielinātas 2. pīlāra pašu kapitāla prasības rezerves un FKTK uzraudzībā esošajām kredītiestādēm pirmo reizi paziņotas indikatīvas aplēses par ieteicamo kapitāla rezerves prasību (tālāk tekstā – P2G)¹⁰⁸, kas balstās uz Latvijas Bankas veikto stresa testu rezultātiem un ņem vērā FKTK modelēto pamatdarbības peļņu vai zaudējumus pirms uzkrājumiem stresa apstākļos.

Stājusies spēkā minimālā sviras rādītāja prasība. Sākot ar 2021. gada 28. jūniju, ES tiek piemērotas CRR II prasības. CRR II ievieš minimālo 3% sviras rādītāja prasību, ar ko tiek papildinātas uz riska svariem balstītās pašu kapitāla prasības. Šī prasība vairāk ierobežo kredītiestādes ar zemiem riska svariem, kas kapitāla prasību noteikšanā plaši izmanto iekšējos modeļus. Latvijas kredītiestādēm ir daudz augstāki riska sviri nekā citur ES, un to vidējais sviras rādītājs vairāk nekā trīs reizes pārsniedz minimālo prasību.

Mazinoties Covid-19 pandēmijas radītajai nenoteiktībai, 2021. gada rudenī vairs netika pagarinātas rekomendācijas par dividenžu izmaksas ierobežošanu¹⁰⁹ un ECB pakāpeniski pārtrauc Covid-19 pandēmijas laikā ieviestos operacionālos atvieglojumus¹¹⁰ – ar 2022. gada martu beidzās atvieglojums par centrālo banku ekspozīciju izslēgšanu no sviras rādītāja, bet no 2023. gada sākuma kredītiestādēm atkal būs saistoša P2G, ko tās kopā ar kapitāla saglabāšanas rezervi varēja izmantot pandēmijas radīto zaudējumu absorbēšanai.

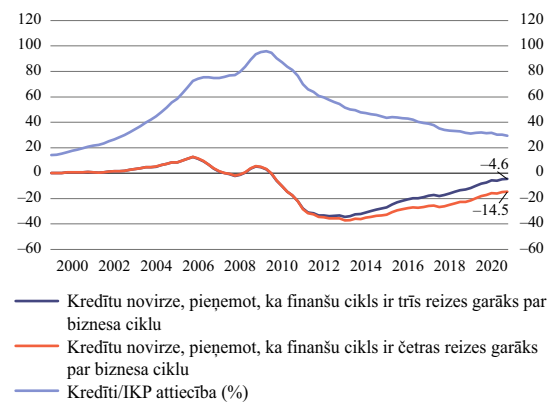
Papildus jāatzīmē, ka finanšu sistēmas noturību pret satricinājumiem veicinās tas, ka nozīmīgajām

¹⁰⁸ P2G ir kapitāla līmenis, ko uzraudzības iestāde nosaka katrai kredītiestādei individuāli papildus tai saistošajām pašu kapitāla prasībām. P2G darbojas kā rezerve, lai izturētu finanšu stresu. P2G lielumu nosaka, balstoties uz kredītiestādei veiktā stresa testa rezultātiem. P2G jāsedz ar CET 1 kapitālu.

¹⁰⁹ [Nepagarina rekomendācijas par dividenžu ierobežošanu \(fktk.lv\)](#).

¹¹⁰ [ECB will not extend capital and leverage relief for banks \(europa.eu\)](#).

3.2. attēls
KREDĪTU UN IKP ATTIECĪBA UN TĀS NOVIRZE NO ILGTERMIŅA TENDENCES*
(%)



* Nosakot PKR, tiek izmantota ESRS rekomendētā novērtējuma metode ar gludināšanas parametru Lambda = 400k, kas pieņem, ka finanšu cikls ir četras reizes ilgāks nekā biznesa cikls. Attēlā redzama kredītu un IKP attiecības novirze, kas balstīta uz šauro kredītu tvērumu, t.i., kredītiestāžu bilanču datiem.

kredītiestādēm, sākot ar 2022. gada janvāri, kļūs saistošas minimālās pašu kapitāla un atbilstīgo saistību starpposma prasības (*minimum requirement for own funds and eligible liabilities (MREL)*)¹¹¹. Pilnā apmērā tās būs jāpilda no 2024. gada.¹¹² Lai nodrošinātu MREL izpildi, viena C-SNI jau emitējusi obligācijas, kuras šīs iestādes finansiālo grūtību gadījumā varēs izmantot paredzētajai iestādes noregulējuma stratēģijai.

Sistēmiskā cikliskā riska ierobežošana un PKR noteikšana

Finanšu stabilitātes sistēmiskais cikliskais risks kopumā saglabājas ierobežots. Iekšzemes kreditēšanas temps ir tālu no pārmērīga – NFS kreditēšana joprojām sarūk, bet mājāsaimniecību kreditēšana aktivizējusies no ilgstoši zema līmeņa. Privātā nefinanšu sektora parāda līmenis joprojām ir ļoti zems. Nekustamā īpašuma cenu kāpums gan ir būtisks, taču tas nav primāri saistīts ar strauju kreditēšanas pieaugumu (sk. sadaļu par nekustamo īpašumu). Patlaban cikliskā riska vērtējums jāskata arī kontekstā ar makrofinansiālās situācijas pasliktināšanos un augsto neskaidrību karadarbības Ukrainā dēļ, kā arī ar pārmaiņām centrālo banku

¹¹¹ MREL prasības nosaka kapitāla vai par kapitālu konvertējamu saistību minimālo apjomu, kas ļautu īstenot iestādei piemērotāko noregulējuma stratēģiju.

¹¹² Nozīmīgajām iestādēm MREL noteikta augstāka nekā zaudējumu absorbēšanas apmērs, t.i., tiek pieskaitīta arī rekapitalizācijas summa, kā arī MREL prasības noteikšanā ņemts vērā augstākais sviras rādītājs.

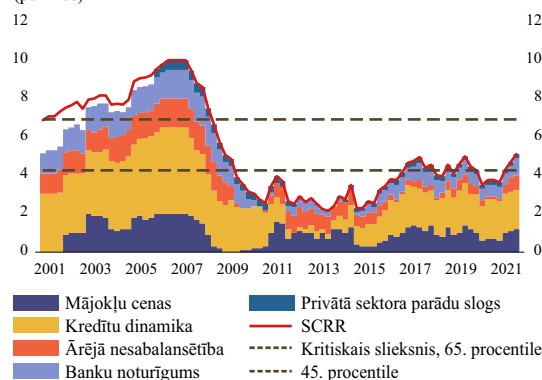
monetārajā politikā. Karadarbība Ukrainā Latvijas mājāsaimniecību pieprasījumu pēc mājokļiem nav būtiski mazinājusi. Tādējādi nav izslēgts, ka mājāsaimniecību kredītēšanas un nekustamā īpašuma komponentu cikliskie riski vēl varētu augt. Tomēr pašreizējā nenoteiktība ir pārāk augsta, lai droši prognozētu turpmāko ciklisko attīstību.

PKR orientieris – kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences – joprojām ir izteikti negatīva. 2021. gada beigās tā saskaņā ar kredītu šauru definīciju bija –14.5% un saskaņā ar plašo (finanšu kontu) kredītu tvērumu –30.4%. Taču jāņem vērā, ka kredītu un IKP attiecības novirzes signalizējošo lomu mazina samērā īsā pieejamo datu laukrinda, kuru turklāt būtiski ietekmē nozīmīgais kredītu un IKP attiecības kāpums pirms globālās finanšu krīzes un tai sekojošais ilgstoši zemas kredītēšanas periods, kas ierobežo iespējas noteikt patiesu ilgtermiņa tendenci. Pandēmijas laikā to apgrūtinājis arī saucēja (IKP sarukuma) efekts. Turklāt novirzes novērtējums ir ļoti atkarīgs no vairākiem pieņēmumiem, t.sk. arī no pieņēmuma par biznesa un finanšu cikla ilgumu. Saskaņā ar ESRK rekomendāciju tiek pieņemts, ka finanšu cikls¹¹³ ir vidēji četras reizes ilgāks nekā biznesa cikls. Pieņemot, ka finanšu ciklu ilgums kļūst arvien īsāks, un novērtējot kredītu un IKP attiecības novirzi no ilgtermiņa tendences ar pieņēmumu, ka finanšu cikls ir vidēji trīs, nevis četras reizes ilgāks par biznesa ciklu, kredītu un IKP attiecības novirze jau ir daudz tuvāk sliekšņa vērtībām, kas prasītu pozitīvu PKR (sk. 3.2. att.). Tiesa, jāņem vērā, ka finanšu cikla ilgums dažādās valstīs var atšķirties, tāpēc kredītu un IKP attiecības novirze jāvērtē kopā ar citiem cikliskā riska rādītājiem.

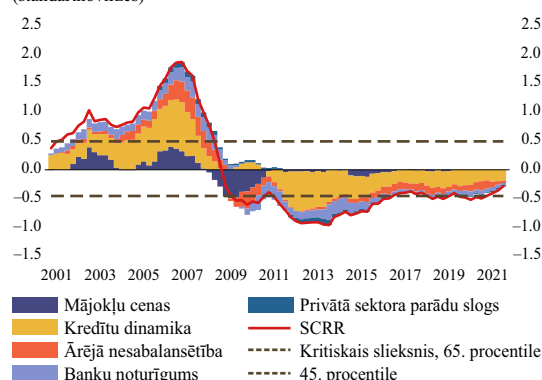
Ņemot vērā PKR orientiera nepilnības, ES Makrouzraudzības ietvara kārtējā pārskatīšanā (sk. 3.2. ielikumu) tiek diskutēts par to, ka PKR noteikšanā turpmāk būtu jāmazina paļaušanās uz kredītu un IKP attiecības novirzi kā primāro orientieri PKR noteikšanā un jāpalielina citu rādītāju loma cikliskā riska noteikšanā.

¹¹³ Finanšu cikla ilgums – laika periods starp divām sistēmiskām krīzēm, kas var ilgt vidēji no 5 līdz 20 gadiem. Finanšu cikla ilguma mediāna svārstās ap 15 gadiem. Biznesa cikli ir īsāki, un tie raksturo tautsaimniecības izaugsmes un palēnināšanās posmus.

3.3. attēls
LATVIJAS SCRR
(punktos)



3.4. attēls
STANDARTIZĒTAIS SCRR
(standartnovirzes)



Sistēmiskā cikliskā riska novērtēšanai Latvijas Banka papildus izstrādājusi saliktu cikliskā riska rādītāju (SCRR¹¹⁴). Šis rādītājs pieaudzis no 3.75 punktiem 2020. gada 4. ceturksnī līdz 5.1 punktam 2021. gada 4. ceturksnī (maksimālā cikliskā riska rādītāja vērtība ir 10 punktu; sk. 3.3. att.). Savukārt standartizētais cikliskā riska rādītājs bija –0.3 standartnovirzes attiecībā pret maksimālo 2007. gada 1. ceturksņa standartnovirzi (1.7; sk. 3.4. att.). Pieaugums vērojams visos SCRR apakškomponentos, tomēr kopumā SCRR vērtība nepārsniedz pēdējo piecu gadu laikā novērotās svārstības.

Balstoties uz cikliskā riska novērtējumu, t.sk. arī ņemot vērā kopumā vājo kredītēšanu, PKR prasības palielināšana cikliskā riska mazināšanas nolūkos Latvijā pagaidām netiek vērtēta kā nepieciešama.

Vienlaikus, ņemot vērā, ka nozīmīgi šoki var iestāties

¹¹⁴ Sk. 2020. gada Latvijas Bankas "Finanšu Stabilitātes Pārskata" pielikumu par SCRR metodoloģiju "Saliktais cikliskā riska rādītājs – alternatīvs pretciklisko kapitāla rezervju orientieris".

pilnīgi negaidīti un tādos apstākļos ir noderīgi, ja ir uzkrātas kapitāla rezerves, kuras var izmantot šoku absorbēšanai un kredītēšanas turpināšanai, Eiropā arvien aktuālākas kļūst diskusijas par PKR savlaicīgu "uzbūvēšanu", ne tikai lai mazinātu ciklisko risku pieaugumu, bet arī lai vairotu banku noturīgumu un balstītu kredītēšanas piedāvājumu krīzes apstākļos, elastīgi samazinot rezervju prasības. To apzinoties, arvien vairāk valstu sāk preventīvi noteikt par 0% lielāku PKR prasību arī apstākļos, kad cikliskais risks vēl nepieaug, sadalot PKR prasību neatkarīgi no cikla fāzes uzturamajā pastāvīgajā komponentē (tā būtu atbrīvojama tikai krīzes laikā) un cikliskajā PKR komponentē, kuru nosaka atbilstoši ciklam papildus pastāvīgajai PKR komponentei (tuvākie piemēri – Igaunija (apņēmusies neitrāla cikla laikā uzturēt 1% PKR prasību) un Zviedrija (plāno uzturēt 2% PKR neitrāla cikla laikā)).

PKR vai citu kapitāla rezervju palielināšana ir vienkāršāka un nerada būtiskas izmaksas tautsaimniecības izaugsmei, ja tam ir atbilstoši apstākļi, t.i., kredītēšanas attīstība ir pietiekami veselīga, kredītiestādēm ir pietiekamas brīvprātīgās kapitāla rezerves, lai bez piepūles iekļautos prasību kāpumā, to pelnītspējas izredzes ir labas, un tās neapdraud sliktas makroekonomiskās prognozes un nenoteiktība. Saistībā ar karadarbības Ukrainā radīto augsto nenoteiktību arvien aktuālāks kļūst jautājums par to, kā, pieņemot makrouzraudzības politikas lēmumus, ievērot nenoteiktības aspektu un atrast piemērotāko brīdi prasību preventīvai palielināšanai, lai tomēr spētu savlaicīgi stiprināt kredītiestāžu noturību pirms nākamā šoka.

Latvijā kredītiestāžu brīvprātīgās kapitāla rezerves kopumā ir augstas, taču dažādās kredītiestādēs tās ir nevienmērīgas. Attiecīgi arī spēja absorbēt šokus ir nevienmērīga, ko apstiprina arī stresa testa rezultāti. Kredītiestāžu pelnītspēja kopumā ir laba, bet pelnītspējas riski, ņemot vērā makrofinansialos riskus, ir pieauguši. NFS kredītēšana joprojām ir ļoti vāja, tiesa, tāda tā ir jau ilgstoši un galvenokārt strukturālu faktoru dēļ. Konfidences kritums un makrofinansialās situācijas pasliktināšanās saistībā ar karadarbību, sankcijām, cenu kāpumu un piegādes problēmām varētu vēl vairāk kavēt NFS kredītēšanu un palielināt kredītrisku.

Ņemot vērā augsto nenoteiktību un kredītriska pieaugumu, svarīgi ir **mikrouzraudzības pasākumi, kas veicina savlaicīgu kredītu pārklasifikāciju, atbilstošu uzkrājumu veikšanu un piesardzību peļņas sadalē.**

Ja plaša starp NFS un māsaimniecību kredītēšanas tendencēm tomēr būtiski palielināsies, viens no risku mazināšanas pasākumiem varētu būt mērķētākas kapitāla rezerves noteikšana, piemēram, sektorāla sistēmiskā riska rezerve riska darījumiem ar fiziskajām personām Latvijā, kas nodrošināti ar nekustamo īpašumu. Pēdējā laikā šādu pieeju (sistēmiskā riska rezerves noteikšanu noteiktam riska darījumu sektoram) izvēlas arvien vairāk valstu (piemēram, Lietuva, Vācija, Slovēnija, Beļģija).

Risku, ka mājokļu kredītēšanas standarti varētu kļūt pārlietu brīvi un mājokļu kredītēšana – pārmērīga, Latvijā mazīna uz aizņēmējiem vērstie instrumenti, kas darbojas kā pastāvīgi strukturāli standarti visa cikla laikā. Latvijā jaunie uz aizņēmējiem vērstie instrumenti stājās spēkā 2020. gada 1. jūnijā – mēnesi pirms tam, kad tika paplašināta valsts atbalsta programma ģimenēm ar bērniem¹¹⁵. Pēc programmas paplašināšanas kredītu mājokļa iegādei ar valsts garantiju apjoms pieauga (sk. sadaļu par kredītēšanu). Programmas aktīvā izmantošana mazīna PTAL noteiktās 90% LTV prasības stingrību (programmas dalībniekiem – ģimenēm ar bērniem – maksimālā LTV prasība ir 95%)¹¹⁶. Šādos apstākļos pārējie uz aizņēmējiem vērstie instrumenti līdzsvaro vispārējās LTV prasības stingrības mazināšanu daļai aizņēmēju.

¹¹⁵ Programmas ietvaros palielināts pieejamais garantijas apmērs ģimenēm ar vismaz četriem bērniem, kā arī kredītiem augstākas energoefektivitātes klases mājokļu iegādes finansēšanai. Papildus tam uzsākta atbalsta programma "Balsts" daudz bērnu ģimenēm. Ģimenes, kuru vidējie ienākumi uz vienu ģimenes locekli nepārsniedz 17 tūkst. eiro gadā un kurām nepieder cita dzīvojamā telpa, var saņemt subsīdiju mājokļa iegādei līdz 12 tūkst. eiro, bet ne vairāk kā 50% no kopējām mājokļa iegādes izmaksām. Maksimālais subsīdijas apjoms pieejams, ja finansējama mājokļa atbilst gandrīz nulles enerģijas ēku prasībām. Programmas "Balsts" subsīdiju izmaksa pieejama aizdevumiem, kas izsniegti, sākot ar 2020. gada jūliju.

¹¹⁶ Programmas ietekmē 28% no visiem jaunajiem kredītiem mājokļa iegādei izsniegti ar LTV virs 90%. Tiesa, kopš 2019. gada LTV vērtības dalījums ir saglabājies stabils un vairs nepasliktinās.

Būtiskais valsts garantēto kredītu mājokļa iegādei pieaugums norāda, ka tad, ja mājokļu kredītešana sāks kļūt pārāk strauja, būtu jāpārskata valsts atbalsta programmas nosacījumi (sk. Latvijas Bankas priekšlikumus valsts atbalsta programmas pārskatīšanai sadaļā par nekustamo īpašumu). Viens no potenciālajiem pasākumiem varētu būt ierobežot kredītu ar LTV virs 90% pieļaujamo īpatsvaru no jauna izsniegto kredītu apjomā kredītiestādēs.

Savukārt, lai mazinātu mājokļu cenu pārmērīga kāpuma risku, ko lielā mērā veicina pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētība, **jārisina problēmas, kas saistītas ar mājokļu nepietiekamo piedāvājumu** (sk. sadaļu par nekustamo īpašumu).

Makrouzraudzības politikas tendences ārvalstīs

Plašākam kontekstam svarīgi apzināt makrouzraudzības politikas norises citās valstīs. Lai mazinātu mājokļu tirgus riskus, **vairākas valstis, īpaši tās, kas krīzes laikā bija atvieglājušas makrouzraudzības pasākumus, sākušas tos noteikt stingrākus:**

- Lietuvas Banka noteikusi stingrāku LTV prasību (70%) aizņēmējiem, kas iegādājas otro un nākamo mājokli,¹¹⁷ un ieviesusi 2% sektorālu sistēmiskā riska rezervju prasību attiecībā uz riska darījumiem ar fiziskajām personām, kuri nodrošināti ar nekustamo īpašumu. Uzlabojoties NFS kredītešanai, šī prasība varētu tikt pakāpeniski aizstāta ar PKR;
- Igaunija nolēmusi turpmāk uzturēt 1% PKR neitrāla cikla laikā;
- arī Bulgārija, Čehija, Dānija, Islande, Norvēģija, Zviedrija, Francija, Horvātija, Rumānija un Vācija lēmušas par PKR prasības paaugstināšanu;
- līdzīgi kā Lietuva, sektorālu sistēmiskā riska rezervju

- prasību attiecībā uz riska darījumiem ar fiziskajām personām, kuri nodrošināti ar nekustamo īpašumu, noteikušas Vācija, Slovēnija un Beļģija;
- vairākas valstis ieviesušas jaunus vai noteikušas stingrākus uz aizņēmējiem vērstus instrumentus (daļa no tiem bija pandēmijas laikā atviegloto prasību atjaunošana līmenī, kāds bija pirms pandēmijas) – Zviedrija (mājokļu kredītu amortizācijas prasības), Somija (LTV), Norvēģija (uz aizņēmējiem vērsto prasību neizpildes pieļaujamā atkāpe), Islande (LTV un DSTI), Kipra (LTV), Čehija (LTV, DSTI, DTI), Portugāle (kredītu termiņu limiti), Malta (precizējumi regulējumā).

Arī ECB savā publiskajā finanšu stabilitātes pārskatā¹¹⁸ saskaņā ieguvumus no savlaicīgiem pasākumiem vidēja termiņa risku mazināšanai un noturīguma palielināšanai, kur tas iespējams. Taču pasākumu ieviešanas laiks un to apmērs rūpīgi izsverams atbilstoši makroekonomiskajiem apstākļiem.

Negaidītie liela mēroga šoki (Covid-19 pandēmija, karadarbība Ukrainā, būtiskais cenu kāpums) aktualizējuši diskusijas par makrouzraudzības regulējuma efektivitāti. Finanšu sistēmas stabilitātei arvien svarīgāk kļūst makrouzraudzības politikas redzeslokā iekļaut tādus riskus kā klimata pārmaiņas un draudi kibernetiskajai drošībai. Šie jautājumi ietverti arī uzsāktajā ES makrouzraudzības ietvara pārskatīšanā (sk. 3.2. ielikumu).

Jāpiebilst, ka 2021. gada oktobrī EK iesniedza priekšlikumus Eiropas Parlamentam un Eiropas Padomei par grozījumiem CRR II un CRD V, ar kuriem ES regulējumā tiek ieviestas Bāzeles III reformas (sk. 3.1. ielikumu).

¹¹⁷ Šī prasība nav jāievēro, ja pirmais kredīts mājokļa iegādei jau lielā mērā ir amortizēts (LTV<50%).

¹¹⁸ [Financial Stability Review, May 2022 \(europa.eu\)](https://www.ecb.europa.eu/press/pr/2022/05/fsr20220501.en)

3.1. IELIKUMS. BĀZELES III REFORMAS PĒDĒJIE SOĻI

Pēc globālās finanšu krīzes ES tika veiktas būtiskas reformas kredītiestāžu regulējumā, balstoties uz Bāzeles Banku uzraudzības komitejas (BCBS) Bāzeles III reformas ietvaros 2010. gadā izstrādātajiem uzraudzības standartiem. Īstenotās reformas ievērojami stiprinājušas finanšu sektora noturību pret ekonomiskiem satricinājumiem – Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze skāra jau daudz labāk sagatavotu finanšu sistēmu nekā tā bija globālās finanšu krīzes sākumā.

Tomēr Bāzeles III ieviešana nav noslēgusies – vēl palikuši elementi, kuri jāietver ES tiesību aktos. 2019. gadā EK apņēmas sagatavot priekšlikumu tāda tiesību akta izveidei, ar kuru tiktu īstenotas BCBS reformas¹¹⁹ ES prudenciālās uzraudzības regulējumā. Covid-19 pandēmijas dēļ priekšlikuma sagatavošana aizkavējās, un BCBS nolēma uz vienu gadu atlikt iepriekš apstiprināto Bāzeles III reformas atlikušo elementu īstenošanas termiņus. **2021. gada oktobrī EK publicēja priekšlikumu ES kredītiestāžu darbības regulējuma grozījumiem, un 2022. janvārī tas tika iesniegts Eiropas Parlamentā un Eiropas Padomē.**

EK sagatavotais reformu priekšlikums ir ārkārtīgi plašs, tāpēc **ielikumā minētas tikai svarīgākās pārmaiņas attiecībā uz kapitāla prasību noteikšanu kredītriskam.** Kā zināms, kapitāla prasības var noteikt gan pēc standartizētas pieejas, gan izmantojot uz iekšējiem reitingiem balstītos modeļus (t.s. iekšējos modeļus). Ieviešot Bāzeles III standartus, EK priekšlikumā **paredzēts standartizēto pieeju padarīt jutīgāku attiecībā pret riskiem, ko uzņemas kredītiestādes,** – ieviest jaunas riska darījumu klases ar detalizētākiem risku svāriem. Savukārt **kapitāls, kas noteikts ar iekšējo modeļu pieeju, vairs nedrīkstēs tik ļoti atšķirties no standartizētajā pieejā noteiktā kapitāla apjoma.**

Vislielākās pārmaiņas skars kredītiestādes, kuras nosaka kapitāla prasības saskaņā ar iekšējiem modeļiem (kredītriska kapitāla prasības noteiktas tā, lai segtu iespējamus zaudējumus, kas modelēti saskaņā ar vēsturiskiem novērojumiem). Tomēr vēsturiskie novērojumi var nesniegt pilnīgu priekšstatu par nākotnē iespējamajiem zaudējumiem. Lai novērstu šādu modeļu nepilnības, šīm kredītiestādēm paredzēts noteikt iekšējo modeļu rezultāta minimumu jeb tā saucamo *output floor* (OF), kas precizēs, cik lielā mērā saskaņā ar iekšējiem modeļiem noteiktais kapitāls var atšķirties no kapitāla prasības saskaņā ar standartizēto pieeju.

OF elements paredz, ka ar iekšējiem modeļiem noteiktā kopējā riska darījumu vērtība nevarēs būt mazāka par 72.5% no kopējās riska darījumu vērtības, kas noteikta ar standartizēto pieeju. Tas nozīmē, ka kredītiestādēm ar samērā zemiem riska svaru portfeļiem vēsturiski zemo zaudējumu dēļ būs nepieciešams palielināt kapitālu kredītriskam, lai gan pašas kredītiestādes novērtējums to neprasītu. Tādējādi OF piemērošana mazina arī modeļa risku, kas pieļautu pārmērīgi zemus riska svarus un attiecīgi zema kapitalizācija padarītu kredītiestādes ievainojamas.

Lai gan kopumā ES kredītiestāžu kapitalizācija vērtējama kā apmierinoša, **ECB veiktā to iekšējo modeļu horizontālā analīze atklāja lielu riska svaru dažādību kredītiestādēm ar līdzīgiem biznesa modeļiem.** Viens no OF ieviešanas mērķiem būtu palielināt kredītiestāžu kapitāla rādītāju salīdzināmību un uzticamību tiem, kā arī nodrošināt pašām kredītiestādēm vienlīdzīgākas prasības vienotajā tirgū.

Lai novērstu strauju kapitāla prasību pieaugumu kredītiestādēm, kuru iekšējie modeļi nosaka samērā zemākas kapitāla prasības, OF tiks ieviests piecu gadu pārejas periodā no 2025. gada 1. janvāra, sākot ar 50% un pakāpeniski sasniedzot 72.5%. EK piedāvājums paredz arī citus paralēlus pārejas periodus, kas ievieš "Bāzeles III" regulējuma pārmaiņas, t.sk. attiecībā uz ieguldījumiem zema riska mājokļu kredītos, atvasinātajos finanšu instrumentos un kredītos komercsabiedrībām bez kredītreitinga, tādējādi pilno ietekmi no OF ieviešanas sadalot astoņos gados.

Lai pēc OF stāšanās spēkā izvairītos no dubultas vienu un to pašu risku segšanas, par kapitāla prasību noteikšanu atbildīgajām iestādēm būs jāpārskata kapitāla prasības, kas noteiktas kredītiestādēm ar pārmērīgi zemiem riska svāriem. Lai mazinātu kredītiestāžu ievainojamību, dažu valstu uzraugi jau noteikuši augstākas

¹¹⁹ Par šo reformu pakotni BCBS vienojās 2017. gada decembrī, un 2018. gada martā G20 valstu finanšu ministri un centrālo banku vadītāji apņēmas tās pilnībā, laikus un konsekventi īstenot.

2. pilāra pašu kapitāla prasības, sistēmiskā riska rezerves prasības vai stingrākas riska svaru prasības dažiem īpaši zemu riska svaru aktīviem¹²⁰.

EK sagatavotajā priekšlikumā OF paredzēts piemērot augstākajā ES konsolidācijas līmenī kopā ar kapitāla pārdales mehānismu, tomēr daudzu dalībvalstu ieskatā OF jāpiemēro ne tikai augstākajā ES konsolidācijas līmenī, bet arī individuāli visām meitas sabiedrībām. Kā kompromiss varētu būt OF subkonsolidēta prasību piemērošana dalībvalsts līmenī. Pašlaik visas spēkā esošās prudenciālās prasības tiek piemērotas visos konsolidācijas līmeņos (ne tikai ES augstākajā konsolidācijas pakāpē), tāpēc konsekventa pieeja prasību OF piemērošanu arī meitas sabiedrībām, lai novērstu finanšu stabilitātes riskus mītnes valstīs. EK piedāvātā pieeja maina līdzsvaru starp uzņēmēja valsts un mītnes valsts uzraudzības (*home-host*) iestāžu rīcībspēju un nav savienojama ar līdz galam neizveidotu banku savienību. Bāzeles III reformu īstenošana vērsta uz prasību izlīdzināšanu starp kredītiestādēm, bet, piemērojot OF tikai augstākajā ES konsolidācijas pakāpē, kredītiestādēm, kuras ir meitas sabiedrības ar līdzīgu aktīvu apjomu un līdzīgiem biznesa modeļiem, rodas priekšrocības salīdzinājumā ar tām kredītiestādēm, kuras neietilpst konsolidācijas grupā.

Latvijā iekšējos modeļus kapitāla prasību noteikšanai izmanto divas nozīmīgās kredītiestādes – "Swedbank" AS un AS "SEB banka". Neraugoties uz to, ka abās kredītiestādēs 80% riska darījumiem kapitāla prasību nosaka ar iekšējiem modeļiem noteiktie riska darījumi¹²¹, samērā **augsto riska svaru dēļ OF ieviešanas ietekme šīm kredītiestādēm gaidāma mazāka nekā citur ES.**

EK priekšlikumā saglabātas ES specifiskas atkāpes no Bāzeles vienošanās. Piemēram, EK priekšlikumā saglabāts MVU atbalsta faktors un paredzēta iespēja piemērot samazinātu (45%) riska svaru (pašlaik 75%) riska darījumiem ar privātpersonām un MVU, ja tiek izpildīti vairāki nosacījumi.

Būtiskas pārmaiņas skars piemērojamos riska svarus (pakāpes) riska darījumiem, kuri nodrošināti ar nekustamo īpašumu. Riska svāri būs atkarīgi no vairākiem nosacījumiem – vai nodrošinājums ir mājokļa hipotēka vai komercīpašuma hipotēka, vai no īpašuma paredzēts gūt ienākumus, kā arī no LTV. Riska svāri tiks noteikti, izmantojot vai nu veselā vai dalītā aizdevuma pieeju. Veselā aizdevuma pieeja riska svaru noteikšanā paredz visam riska darījumam piemērot vienus riska svarus atkarībā no LTV. Savukārt dalītā aizdevuma pieeja riska darījuma daļai piemēro riska svarus, pamatojoties uz LTV, bet atlikušajai daļai – ņemot par pamatu darījuma partneri. Pašlaik ES kredītiestādes riska svāriem izmanto tikai dalītā aizdevuma pieeju.

Pašlaik standartizētās pieejas riska svāri mājokļa kredītiem ir 35%, ja kredīta LTV nepārsniedz 80%. Saskaņā ar jauno regulējumu kredītiestādes varēs piešķirt samazinātus 20% riska svarus tai mājokļa kredīta daļai, kuras LTV nepārsniegs 55%. Atlikušajai nenodrošinātajai kredīta daļai tiks piemēroti aizņēmējam piemērojamie riska svāri (sk. 3.2. tabulu).

Savukārt kredītiem, kuri nodrošināti ar mājokļa hipotēku un kuru atmaksa ir atkarīga no ienākumiem no īpašuma, būs piemērojami riska svāri 30–105% robežās atkarībā no LTV. Šiem riska darījumiem tiks piemērota veselā aizdevuma pieeja.

¹²⁰ Piemēram, Beļģijas centrālā banka kredītiestādēm, kuras kapitāla prasības aprēķina, balstoties uz iekšējo modeļu pieeju, noteikusi 9% sistēmiskā riska rezervi riska darījumiem ar fiziskajām personām, kas nodrošināti ar nekustamo īpašumu Beļģijā. Nīderlandes centrālā banka kredītiestādēm, kuras kapitāla prasības aprēķina, balstoties uz iekšējo modeļu pieeju, noteikusi minimālo riska svaru prasību riska darījumiem ar fiziskajām personām, kas nodrošināti ar nekustamo īpašumu Nīderlandē (12% tiem aizdevumiem, kuru attiecība pret nodrošinājuma tirgus vērtību ir mazāka par 55% un 45% – atlikušajai attiecīgā portfeļa daļai). Norvēģijā kredītiestādēm, kuras kapitāla prasības aprēķina, balstoties uz iekšējo modeļu pieeju, no 2020. gada ar nekustamo īpašumu nodrošinātiem riska darījumiem ar fiziskajām personām ir spēkā 20% minimālais riska svaru sliekšnis, bet Igaunijā no 2019. gada šis sliekšnis ir 15%.

¹²¹ Sk. "Swedbank" AS un AS "SEB banka" 2021. gada pārskatus.

Jaunās pārmaiņas būtiski ietekmēs Latvijas kredītiestādes, jo hipotekāro kredītu īpatsvars to kredītportfeļos lielākoties ir nozīmīgs (no 30% līdz pat 80%).

3.2. tabula

RISKA SVARI RISKA DARĪJUMIEM, KAS NODROŠINĀTI AR MĀJOKĻA HIPOTĒKU
(%)

LTV intervāls	≤ 55	55–60	60–70	70–80	80–90	90–100	> 100
Aizdevuma atmaksa nav atkarīga no ieņēmumiem, ko paredzēts gūt no īpašuma							
Dalītā aizdevuma pieeja riska svāriem	20	Aizņēmējam piemērojamais riska svārs ¹²²					
Aizdevuma atmaksa ir atkarīga no ieņēmumiem, ko paredzēts gūt no īpašuma							
Veselā aizdevuma pieeja riska svāriem	30	35	45		60	75	105

Attiecībā uz komercsabiedrībām ar ārējiem kredītreitingiem EK priekšlikums paredz pārmaiņas, kas piešķir uzņēmumu ar kredītreitingu no BBB+ līdz BBB– riska darījumiem riska svaru 75% (iepriekš – 100%). Lai gan pārmaiņas skar tikai vienu riska pakāpi un Latvijā tikai dažām komercsabiedrībām ir kredītreitings, tām visām ir tieši šis riska pakāpes reitings. Komercsabiedrībām bez kredītreitings tāpat kā līdz šim tiks piemērots 100% riska svārs. Vienlaikus EK priekšlikumā atsevišķi izdalīti riska svāri komercsabiedrībām specializētu projektu finansēšanas darījumos, kuriem varēs piešķirt 80%, 100% vai 130% riska svarus, ņemot vērā projekta būtību. Pašlaik Latvijas kredītiestādes šādiem riska darījumiem piemēro 100% vai 150% riska svarus.

EK priekšlikumā paredzētās pārmaiņas attiecībā uz kredītriska mazināšanas pasākumiem skars visas Latvijas kredītiestādes, bet tiek prognozēts, ka kopējā ietekme uz to kapitālu būs neliela.

3.2. IELIKUMS. ES MAKROUZRAUDZĪBAS REGULĒJUMA PĀRSKATĪŠANA

ES makrouzraudzības regulējums (kas iekļauts CRD V/CRR II¹²³) jāpārskata ik pēc pieciem gadiem. **2021. gada novembrī EK izsludināja publisko konsultāciju par ES makrouzraudzības regulējuma kārtējo pārskatīšanu.** Balstoties uz konsultācijā saņemtajām atbildēm no ESRK, ECB, EBI, dalībvalstīm, kā arī privātā sektora dalībniekiem, EK sagatavos priekšlikumu par to, kādi uzlabojumi veicami ES makrouzraudzības regulējumā. Priekšlikumu plānots iesniegt ES Parlamentā un Padomē 2023. gada sākumā (laiks lielā mērā atkarīgs no paralēli notiekošās kapitāla rezervju prasību pārskatīšanas BCBS un Finanšu stabilitātes padomē).

Pārskatīšanas mērķis ir pilnveidot regulējumu, nodrošinot konsekventu, proaktīvu, precīzīgu un tālredzīgu makrouzraudzības instrumentu lietojumu ES un veicinot kompetento iestāžu sadarbību.

¹²² Dalītā aizdevuma pieeja riska svāriem nodrošinātajai aizdevuma daļai, t.i., ar LTV līdz 55%, piemēro 20% riska svarus, savukārt uz nenodrošināto aizņēmuma daļu attiecināmi citi riska svāri. Nenodrošinātam aizdevumam privātpersonai piešķirtie riska svāri ir 75% vai atsevišķos gadījumos 100%. Ja tiek izpildīti garantijas sniegšanas nosacījumi, piemēro garantijas sniedzēja riska svarus.

¹²³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/878 (2019. gada 20. maijs), ar ko Direktīvu 2013/36/ES groza attiecībā uz atbrīvotajām sabiedrībām, finanšu pārvaldītājsabiedrībām, jauktām finanšu pārvaldītājsabiedrībām, atalgojumu, uzraudzības pasākumiem un pilnvarām, kā arī kapitāla saglabāšanas pasākumiem. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32019L0878>.

Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/876 (2019. gada 20. maijs), ar ko groza Regulu (ES) Nr. 575/2013 attiecībā uz sviras rādītāju, neto stabila finansējuma rādītāju, prasībām pašu kapitālam un atbilstīgajām saistībām, darījuma partnera kredītrisku, tirgus risku, riska darījumiem ar centrālajiem darījumu partneriem, riska darījumiem ar kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem, lieliem riska darījumiem, pārskatu sniegšanas un informācijas atklāšanas prasībām un Regulu (ES) Nr. 648/2012 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32019R0876>.

ES makrouzraudzības regulējuma pārskatīšanas fokusā ir šādi jautājumu bloki:

- 1) kapitāla rezervju ietvars un tajā nepieciešamie uzlabojumi;
- 2) trūkstošie vai novecojušie makrouzraudzības instrumenti;
- 3) ES iekšējā tirgus apsvērumi makrouzraudzības regulējumā;
- 4) jauno globālo (galvenokārt klimata un kibernetikas) risku iekļaušana ES makrouzraudzības regulējumā.

Kapitāla rezervju ietvars un tajā nepieciešamie uzlabojumi

Regulējuma pārskatīšanā jau būs iespējams ņemt vērā Covid-19 pandēmijas krīzes laikā gūto pieredzi, jo šī bija pirmā krīze, kurā varēja testēt pēc iepriekšējās globālās finanšu krīzes izveidoto makrouzraudzības ietvaru. Pandēmijas krīzē tika secināts, ka negaidītus šokus iespējams pārciest labāk, ja uzrauga rīcībā ir elastīgi atbrīvojamas kapitāla rezerves, kas ir laikus izveidotas. Ekonomiskajā lejupslīdē šādas rezerves palīdz kredītiestādēm absorbēt zaudējumus un uzturēt kredītu piedāvājumu. Kopumā **ES dalībvalstis un ES uzraudzības iestādes atbalsta nepieciešamību palielināt t.s. makroprudenciālo telpu jeb krīzē atbrīvojamas kapitāla rezerves, taču viedokļi par to, kā to vislabāk panākt, nav vienoti.** Tā varētu būt savlaicīgāk noteikta PKR prasība, pozitīvas PKR prasības uzturēšana neitrāla cikla laikā, krīzē atbrīvojama un laikus noteikta sistēmiskā riska rezerve, krīzē atbrīvojama kapitāla konservācijas rezerve un/vai dažādu rezervju prasību kombinācija.

Tiek arī **rosināts padarīt elastīgāku PKR noteikšanu**, mazinot kredītu un IKP attiecības novirzes rādītāja kā PKR vadošā orientiera lomu, skaidrāk definējot iespēju PKR noteikt savlaicīgāk, kā arī veicot uzlabojumus PKR noteikšanas procedūrās.

Lai padarītu kapitāla rezervju ietvaru efektīvāku, regulējumā jāpārskata arī tas, kā kapitāla rezervju prasības mijiedarbojas ar citām noregulējuma un kapitāla prasībām (MREL un sviras rādītāju).

Trūkstošie vai novecojušie makrouzraudzības instrumenti

Daudzās ES valstīs pieauguši riski mājokļu tirgū, taču ne visās valstīs dažādu iemeslu dēļ ir noteikti vai makrouzraudzības iestāžu pilnvarās ietverti t.s. uz aizņēmējiem vērstie makrouzraudzības instrumenti (LTV, DSTI, DTI, kredītu termiņi, amortizācijas prasības), kas efektīvi ietekmē pieprasījumu pēc kredītiem mājokļa iegādei. Tāpēc tiek rosināts, ka **ES regulējumā ieviešams uz aizņēmējiem vērsto instrumentu minimālais kopums, kas būtu ES dalībvalstu nacionālo iestāžu rīcībā.** Lai šie instrumenti būtu labāk salīdzināmi un ērtāk lietojami, šo instrumentu definīcijas iesaka veidot saskaņā ar vienotiem svarīgākajiem principiem, vienlaikus paredzot iespēju tajās elastīgi ietvert arī specifiskas nacionālās nianšes. Kopumā dalībvalstis atbalsta uz aizņēmējiem vērsto instrumentu iekļaušanu ES līmeņa regulējumā ar nosacījumu, ka šo prasību noteikšana paliek nacionālo iestāžu līmenī.

Nākotnē šo un arī citu instrumentu regulējumā, kur iespējams, būtu **ieteicams ievērot t.s. aktivitātes, nevis iestādes principu** – t.i., visiem finanšu sektora dalībniekiem (gan bankām, gan nebanku finanšu iestādēm), kas piedāvā vienu un to pašu produktu, neatkarīgi no to institucionālās formas būtu nosakāmas saskaņotas regulējuma prasības attiecībā uz šā produkta piedāvāšanu, lai novērstu uzraudzības arbitražu un risku pārneši uz citiem finanšu sistēmas segmentiem. Lai to nodrošinātu, grozījumi būs jāveic ne tikai CRD V/CRR II, bet arī citos ES normatīvajos aktos.

Riska svāriem ir būtiska nozīme kopējo kapitāla prasību aprēķinā un tādējādi arī kredītiestāžu noturībā. Tāpēc riska svaru noteikšanā ir arī sistēmiskā riska komponente, īpaši attiecībā uz riska darījumiem, kas saistīti ar

nekustamo īpašumu. Tiek rosināts CRR III izveidot konsolidētu riska svaru regulējumam veltītu pantu, kurā būtu apvienoti pašreiz dažādos pantos ietvertie rīki riska svaru noteikšanai makrouzraudzības nolūkiem.

Iekšējā tirgus apsvērumi makrouzraudzības regulējumā

Pārskatīšana sniedz iespēju **padarīt konsekventāku, efektīvāku, skaidrāku un ērtāku esošo makrouzraudzības instrumentu lietojumu**, vēlreiz pārskatot tā atbilstību t.s. vienotu spēles noteikumu principiem. Piemēram, tiek saskatīta nepieciešamība pārskatīt sistēmiskā riska rezerves, CRR 458. pantā paredzēto instrumentu regulējumu un citās valstīs noteikto makrouzraudzības prasību savstarpējās atzīšanas noteikumus. Ir secināts, ka jāpadara konsekventāka un saskaņotāka C-SNI kapitāla rezervju noteikšana. Latvijai ļoti svarīga ir C-SNI identifikācijas un C-SNI rezerves prasības kalibrācijas noteikumu pārskatīšana, lai būtu iespējams to padarīt atbilstošāku nacionālajai specifikai. Nepieciešams arī pārskatīt sadarbību starp nacionālajām makrouzraudzības, mikrouzraudzības un neregulējuma iestādēm.

Jaunie globālie riski

Jaunie globālie fenomenī – klimata un ilgtspējas riski, kiberriski – var skart finanšu sektoru sistēmiskā līmenī, tāpēc tie ietverami arī makrouzraudzības politikas uzmanības lokā. Tiek diskutēts, kā klimata risku mazināšanai varētu izmantot jau esošos makrouzraudzības instrumentus (piemēram, sektorālu sistēmiskā riska rezervi un lielo ekspozīciju limitus) un kādi jauni makrouzraudzības rīki šo risku mazināšanai potenciāli būtu ieviešami. Tiesa, vienlaikus tiek atzīts, ka vēl nepieciešama papildu izpēte pirms jaunu instrumentu ieviešanas regulējumā, kā arī intensīvāks darbs pie detalizētākas un saskaņotas taksonomijas un klimata datu pieejamības.

Iestāžu un dalībvalstu vidū pagaidām nav vienota skatījuma par sistēmisku kiberrisku ierobežošanas līdzekļiem makrouzraudzības aspektā. Viens no priekšlikumiem ir paredzēt uzdevumu makrouzraudzības iestādēm izvērtēt maksimālo kiberriska panesamības līmeni sistēmiskām finanšu iestādēm, kā arī paplašināt makrouzraudzības iestāžu pilnvaras attiecībā uz kibersdrošības riska ierobežošanu.

4. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

2021. gadā nebanku finanšu sektora izaugsme bija strauja – tā aktīvi pieauga par 16.3%. Šo kāpumu galvenokārt noteica augošās iemaksas pensiju 2. līmenī, augstā ieguldījumu atdeve, kā arī ieguldījumu platformu licencēšana par ieguldījumu brokeriem un to administrēto un turēto aktīvu uzskaitē nebanku finanšu sektora statistikā (2021. gada beigās ieguldījumu brokeru¹²⁴ sabiedrību administrētie un turētie aktīvi veidoja 586 milj. eiro jeb 4.6% no kopējiem nebanku finanšu sektora aktīviem (sk. 4.1. att.)). Izslēdzot šo ieguldījumu brokeru sabiedrību aktīvus, nebanku finanšu sektora aktīvu pieauguma temps būtu 11.0% gadā, (t.i., tāds pats, kā pirms Covid-19 pandēmijas). Darbības apjoms palielinājās visos nebanku sektora apakšsektoros, izņemot lizinga sabiedrības, kur vienreizējs darījums noteica aktīvu sarukumu¹²⁵.

Latvijas finanšu sistēmā nebanku finanšu sektora pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta, jo kādam tirgus dalībniekam izstājoties, tā sniegtos pakalpojumus Latvijas finanšu sistēmas darbības nodrošināšanai var aizstāt citi, tādējādi nebanku finanšu sektors nerada sistēmiskus riskus finanšu sistēmai. Latvijas nebanku finanšu sektora loma finanšu sektorā un tautsaimniecībā salīdzinājumā ar pārējām eiro zonas valstīm joprojām ir krietni mazāka. To galvenokārt nosaka zemais iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumu līmenis, kas Latvijā veidojies īsāku laika periodu nekā daudzās citās eiro zonas valstīs.

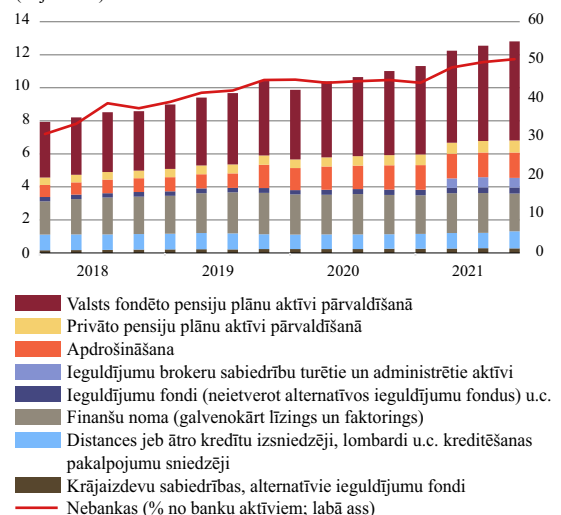
Uzkrājumu pakalpojumu sniedzēji

- *Palielinās risks, ka inflācija būs augstāka ilgāk, nekā prognozēts, un tas negatīvi ietekmēs pensiju fondu ieguldījumu reālo atdevi.*
- *Pensiju fondu ieguldījumu apjoms Krievijā ir neliels, bet pieaug risks, ka karadarbība Ukrainā un sankcijas var netiešā veidā ietekmēt pensiju uzkrājumus.*

¹²⁴ Statistikā atspoguļotas visas ieguldījumu brokeru sabiedrības (t.sk. ieguldījumu platformas, kuras ieguvušas ieguldījumu brokera licenci).

¹²⁵ Lizinga sabiedrības "OP finance" SIA pievienošana OP Corporate Bank plc filiālei Latvijā.

4.1. attēls
NEBANKU FINANŠU SEKTORA AKTĪVI APAKŠSEKTORU DALĪJUMĀ UN ATTIECĪBĀ PRET KREDĪTIESTĀŽU AKTĪVIEM
(mljrd. eiro)



- *Svarīgi nepieļaut, ka īstenojas brīvprātīgas pensiju 2. līmeņa uzkrājumu priekšlaicīgas izņemšanas risks, tādējādi palielinot iedzīvotāju nabadzības risku mūža nogalē.*

Mājsaimniecību uzkrājumi pensijai veido lielāko daļu nebanku finanšu sektora aktīvu. 2021. gada beigās VFPS uzkrātie līdzekļi sasniedza 46.8%, bet pensiju 3. līmeņa aktīvi – 5.7% no nebanku finanšu sektora kopējiem aktīviem.

Karadarbība Ukrainā nav radījusi tiešu būtisku pensiju ieguldījumu aktīvu vērtības šoku. Pensiju uzkrājumu ieguldījumi Krievijā ir zemi. 2021. gada beigās VFPS un pensiju 3. līmeņa ieguldījumi Krievijas emitētajos vērtspapīros, t.sk. netieši veikti ieguldījumi ar ieguldījumu fondu starpniecību, veidoja attiecīgi 0.1% un 0.2% no to aktīviem¹²⁶. Tiešie ieguldījumi Baltkrievijā netika veikti, un Ukrainā tie bija tikai tās emitētajās valsts obligācijās, kuru apjoms VFPS un pensiju 3. līmenī nepārsniedza 0.1% no to aktīviem. Taču pensiju uzkrājumu riski saistībā ar karadarbību un sankcijām pieaug netiešā veidā – tos nosaka inflācijas kāpums, zemāka ekonomiskā izaugsme, uzņēmumu

¹²⁶ 2021. gada beigās VFPS tiešie ieguldījumi Krievijā bija mazāki par 1 milj. eiro (veikti tikai Krievijas uzņēmumos), bet pensiju 3. līmenī tiešie ieguldījumi Krievijā vispār netika veikti.

potenciālie zaudējumi, energoresursu krīze, Krievijas neprognozējamie lēmumi u.tml.

Inflācijas kāpums mazina pensiju pārvaldītāju spēju saglabāt uzkrājumu pirktspeju. Tas īpaši negatīvi ietekmē fiksēta ienesīguma instrumentus, kuru reālā naudas plūsma samazinās, jo obligāciju kupona likmes un atdeve ir zemas. Tipiski investori arī mazāk izvēlēties ieguldīt naudu parāda vērtspapīru aktīvu klasēs un palielinās pieprasījumu pēc citām aktīvu klasēm, piemēram, ieguldot akcijās vai alternatīvajos ieguldījumu fondos, kam ir labāks potenciāls saglabāt uzkrājumu pirktspeju nekā parāda vērtspapīriem, jo ilgtermiņā uzņēmumi var pārnest inflācijas radīto sadārdzinājumu uz klientiem.

Palielinās risks, ka arī Latvijā, līdzīgi kā Igaunijā, varētu tikt veikti grozījumi likumā, kas paredzētu, ka iedzīvotāji priekšlaikus var izņemt uzkrājumus no pensijas 2. līmeņa shēmas¹²⁷. Šāds lēmums būtiski palielinātu iedzīvotāju nabadzības risku mūža nogalē un nabadzības risku valstī ilgtermiņā, kā arī nesaskaņas starp sabiedrības sociālajām grupām. Tas arī palielinātu valsts sociālā budžeta izdevumus un secīgi – arī sociālo nodokli. Īstermiņā tas paaugstinātu inflācijas kāpumu, kas savukārt negatīvi ietekmētu visu uzkrājumu pirktspeju. Naudas izņemšana no pensiju 2. līmeņa shēmas arī palielinātu IKP svārstības, jo straujāk augtu patēriņš, kam sekotu relatīvs ekonomiskās aktivitātes kritums, īstermiņā padarot ienākumus svārstīgākus un samazinot patēriņa izlīdzināšanas iespējas visas dzīves laikā.

¹²⁷ Līdz 2022. gada martam bija savākti nepieciešamie 10 tūkst. parakstu, lai iesniegtu sabiedrības iniciatīvu Latvijas Republikas Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijā par VFPS uzkrājumu brīvprātīgu izņemšanu.

VFPS joprojām atrodas uzkrājumu veidošanas fāzē. 2021. gadā iemaksas VFPS bija par 26.1% lielākas nekā iepriekšējā gadā. To galvenokārt noteica reģistrētā bezdarba līmeņa samazināšanās un vidējās bruto algas pieaugums par 11.8%. Vienlaikus dīkstāves pabalstu sociālā nodokļa maksājumu atlikšana un nodokļu maksājumu termiņa pagarinājums mazinājuši kopējās iemaksas VFPS, taču tie neveido būtisku īpatsvaru kopējās iemaksās un iemaksu atlikšana varētu palielināt iemaksas nākotnē.

Palielinoties VFPS iemaksu apjomam, VFPS relatīvās administrēšanas izmaksas turpina mazināties. Sākot ar 2022. gadu, VSAA atskaitījumi par līdzekļu administrēšanu no katras iemaksas pensijas 2. līmenī būs 0.12% līdzšinējo 0.18% vietā. Šāds izmaksu samazinājums palielina pensijas 2. līmeņa dalībnieku neto iemaksas vismaz par 350 tūkst. eiro¹²⁸ gadā. Izmaksu samazinājums pakāpeniski turpinās jau vairākus gadus (2014. gadā tās bija 0.32% no katras iemaksas).

Latvijā liela daļa jauniešu un arī samērā liela daļa vidēja vecuma cilvēku piedalās savam vecumam neatbilstošos konservatīvajos ieguldījumu plānos¹²⁹. Neizmantojot iespēju veikt ieguldījumus ar lielāku prognozēto atdevi, šo personu pensijas 2. līmeņa kapitāls pensijas vecumā, visticamāk, būs zemāks, nekā tas būtu, ieguldot vecumam atbilstošākos plānos (sk. 4.1. ielikumu).

¹²⁸ Aplēse balstīta uz 2021. gada VFPS dalībnieku iemaksām un relatīvo izmaksu samazinājumu no 0.18% līdz 0.12% no katras iemaksas.

¹²⁹ Ieguldījumu plāni, kuru prospektos nav atļauts ieguldīt plāna līdzekļus kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos.

4.1. IELIKUMS. PENSIJAS 2. LĪMEŅA SHĒMAS DALĪBNIKU IELOZĒŠANAS MAINĀS IETEKME UZ PROGNOZĒTO KAPITĀLA APJOMU

2020. gada beigās aptuveni 3/4 no 15 gadu vecām personām, kuras piedalās kādā no ieguldījumu plāniem, atradās konservatīvajā ieguldījumu plānā, bet 1/4 – aktīvajā 75% ieguldījumu plānā (sk. 4.2. att.). Tas liecina, ka liela daļa personu nav veikusi sava ieguldījumu plāna apzinātu izvēli, un tas savukārt varētu būt skaidrojams ar līdzšinējo kārtību, kādā persona tika ielozēta pensijas 2. līmeņa ieguldījumu plānos, ja pati nebija veikusi izvēli. Ielozēšanas kārtība varētu būt iemesls, kāpēc izveidojusies situācija, kurā daļa iedzīvotāju līdz 55 gadu vecumam piedalās konservatīvajos ieguldījumu plānos, nevis kādā no ieguldījumu plāniem, kuru līdzekļi tiek ieguldīti akcijās.

Personai paliekt konservatīvajā plānā visu mūžu, tās prognozējama pensijas 2. līmeņa kapitāls pensionējoties varētu būt pat divas reizes¹³⁰ mazāks, nekā visu mūžu atrodoties aktīvajā 100% ieguldījumu plānā. Pieņemot, ka, pat ja pēdējā gadā pirms pensionēšanās iestājas krīze un akciju vērtība krīt līdzīgi kā Covid-19 pandēmijas laikā, kad S&P 500 indekss samazinājās aptuveni par 30%, personai tik un tā būs lielāka gaidāmā pensija nekā tad, ja tā būtu izvēlējusies konservatīvu ieguldījumu plānu.

Lai nākotnē būtu iespējams palielināt gaidāmo pensiju, 2021. gada novembrī tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 27. maija noteikumos Nr. 272 "Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību".

Līdz 2022. gadam personas tika ielozētas kādā no konservatīvajiem ieguldījumu plāniem, bet, sākot ar 2022. gadu, ja nebūs izdarījušas izvēli, varēs tikt ielozētas kādā no ieguldījumu plāniem, kuru līdzekļi tiek ieguldīti akcijās (sk. 4.1. tabulu).

4.1. tabula

KĀRTĪBA, KĀDĀ PERSONA, JA PATI NAV IZVĒLĒJUSIES IEGULDĪJUMU PLĀNU, TIEK IELOZĒTA VFPS IEGULDĪJUMU PLĀNĀ¹³¹, ATAINOJOT ATTIECĪGĀ IEGULDĪJUMU PLĀNA MAKSIMĀLO IEGULDĪJUMU AKCIJĀS

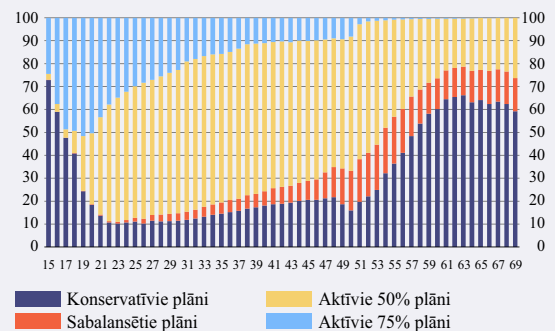
		Ieguldījumi akcijās		
		Līdz 2022. gadam	2022. gadā	No 2023. gada
Personas vecums	Līdz 55 gadiem	0%	Līdz 50%	Līdz 100%
	Vairāk nekā 55 gadi			Līdz 25%

¹³⁰ Aprēķinu pamatā ir pieņēmums, ka persona, kura sākusī darba gaitas 15 gadu vecumā, pensionējas 65 gadu vecumā, alga pirms nodokļu samaksas sākotnēji bijusi 1000 eiro un palielinās par 3.5% gadā, tiek veiktas 6% iemaksas pensiju 2. līmenī ar 0.12% komisijas maksu VSAA no katras iemaksas. Komisijas maksa par ieguldījumu pārvaldīšanu (t.sk. turēšanu) ir 0.5% no neto aktīviem gadā, kas tiek atskaitīti katru mēnesi, un vidējā bruto ieguldījumu plāna atdeve – 2%, ja persona visu mūžu piedalās konservatīvajā ieguldījumu plānā, un 5%, ja persona piedalās aktīvajā 75% ieguldījumu plānā.

¹³¹ Katrs VFPS ieguldījumu pārvaldnieks izlozē drīkst piedalīties tikai ar vienu ieguldījumu plānu.

2021. gada sākumā tika veikti grozījumi Ministru kabineta noteikumos¹³² par to, kā VFPS pārvaldnieks uzskaita un ietur atlīdzības mainīgo daļu, analogiski pievienojot stratēģiskā sadalījuma īpatsvaru

4.2. attēls
VFPS DALĪBNIEKU PROCENTUĀLAIS SADALĪJUMS DAŽĀDĀS VECUMA GRUPĀS PA IEGULDĪJUMU PLĀNU KATEGORIJĀM*
(2020. gada beigās; %)



* Sabalansētie, aktīvie 50% un aktīvie 75% ieguldījumu plāni ir ieguldījumu plāni, kuru prospektos maksimālais atļautais ieguldījums kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos nepārsniedz attiecīgi 25%, 50% un 75% no ieguldījumu plāna aktīviem.

KAP¹³³ = 0.72 ieguldījuma plāniem, kuri var ieguldīt līdz 100% no ieguldījumu plāna aktīviem kapitāla vērtspapīros, tādējādi atļaujot ieguldījumu pārvaldniekiem no šiem ieguldījumu plāniem uzskaitīt un ieturēt atlīdzības mainīgo daļu atbilstoši šo ieguldījumu plānu maksimāli atļautajam ieguldījumam kapitāla vērtspapīros.

¹³² Ministru kabineta 2017. gada 19. decembra noteikumi Nr. 765 "Kārtība, kādā valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītājs aprēķina maksājumu par ieguldījumu plāna pārvaldi, un kārtība, kādā tiek veikta minētā maksājuma uzskaitē un ieturēšana".

¹³³ KAP – akciju indeksa daļa, kas tiek noteikta atbilstoši ieguldījumu plāna prospektā paredzētajam maksimālajam ieguldījumu īpatsvaram kapitāla vērtspapīros, alternatīvajos ieguldījumu fondos vai tādos ieguldījumu fondos, kuri var veikt ieguldījumus kapitāla vērtspapīros vai citos riska ziņā tiem pielīdzināmos finanšu instrumentos.

Ieguldījumu platformas

- 2021. gadā Latvijā tika licencēts līdz šim neuzraudzīts nebanku finanšu sektora apakšsektors – ieguldījumu platformas. *Licences izsniegtas ar nosacījumu, ka platformas pārstās cedēt kredītus un piedāvās investēt finanšu instrumentos, kuru pamatā ir aizdevumi.*
- *Ieguldījumu platformās esošo kredītu kvalitāti būtiski pasliktināja Covid-19 pandēmijas radītais šoks un sankcijas. Slikto kredītu atgūšana ir problemātiska.*

2021. gadā Latvijā tika licencēts līdz šim neuzraudzīts nebanku finanšu sektora apakšsektors – ieguldījumu platformas¹³⁴. Ieguldījumu brokeru sabiedrības licences tām izsniegtas ar nosacījumu, ka platformām jāmaina iepriekšējais darbības modelis – jāpārtrauc ieguldījumu piedāvāšana kredītu izsniedzēju izsniegtajos aizdevumos cesijas līgumu veidā, tā vietā sākot piedāvāt ieguldītājiem finanšu instrumentus. Turpmāk platformām investora aktīvi būs jātur atsevišķi no ieguldījumu brokeru sabiedrības mantas. Tas samazinās risku, ka ieguldījumu brokeru sabiedrības maksātnespējas gadījumā investoru aktīvi var tikt izmantoti ieguldījumu brokeru sabiedrības zaudējumu segšanai. Investori tiek aizsargāti arī tad, ja notiek krāpšanas gadījums vai investoram radušies zaudējumi ieguldījumu brokeru sabiedrības vainas dēļ, bet šī aizsardzība netiek piemērota, ja investors cietis zaudējumus finanšu instrumentu cenas svārstību dēļ, finanšu instrumentu likviditāte ir kritusies vai arī ja sākotnējā aizņēmēja maksātpēja ir pasliktinājusies.

Investoram ir tiesības uz kompensāciju no ieguldījumu aizsardzības fonda (līdz 20 tūkst. eiro no neizpildīto saistību apjoma) ieguldījumu brokeru sabiedrības vainas, maksātnespējas vai likvidācijas konstatēšanas gadījumā, ko apstiprina FKTK vai arī stājies spēkā tiesas spriedums par ieguldījumu brokeru sabiedrības maksātnespēju vai likvidāciju. **Bet šī investoru ieguldījumu aizsardzība būs spēkā tikai attiecībā uz darījumiem, kuri būs veikti ar finanšu instrumentiem, nevis cedētiem**

kredītiem¹³⁵. Licencētajām ieguldījumu platformām jaunos finanšu parāda instrumentus jāsāk izsniegt 2022. gadā.

Covid-19 pandēmija būtiski ietekmējusi ieguldījumu platformu aktīvu kvalitāti. Daļai no sākotnējiem kredītdevējiem iestājās maksātnespēja, un tie nespēja nodrošināt savlaicīgu kredīta atmaksu ieguldījumu platformu investoriem. **Arī karadarbība Ukrainā ievērojami pasliktinājusi ieguldījumu platformās Krievijā izsniegto kredītu kvalitāti,** ņemot vērā būtiskās pārmaiņas Krievijas tautsaimniecībā un tās sadarbībā ar pārējo pasauli pēc sankciju piemērošanas Krievijai. Kopējais Krievijā ieguldījumu platformās izsniegto kredītu apjoms attiecībā pret to kopējiem aktīviem, kurus šīs ieguldījumu platformas uztur un administrē, ir nozīmīgs, savukārt Baltkrievijā un Ukrainā – maznozīmīgs.

Apdrošināšanas sabiedrības

- 2021. gadā apdrošināšanas sabiedrību aktīvi pieauga un tās spēja nodrošināt pozitīvu aktīvu un ieguldījumu atdevi.
- *Taču nozīmīgais inflācijas kāpums palielina atlīdzību izmaksu apjomu un negatīvi ietekmē apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu reālo atdevi.*

2021. gadā apdrošināšanas sabiedrības atguvās no Covid-19 pandēmijas negatīvās ietekmes – to aktīvi un maksātpējas rādītāji SCR (solvency capital ratio)¹³⁶ pieauga (sk. 4.4. att.), bet aktīvu un ieguldījumu atdeve saglabājās pozitīva (sk. 4.2. tabulu).

Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu ienesīgums 2021. gadā būtiski palielinājās, un tas galvenokārt skaidrojams ar ieguldījumu pārvērtēšanas peļņu saistībā ar labvēlīgajiem finanšu tirgus apstākļiem.

¹³⁴ 2021. gadā četras no septiņām ieguldījumu platformām saņēma ieguldījumu brokeru sabiedrības licences, bet divas atsaucā savus pieteikumus licencēm. 2022. gada aprīlī viena platforma vēl atradās licencēšanas procesā.

¹³⁵ Plašāka informācija par ieguldītāju aizsardzību atrodama [Ieguldītāju aizsardzības likumā](#).

¹³⁶ Pieejamā pašu kapitāla attiecība pret maksātpējas kapitāla prasību. Maksātpējas kapitāla prasības aprēķins balstīts uz visu to risku novērtējumu, kuriem pakļauta apdrošināšanas sabiedrība, t.sk. apdrošināšanas parakstīšanas riska, tirgus riska, kredītriska un operacionālā riska novērtējumu. Katru riska moduli kalibrē pēc VaR (99.5%) vienam gadam metodes; sk. <https://www.vestnesis.lv/op/2021/7.14>.

4.2. tabula

APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU GALVENIE RĀDĪTĀJI

Rādītājs	2019. gads	2020. gads	2021. gads
Aktīvi (milj. eiro)	1408.9	1472.7	1507.86
Dzīvības apdrošinātāju aktīvu atdeve (%)	1.1	0.4	1.9
Nedzīvības apdrošinātāju aktīvu atdeve (%)	3.8	7.3	2.9
Dzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdeve (%)	12.6	9.3	18.2
Nedzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdeve (%)	2.0	5.5	1.1

Savukārt nedzīvības apdrošināšanās sabiedrību ienesīguma rādītāji samazinājās, un to ietekmēja pieaugušais atlīdzību apjoms (salīdzinājumā ar 2020. gadu – par 6.2%).

Līdzīgi kā citās EEZ valstīs, arī Latvijā 2021. gadā bija vērojams parakstīto prēmiju apjoma "atsitiens" – tās būtiski pieauga salīdzinājumā ar Covid-19 pandēmijas izraisīto kritumu 2020. gadā¹³⁷ (sk. 4.3. att.):

- Nedzīvības apdrošināšanas parakstīto prēmiju apjoms palielinājās par 6.5%, taču 2019. gada līmenis vēl netika sasniegts. Izaugsmi galvenokārt noteica veselības apdrošināšana, savukārt transportlīdzekļu apdrošināšanas prēmiju apjoms saruka (par 3.9%), jo piegādes ķēžu traucējumu dēļ mazāk tika reģistrēti jauni transportlīdzekļi.
- Dzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoms 2021. gadā pieauga par 6.6%. Visbūtiskāk palielinājās tirgum piesaistīto dzīvības apdrošināšanas produktu apjoms. To lielā mērā veicināja Covid-19 pandēmijas laikā pieaugušie iedzīvotāju uzkrājumi, kā arī ieguldījumiem labvēlīgie nosacījumi finanšu tirgos.

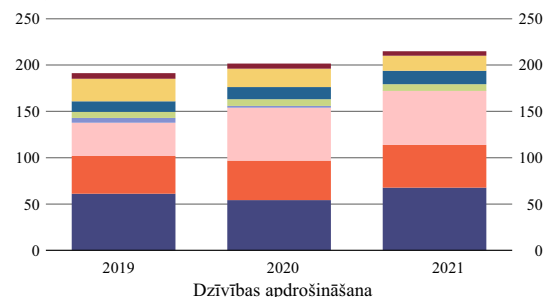
Mūža pensiju parakstīto prēmiju spēja izaugsme ir apstājusies. To galvenokārt noteica SEB Life and Pension Baltic SE nosacījumi – no 2021. gada jūlija tā pārtrauca piedāvāt šo apdrošināšanas produktu¹³⁸. Izaugsme netiek prognozēta arī nākotnē, jo no

¹³⁷ EEZ nedzīvības apdrošināšanā vērojams straujāks atveseļošanās temps (2021. gada 2. ceturksnī parakstītās prēmijas nedzīvības apdrošināšanā pieauga par 14.0% gadā, bet dzīvības apdrošināšanā – par 24%. Tas gan skaidrojams arī ar lielāku kritumu 2020. gadā. <https://www.eiopa.europa.eu/document-library/financial-stability-report/financial-stability-report-december-2021>

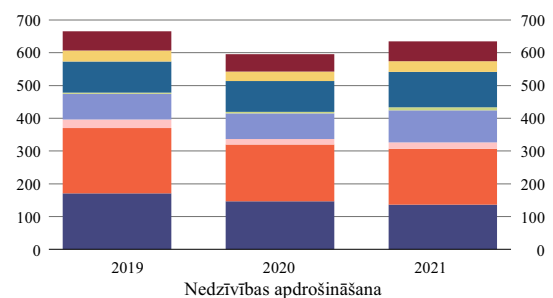
¹³⁸ https://lata.lv/archive/search/?pattern=m%C5%AB%C5%BEa%20pensij*&item=6C4EBF86-E07B-47DA-B91F-A69C38F347D5&date=-10800,1648332000&mode=wide

4.3. attēls

LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU UN ĀRVALSTU APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU FILIĀĻU PARAKSTĪTĀS PRĒMIJAS GADĀ* (milj. eiro)



Tirgum piesaistītā Latvijā
 Tirgum piesaistītā ārvalstīs
 Mūža pensijas Latvijā
 Mūža pensijas ārvalstīs
 Bez uzkrājumu veidošanas Latvijā
 Bez uzkrājumu veidošanas ārvalstīs
 Ar uzkrājumu veidošanu Latvijā
 Ar uzkrājumu veidošanu ārvalstīs



Ar transportlīdzekli saistītā apdrošināšana ārvalstīs
 Ar transportlīdzekli saistītā apdrošināšana Latvijā
 Īpašuma apdrošināšana ārvalstīs
 Īpašuma apdrošināšana Latvijā
 Veselības apdrošināšana ārvalstīs
 Veselības apdrošināšana Latvijā
 Pārējā apdrošināšana ārvalstīs
 Pārējā apdrošināšana Latvijā

* Ārvalstīs parakstītajās prēmijās ietilpst gan prēmijas, kas parakstītas ārvalstu filiālēs, gan pakalpojumu sniegšanas brīvības ietvaros parakstītās prēmijas.

2023. gada tiks atļauta vienmērīga mūža polises kapitāla izņemšana¹³⁹, nevis sadalot to pa posmiem ar iespēju katrā posmā izņemt atšķirīgu kapitāla apjomu, kā tas bijis līdz šim. Ņemot vērā, ka palielinās to cilvēku

¹³⁹ <https://likumi.lv/ta/id/320677-grozijumi-valsts-fondeto-pensiju-likuma>

skaits, kuri pensionējas un kuriem jāizdara izvēle par pensiju 2. līmeņa uzkrājumu pievienošanu valsts pensijai vai mūža pensijas polises noslēgšanu, būtu nepieciešams pilnveidot mūža pensiju izsniegšanu, atrisinot vairākus trūkumus – augstās komisijas maksas, par pārdotajām polisēm saņemto līdzekļu pārvaldīšanas zemo ienesīgumu, nelielo pārvaldāmo kapitālu un ilgdzīves riska pārvaldīšanu.

Apdrošināšanas sabiedrību **bilanču likviditātes struktūra nav būtiski mainījusies**. Naudas īpatsvars dzīvības apdrošināšanas sabiedrībās ir pieaudzis, bet nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībās – sarucis. Hipotēku un aizdevumu īpatsvars nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību bilancēs vēl arvien ir niecīgs (4.8% no kopējiem aktīviem).

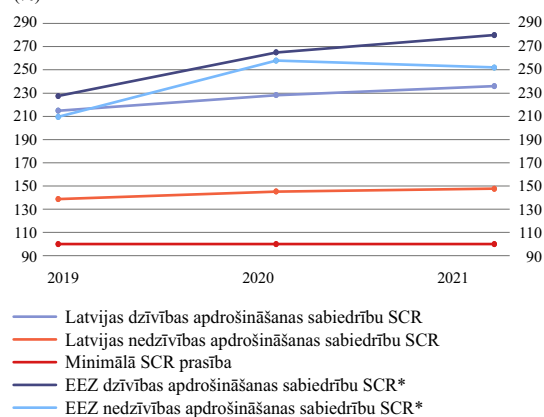
Latvijas apdrošināšanas sabiedrībām, līdzīgi kā apdrošināšanas sabiedrībām citos mazajos tirgos, ir svarīga pārrobežu darbība, jo tā palīdz diversificēt un pārvaldīt riskus. 2021. gada beigās ārvalstīs parakstīto prēmiju īpatsvars kopējā parakstīto prēmiju apjomā nedzīvības apdrošināšanā veidoja 30.4%, bet dzīvības apdrošināšanā – 31.1%.

Latvijā reģistrēto un uzraudzīto apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumi Krievijā, Baltkrievijā un Ukrainā ir niecīgi – 2022. gada 1. ceturksņa beigās tie veidoja tikai 0.05% no kopējā ieguldījuma portfeļa apjoma (2021. gada beigās 0.26%).

Apdrošināšanas sabiedrību turpmākai darbībai lielākos riskus rada inflācijas pieaugums. Tas palielina atlīdzību izmaksas, piemēram, remontam un veselības pakalpojumiem, un samazina ieguldījumu vērtību (ieguldījumi galvenokārt veikti valdības parāda vērtspapīros, kuru vērtība augstas inflācijas apstākļos samazinās). Turklāt inflācijas radītā šoka dēļ māsaimniecības un uzņēmumi var pārskatīt savu izdevumu grozu un atteikties no neobligātās apdrošināšanas pakalpojumiem.

Saskaņā ar EAAPI vērtējumu galvenie apdrošināšanas sektora sistēmiskie riski ES mērogā ir ieguldījumu pārvērtēšana negatīvā virzienā, ilgstoši zemā ienesīguma

4.4. attēls
LATVIJAS UN ES APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU
MAKSĀTSPĒJAS RĀDĪTĀJS (SCR)
(%)



* Dati par 2021. gada 2. ceturksni.

vide, inflācija un mazāk – arī kiberrisks¹⁴⁰.

Vienlaikus apdrošināšanas sabiedrību spēja absorbēt potenciālos šokus saglabājas laba, jo to maksātspējas rādītāji joprojām ir augsti (sk. 4.4. att.) un neviena apdrošināšanas sabiedrība neizmanto regulējumā pieļautās atkāpes¹⁴¹ maksātspējas rādītāja uzlabošanai.

Riskus nedaudz mazina arī pārapdrošināšanas izmantošana. 2021. gadā pārapdrošināšanas īpatsvars parakstītajās prēmijās veidoja 16.6% nedzīvības apdrošināšanā un 1.6% dzīvības apdrošināšanā¹⁴². Latvijā pastāv arī apdrošināto aizsardzības fonds (uzkrāto līdzekļu atlikums 2021. gada beigās sasniedza 19.3 milj. eiro, kas pārsniedz iepriekš noteikto dzīvības apdrošināšanas (5 milj. eiro) un nedzīvības apdrošināšanas (11 milj. eiro) minimālo

¹⁴⁰ <https://www.eiopa.europa.eu/document-library/financial-stability-report/financial-stability-report-december-2021>.

¹⁴¹ Atkāpēs ietilpst, piemēram, ilgtermiņa garantiju novērtējums un ilgtermiņa bezriskā procentu likmes laika prēmija, ko izmanto tehnisko rezervju diskontēšanai. Dažās valstīs Covid-19 pandēmijas ietekme uz apdrošinātāju maksātspēju bijusi tik augsta, ka vairāki apdrošinātāji pieteicās jaunām atkāpēm, ko apdrošinātāju uzraugi arī piešķīra. Atkāpes izmanto, piemēram, Vācija, Dānija, Nīderlande un Portugāle.

¹⁴² Zemais pārapdrošināšanas īpatsvars skaidrojams ar to, ka investīciju atdeves risku pamatā uzņemas apdrošinājumaņēmējs, nevis apdrošināšanas sabiedrība. Apdrošināšanas sabiedrība pārapdrošina tikai (dzīvības) riska daļu, nevis uzkrājumu daļu.

līdzekļu sliekšni)¹⁴³. Uzkrātie līdzekļi ir papildu rezerve apdrošināšanas sabiedrības maksātnespējas gadījumam, lai segtu to atlīdzību daļu, kuru vairs nespēj segt pati maksātnespējīgā apdrošināšanas sabiedrība.

Lai veicinātu ES apdrošināšanas sabiedrību finanšu stabilitāti, **2021. gadā EK sagatavoja ES apdrošināšanas uzraudzības pārskatīšanas pakotni**¹⁴⁴ – grozījumus Maksātnespējas II direktīvā¹⁴⁵ un jaunu Apdrošināšanas sabiedrību atveseļošanas un noregulējuma režīma direktīvu¹⁴⁶. Maksātnespējas II direktīvas grozījumi citstarp paredz pienākumu apdrošināšanas sabiedrībām to ieguldījumu politikā ņemt vērā makroekonomiskās stabilitātes apsvērumus, mazināt ieguldījumu novērtēšanas atkarību no cikliskuma un īstermiņa šokiem, uzlabot likviditātes pārvaldību un precizēt uzraudzības iestādes pilnvaras likviditātes riska pārraudzībā.

Savukārt Apdrošināšanas sabiedrību atveseļošanas un noregulējuma režīma direktīva paredzētu minimālas harmonizācijas ieviešanu visā ES un skaidru atveseļošanās un noregulējuma pilnvaru noteikšanu uzraudzības un noregulējuma iestādēm. Priekšlikums visās ES dalībvalstīs ieviest obligātu apdrošināšanas garantiju shēmu nav saņēmis dalībvalstu atbalstu un nav iekļauts ES apdrošināšanas uzraudzības pārskatīšanas pakotnē.

¹⁴³ Apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas likuma 288. pants nosaka, ka apdrošināšanas sabiedrību iemaksas tiek apturētas, ja uzkrātais līdzekļu apjoms pārsniedz minimālo līdzekļu sliekšni. Sliekšņu apjoms pēdējo reizi ticis dubultots 2016. gadā, kad nacionālajos tiesību aktos tika pārņemtas direktīvas Maksātnespēja II normas. Sk. <https://likumi.lv/ta/id/274969-apdrosinasanas-un-parapdrosinasanas-likums>.

¹⁴⁴ https://ec.europa.eu/info/publications/210922-solvency-2-communication_en#documents

¹⁴⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas jomā (Maksātnespēja II). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0138&from=EN>

¹⁴⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0582&from=EN>

1. PIELIKUMS. LATVIJAS UZŅĒMUMU PAKĻAUTĪBA KLIMATA FIZISKAJĒM RISKIEM

- *Apvienojot klimata prognožu, uzņēmumu finanšu, kā arī uzņēmumu struktūrvienību ģeotelpiskos datus, veikta klimata pārmaiņu fizisko risku ietekmes uz Latvijas uzņēmumiem izpēte.*
- *Uzņēmumu darbību nākotnē ietekmēs intensīvāki nokrišņi un plūdu riski. Taču īpaši izceļami karstuma radītie riski pilsētās, kur koncentrējas uzņēmumu saimnieciskā darbība.*
- *Risku novērtēšanai nepieciešams attīstīt jaunus rīkus datu un prognožu analīzei, kā arī uzlabot datu pieejamību.*

Attīstoties izpratnei par klimata pārmaiņu ietekmi, arī Latvijas Banka tiecas arvien vairāk iesaistīties šajā jomā. 2020. un 2021. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" tika analizēta kredītportfeļa un ieguldījumu portfeļa pakļautība klimata pārmaiņu pārejas riskiem. Turpinot darbu, īstenots pilotprojekts – **analizēta klimata pārmaiņu fizisko risku¹⁴⁷ ietekme uz Latvijas tautsaimniecību un finanšu sektoru. Tajā arī norādīti pieejamie datu avoti fizisko risku novērtēšanai Latvijā un sniegts ieskats par datu sasaisti turpmākai dziļākai šo risku izpētei, kā arī sniegti ieteikumi pakļautības klimata fiziskajiem riskiem ierobežošanai.**

Metodoloģija

Dati

Analīzē izmantoti klimata un plūdu prognožu dati, uzņēmumu finanšu dati, uzņēmumu struktūrvienību adrešu dati un Latvijas Bankas Kredītu reģistra dati par uzņēmumu kredītiem.

Fizisko risku prognozēm tika izmantots LVĢMC izstrādātais klimata prognožu rīks, kā arī plūdu kartes. Klimata prognožu rīks sniedz detalizētas klimata pārmaiņu un laikapstākļu prognozes Latvijas teritorijā saskaņā ar vairākiem parametriem divos dažādos nākotnes scenārijos (laika periodā 2011.–2100. gads, kurš sadalīts trijos 30 gadu posmos), kā arī sniedz informāciju par laikapstākļu vēsturiskajiem novērojumiem (laika periodā 1961.–1990. gads). Izmantotas plūdu kartes, kas sniedz augstas granularitātes ģeotelpisko informāciju par applūstošajām vietām Latvijas teritorijā, balstoties uz vēsturiskiem novērojumiem.

Kā finanšu datu avots izmantoti Latvijas uzņēmumu gada pārskati (2018.–2020. gads). Finanšu datu ģeogrāfiskajai attiecināšanai izmantots VID uzturētais uzņēmumu struktūrvienību reģistrs, kurā tika atlasītas visas pētījuma veikšanas laikā aktīvās Latvijas uzņēmumu struktūrvienības.

Papildus plūdu risku ietekmes aprēķiniem izmantoti Latvijas Bankas Kredītu reģistra dati, atlasot to uzņēmumu kredītu atlikumus 2021. gada beigās, kuriem vismaz viena struktūrvienība atrodas applūstošā teritorijā.

Citi pētījumi

Klimata pārmaiņu ietekme uz tautsaimniecību aplūkota daudzos pētījumos, bet lielākoties vispārīgā un apkopojošā līmenī, jo precīzāku ietekmes aprēķināšanu sarežģī ne tikai ļoti dažādie ietekmes kanāli un ilgāka termiņa prognozes, bet arī plaša līdz šim nebijušas tautsaimniecības transformācijas nākotnes prognožu amplitūda, kāda līdz šim nav notikusi.

¹⁴⁷ Fizisko risku kategorijā ietverti gan akūti (dabas katastrofas), gan hroniski (ilgstošas pārmaiņas) riski. Fizisko risku vērtējums galvenokārt balstīts uz klimata pārmaiņu prognozēm.

Kotz *et al.* (2021) veiktajā pētījumā¹⁴⁸ par nokrišņu intensitātes pieaugumu 40 gadu ilgā periodā konstatēts, ka mitro dienu skaita un ekstrēma dienas nokrišņu daudzuma pieaugums negatīvi ietekmē tautsaimniecības izaugsmes tempu, un šis efekts ir īpaši raksturīgs attīstītajās valstīs. Šis pētījums papildina to agrāko pētījumu klāstu, kuros konstatēta neviennozīmīga nokrišņu pieauguma ietekme uz tautsaimniecību.

Karstuma viļņu¹⁴⁹ ietekme uz tautsaimniecību padziļināti analizēta tieši attiecībā uz RAMSES projektā¹⁵⁰ iekļautajām pilsētām pētījumā¹⁵¹, kurā aprēķināts, ka paredzamie karstuma sloga radītie zaudējumi ir vērā nemami – tālākā nākotnē siltākā gadā potenciālie pievienotās vērtības zudumi variē starp 0.4% (no bruto pievienotās vērtības Londonā) un 2.3% (no bruto pievienotās vērtības Antverpenē) līdz 9.5% (no bruto pievienotās vērtības Bilbao). Arī Deryugina *et al.* (2014) norāda uz augstākas temperatūras noteiktu produktivitātes kritumu – katrs grāds virs vidējās temperatūras samazina produktivitāti par 1.7 procentu punktiem¹⁵².

Pētījumu par plūdu ietekmi uz īpašumu vērtību apraksta gan ar diskontu nekustamajam īpašumam applūstošajās teritorijās, kas variē no 5% līdz 20%¹⁵³ (jāpiemin, ka normatīvo aktu dēļ ir būtiskas atšķirības starp jurisdikcijām), gan arī ar zaudējumiem plūdu gadījumā. Zaudējumi atkarībā no plūdu dziļuma padziļināti analizēti EK Apvienotā risku centra pētījumā¹⁵⁴, kurā norādīts, ka Eiropā maksimālie 1 m² plūdu postījumu zaudējumi sasniedz 500–750 eiro.

Vairākos Latvijā veiktos pētījumos aplūkota klimata pārmaiņu ietekme uz konkrētām nozarēm (piemēram, LVĢMC¹⁵⁵ – par tūrismu), kā arī ievainojamības un pielāgošanās stratēģijas dažādām jomām¹⁵⁶.

Scenāriju izvēle un datu savienošana

No pieejamiem LVĢMC scenārijiem nepieciešams izvēlēties analīzei piemērotāko scenārija laikposmu (2010.–2040. gads, 2041.–2070. gads, 2071.–2100. gads). Pētījuma mērķis bija ne vien apzināt Latvijas tautsaimniecības pakļautību fiziskajiem klimata riskiem, bet arī sniegt ieteikumus, lai to ierobežotu, tāpēc pirmais laika intervāls tika atmests, ņemot vērā, ka daļa no tā jau pagājusi, kā arī daudzu pašlaik pieņemto investīciju lēmumu atdeve un darbības risku izpausmes sāksies ne agrāk kā 2030. gadā. Tālākais prognožu scenārijs tika atmests, jo ir visai attāls no šodienas investīciju lēmumiem un ir aktuālāks ilgtermiņa valsts politikas veidotājiem. No diviem risku intensitātes scenārijiem (RCP 4.5 un RCP 8.5)¹⁵⁷ tika izvēlēts konservatīvākais – RCP 8.5 – scenārijs, kas paredz būtiskākas pārmaiņas.

Pētījumā galvenā uzmanība pievērsta temperatūras un nokrišņu intensitātes pieauguma sekām, sīkāk neaplūkojot divus citus LVĢMC prognozēs ietvertos galvenos parametrus – vidējo vēja ātrumu¹⁵⁸ un sniega

¹⁴⁸ http://www.pik-potsdam.de/~anders/publications/kotz_levermann22.pdf

¹⁴⁹ Šeit un tālāk ar karstuma viļņiem tiek apzīmēts periods, kurā ir paaugstināta gaisa temperatūra, kas rada slogu cilvēka organismam (atšķirībā no LVĢMC lietotā apzīmējuma, kurš definē temperatūras periodu virs vidēji novērotā vēsturiskā lieluma).

¹⁵⁰ <https://www.ramses-cities.eu/home/>

¹⁵¹ <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2016/07/Working-Paper-248-Costa-et-al.pdf>

¹⁵² https://gspp.berkeley.edu/assets/uploads/research/pdf/Does_the_Environment_Still_Matter.pdf

¹⁵³ 4. lpp. šeit: https://www.fig.net/resources/proceedings/fig_proceedings/fig2012/papers/ts06h/TS06H_kropp_5729.pdf

¹⁵⁴ https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC105688/global_flood_depth-damage_functions_10042017.pdf

¹⁵⁵ https://www4.meteo.lv/klimatariks/files/Klimats_turisms.pdf

¹⁵⁶ <https://www.varam.gov.lv/lv/petijumi-par-risku-un-ievainojamibas-novertesanu-un-pielagosanas-pasakumu-identificesanu>

¹⁵⁷ LVĢMC izmantotie scenāriji ir divi no IPCC izstrādātajiem nākotnes scenārijiem, kuros RCP 4.5 parāda vidēju emisiju scenāriju, kad tās 2040. gadā sasniedz maksimumu un sāk samazināties, bet RCP 8.5 ir augstāku emisiju scenārijs, kad to kāpumu neizdodas apstādināt. Skatīt 4.5 un 8.5 apzīmē klimata pārmaiņu rezultātā pieaugušo radiācijas bilanci (4.5 W/m² un 8.5 W/m²).

¹⁵⁸ Vidējā vēja ātruma būtiskas pārmaiņas prognožu periodā netiek prognozētas, tāpēc tas netika izvēlēts kā fokuss risku izvērtēšanai.

segas biežumu¹⁵⁹. Temperatūras pieaugums izteikts ar tropisko nakšu skaitu, jo tām ir vistiešākā saistība ar karstuma izraisīto slogu uz cilvēka produktivitāti un veselību, bet nokrišņu intensitāte – ar maksimālo piecu dienu nokrišņu daudzumu.

LVĢMC izveidotā plūdu karte, kas balstās uz veiktajiem novērojumiem, demonstrē gan palu, gan vējuzplūdu (no jūras) plūdu iespējamību reizi 10, reizi 100 vai reizi 200 gados. Izvēloties konservatīvāku pieeju, tika aplūkoti abu veidu plūdi ar to iespējamību reizi 200 gados. Jāņem vērā, ka plūdu riskiem klimata pārmaiņu ietekmē salīdzinājumā ar izvēlēto vēsturisko novērojumu modeli ir tendence būtiski augt¹⁶⁰. Vienlaikus palu risku iespējamība gan nav viennozīmīga¹⁶¹, jo sniega segas samazināšanās faktoram un nokrišņu pieaugumam ir pretēja ietekme plūdu intensitātei. Savukārt vējuzplūdu risks drīzāk palielināsies, augot ekstrēmu laikapstākļu notikumiem un krasta erozijai, kā arī mainoties jūras līmenim.

Dažādu avotu dati tika apvienoti, izmantojot gan gatavus datu pārveides rīkus, gan tieši šim mērķim izstrādātus rīkus. Vispirms uzņēmumu finanšu dati tika piesaistīti struktūrvienību skaitam un to VID piešķirtajiem reģistrācijas numuriem. Pēc tam struktūrvienību adreses tika pārvērstas ģeogrāfiskajās koordinātēs (izmantojot *Google Maps*¹⁶² un *OSM API*¹⁶³), kas savukārt, izmantojot LĢIA koordināšu kalkulatoru, tika pārvērstas LKS-92 koordinātēs, kuras tiek izmantotas LVĢMC klimata prognozēs. Tādējādi uzņēmumu finanšu datus iespējams attiecināt uz klimata prognozēm uzņēmuma darbības adresēs.

Novērojumi

Tropisko nakšu skaita un nokrišņu intensitātes pieauguma risku attiecināšana uz uzņēmumiem tika veikta, izmantojot uzņēmumu apgrozījumu kā saimnieciskās darbības apjoma indikatoru attiecīgajā vietā. Piemēram, tirdzniecības uzņēmums ar 1000 eiro apgrozījumu, kura vienīgā struktūrvienība atrodas Latvijas reģionā, kur vēsturiski tropisko nakšu skaits vidēji bijis tuvu nullei, bet nākotnē prognozētas sešas tropiskās nakts gadā: tiek parādīts 1000 eiro liels tirdzniecības nozares apgrozījums ar tropisko nakšu vēsturisko skaitu 0 un skaitu prognožu periodā – 6. Ņemot vērā, ka šo risku prognozes iestieptas tālu nākotnē, nebūtu korekti izmantot datus par kredītu atlikumiem, jo attiecīgie investīciju lēmumi tiek un tiks pieņemti, atšķirībā no lēmumiem, kuru pieņemšanu ietekmē plūdu riski ar iestāšanās iespējamību katru gadu.

Karstuma viļņi veido būtisku tautsaimniecības nākotnes klimata fizisko risku aspektu, īpaši pilsētās, jo tieši tur karstuma viļņu ietekme un to radītais slogs ir īpaši izteikts "pilsētas karstuma salas" efekta¹⁶⁴ dēļ. Turklāt saimnieciskā darbība ir koncentrēta tieši pilsētās. Būtiskākais tautsaimniecības ietekmēšanas kanāls ir darbinieku produktivitātes kritums un izmaksu pieaugums. Piemērojot RAMSES projekta rezultātus par Antverpeni Rīgas tautsaimniecībai, var secināt, ka ietekme uz katra gada bruto pievienoto vērtību bez pielāgošanās pasākumiem būtu 700 milj. eiro kritums. Alternatīvā veidā var novērtēt potenciālos zaudējumus

¹⁵⁹ Gaidāms, ka sniega segas biežums prognožu periodā būtiski samazināsies. Lai arī tas, visticamāk, būtiski ietekmēs atsevišķas nozares (lauksaimniecību, tūrismu, autopārvadātājus), tomēr, iepazīstoties ar akadēmisko literatūru šajā kontekstā, konstatēts, ka šīm pārmaiņām nav tik būtiskas vispārējas un plašas ietekmes uz tautsaimniecību, tāpēc nolemts to sīkāk neaplūkot.

¹⁶⁰ "[...] tiek prognozēts, ka klimata pārmaiņu dēļ vien upju plūdu izraisītie sociālekonomiskie zaudējumi Eiropā pieaugs vidēji par 220% līdz šā gadsimta beigām." (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378015300406>)

¹⁶¹ Sk. dokumenta https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/data_content/buvnieciba_un_infrastruktura.pdf 6. pielikumu.

¹⁶² <https://developers.google.com/maps>

¹⁶³ <https://wiki.openstreetmap.org/wiki/API>

¹⁶⁴ Urban Heat Island (UHI) has many harm impacts to urban and human life, the examples are increased building and energy consumption, increased air pollutants emissions, compromised human comfort and health, and many more. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/152/1/012027/pdf>

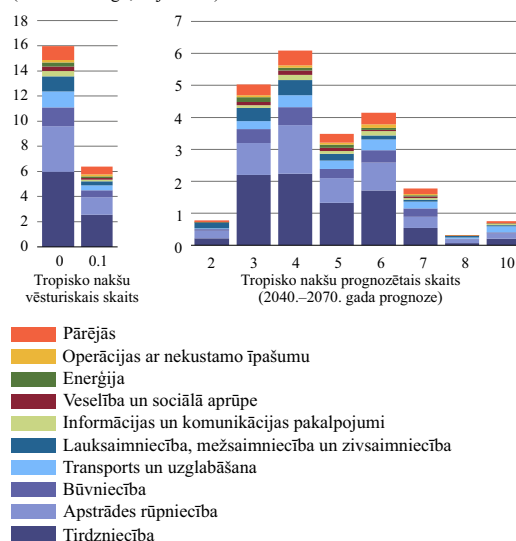
The UHI effect is a phenomenon in which a significant difference in temperature can be observed between a city and its surrounding rural areas, or between different parts of a city. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610214033992>

pēc *Deryugina et al.* (2014) metodoloģijas: aprēķinot produktivitātes kritumu dienās ar tropiskajām naktīm (katra karstā diena radīja 0.065% gada produktivitātes kritumu), prognozētās septiņas tropiskās nakts Rīgā radītu tās ieņēmumu samazinājumu par 0.5% gadā. Šāds atskaite punkts ņem vērā tikai tropiskās nakts, bet ne citas relatīvi karstās dienas, jo to skaits prognozēs nav izdalīts.

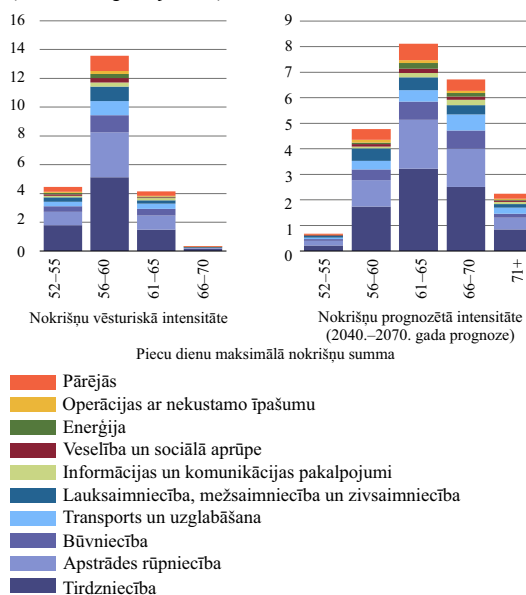
P1.1. attēlā redzamais vēsturiskā un prognozētā tropisko nakšu skaita salīdzinājums parāda to strauju pieaugumu, kā arī nozaru pašreizējo apgrozījumu dažādās vietās ārpus Rīgas. Atsevišķi aplūkots uzņēmumu struktūrvienību aprēķinātais apgrozījums, kas attiecas uz Rīgu un tās tuvāko apkārtni. Rīgas uzņēmumu kopējais apgrozījums pārsniedz 30 mljrd. eiro gadā, un tie ir pakļauti prognozētajam tropisko nakšu skaita pieaugumam no 0.2 līdz vidēji 7 prognožu periodā. Lielākais tropisko nakšu skaits (prognožu periodā sasniedzot 10) tiek prognozēts Ventspilī. Detalizētie struktūrvienību atrašanās vietu dati parāda labi zināmo uzņēmumu saimnieciskās darbības koncentrēšanos tieši lielajās pilsētās, bet klimata prognozes un pētījumi par klimata ietekmi norāda arī, ka **karstums visvairāk ietekmēs tieši pilsētas**.

Līdzīgi kā karstuma ietekme tika analizēta arī nokrišņu intensitātes palielināšanās. P1.2. attēlā redzams, ka uzņēmumu pamatlīdzekļu ziņā **lielākā daļa Latvijas tautsaimniecības nozaru piedzīvos intensīvu nokrišņu apjoma pieauguma ietekmi** (salīdzinot piecu dienu maksimālo nokrišņu summu ar vēsturiskajiem datiem prognožu periodā, – par 20%). Turklāt jāpiezīmē, ka nokrišņu izraisīti upju plūdi (atšķirībā no pavasara palu plūdiem un vējuzplūdiem) nav atsevišķi aplūkoti plūdu kartēs, tāpēc minētā gaidāmā nokrišņu intensitātes palielināšanās izraisīs arī lietu izraisītu plūdu draudu pieaugumu, kas šajā analizē nav aplūkots.

P1.1. attēls
UZŅĒMUMU APGROZĪJUMS NOZARU DALĪJUMĀ ATKARĪBĀ NO TROPISKO NAKŠU VĒSTURISKĀ SKAITA UN PROGNOZĒTĀ SKAITA
(neietverot Rīgu; mljrd. eiro)



P1.2. attēls
UZŅĒMUMU APGROZĪJUMS NOZARU DALĪJUMĀ ATKARĪBĀ NO NOKRIŠŅU VĒSTURISKĀS UN PROGNOZĒTĀS INTENSITĀTES
(neietverot Rīgu; mljrd. eiro)



Plūdu efektu novērojumi ir metodoloģiski atšķirīgi no iepriekšējiem, jo plūdu kartēm ir augsta detalizācijas pakāpe un katrai adresei iespējams noteikt, vai tieši tā atrodas applūstošajā teritorijā. **Plūdu risku novērtējumā izmantoti dati par uzņēmumu pamatlīdzekļu apjomu attiecīgajā atrašanās vietā** (sk. P1.3. un P1.4. att.). Šie dati var atainot riskam pakļauto aktīvu apjomu, kā arī var būt kredītporfeļa proporcijas noteikšanas līdzeklis, parādot banku pakļautību riskam. Šajā ziņā palu plūdi jūtami ietekmē vairākas nozares, un viens no būtiskākajiem ekonomiskās aktivitātes centriem, kas pakļauts tieši palu plūdiem, ir Jelgava un tās apkārtnē un attiecīgi tur pārstāvētās nozares. Savukārt vējuzplūdu riskam pakļauto būtiskāko nozaru uzņēmumi

atrodas Rīgā, un visnozīmīgākā no tām ir transporta un loģistikas nozare, jo liela daļa tās ekonomiskās aktivitātes saistīta ar upes tuvumu.

P1.5. attēls atspoguļo plūdu riskam pakļauto kredītu proporcijas nozaru dalījumā (kredītu atlikums 2021. gada beigās). Līdzīgi kā iepriekš, vērtējot pamatlīdzekļu pakļautību riskam, arī kredītu ziņā plūdu riskam vairāk pakļauta transporta un loģistikas nozare, kam seko nekustamo īpašumu nozare (tai ir būtisks īpatsvars kopējā kredītportfelī). Norādot uz šīm vairāk skartajām nozarēm, protams, jāatzīmē, ka katrai nozarei un pat katram uzņēmumam ir savas iespējas un metodes, kā pielāgoties un mazināt šos plūdu riskus, un jāuzsver nepieciešamība kreditētājiem izvērtēt uzņēmumu plānus un spēju mazināt šādus riskus, ja to pamatlīdzekļi atrodas potenciāli applūstošā teritorijā.

Jāuzsver, ka, lai arī šādas ilgtermiņa prognozētās svārstības nerada akūtus finanšu riskus finanšu sektoram satricinājumu veidā, tās rada hroniskus riskus pārmaiņu veidā, kur šīs sekas būtu jāieplāno, vērtējot jau šodienas ilgtermiņa ieguldījumu biznesa plānos.

Secinājumi

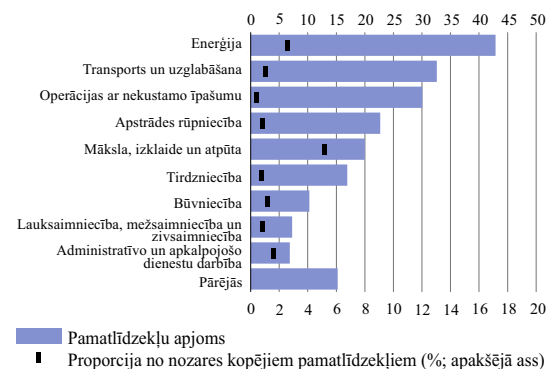
Būtiskākā prognozēto klimata pārmaiņu aspektu ietekme ir temperatūras pieaugums, īpaši izceļot tropisko nakšu skaitu. To skaita pieaugums salīdzinājumā ar vēsturiski vidējo ir ļoti būtisks, un šā pieauguma negatīvie efekti koncentrēti pilsētās, īpaši Rīgā. Šīs pārmaiņas apdraudēs darba vides kvalitāti, radot tiešus un netiešus zaudējumus uzņēmumiem un palielinot to finansiālo ievainojamību nākotnē.

Tomēr šos riskus iespējams būtiski mazināt un pārvaldīt ar pilsētplānošanas pasākumiem, piemēram,

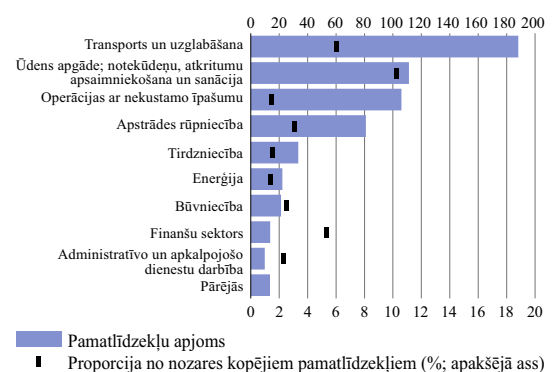
izmantojot gaišākas virsmu krāsas, kas atstaro siltumu, siltinot ēkas, lai tās neuzkrātu sevī siltumu, un veidojot zaļos jumtus. Viens no efektīvākajiem līdzekļiem ir koki – tie ne tikai uzlabo gaisa kvalitāti un sniedz ēnu, bet elpojot arī pazemina temperatūru. Šādu pasākumu ieviešana ir process, kas var nodrošināt ilgtspējīgu attīstību ilgtermiņā, tāpēc pilsētplānošanā tos būtu vēlams ņemt vērā jau pašlaik.

Plūdu riski Latvijā vairāk koncentrēti dažos reģionos un nozarēs. Novērtējot nākotnes investīciju lēmumus par uzņēmumu komercīpašumu un ražošanas ēku būvniecību, kā arī privātpersonu mājokļu būvniecību, jāņem vērā, ka plūdu iespējamība nākotnē var palielināties un attiecīgi var kristies īpašumu vērtība, samazinot īpašnieka turību un finansētāja nodrošinājumu.

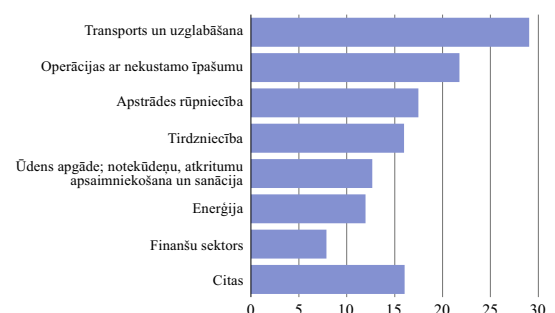
P1.3. attēls
PALU PLŪDU RISKĀ IETEKME UZ UZŅĒMUMU PAMATLĪDZEKĻIEM
(milj. eiro)



P1.4. attēls
VĒJUZPLŪDU RISKĀ IETEKME UZ UZŅĒMUMU PAMATLĪDZEKĻIEM
(milj. eiro)



P1.5. attēls
UZ APPLŪSTOŠAJĀM STRUKTŪRVIENTĪBU ADRESĒM ATTIECINĀTIE KREDĪTU ATLIKUMA APJOMI
(proporcionāli uzņēmumu pamatlīdzekļiem attiecīgajā vietā; milj. eiro)



Plūdus svarīgi vērtēt precīzi un fokusēti. Kredītiestādēm, pieņemot kredītēšanas lēmumus, šie riski būtu rūpīgi jāvērtē, jo pārāk aptuvenu kategoriju lietojums var nelabvēlīgi ietekmēt kredītēšanu. Aicinām šim nolūkam izmantot pieejamos datu avotus.

Analīzē konstatēts, ka **uzņēmumu ģeotelpiskie dati nav brīvi un ērti pieejami un lietojami šo risku novērtēšanai, kā arī nav efektīvi savienojami ar risku prognozēm**. Savukārt labi avoti ir plūdu kartes, kur dažādi slāņi un augsta detalizācija ļauj iedzīvotājam vai analītiķim pārliecināties par jebkuras adreses plūdu risku.

Ieteikumi

Pilsētu pašvaldībām (īpaši lielo pilsētu pašvaldībām): veidojot pilsētas attīstības plānu un ilgtspējīgu vidi, rēķināties ar klimata pārmaiņu prognozēm un pievērst uzmanību nākotnes izaicinājumiem, kas noteiktās jomās būs būtiski atšķirīgi no līdz šim novērotajiem riskiem, īpaši plūdu un karstuma viļņu ziņā.

Kredītiestādēm:

- vērtējot fiziskos riskus, pievērst uzmanību arī pašvaldību (īpaši Rīgas) ilgtermiņa attīstības politikai, jo atkarībā no tā, cik lielā mērā tajā būs ņemta vērā un attiecīgi arī ierobežota pakļautība fiziskajiem riskiem, būs atkarīga aizņēmēja aktīvu (nodrošinājuma) vērtība un ieņēmumu plūsma.
- novērtējot plūdu riskus, izmantot detalizētu un konservatīvu pieeju – pieejamie dati ļauj modelēt katra īpašuma applūšanas riskus, balstoties uz to adresēm, bet jāapzinās, ka šie riski nākotnē var augt. Nepietiekami detalizēta pieeja analizējot, piemēram, reģiona vai apgabala vidējos applūšanas riskus, var radīt neracionālus kredītēšanas ierobežojumus.

Kredītiestādēm un valsts institūcijām: uzlabot pieejamo datu lietojamību, savietojamību un analīzi.

Valsts institūcijām: apsvērt iespēju izveidot klimata datu centru – digitālu vietni, kurā apkopoti dažādi pieejamie datu avoti un ieteikumi to metodoloģijai.

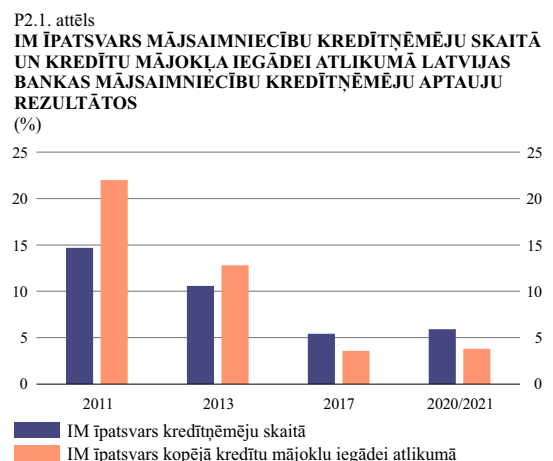
2. PIELIKUMS. AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJAS NOTURĪBA PRET CENU, PROCENTU LIKMJU UN BEZDARBA KĀPUMU – UZ LATVIJAS BANKAS APTAUJU BALSTĪTAIS MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTŅĒMĒJU NOVĒRTĒJUMS

- *Pandēmijas ietekmē finansiāli ievainojamu mājsaimniecību īpatsvars salīdzinājumā ar iepriekšējo aptauju 2017. gadā pieaudzis pavisam neliels. Vienlaikus mājsaimniecību parāda apkalpošanas slogs ir sarucis.*
- *Turpmāk aizņēmēju ievainojamību visbūtiskāk ietekmēs cenu kāpums. Savukārt procentu likmju pieauguma prognozējamā ietekme ir mērena, jo kredītu maksājumu īpatsvars mājsaimniecību izdevumos ir zems salīdzinājumā ar citām izdevumu kategorijām.*

No 2020. gada septembra līdz 2021. gada februārim Latvijas Banka veica mājsaimniecību kredītņēmēju ceturto aptauju¹⁶⁵. Lai novērtētu kredītņēmēju maksātspēju makroekonomisko šoku gadījumā, tika vākti un analizēti dati par mājsaimniecību ienākumiem, izdevumiem, uzkrājumiem un kredītsaistībām. Analīzē izmantotas tādu 802 mājsaimniecību atbildes, kurām ir vismaz viens kredīts mājokļa iegādei¹⁶⁶. Visu šajā pielikumā iekļauto attēlu datu tvērums un avots, ja vien nav norādīts citādi, ir mājsaimniecību kredītņēmēju aptauja.

Aptaujāto mājsaimniecību kredītņēmēju finanšu ievainojamības vērtējums

Aptaujas rezultāti¹⁶⁷ liecina, ka pandēmijas ietekmē finansiāli ievainojamu mājsaimniecību kredītņēmēju īpatsvars pieaudzis pavisam neliels. Šajā aptaujā par ievainojamām uzskatāmi 5.9% apsekoto mājsaimniecību kredītņēmēju (tālāk tekstā – IM), un tām izsniegto kredītu atlikums veido 3.8% no kopējā aptaujāto mājsaimniecību kredītu atlikuma (sk. P2.1. att.)¹⁶⁸. Iepriekšējā, 2017. gada, aptaujā šādu mājsaimniecību īpatsvars bija nedaudz zemāks – 5.4%, bet tām izsniegto kredītu atlikuma īpatsvars kopējā aptaujāto mājsaimniecību kredītu atlikumā bija 3.6%. IM īpatsvars bija vairāk nekā divas reizes zemāks nekā pēc finanšu krīzes.



Pandēmijas negatīvo ietekmi uz mājsaimniecību finansiālo ievainojamību mazinājuši valsts atbalsta pasākumi. To, ka IM īpatsvars tikai nedaudz palielinājies, noteica arī pandēmijas nevienmērīgā ietekme – pandēmijas

¹⁶⁵ Iepriekšējās trīs Latvijas Bankas mājsaimniecību kredītņēmēju aptaujas tika veiktas 2011., 2013. un 2017. gadā.

¹⁶⁶ Kopumā aptaujātas 809 mājsaimniecības, bet no analīzes izslēgtas septiņas mājsaimniecības, kuru atbildes nebija pietiekamas to finansiālās ievainojamības noteikšanai.

¹⁶⁷ Šeit un tālāk pielikumā aptaujas rezultāti ekstrapolēti uz visu mājsaimniecību kredītņēmēju kopu, izmantojot svarus, kas aprēķināti, balstoties uz Latvijas Bankas Kredītu reģistru.

¹⁶⁸ Aptaujā mājsaimniecība uzskatīta par ievainojamu, ja tās ienākumu un izdevumu bilance ir negatīva, t.i., mājsaimniecības mēneša izdevumi pārtikas, patēriņa preču un pakalpojumu iegādei, komunālo maksājumu un kopējo parādsaistību segšanai ir lielāki nekā kopējie rīcībā esošie mēneša ienākumi. Detalizētāku metodoloģijas aprakstu sk.: Āriņš, M., Siņenko, N., Laube, L. Uz aptaujas datiem balstīts mājsaimniecību kredītņēmēju finansiālās ievainojamības novērtējums, Latvijas Banka, Diskusijas materiāls Nr. 1, 2014.

laikā vairāk ietekmēti tieši zemāko algu saņēmēji¹⁶⁹, kas lielākoties nav kredītiestāžu kredītu saņēmēju lokā, turpretī būtiskai daļai turīgāko mājsaimniecību ienākumi un uzkrājumi pat pieauga.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem to **kredītņēmēju īpatsvars, kuri kā nodarbinātie saņem lielākus ienākumus, ir ievērojami augstāks nekā vidēji valstī**. 82.4% aptaujāto mājsaimniecību nodarbināto neto ienākumi uz vienu nodarbināto bija lielāki par 700 eiro, bet valstī kopumā 2020. gadā tādu mājsaimniecību bija tikai 41.2% (sk. P2.2. att.). **39% aptaujāto mājsaimniecību pandēmijas pirmajā gadā ienākumi pat palielinājās, bet 23% – kritās**¹⁷⁰.

Attālinātā darba iespējas pandēmijas laikā veicinājušas pieprasījumu pēc lielākiem īpašumiem, t.sk. privātmājām¹⁷¹. Lielāku īpašumu iegādei vairāk mājsaimniecību uzņēmušās arī lielākas parādsaistības¹⁷². Aptaujas rezultāti liecina, ka **lielākās parādsaistības uzņēmušās pašas turīgākās mājsaimniecības**. 2020. gadā vidējais kredītu mājokļa iegādei atlikums pieauga galvenokārt mājsaimniecībām ar kopējiem neto ienākumiem virs 2000 eiro mēnesī (sk. P2.3. att.). Līdzīgi kā valstī kopumā, arī **lielai daļai pašu turīgāko aizņēmēju ienākumi pandēmijas periodā pieauga**. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem 45% šo mājsaimniecību ienākumi palielinājās, un tikai 17% mājsaimniecību tie samazinājās, turklāt lielākoties tikai nedaudz (sk. P2.4. att.).

Tā kā lielākās saistības galvenokārt uzņēmušās pašas turīgākās mājsaimniecības ar augošiem ienākumiem, mājsaimniecību īpatsvars ar augstu vai pārmērīgu

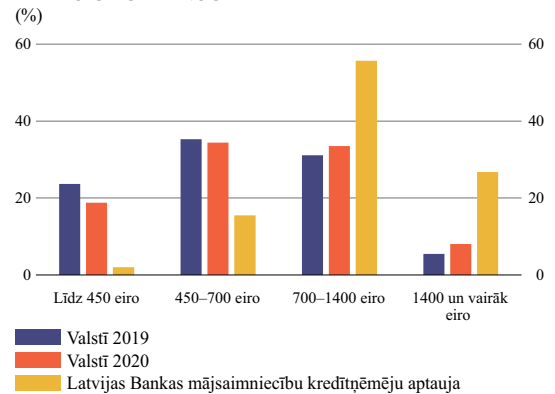
¹⁶⁹ Par pandēmijas ietekmi uz tās visvairāk skartajām mājsaimniecībām sk. <https://www.makroekonomika.lv/cik-liela-mera-covid-19-krize-ietekmejsi-tas-viskrasak-skarto-majsaimniecibu-maksatspeju>.

¹⁷⁰ Par pandēmijas nevienmērīgo ietekmi uz kredītņēmēju ienākumiem vairāk sk. 2021. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 1.2. ielikumā.

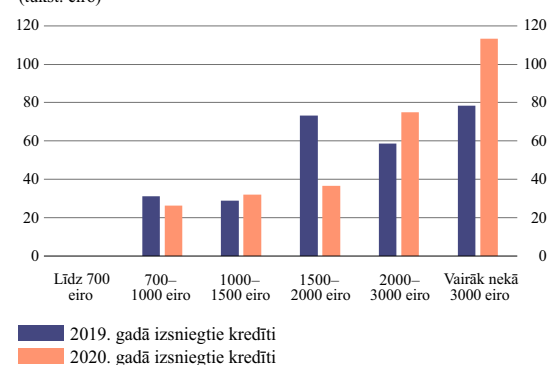
¹⁷¹ Saskaņā ar nekustamo īpašumu darījumu atvērtajiem datiem pārdoto mājokļu vidējā platība 2020. gadā pieauga par 2.4%. Tas ir lielākais kāpums kopš 2012. gada. Līdz 2020. gadam pārdoto mājokļu platība dažos gados pat nedaudz samazinājās, bet citos bija gandrīz nemainīga.

¹⁷² Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem par no jauna izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei kopš 2020. gada 2. pusgada visvairāk pieaudzis relatīvi liels (vairāk nekā 100 tūkst. eiro) kredītu atlikums.

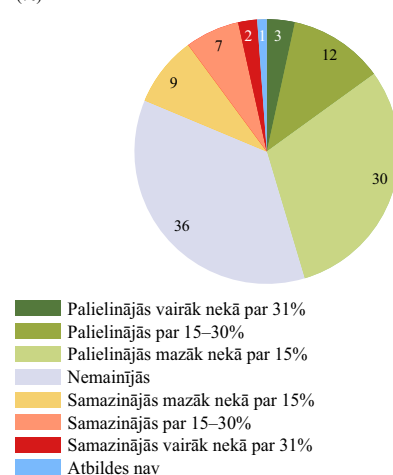
P2.2. attēls
VALSTĪ NODARBINĀTO UN LATVIJAS BANKAS APTAUJĀTO MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTŅĒMĒJU SKAITS NETO MĒNEŠĀ IENĀKUMU UZ VIENU NODARBINĀTO DALĪJUMĀ ATTIECĪGĀ GADA NOGALĒ (%)



P2.3. attēls
2019. UN 2020. GADĀ LATVIJAS BANKAS APTAUJĀTAJĀM MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU MĀJOKĻU IEGĀDEI VIDĒJAIS ATLIKUMS TO KOPĒJO NETO MĒNEŠĀ IENĀKUMU DALĪJUMĀ (tūkst. eiro)



P2.4. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU AR KOPĒJIEM NETO IENĀKUMIEM VAIRĀK NEKĀ 2000 EIRO MĒNESĪ ATBILDES UZ JAUTĀJUMU: "KĀ SALĪDZINĀJUMĀ AR IEPRIEKŠĒJO GADU MAINĪJUŠIES JŪSU MĀJSAIMNIECĪBAS KOPĒJIE IENĀKUMI?" (%)



parāda nastu ir sarucis. Mājsaimniecības, kurām parāda apkalpošanas izdevumu un neto ienākumu attiecība pārsniedz 30%, veidoja 16.4% no kopējā aptaujāto mājsaimniecību kredītņēmēju skaita. 2017. gada aptaujā šādu mājsaimniecību īpatsvars bija 19.5% (sk. P2.5. att.). Nevienai no aptaujātajām mājsaimniecībām parādsaistības nebija vairāk kā sešas reizes lielākas par mājsaimniecības kopējiem gada neto ienākumiem (sk. P2.6. att.). 2017. gada aptaujā šādu mājsaimniecību īpatsvars bija 3.3%.

Ko aptaujas dati ļauj prognozēt par aizņēmēju ievainojamību 2022. gadā?

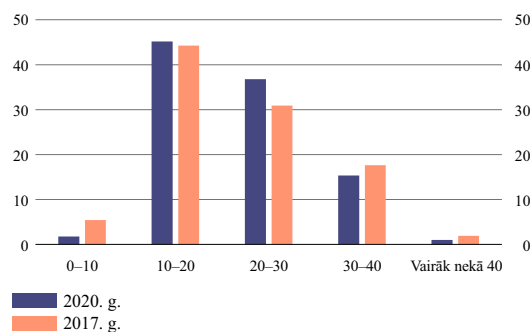
Izmantojot aptaujā iegūtos datus par mājsaimniecību aizņēmēju finansiālo stāvokli 2020.–2021. gadā, kā arī ņemot vērā tautsaimniecības attīstību 2021. gadā un prognozes par tās attīstību 2022. gadā, **modeļētas mājsaimniecību kredītņēmēju ievainojamības potenciālās pārmaiņas dažādu izolētu šoku ietekmē.**

Bāzes scenārijs 2022. gadam veidots saskaņā ar šādiem pieņēmumiem:

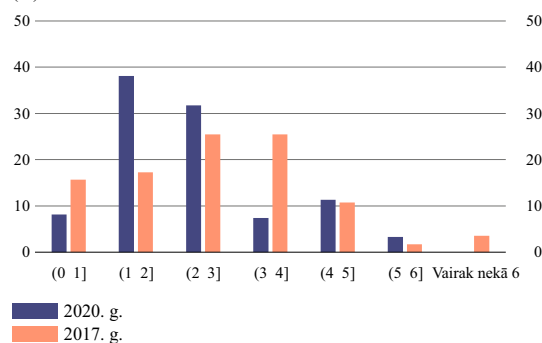
- Aizņēmēju aptaujā ziņotie izdevumi un ienākumi par 2020. gadu palielināti atbilstoši vidējam izdevumu un ienākumu pārmaiņu tempam valstī 2021. gadā. Lai iegūtu mājsaimniecību izdevumu un ienākumu novērtējumu 2022. gadam, tiem papildus piemērotas pārmaiņu prognozes par 2022. gadu.
- Mājsaimniecību ienākumu daļa, kas netiek gūta no nodarbinātības, saglabājas nemainīga vai saistībā ar pensijām un pabalstiem tiek koriģēta ar 2022. gadā ieviestajām pārmaiņām (piemēram, pārmaiņām ģimenes valsts pabalsta piešķiršanas kārtībā, kā arī mājsaimniecību, kurās ir pensionāri un/vai bērni, ienākumiem tika pieskaitīti valdības pabalsti energoresursu pieauguma kāpuma kompensācijai¹⁷³).
- Mājsaimniecību uzkrājumi saglabājas nemainīgi, un tos var izmantot izdevumu segšanai 2022. gadā.
- Mājsaimniecību aizņēmumiem piemērots statiskās bilances princips, t.i., pieņemts, ka to aizņēmumu atlikums un atmaksas termiņi 2022. gada sākumā saglabājas tādi paši kā aptaujas brīdī. Balstoties uz tiem, aprēķināti aizņēmumu pamatsummas un procentu maksājumu segšanai nepieciešamie maksājumi 2022. gadā.
- Lai ņemtu vērā iespējamo procentu likmju kāpumu, mājokļu kredītu procentu likmes jau bāzes scenārijā tika palielinātas par 100 bāzes punktiem¹⁷⁴.

Pēc minētā bāzes scenārija piemērošanas IM īpatsvars aptaujāto mājsaimniecību skaitā pieauga līdz 11.4%, bet tām izsniegto kredītu īpatsvars kopējā mājokļu kredītu atlikumā – līdz 7.4%. Jāpiebilst, ka aizņēmēju ievainojamību mazina tas, ka šajā aptaujā salīdzinājumā ar 2017. gada aptauju pieauguši mājsaimniecību rīcībā esošie uzkrājumi, iespējams, daļēji arī pandēmijas ietekmē.

P2.5. attēls
LATVIJAS BANKAS APTAUJĀTĀS MĀJSAIMNIECĪBAS PARĀDA
APKALPOŠANAS IZDEVUMU UN NETO IENĀKUMU
ATTIECĪBAS DALĪJUMĀ
(%)



P2.6. attēls
LATVIJAS BANKAS APTAUJĀTĀS MĀJSAIMNIECĪBAS
PARĀDA UN GADA NETO IENĀKUMU ATTIECĪBAS DALĪJUMĀ
(%)



¹⁷³ 200 eiro (valsts atbalsta summa, izmaksājot 50 eiro katru mēnesi periodā no 2022. gada janvāra līdz aprīlim) par katru bērnu mājsaimniecībām ar bērniem, kā arī 80 eiro katram mājsaimniecības pensionāram (valsts atbalsta summa, izmaksājot 20 eiro katru mēnesi periodā no 2022. gada janvāra līdz aprīlim).

¹⁷⁴ Balstīts uz SIA "EUREX" datiem par triju mēnešu EURIBOR nākotnes līgumiem 2022. gada beigās.

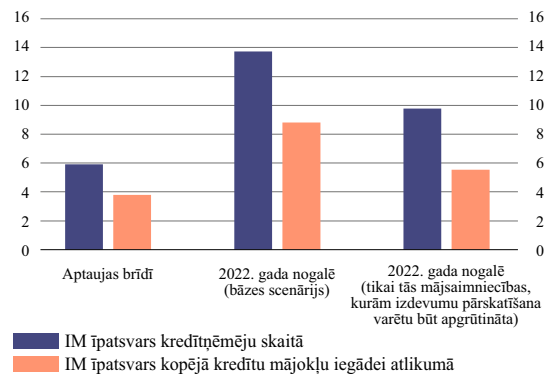
Protams, mājāsaimniecībām iespējams pielāgoties un pārstrukturēt savus izdevumus, tādējādi mazinot to ievainojamības risku. Lai noteiktu tās IM, kurām izdevumu pārskatīšana varētu būt apgrūtināta, katras IM balance tika atkārtoti aprēķināta, tās izdevumus pielīdzinot valstī vidēji veiktajiem mājāsaimniecību izdevumiem par visām precēm un pakalpojumiem, izņemot ēdināšanu ārpus mājas, kā arī kultūras un atpūtas pakalpojumus. Ja IM balance arī pēc atkārtotā aprēķina ir negatīva, uzskatāms, ka mājāsaimniecību iespējas samazināt izdevumus ir apgrūtinātas. Šādu IM īpatsvars bija 8.3%, bet to kredītu atlikuma īpatsvars kopējā mājokļu kredītu atlikumā – 5.0% (sk. P2.7. att.). Turpmākajā analizē pieņemts, ka mājāsaimniecības nemaina savu izdevumu struktūru.

Izmantojot minēto bāzes scenāriju kā sākumpunktu, veikta aizņēmēju jutīguma pret procentu likmju, patēriņa cenu vai bezdarba pieauguma šokiem analīze¹⁷⁵.

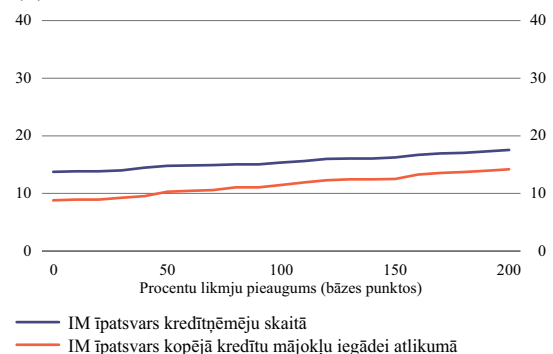
Saskaņā ar analīzes rezultātiem **procentu likmju pieauguma šokam ir mērena ietekme uz aizņēmēju ievainojamību** (sk. P2.8. att.), jo procentu maksājumi veido samērā nelielu daļu no aptaujāto mājāsaimniecību izdevumiem (vidēji 6%). Procentu likmju kāpums vēl par 200 bāzes punktiem¹⁷⁶ palielinātu IM īpatsvaru līdz 14.9%, bet to īpatsvaru kredītu mājokļa iegādei atlikumos – līdz 12.1%. Tas nozīmētu būtisku INK pieaugumu kredītiestādēm, tomēr šāds izolēts procentu likmju kāpums (t.i., pieņemot, ka pārējie mainīgie paliek konstanti) nesamazinātu kredītiestāžu procentu ienākumus, jo INK pieaugumu kompensētu lielāki ienākumi no pārējo aizņēmēju veikto procentu maksājumu pieauguma.

Savukārt **patēriņa cenu kāpuma pieaugumam gan būtu nozīmīga ietekme uz aizņēmēju maksāspēju** (sk. P2.9. att.). Cenu pieaugums būtiski ietekmē mājāsaimniecību izdevumus, tāpēc patēriņa un pakalpojumu cenu kāpumam ir straujāka ietekme uz mājāsaimniecību maksāspēju nekā procentu likmju pieaugumam. Piemēram, ja visu mājāsaimniecību izdevumus ietekmējošo cenu pieaugums būtu par 15 procentu punktiem lielāks, nekā prognozēts bāzes scenārijā, vairāk nekā ceturtdaļa mājāsaimniecību būtu uzskatāmas par IM un to īpatsvars mājāsaimniecību kredītu mājokļa iegādei atlikumā pieaugtu līdz 18.5%.

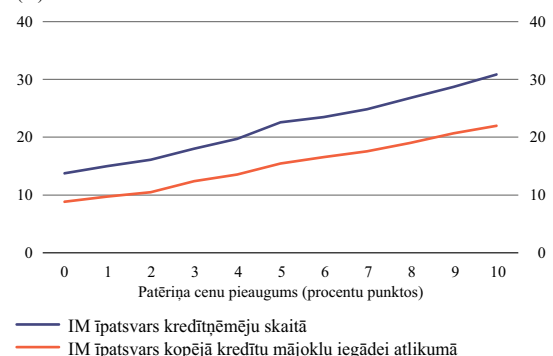
P2.7. attēls
ESOŠAIS UN PROGNOZĒTAIS IM ĪPATSVARS (%)



P2.8. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU JUTĪGUMS PRET PROCENTU LIKMJU PIEAUGUMU (%)



P2.9. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU JUTĪGUMS PRET PATĒRIŅA CENU PIEAUGUMU (%)

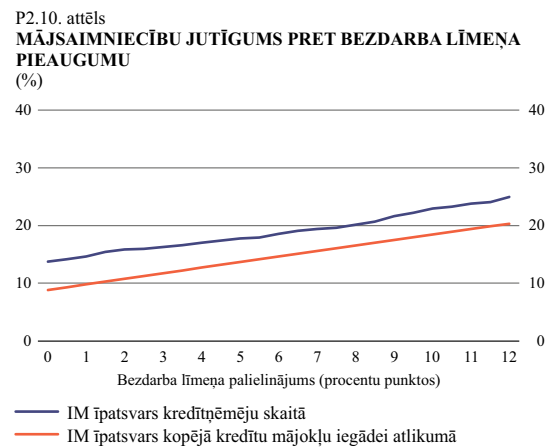


¹⁷⁵ Analīzē izmantotās metodoloģijas aprakstu sk.: Āriņš, M., Siņenko, N., Laube, L. Uz aptaujas datiem balstīts mājāsaimniecību kredītņēmēju finansiālās ievainojamības novērtējums, Latvijas Banka, Diskusijas materiāls Nr. 1, 2014.

¹⁷⁶ Procentu likmju pieaugums par 200 bāzes punktiem nozīmē, ka, piemēram, procentu likme, kas iepriekš bija 2.5%, palielinātos līdz 4.5%.

Bezdarba pieauguma šoka ietekme būtu mērenāka (sk. P2.10. att.). Ietekmi mazina pieņēmums, ka visi nodarbinātie, kuri kļūst par bezdarbniekiem, astoņus mēnešus saņem bezdarbnieka pabalstu¹⁷⁷. Patiesā ietekme, visticamāk, būtu lielāka, jo nodarbinātie, par kuru nodarbinātības ienākumiem nav pilnībā veiktas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, nesaņemtu bezdarbnieka pabalstu pilnā apmērā, attiecīgi šo nodarbināto ienākumi saruktu straujāk. Tāpat bezdarbnieku pabalstu pieejamību samazina nodarbinātības pārtraukumi pandēmijas ietekmē¹⁷⁸.

Kopvērtējumā, salīdzinot ar iepriekšējo mājāsaimniecību kredītņēmēju aptauju, **aizņēmēju finansiālā situācija pasliktinājusies tikai mazliet**, un pandēmija kopumā to nav pārmērīgi ietekmējusi. Taču **gaidāmais cenu kāpums apvienojumā ar procentu likmju pieaugumu var radīt nozīmīgu nelabvēlīgu ietekmi uz aizņēmēju maksātspēju**.



¹⁷⁷ Iespējamais bezdarbnieka pabalsts aprēķināts individuāli katram nodarbinātajam, kurš var kļūt bezdarbnieks, balstoties uz nodarbinātā darba samaksu un darba stāžu (<https://www.vsaa.gov.lv/lv/plasaks-apraksts-bezdarbnieka-pabalsts>).

¹⁷⁸ Tiesības uz bezdarbnieka pabalstu ir sociāli apdrošinātai personai, kurai bezdarbnieka statusa piešķiršanas sociālās apdrošināšanas iemaksas veiktas vai bija jāveic ne mazāk kā 12 mēnešus pēdējo 16 mēnešu periodā pirms bezdarbnieka statusa piešķiršanas dienas. Attiecīgi nodarbinātības pārtraukumi, kas nav bijušas dīkstāves, var apgrūtināt bezdarbnieka pabalsta saņemšanu.

3. PIELIKUMS. ĢEOPOLITISKĀ SITUĀCIJA SAASINĀ KIBERDROŠĪBAS RISKU

Līdz ar karadarbības sākšanos Ukrainā kibernetiskās drošības riski Latvijā un arī citās valstīs būtiski pieauguši. Pagaidām Latvijā nav notikuši kritiski kibernetiskie incidenti. CERT.LV ziņo¹⁷⁹, ka 2022. gada martā tika novērota paaugstināta uzbrucēju aktivitāte arī Latvijā. Tā galvenokārt izpaudusies apjomīgās pikšķerēšanas kampaņās pret valsts un pašvaldību iestāžu un valsts kapitālsabiedrību darbiniekiem, kā arī ievainojamību meklēšanā publiskā sektora infrastruktūrā. Tiesa, daļu no aktivitātes pieauguma var saistīt ar paaugstināto uzmanības pievēršanu kibernetiskajai, biežāk ziņojot par pamanītajiem uzbrukumiem un pikšķerēšanas vai krāpšanas mēģinājumiem.

Tomēr saglabājas bažas, ka kibernetiskās drošības intensitāte vēl tikai palielināsies¹⁸⁰, īpaši valstīs, kuras ir ieviesušas sankcijas pret Krieviju. Pagaidām gan kibernetiskie uzbrukumi un sistēmu traucējumi novēroti galvenokārt Ukrainā (kara sākumā)¹⁸¹, lai gan tie bija mazāk destruktīvi, nekā iepriekš prognozēts.

Uz kibernetiskās drošības risku globālu palielināšanos ģeopolitiskās situācijas ietekmē norāda arī SVF¹⁸², brīdinot par kibernetiskā incidenta iespējamo ietekmi uz finanšu stabilitāti pasaules valstīs un aicinot valstis nodrošināt efektīvu kibernetiskās drošības regulējumu un uzraudzību, kā arī veicināt finanšu iestāžu kibernetiskās drošības noturību un spēju atjaunot pakalpojumu sniegšanu pēc incidentiem.

ESRK mudina uzlabot sadarbību

Lai veicinātu ES valstu noturību pret sistēmiskiem kibernetiskās drošības incidentiem, **2021. gada nogalē ESRK izdeva ieteikumu par sistēmisku kibernetiskā incidenta Eiropas līmeņa koordinācijas mehānismu attiecīgajām iestādēm (ESRK/2021/17)**¹⁸³. Ieteikuma mērķis ir laikus veidot pārrobežu informācijas apmaiņas un rīcības koordinācijas ietvaru starp Eiropas uzraudzības iestādēm (EBI, EVTI un EAAP), ECB, ESRK un dalībvalstu mikrouzraudzības un makrouzraudzības iestādēm, izveidojot kontaktpunktus katrā iestādē. Šāds koordinācijas ietvars ir nepieciešams, lai nodrošinātu komunikāciju un koordinētu rīcību kibernetiskajos, kas skar finanšu sektoru sistēmiskā un pārrobežu līmenī, jo finanšu iestādes nereti darbojas vairāku dalībvalstu jurisdikcijās, kā arī izmanto tādu iestāžu ārpusvalsts pakalpojumus, kuras atrodas citās valstīs. Koordinācijas ietvars padarītu operatīvāku informācijas apmaiņu par aktualitātēm kibernetiskās drošības jomā un labākajām praksēm ievainojamību mazināšanā un stiprinātu uzraugošo iestāžu kompetenci kibernetiskās drošības jomā.

Minētais **ESRK ieteikums saturiski saistīts ar topošo ES Finanšu sektora digitālās darbības noturības regulu**¹⁸⁴ (tālāk tekstā – DORA), kas paredz attīstīt Eiropas uzraudzības iestāžu lomu finanšu sektora kibernetiskās drošības ievainojamību mazināšanā. Tāpēc ieteikuma ieviešanas termiņi piesaistīti DORA spēkā stāšanās brīdim¹⁸⁵. Taču ESRK jau strādā pie kontaktpunktu izveides un sākotnējās informācijas apmaiņas.

¹⁷⁹ 21.03.2022. [CERT.LV Pārskats par Latvijas kibernetiskās drošības notiekošo politiskā saspīlējuma apstākļos.](#)

¹⁸⁰ BBC: ["Biden: Russia 'exploring' US cyber-attacks"](#), 22.03.2022.

¹⁸¹ Financial Times: ["Inside Ukraine's online defence: the battle against Moscow's cyber attacks"](#), 24.03.2022.

¹⁸² [IMF Global Financial Stability Report, April 2022.](#)

¹⁸³ [ESRK 2021. gada 2. decembra ieteikums par sistēmisku kibernetiskā incidenta Eiropas līmeņa koordinācijas mehānismu attiecīgajām iestādēm \(ESRK/2021/17\).](#)

¹⁸⁴ [Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes regulai par finanšu sektora digitālās darbības noturību.](#)

¹⁸⁵ DORA pašlaik vēl ir izstrādes stadijā. ESRK ieteikuma ieviešanas termiņi ir no sešiem līdz 36 mēnešiem pēc DORA stāšanās spēkā.

Kiberdrošība arī makrouzraudzības politikas uzmanības lokā

Līdz šim kiberdrošības risks nebija iekļauts makrouzraudzības iestāžu kompetencēs. Taču līdz ar atskārsmi, ka kiberincidenti var radīt arī sistēmisku ietekmi uz finanšu iestādēm un ietekmēt valstu un pat valstu grupu finanšu stabilitāti¹⁸⁶, **arvien vairāk uzmanības makrouzraudzības iestāžu darbībā tiek pievērsts kiberdrošības riskam**, t.sk. apsvērumiem, kā makrouzraudzības iestādes varētu veicināt finanšu sistēmas noturību pret kiberincidentu ietekmi un kādi varētu būt iespējamie instrumenti.

Ņemot vērā jauno globālo risku, t.sk. klimata un kiberrisku, nozīmes pieaugumu **ES makrouzraudzības regulējuma regulārajā pārskatīšanā, EK izsludināja konsultāciju¹⁸⁷ – arī par to, kādas pārmaiņas veicamas ES līmeņa makrouzraudzības regulējumā, lai turpmāk efektīvāk varētu mazināt finanšu stabilitātes sistēmiska līmeņa kiberriskus**. Šajā konsultācijā ESRK, ECB un EBI, kā arī vairākas valstis un privātās finanšu iestādes ir sniegušas priekšlikumus¹⁸⁸ par iespējamo makrouzraudzības iestāžu lomu kiberdrošības riska mazināšanā.

ESRK priekšlikumi ietver piedāvājumu makrouzraudzības iestāžu pilnvaru paplašināšanai, piemēram, ietvert pilnvaras attiecībā uz IT ārpakalpojumu sniedzējiem (līdzīgi, kā tas jau atrunāts attiecībā uz banku uzraugiem DORA projektā), paredzēt iespēju noteikt augstākas kiberdrošības noturības prasības sistēmiski svarīgām kredītiestādēm, iespēju noteikt koncentrācijas ierobežojumus attiecībā uz ārpakalpojumu sniedzējiem, lai visas sistēmiski nozīmīgās iestādes neizmantoju vienus un tos pašus ārpakalpojumu sniedzējus, veikt sistēmiskus kiberneturības stresa testus. Lai arī tas vēl nenozīmē, ka visi minētie priekšlikumi tiks iestrādāti nākamajās ES banku normatīvo aktu redakcijās, šis ir nepieciešams solis, lai attīstītu makrouzraudzības iestāžu iespēju reaģēt uz sistēmisku kiberdrošības risku pieaugumu.

Kritisko finanšu nozares pakalpojumu ietvara stiprināšana palīdz mazināt sistēmiskus kiberdrošības riskus

2021. gada jūlijā stājās spēkā FKTK normatīvie noteikumi kritisko finanšu nozares pakalpojumu nodrošināšanai¹⁸⁹. Tajos noteiktas arī tādas prasības kredītiestādēm, kuras veicina to noturību pret kiberincidentiem. Noteikumi ne vien nosaka kritisko pakalpojumu apjomu, bet arī definē vienotas prasības kritisko pakalpojumu nepārtrauktības plāniem, papildinot tos ar pasākumiem, lai nodrošinātu resursus (IT sistēmas, ēkas, personāls, ārpakalpojumi) kritisko pakalpojumu sniegšanai ārkārtas situācijā un veicot šo plānu testēšanu. Šie noteikumi attiecas uz lielākajām kredītiestādēm (šādā kredītiestādē atvērto klientu maksājumu kontu skaits un mājāsaimniecību noguldījumi veido vismaz 5% no kopējā maksājumu kontu skaita kredītiestāžu sektorā un 5% no kopējiem iekšzemes mājāsaimniecību noguldījumiem kredītiestāžu sektorā), kuras apkalpo lielāko sabiedrības daļu.

Ko var darīt kiberdrošības risku mazināšanai? Izglītoties un gatavoties!

Visā pasaulē pieaugot modrībai par kiberdrošību, arī **Latvijā nepieciešams attīstīt sabiedrības zināšanas un izpratni par kiberdrošību** – kā aizsargāt savas ierīces un IT sistēmas, kā atpazīt izplatītākos uzbrukumus un krāpšanas veidus, kā rīkoties, ja noticis iespējams kiberincidents. Par to pieejama informācija Latvijas Bankas

¹⁸⁶ Sk. ESRK 2020. gada februāra ziņojumu "[Systemic cyber risk](#)".

¹⁸⁷ [Targeted consultation on improving the EU's macroprudential framework for the banking sector](#).

¹⁸⁸ ESRB Concept Note [Review of the EU Macroprudential Framework for the Banking Sector](#), March 2022.

¹⁸⁹ FKTK 2021. gada 8. jūnija normatīvie noteikumi Nr. 64 "Kritisko finanšu nozares pakalpojumu pārvaldības normatīvie noteikumi".

[Finanšu pratības vietnē](#)¹⁹⁰, kā arī, saasinoties ģeopolitiskajai situācijai, CERT.LV publicējusi ieteikumus kiberdraudu mazināšanai¹⁹¹. Vidējiem un lielajiem uzņēmumiem un iestādēm, kuru darbībā IT drošībai ir paaugstināta nozīme, ir vērts apsvērt arī dalību CERT.LV Drošības ekspertu grupā¹⁹², kurā dažādu organizāciju IT drošības un darbības nepārtrauktības speciālisti savstarpēji dalās ar informāciju par kiberdrošības apdraudējumiem un labākajām praksēm kiberdrošības risku mazināšanai. Savukārt ikdienas drošībai, lai iespējamie traucējumi elektronisko maksājumu un norēķinu pakalpojumu darbībā neradītu sadzīviskas raizes, iedzīvotājiem vērts glabāt nelielas skaidrās naudas rezerves pamatvajadzību nodrošināšanai īsā termiņā.

¹⁹⁰ Piemēram, "[Sociālo krāpnieki aktivizējas: populārākās shēmas](#)".

¹⁹¹ Sk. [CERT.LV ieteikumi, saasinoties ģeopolitiskajai situācijai Eiropā un pieaugot kiberdraudiem](#).

¹⁹² Sk. CERT.LV [Drošības ekspertu grupa](#).

4. PIELIKUMS. KRIPTOAKTĪVU IEGULDĪŠANAS TENDENCES LATVIJĀ

- Latvijas iedzīvotāju ieguldījumu plūsma kriptokriptos ir neliela, bet augoša. Ieguldījumus lielā mērā ietekmē Bitcoin cenas dinamika. Kriptomaciņu uzturētāju maksājumus dominē Lietuvas un Maltas maksājumu iestādēs atvērtie konti.
- Pēc karadarbības Ukrainā sākuma ieguldījumu plūsma ir kritusies.
- Trūkstot investoru aizsardzībai un to pārvaldītāju uzraudzības mehānismam, riski ieguldījumiem kriptokriptos saglabājas augsti.

Kopš 2020. gada globālais kriptokriptu tirgus attīstījies ārkārtīgi strauji – kriptokriptu kapitalizācija piedzīvojusi būtisku kāpumu (no 2020. gada sākuma līdz 2021. gada novembrim tā pieaugusi vairāk nekā 15 reizi, sasniedzot 2.6 trilj. eiro¹⁹³). Arvien vairāk privāto un arī institucionālo investoru iesaistās kriptokriptu pārvaldībā, attīstās arī decentralizēto finanšu ekosistēma.

Kriptokriptos ietilpst ne tikai t.s. kriptovalūtas vai virtuālās valūtas (piemēram, *Bitcoin*, *Ether*, *Ripple*)¹⁹⁴, bet arī patērīna funkcijas tokeni (angļu val. – *utility tokens*), kas izmantojami, lai nodrošinātu digitālu piekļuvi pakalpojumam, kā arī aktīvam piesaistīti tokeni, t.sk. stabilās kriptomonētas¹⁹⁵¹⁹⁶.

Lai gan kriptokriptu attīstība sniedz jaunas iespējas raitākai finanšu sistēmas darbībai, tā vienlaikus saistīta arī ar nozīmīgiem riskiem investoriem, finanšu sistēmas dalībniekiem un finanšu stabilitātei plašākā kontekstā. Eiropas uzraudzības iestādes (EBI, EVTI un EAAP) izteikušas brīdinājumus par riskiem, kas saistīti ar ieguldījumiem kriptokriptos, t.sk. ieguldītāju riskiem zaudēt visu ieguldīto naudu¹⁹⁷. Savukārt blokķēžu datu analītikas platformas *Chainalysis* 2022. gada ziņojumā par noziegumiem, kas saistīti ar kriptokriptiem¹⁹⁸ secināts, ka kriptokriptu izmantošana kriminālnoziegumos (galvenokārt krāpšanas noziegumos) ir būtiski pieaugusi un 2021. gadā sasniegusi aptuveni 14 mljrd. ASV dolāru. Kriptokriptu ieguldītājiem pastāv risks kļūt par krāpšanas upuriem, kā arī netieši piedalīties noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanā. Tiesa gan, vismaz attīstītajās valstīs arī tiesībsargājošo iestāžu spēja atrast un atdot īpašniekam nozagtos līdzekļus palielinās, lai gan tas notiek lēnām. Protams, lai veiksmīgi apkarotu kibernetiskus, nepieciešami lieli resursi, apmācības un jaunas prasmes.

Kriptokriptu adaptācija finanšu sistēmā var radīt riskus finanšu sistēmas stabilitātei saistībā ar kriptokriptu vērtības straujajām svārstībām, finanšu iestāžu nenoturību pret kibernetiskiem un to radīto potenciālo konfidences šoku plašākai finanšu sistēmai tirgus satricinājumu periodos. Tradicionālā finanšu sistēma arvien aktīvāk adaptē kriptokriptus savā darbībā, gan veicot tajos tiešos ieguldījumus, gan piedāvājot finanšu instrumentus, kas saistīti ar ieguldījumiem kriptokriptos (piemēram, ieguldījumus kriptouzņēmumu akcijās un fondos, kas tur kriptokriptus). Riski finanšu sistēmai palielinās arī saistībā ar t.s. sponsora iestāžu izmantošanu stabilo kriptomonētu stabilitātes mehānisma īstenošanā, ja šai sponsora iestādei jānodrošina gan uzraudzīto tirgus fondu, gan neuzraudzīto tirgus stabilo kriptomonētu likviditāte tirgus satricinājumu periodos.

¹⁹³ <https://coinmarketcap.com/charts/>

¹⁹⁴ [Crypto Assets and Cryptocurrency / New Brunswick Financial and Consumer Services Commission \(FCNB\)](#)

¹⁹⁵ MiCA direktīvā tiek nodalīts "elektroniskās naudas tokens", kura vērtība tiek stabilizēta, atsaucoties tikai uz vienu bezseguma valūtu.

¹⁹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0593&from=EN>

¹⁹⁷ <https://www.fktk.lv/klientu-aizsardziba/es-finansu-regulatori-bridina-pateretajus-par-kriptoaktivu-riskiem/>

¹⁹⁸ <https://go.chainalysis.com/2022-Crypto-Crime-Report.html>

Arī Latvijā palielinās to iedzīvotāju skaits, kuri iegādājas kryptoaktīvus, taču kopumā Latvijas iedzīvotāju veiktie ieguldījumi kryptoaktīvos vērtējami kā nelieli. Saskaņā ar Latvijas Bankas un "Latvijas Faktu" veiktās aptaujas rezultātiem 2022. gadā līdz šim Latvijā kryptoaktīvus iegādājušies 8.0% iedzīvotāju (2021. gadā – 4%)¹⁹⁹. Vienlaikus sarūk to cilvēku skaits, kuri par kryptoaktīviem neko nav dzirdējuši – 2018. gadā tādu bija 39%, bet 2022. gadā tikai 11%.

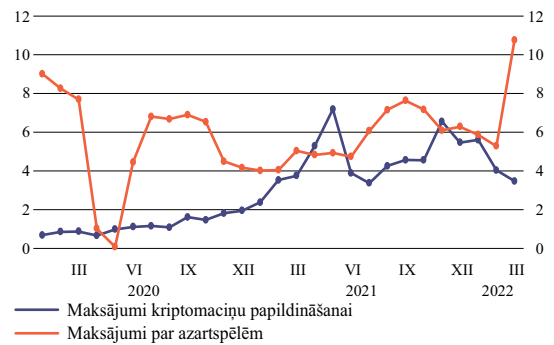
2021. gada augustā stājās spēkā Latvijas Bankas "Maksājumu statistikas pārskatu par kartei piesaistītajiem maksājumiem sagatavošanas noteikumi", kuros noteikts, ka kredītiestādēm, ar kuru izsniegtajām maksājumu kartēm veikto maksājumu īpatsvars pārsniedz 5% no kopējā karšu maksājumu skaita valstī, jāsniedz detalizēti nedēļas dati par karšu maksājumiem. Šādi dati pieejami par periodu kopš 2020. gada sākuma, un tie citstarp ļauj kvantificēt ar Latvijā izsniegtajām maksājumu kartēm veiktos ieguldījumus kryptoaktīvos (maksājumus virtuālo maciņu turētājiestādēm²⁰⁰). Šo ieguldījumu analīzes rezultāti apkopoti un publicēti detalizētākā izpētes rakstā par kryptoaktīvu izmantošanu Latvijā²⁰¹.

2021. gadā Latvijas iedzīvotāju²⁰² maksājumi kryptoaktīvu maciņu turētājiem sasniedza 55.6 milj. eiro (2022. gada pirmajos trijos mēnešos – 13.3 milj. eiro). Tas bija aptuveni tikpat daudz, cik daudz ar maksājumu kartēm tika veikti maksājumi par azartspēlēm, bet būtiski mazāk nekā ar tām veikto maksājumu pamatvajadzību segšanai (sk. P4.1. att.) Maksājumi kryptoaktīvos veidoja 19. lielāko ar maksājumu kartēm veikto maksājumu grupu (2022. gada 1. ceturksnī – 0.45% no kopējiem ar maksājumu kartēm veiktajiem maksājumiem)²⁰³.

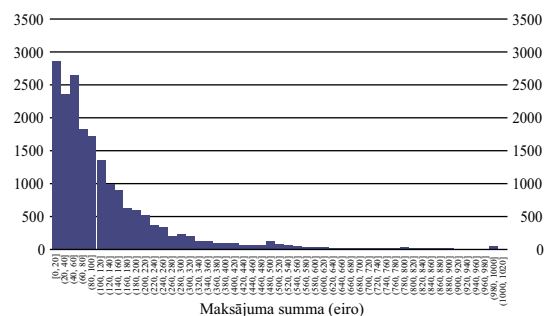
Dati par maksājumiem kriptomaciņa papildināšanai liecina par eksponenciālu izaugsmi līdz 2021. gada maijam (šajā mēnesī tie sasniedza 7 milj. eiro). Šāda izaugsmes tendence saskan ar kriptotirgus kapitalizācijas pieaugumu pasaulē.

Dominē neliela apjoma maksājumi. 40% no maksājumiem nepārsniedz 60 eiro, 98% – 1000 eiro (sk. P4.2. att.). Tas liecina, ka Latvijas iedzīvotāji ieguldījumus kryptoaktīvos veic piesardzīgi un atvēl tiem nelielas summas.

P4.1. attēls
AR LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU IZSNIEGTĀJĀM
MAKSĀJUMU KARTĒM VEIKTIE MAKSĀJUMI PAR
AZARTSPĒLĒM UN KRIPTOMACIŅU PAPILDINĀŠANU
(apjoms mēnesī; milj. eiro)



P4.2. attēls
AR LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU IZSNIEGTĀJĀM
MAKSĀJUMU KARTĒM VEIKTO MAKSĀJUMU
KRIPTOMACIŅA PAPILDINĀŠANAI APJOMA IZKLIEDE
(izslēgtas ekstrēmās vērtības; 2021. gada janvāris–2022. gada marts;
vidēji periodā; skaits)



¹⁹⁹ ECB veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka sešās lielākajās eiro zonas valstīs šis skaitlis sasniedz 10%. [For a few cryptos more: the Wild West of crypto finance \(europa.eu\)](https://www.ecb.europa.eu/press/pr/2022/01/20220111_crypto_en.html)

²⁰⁰ Tirgotāju kodā 6051 ietilpst nefinanšu iestādēs veiktie maksājumi par ārvalstu valūtu, naudas pārvedumi un ceļojuma čeki. MasterCard un Visa precizējuši, ka šajā kodā jāuzskaita arī kryptoaktīvi un maksājumi kryptoaktīvu maciņu uzturētājiem. Tiek pieņemts, ka maksājumi, kas klasificēti ar kodu 6051, var tikt atzīti par maksājumiem kryptoaktīvu maciņu papildināšanai.

²⁰¹ <https://www.makroekonomika.lv/kriptoaktivi-pasaule-aug-pienemas-uzraudzibas-vesmas> <https://www.makroekonomika.lv/kriptoaktivu-izplatiba-latvija-noveršanas-pirmie-soli>

²⁰² Pieejamos datus nav iespējams atdalīt privātpersonu un uzņēmumu veiktos maksājumus, taču šāda veida maksājumi kryptoaktīvu maciņu turētājiem lielākoties ir privātpersonām raksturīgi maksājumi.

²⁰³ Aprēķini veikti, izmantojot maksājumu karšu datus.

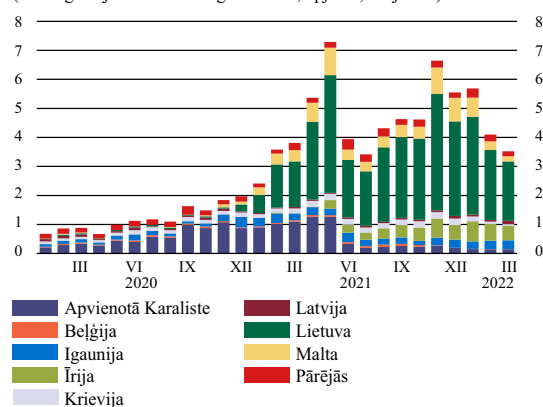
Maksājumi galvenokārt veikti uz kryptoaktīvu uzņēmumu **atvērtajiem maksājumu kontiem Eiropas valstīs (Lietuvā, Maltā, Īrijā)**, kur strauji attīstās jauno finanšu tehnoloģiju *FinTech* (t.sk. kriptotehnoloģiju) ekosistēma (sk. P4.3. att.).

2021. gadā nozīmīgi pieauga maksājumi uz Lietuvu, jo Lietuvas maksājumu iestādes apkalpo nefinanšu uzņēmumus, kuri sniedz kriptomaciņu pakalpojumus. Vienlaikus maksājumi uz Apvienoto Karalisti būtiski saruka, jo 2021. gada jūnijā tur tika pārtraukta pasaulē lielākās kriptovalūtu biržas *Binance* darbība un klientu apkalpošana pārcelta uz citām jurisdikcijām, tāpēc daudzi kriptouzņēmumi pārtrauca uzsāktu licencēšanas procesu Apvienotajā Karalistē²⁰⁴. Daļu maksājumu plūsmas pārņēma Igaunijas un Īrijas maksājumu iestādes (to daļa kopējos maksājumos pieauga visstraujāk). Kopš karadarbības Ukrainā sākuma būtiski krities maksājumu apjoms uz Krievijā atvērtajiem maksājumu kontiem (2022. gada martā salīdzinājumā ar janvāri – par 67.4%).

Latvijas iedzīvotāju veiktie ieguldījumi kryptoaktīvos korelē ar *Bitcoin* cenas dinamiku (sk. P4.4. att.). Arī pasaulē kopumā novērots, ka kryptoaktīvu tirgos īpaši raksturīga ir sekošana pūlim²⁰⁵. Interesanti, ka šo tendenci vāji ietekmē dažādu uzraudzības iestāžu izplatītie brīdinājumi par riskiem saistībā ar privātpersonu ieguldījumiem kryptoaktīvos. Sabalansēts ieguldījumu portfelis un mērenība ir augstas finanšu prātības pamatā, kas savukārt veicina ilgtspējīgu Latvijas sabiedrības kopējo attīstību. Tāpēc Latvijas Banka un FKTK ir noteikušas finanšu prātības uzlabošanu kā vienu no prioritārajiem uzdevumiem²⁰⁶.

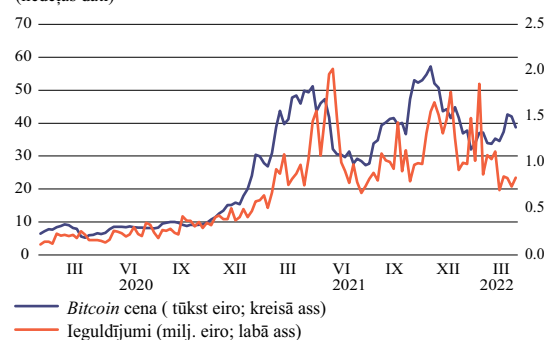
P4.3. attēls
AR LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU IZSNIEGTAJĀM MAKŠĀJUMU KARTĒM VEIKTIE MAKŠĀJUMI KRIPTOMACIŅĀ UZTURĒTĀJA KONTA VALSTU DALĪJUMĀ

(2020. gada janvāris–2022. gada marts; apjoms; milj. eiro)



P4.4. attēls
LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU IEGULDĪJUMU KRYPTOAKTĪVOS UN *BITCOIN* CENAS DINAMIKAS SAKARĪBA

(nedēļas dati)



²⁰⁴ <https://www.reuters.com/technology/bitcoin-shrugs-off-uk-crackdown-major-crypto-exchange-binance-2021-06-28/>

²⁰⁵ Bouri E., Gupta R., Roubaud D., 2019. Herding Behaviour in Cryptocurrencies. Available at: https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/71279/Bouri_Herding_2019.pdf?sequence=1

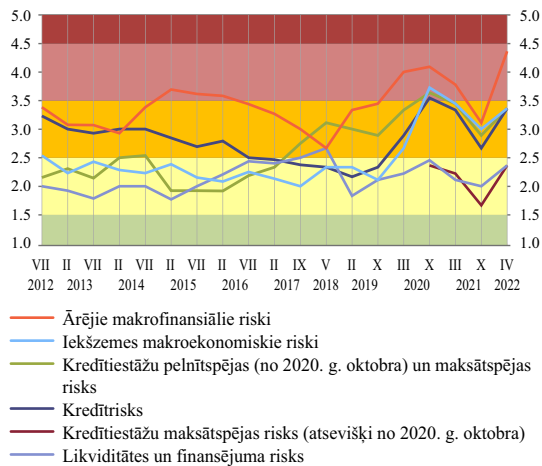
²⁰⁶ <https://www.fktk.lv/jaunumi/svarigi/izstradata-latvijas-iedzivotaju-finansu-pratibas-strategija-lidz-2027-gadam/>

5. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU APTAUJAS PAR RISKIEM REZULTĀTI

P5.1. attēls

KREDĪTIESTĀŽU* VEIKTAIS GALVENO RISKU KATEGORIJU RISKĀ PAKĀPES VĒRTĒJUMS

(ņemot vērā riska iestāšanās iespējamību un iespējamo negatīvo ietekmi)

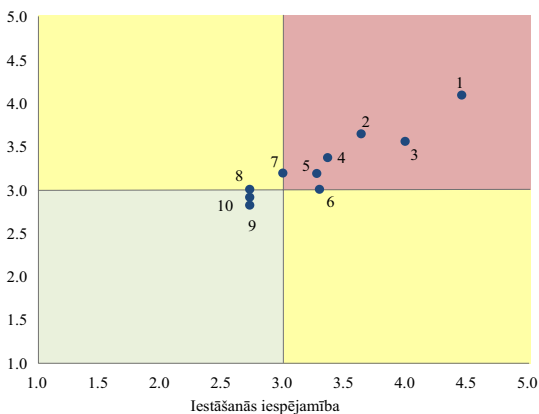


* 2022. gada aprīlī Latvijas Banka veica kredītiestāžu aptauju par to, kā tās vērtē Latvijas finanšu sistēmas riskus. Atbildes iesniedza "Swedbank" AS, AS "SEB banka", Luminor Bank AS Latvijas filiāle, AS "Citadele banka", BluOr Bank AS, AS Expobank, AS "BIB Alternative Investment Management", AS "Reģionālā investīciju banka", AS "LPB Bank", OP Corporate Bank plc filiāle Latvijā un Signet Bank AS.

P5.2. attēls

KREDĪTIESTĀŽU 2022. GADA APRĪLĪ SNIEGTAIS VĒRTĒJUMS PAR RISKĀ FAKTORIEM

(skalā no 1 līdz 5; potenciālā ietekme)



Riska faktori

1. Ārējās makrofinansialās vides būtiskas pasliktināšanās negatīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību.
2. NFS maksātspējas pasliktināšanās.
3. Mājsaimniecību maksātspējas pasliktināšanās.
4. Latvijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās iekšzemes faktoru ietekmē.
5. Latvijas finanšu sistēmas kiberdrošības risks (ieteicams aizpildīt IT speciālistiem).
6. Klimata pārmaiņu fizisko un pārejas risku ietekme uz Latvijas finanšu sistēmu (atšķirībā no pārējiem riskiem šo risku vēlamā izvērtēt vidējā (5 līdz 7 gadu) termiņā).
7. Straujas nekustamā īpašuma (mājokļu) cenu pārmaiņas.
8. Reputācijas risks un citi riski, kas saistīti ar NILLTPF norisēm Latvijā un Ziemeļvalstīs.
9. Nozīmīgs pieprasījuma kritums komercīpašumu tirgū.
10. Risku pieaugums Latvijas lielāko banku mātes bankās vai to mītnes zemēs (t.sk. makrofinansialo risku pieaugums to tautsaimniecībās vai finansējuma risku pieaugums mātes bankās).

6. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

P6. tabula. Kopējie kredītiestāžu darbības rādītāji

Rādītājs	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022. g. marts
Bilances rādītāji							
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	23	21	20	19	16	16	16
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	29 496.1	28 387.7	22 870.5	23 202.9	24 558.1	25 447.2	25 796.5
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	51.3	50.9	59.3	58.1	52.7	56.7	56.1
Iekšzemes klientu kredītu gada pieauguma temps (%)	3.1	-2.8	-4.1	-1.5	-3.3	11.8	3.7
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	72.4	71.4	71.4	74.2	76.0	78.6	77.7
No iekšzemes klientiem piesaistīto noguldījumu gada pieauguma temps (%)	12.6	0.0	6.6	7.3	8.4	10.3	5.9
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	9.5	10.0	10.8	6.6	3.2	2.5	3.1
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	104.9	101.9	91.7	84.1	73.8	74.8	74.4
Pelnītspēja²⁰⁷							
ROE (%) ²⁰⁸	13.9	6.3	9.7	3.1	5.3	10.1	—
ROA (%) ²⁰⁹	1.4	0.7	1.2	0.3	0.5	1.0	—
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ²¹⁰	53.2	58.1	60.0	65.2	64.9	58.6	—
Kapitāla pietiekamība²¹¹							
Pašu kapitāls (milj. eiro)	2 910.2	3 063.7	2 697.3	1 936.8	2 315.4	2 326.9	—
CET 1 kapitāls (milj. eiro)	2 471.0	2 732.0	2 454.2	1 802.6	2 219.5	2 233.0	—
RSA (milj. eiro)	14 269.0	14 844.3	12 091.3	9 188.8	8 633.5	9 216.8	—
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	20.4	20.6	22.3	21.1	26.8	25.2	—
CET 1 kapitāla rādītājs (%)	17.3	18.4	20.3	19.6	25.7	24.2	—
Svīras rādītājs (%)	9.2	9.6	10.4	9.3	10.1	10.1	—
Likviditāte²¹²							
Likvido aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ²¹³	33.8	37.4	31.8	32.1	35.6	35.3	35.8
LSK (%)	342.7	313.4	252.9	286.3	353.7	288.9	320.7
NSFR (%) ²¹⁴	148.5	146.0	138.2	144.9	155.9	186.9	194.2
Aktīvu kvalitāte²¹⁵							
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfeli (%)	4.2	3.7	3.1	3.3	1.9	1.6	1.5
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	4.7	4.2	4.0	3.9	2.3	1.5	1.6
INK īpatsvars kredītportfelī (%)	9.3	8.5	7.5	7.1	4.7	3.6	3.7

²⁰⁷ 2016.–2021. gada rādītāji aprēķināti, balstoties uz FKTK datiem konsolidētā līmenī. No peļņitspējas rādītājiem nav izslēgti 2. nodaļā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski" minētie vienreizējie efekti.

²⁰⁸ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

²⁰⁹ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

²¹⁰ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana) / (īrie procentu ienākumi + dividendu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

²¹¹ Dati norādīti konsolidētā līmenī.

²¹² Dati norādīti individuālu kredītiestāžu līmenī.

²¹³ Likvidie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie vērtspapīri, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez būtiskiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

²¹⁴ Līdz 2021. gada jūnijam – Latvijas Bankas aprēķins.

²¹⁵ Kredītu kvalitātes rādītāji 2016.–2021. gadam aprēķināti, balstoties uz datiem konsolidētā līmenī konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm un individuālā līmenī pārējām kredītiestādēm un ārvalstu kredītiestāžu filiālēm (2022. gada 1. ceturksnim – individuālo kredītiestāžu līmenī). Kredītriska rādītāji uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 2. nodaļā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski".

7. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS

Ārējie makrofinansālie riski	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
iBoxx EUR HY NFC vērtspapīru ienesīguma prēmijas starpība (procentu punktos)																
Dow Jones EURO STOXX 50 svārstīguma indekss																
CISS eiro zonas valstīm (vienādi svērts, vidējā vērtība ceturksnī)																
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs ES (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Imports galvenajās tirdzniecības partnervalstīs (gada pārmaiņas; %)																
Eiro zonas valstu valdību 10 un 2 gadu obligāciju ienesīguma likmju starpība (procentu punktos)																
Euro zonas privātā sektora parāda un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Iekšzemes makrofinansālie riski	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs Latvijā (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Latvijas valdības piecu gadu CDS starpība (bāzes punktos)																
Mājokļu cenu indeksa gada pārmaiņu četru periodu slidošais vidējais																
Iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecība (%)																
Latvijas valdības parāda attiecība pret IKP (%)																
Tekošā konta un IKP attiecība (%)																
Mājsaimniecību kredītrisks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mājokļu cenu indeksa attiecība pret vidējās neto darba samaksas indeksu (%)																
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un IKP attiecības 3 gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Mājsaimniecību pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, īpatsvars (%)																
Mājsaimniecību procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)																
NFS kredītrisks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Procentu maksājumu segums; četru ceturksņu slidošais vidējais (%)																
NFS parāda attiecība pret pašu kapitālu (%)																
Nozaru koncentrācija iekšzemes kredītportfelī (HH indekss)																
NFS gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
NFS pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, īpatsvars (%)																
NFS kredītu un IKP attiecības 3 gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Kredītiestāžu maksātspejas un pelnītspējas risks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ROA (%)																
CET 1 rādītājs (%)																
Sviras rādītājs (%)																
Izdevumu un ienākumu attiecība (%)																
Procentu likmju starpība no jauna izsniegtajiem kredītiem (procentu punktos)																
Kredītiestāžu ieguldījumi valsts sektorā (% no aktīviem)																
Kredītiestāžu sektora īpatsvars finanšu sektorā (%)																
Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma risks	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lielāko iekšzemes kredītētāju* FKTK likviditātes rādītājs (%)																
Pārējo kredītiestāžu FKTK likviditātes rādītājs (%)																
Iekšzemes kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)																
Tīro ārējo aktīvu un aktīvu attiecība (%)																

* Līdz 2019. gadam datus ietvertas četras, bet 2019. gadā – trīs lielākās kredītiestādes, jo filiāles netiek iekļautas likviditātes rādītāja aprēķinā. Likviditātes rādītājs šo kredītiestāžu grupā ir relatīvi zemāks, jo meitas banku likviditāte tiek pārvaldīta grupas līmenī. Lai gan mātes bankas atbalsts mazina likviditātes risku un FKTK likviditātes rādītājs nav obligāta uzraudzības prasība šīm kredītiestādēm, FKTK likviditātes rādītājs tiek izmantots risku novērošanā.

Piezīmes. Risku panelis ir tikai viens no Latvijas Bankas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzes rīkiem. Noteiktā riska pakāpe neraksturo absolūto riska līmeni, bet gan sniedz salīdzinājumu ar izvēlēto rādītāju vēsturiskajām vērtībām, brīdinot par risku veidošanos. Risku paneļa metodoloģijas skaidrojumu sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" pielikumā "Risku panelis – analītisks rīks Latvijas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzei".

Riska pakāpe, kas izriet no rādītāja attiecības pret tā vēsturisko vidējo vērtību, apzīmēta ar krāsu:

zema	vidēja	vidēji augsta	augsta	nav datu
------	--------	---------------	--------	----------

Komentāri par 2021. gada agrīnās brīdināšanas rādītāju risku paneļa rezultātiem

Ārējie makrofinansiālie riski. 2021. gadā globālās tautsaimniecības izaugsme, palielinoties vakcinācijas aptverei un ieviešot dažādus atbalsta mehānismus, pakāpeniski atjaunojās. Taču iebrukums Ukrainā krasi mainīja globālās tautsaimniecības izaugsmes izredzes, palielinot piegādes problēmas, kā arī energoresursu un izejvielu cenu kāpumu un nenoteiktību. Stingrāki finanšu nosacījumi saistībā ar vadošo centrālo banku pakāpenisku virzību uz monetārās politikas normalizēšanos un pieaugusi nenoteiktība atspoguļojas finanšu tirgu lielākā svārstīgumā un vairāku aktīvu cenu korekcijas epizodēs. Atbalsta pasākumu finansēšana turpina palielināt valdību parādus, kā arī daļēji veicina NFS un māsaimniecību parāda pieaugumu.

Iekšzemes makrofinansiālie riski Augošais vakcinācijas līmenis un tautsaimniecības pielāgošanās pandēmijai 2021. gadā veicināja ātrāku, nekā prognozēts, tautsaimniecības atveseļošanos. Taču 2. pusgadā izaugsmi un ekonomisko noskaņojumu ietekmēja izejmateriālu trūkums un izmaksu kāpums, kā arī jauno ierobežojumu vilnis saistībā ar Covid-19 izraisīto vīrusa omikrona paveida izplatību. 2021. gadā valsts budžeta deficītu un kopējā parāda līmeni palielināja dažādi atbalsta pasākumi. Mājokļu cenu kāpums kļuva straujāks. Straujāk augot importam, tekošā konta bilanci izveidojies deficīts. Karadarbības Ukrainā ietekmē 2022. gada martā būtiski sarukuši konfidences rādītāji.

Māsaimniecību kredītrisks. Māsaimniecību maksāspēja kopumā turpināja uzlaboties, to kopējais procentu maksājumu slogs ir zems, maksājumu disciplīna nepasliktinās. Mājokļu cenu pieaugums 2021. gada 2. pusgadā turpināja paātrināties. Spēji augošo būvniecības izmaksu un ierobežota mājokļu piedāvājuma dēļ mājokļu cenas turpmāk augs straujāk nekā vidējā alga, pasliktinot mājokļu pieejamību. Pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, atlikums 2021. gadā un 2022. gada sākumā nedaudz sarucis.

NFS kredītrisks. Energoresursu sadārdzinājums un piegādes ķēžu problēmas būtiski palielina NFS ražošanas un izejmateriālu izmaksas un pasliktina pelnītspēju un likviditāti. Finansiālā ievainojamība pandēmijas krīzes visvairāk skartajās nozarēs joprojām ir augsta. Tomēr līdz karadarbības sākumam, NFS pielāgojoties pandēmijas apstākļiem, pārskatīto kredītu, kas nav kavēti ilgāk par 90 dienām, atlikums 2021. gadā un 2022. gada sākumā kopumā nedaudz sarucis.

Kredītiestāžu maksāspējas un pelnītspējas risks. 2021. gadā vērojama atgriešanās tādā pelnītspējas līmenī, kāds bija pirms pandēmijas. Tīrie procentu ienākumi palielinās lielākoties saistībā ar AS "Citadele banka" kredītporfeļa pieaugumu, iegādājoties SIA "UniCredit Leasing". Tīrie komisijas naudas ienākumi palielinās galvenokārt no maksājumu pakalpojumiem (norēķinu karšu un kredītkaršu izmantošanas). Kredītiestādes varēja atbrīvot daļu no pandēmijas sākumā veiktajiem piesardzības uzkrājumiem, taču dažas turpināja tos paaugstināt. Procentu likmju starpība saglabājās stabila, jo valsts atbalsta pasākumu un kredītu maksājumu moratoriju ietekmē aizņēmēju spēja maksāt vismaz procentu maksājumus būtiski nemainījās. 2022. gada sākumā pelnītspējas rādītājus papildus uzlaboja vienreizējs darījums. Kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kopējā finanšu sistēmā turpināja sarukt, jo pārējiem sektora dalībniekiem izdevās straujāk audzēt aktīvu apjomu. Sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu maksāspējas riski saglabājās zemi, bet atsevišķu nelielu kredītiestāžu maksāspējas riskus nosaka pakļautība ar Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu saistītam riskam.

Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma risks. Lielāko kredītiestāžu FKTK likviditātes rādītājs ir zemāks nekā pārējām kredītiestādēm, jo tās galvenokārt ir Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības ar centralizētu likviditātes vadību un iespējām iegūt papildu likviditāti no mātes bankām, lai gan pašlaik šīs kredītiestādes pilnībā nodrošina nepieciešamo finansējumu iekšzemes kredītiestādēm, piesaistot iekšzemes nebanku noguldījumus. Pārējās kredītiestādes uztur augstas likviditātes rezerves un neizmanto tirgus finansējumu.